

**T. C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI**

**MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞININ 2005 YILINDA TAVSİYE ETTİĞİ 100
TEMEL ESER YOLUYLA TÜRKÇE EĞİTİMİNDE DEĞERLER
ÖĞRETİMİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Ülker ŞEN**

ANKARA, 2007

**T. C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI**

**MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞININ 2005 YILINDA TAVSİYE ETTİĞİ 100
TEMEL ESER YOLUYLA TÜRKÇE EĞİTİMİNDE DEĞERLER
ÖĞRETİMİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Ülker ŞEN**

**Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Gıyasettin AYTAŞ**

ANKARA, 2007

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Ülker ŞEN'in “**Millî Eğitim Bakanlığının 2005 Yılında Tavsiye Ettiği 100 Temel Eser Yoluyla Türkçe Eğitiminde Değerler Öğretimi Üzerine Bir Araştırma**” başlıklı tezi jürimiz tarafından Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Gıyasettin AYTAŞ

Üye: Prof. Dr. İsmet CEMİLOĞLU

Üye: Yrd. Doç. Dr. Asiye DUMAN

ÖN SÖZ

Dil öğretimi, çocuğun doğumuyla birlikte aile içinde başlar. Çocuk, ana dilini ailesi ve yakın çevresinden öğrenir. Okul çağına geldiğinde de örgün eğitim kurumlarında ana dilini öğrenmeye devam eder. Değer aktarımının başladığı ilk yer de aile ve yakın çevredir. Aile, değerlerin çocuğa aktarılmasında dili kullanır. Dil, değerlerin kuşaklara aktarılmasına aracılık eder. Değerlerin okullarda öğretimi ise öğretim programları doğrultusunda gerçekleştirilir. Ancak her öğretim programında değerlerin öğretimi konusu aynı oranda işlenmemiş ya da hiç değinilmemiştir. Türkçe öğretim programında değer öğretimi sistemli bir şekilde ele alınmamıştır.

Türkçe eğitiminde değerlerin öğretimi için metinlerden yararlanılmalıdır. Değerlerin öğretimi, derste işlenen metinlerle de sınırlı tutulmamalıdır. Değer öğretiminin sürekli olması için Türkçe eğitiminde okuma kitapları kullanılmalıdır. Okuma kitapları ile çocuğun değer yargısı, değerler dünyası oluşturulup sağlamlaştırılır. Değerler öğretimi açısından tavsiye edilecek / okutturulacak okuma kitaplarının Türkçe öğretmeni tarafından incelenmesi şarttır.

Her toplum, kendi değerleri ile vardır. Toplum, sahip olduğu değerleri nesilden nesile aktarır. Ancak her nesil geçişinde, değerlerde de değişimler meydana gelmektedir. Hızla değişen dünyada, değerlerdeki değişimler de hızlı olmaktadır. Değişimler olumsuz yönde olduğunda, toplum içinde kuşak çatışmaları görülmektedir. Bu hızlı değişim, kuşak çatışmalarının yanı sıra aynı kuşağın bireyleri arasında da kültür çatışmalarını meydana çıkarmaktadır. Çatışmaların dozu ve alanı genişledikçe, toplum bireyleri arasındaki bağ ve huzur da giderek azalır.

Ülkeler arası sınırların giderek kalktığı bir dönemde değerlerine sahip çıkan ülke, güçlü ülke konumuna geçer. Türkiye'nin güçlü ülke olmasında; Türk çocuklarının millî, ahlaki, manevi ve kültürel değerlerini tanıyan, bilen ve benimseyen fertler olarak yetişmesinde Türkçe dersinin büyük bir işlevi vardır.

Türkçe eğitiminde değer öğretimi, öğretim programında ve Türkçe derslerinde sistemli bir şekilde ele alınmalıdır.

Bu çalışmaya birlikte başladığımız değerli hocam Prof. Dr. Metin ERGUN'a; bilgi birikimi ve tecrübesi ile bana yol gösterip yardımlarını esirgemeyen danışmanım Yrd. Doç. Dr. Gıyasettin AYTAŞ'a; çalışmamın çeşitli aşamalarında fikirlerinden yararlandığım bölüm hocalarıma; istatiksel analizlerin yapılmasında yardımcı olan Dr. Halit KARATAY'a; tezin tashihini yapan çalışma arkadaşlarım Arş. Gör. Özkan AYDOĞDU'ya, Öğr. Gör. Özlem BAYRAK'a, Arş. Gör. Seher ERDOĞAN ÇELTİK'e, Arş. Gör. Deniz MELANLIOĞLU'na ve bana destek olan herkese teşekkürlerimi sunuyorum.

Ülker ŞEN

Ankara, 2007

ÖZET

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞININ 2005 YILINDA TAVSİYE ETTİĞİ 100 TEMEL ESER YOLUYLA TÜRKÇE EĞİTİMİNDE DEĞERLER ÖĞRETİMİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

ŞEN, Ülker

Yüksek Lisans, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Gıyasettin AYTAŞ

Nisan, 2007

Bu çalışmada Millî Eğitim Bakanlığının ilköğretim okulları için hazırladığı 100 Temel Eser serisinde yer alan kitaplarda millî, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerler tespit edilmiş; Türkçe eğitiminde değer aktarımının nasıl olması gerektiği ortaya konmuştur. Araştırmanın birinci bölümünde, değer tanımı, işlevleri, sınıflandırılması ve öğretimi; öğretim programlarında değerlerin yeri, Türkçe öğretiminde değer öğretimi, metnin tanımı ve özellikleri, okuma kitapları ve özellikleri ile ilgili kavramsal bir çerçeve oluşturulmuştur. Problem durumuna bağlı olarak da araştırmanın amacı, önemi, sınırlılıkları, sayıtları ve tanımları belirtilmiştir.

Araştırmada, *betimsel alan araştırması* yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini Millî Eğitim Bakanlığının tavsiye ettiği “100 Temel Eser”; örneklemini ise bu eserler arasından yansız seçilen 58 eser oluşturmaktadır. Eserlerde işlenen değerler ilgili kitaplardan fişlenerek bilgisayara aktarılmış, elde edilen veriler nitel açıdan sınıflandırıldıktan sonra genel olarak nicelik açısından SPSS 11. 5 programı kullanılarak analiz edilmiştir.

Sonuçta, İlköğretim 100 Temel Eser serisindeki kitaplarda sevgi değerinin ilk sırada yer aldığı görülmüştür. Sevgi değerini sırayla, duyarlılık, yardımseverlik, saygı, sorumluluk değerleri takip etmiştir. Bağımsızlık değeri, 100 Temel Eserdeki kitaplarda tespit edilememiştir. Sağlıklı olmaya önem vermek, barış, özgürlük, bilimsellik değerleri ise eserlerde en az yer verilen değerlerdir.

Anahtar kelimeler: Değerler, değer aktarımı, 100 temel eser, okuma kitapları, Türkçe eğitimi.

ABSTRACT

A RESEARCH ON TRAINING OF VALUES THROUGH 100 BASIC WORKS IN TURKISH EDUCATION WHICH ARE SUGGESTED BY NATIONAL EDUCATIONAL MINISTRY IN 2005

ŞEN, Ülker

**Master Degree, Turkish Education Faculty
Counsellor: Yrd. Doç. Dr. Gıyasettin AYTAŞ
April, 2007**

In this study, how transfer of values should be is mentioned. In the first part of the study a teorical literature is formed about the definition of value, it's functions, it's classifications and instruction. The place of values in educational programs, teaching values in Turkish Education, the definition of article and it's features, reading books and their features are also explained. Besides, connected with possible problems, the aim of the study, it's importonce, limitations, conjectures and definitions are stated.

“Decriptive field work”method is used in this study, “100 Basic Works” that are suggested by National Educational ministry constitute general points and impertially chosen 58 books among those works constitute examples. Values, explained in those books, are taken from related books and they are diverted into computer by preparing a card index on. After classification of obtained data in terms of it's qualifications, it's analized in terms of it's quantities by using SPSS 11.5 program.

Consequently, it is seen that, as a value, love comes first in 100 basic work series. After love, respective sensitivity, benevolence, respect, responsibility take place. Independence is not found in 100 Basic Works. On the other hand, to give importance for being healty, peace, freedom and scientific are the values that are mentioned to give take place at last in the works.

Key words: values, transfer of values, 100 basic works, reading books, Turkish Education.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	i
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
KISALTMALAR CETVELİ.....	x
TABLolar VE GRAFİKLER LİSTESİ	xi
I. BÖLÜM	1
GİRİŞ	1
1. 1. PROBLEM DURUMU	2
1. 2. DEĞERLER	3
1. 2. 1. Değer ve Değerler Arasındaki Fark.....	3
1. 2. 2. Değerler Kavramı	4
1. 2. 3. Değerlerin Özellikleri	8
1. 2. 4. Değerlerin Sınıflandırılması.....	9
1. 2. 5. Değerlerin İşlevleri	13
1. 3. DEĞERLERİN ÖĞRETİMİ	14
1. 3. 1. Değerler Öğretiminde Yaklaşımlar	16
1. 3. 1. 1. Değeri Telkin Etmek, Aşlamak	17
1. 3. 1. 2. Değer Açıklamak	17
1. 3. 1. 3. Ahlaki Muhakeme	19
1. 3. 1. 4. Değer Analizi	21
1. 4. TÜRK MİLLÎ EĞİTİMİNİN GENEL AMAÇLARINDA DEĞERLER	22
1. 5. ÖĞRETİM PROGRAMLARI VE DEĞERLER	23
1. 5. 1. İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Değerler	24
1. 5. 1. 1. İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 4-5. Sınıflar ..	24

1. 5. 1. 2. İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 6-7. Sınıflar ..	27
1. 5. 2. İlköğretim Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programında Değerler	30
1. 5. 3. İlköğretim Fen Teknoloji Dersi Öğretim Programında Değerler	37
1. 5. 3. 1. İlköğretim Fen Teknoloji Dersi Öğretim Programı 4-5. Sınıflar ...	37
1. 5. 3. 2. İlköğretim Fen Teknoloji Dersi Öğretim Programı 6-8. Sınıflar ...	40
1. 5. 4. İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programında Değerler	40
1. 5. 4. 1. İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı 1-5. Sınıflar	40
1. 5. 4. 2. İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı 6-8. Sınıf	42
1. 5. 5. İlköğretim Matematik Dersi Öğretim Programında Değerler	44
1. 5. 5. 1. İlköğretim Matematik Dersi Öğretim Programı 1-5. Sınıflar	44
1. 5. 5. 2. İlköğretim Matematik Dersi Öğretim Programı 6-8. Sınıflar	46
1. 5. 6. İlköğretim Din Kültürü Dersi Öğretim Programında Değer	48
1. 6. TÜRKÇE EĞİTİMİNDE DEĞERLERİN ÖĞRETİMİ	50
1. 6. 1. Türkçe Eğitiminde Okuma Kitapları ve Metinlerle Değer Aktarımı	50
1. 6. 1. 1. Metin Kavramı	50
1. 6. 1. 2. Metinlerin Özellikleri	51
1. 6. 1. 3. Türkçe Eğitiminde Okuma Kitaplarının Yeri ve Önemi	54
1. 6. 1. 4. Millî Eğitim Bakanlığının İlköğretim İçin 2005 Yılında Tavsiye Ettiği 100 Temel Eser	55
1. 6. 2. Türkçe Eğitiminde Değer Öğretimi İçin Yararlanılabilecek Etkinlikler	57
1. 7. PROBLEM CÜMLESİ	60
1. 7. 1. Alt Problemler	60
1. 8. TEZİN AMACI	62
1. 9. TEZİN ÖNEMİ	62
1. 10. VARSAYIMALAR	69
1. 11. SINIRLILIKLAR	70
1. 12. TANIMLAR	74
1. 13. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	75
II. BÖLÜM	77
YÖNTEM	77
2. 1. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	77

2. 2. KAPSAM VE SINIRLILIKLAR.....	77
2. 2. 1. Evren.....	77
2. 2. 2. Örneklem.....	77
2. 3. VERİLERİN TOPLANMASI	77
2. 4. VERİLERİ ÇÖZÜMLEME TEKNİKLERİ.....	78
III. BÖLÜM	79
BULGULAR VE YORUM	79
3. 1. YERLİ VE YABANCI ESERLERDE İŞLENEN DEĞERLERİN TANIMLARI.....	80
3. 2. MEB'İN 2005 YILINDA TAVSİYE ETTİĞİ 100 TEMEL ESERDEKİ YERLİ YAZARLI ESERLERE AİT BULGU VE YORUMLAR.....	84
3. 2. 1. Adil Olma Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar	84
3. 2. 2. Aile Birliğine Önem Verme Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar	86
3. 2. 3. Bağımsızlık Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar	93
3. 2. 4. Barış Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar	93
3. 2. 5. Bilimsellik Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar	94
3. 2. 6. Çalışkanlık Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar	96
3. 2. 7. Dayanışma Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar	110
3. 2. 8. Duyarlılık Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar.....	115
3. 2. 9. Dürüstlük Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar	147
3. 2. 10. Estetik Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar.....	154
3. 2. 11. Hoşgörü Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar	158
3. 2. 12. Misafirperverlik Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar	162
3. 2. 13. Özgürlük Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar	167
3. 2. 14. Sağlıklı Olmaya Önem Verme Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar	168
3. 2. 15. Saygı Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar.....	170
3. 2. 16. Sevgi Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar.....	192
3. 2. 17. Sorumluluk Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar	236
3. 2. 18. Temizlik Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar.....	245
3. 2. 19. Vatanseverlik Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar	251

3. 2. 20. Yardımseverlik Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar.....	258
3. 3. MEB'İN 2005 YILINDA TAVSİYE ETTİĞİ 100 TEMEL ESERDEKİ YABANCI YAZARLI ESERLERE AİT BULGU VE YORUMLAR.....	279
3. 3. 1. Adil Olma Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar	279
3. 2. 2. Aile Birliğine Önem Verme Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar ...	282
3. 3. 3. Bağımsızlık Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar	283
3. 3. 4. Barış Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar	284
3. 3. 5. Bilimsellik Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar	286
3. 3. 6. Çalışkanlık Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar	287
3. 3. 7. Dayanışma Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar	291
3. 3. 8. Duyarlılık Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar.....	293
3. 3. 9. Dürüstlük Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar	310
3. 3. 10. Estetik Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar.....	316
3. 3. 11. Hoşgörü Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar	317
3. 3. 12. Misafirperverlik Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar	320
3. 3. 13. Özgürlük Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar	320
3. 3. 14. Sağlıklı Olmaya Önem Verme Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar	323
3. 3. 15. Saygı Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar.....	323
3. 3. 16. Sevgi Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar.....	327
3. 3. 17. Sorumluluk Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar	350
3. 3. 18. Temizlik Değeri ile ilgili Bulgular ve Yorumlar.....	356
3. 3. 19. Vatanseverlik Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar	357
3. 3. 20. Yardımseverlik Değeri İle İlgili Bulgular Ve Yorumlar	357
IV. BÖLÜM	380
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	380
4. 1. SONUÇ	380
4. 2. ÖNERİLER	382
KAYNAKÇA.....	384
EKLER.....	393

EK-1: İLKÖĞRETİM OKULLARINDA OKUTULACAK 100 TEMEL ESER İLE İLGİLİ GENELGE.....	393
EK-2: MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞININ 2005 YILINDA TAVSİYE ETTİĞİ 100 TEMEL ESER LİSTESİ	396

KISALTMALAR CETVELİ

bk. : Bakınız

C. : Cilt

çev. : Çeviren

F: Frekans

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

s. : Sayfa

S : Sayı

TDK: Türk Dil Kurumu

vb. : Ve başkası, ve başkaları, ve benzeri, ve benzerleri, ve bunun gibi

vd. : Ve devamı, ve diğerleri

vs. : Vesaire

TABLÖLAR VE GRAFİKLER LİSTESİ

Tablo 3. 1. Yerli ve Yabancı Eserlerde İşlenen Değerlerin Frekans ve Yüzde Tablosu.....	376
Grafik 3. 1. Yerli ve Yabancı Eserlerde Değerlerin Toplam Dağılımı..	378
Grafik 3. 2. Yerli ve Yabancı Eserlerde Değerlerin Ayrıntılı Dağılımı	379

I. BÖLÜM

GİRİŞ

Dil, toplumların ve bireylerin kimliğini temsil eden en önemli unsurlardandır. Dil; bir anlaşma vasıtası, kültür taşıyıcısıdır. Dili iyi kullanamayan bireyler birbirlerini anlayamazlar. Birbirini anlamayan bireylerden oluşan bir toplumun da ayakta durması ve ortak kimlik anlayışı oluşturması beklenemez.

Çinli Filozof Konfüçyüs’e: “Bir ulusun tüm yönetimi sana bırakılsaydı ilkin ne yapardın?” diye sorulduğunda o, “İlkin dili düzeltirdim. Dil düzgün olmayınca, söylenen, söylenmek istenilen değildir. Söylenen, söylenmek istenilen olmayınca yapılması gereken, yapılmadan kalır. Yapılması gereken, yapılmadan kalınca törelerle sanat geriler. Törelerle sanat gerileyince de adalet yoldan çıkar. Adalet yoldan çıkınca halk çaresizlik içinde kalır. İşte bunda söylenmesi gereken başıboş bırakılamaz. Bu her şeyden önemlidir.” diyerek dilin önemini vurgulamıştır (Karasoy, 2001: 206).

Dil, aynı zamanda değerlerin aktarıcısıdır. Yüzyıllar öncesinden günümüze, sözlü ve yazılı anlatımlar yolu ile değerlerin aktarımını sağlamıştır.

Tezin bu bölümünde kavramsal çerçeve, ilgili araştırmalar, araştırmanın önemi, amacı, problem cümlesi, alt problemleri, sayıltı ve sınırlılıklarına yer verilmiştir. Ayrıca problem durumu başlığı altında literatür tarama yoluyla değerler, değer öğretimi ile ilgili çalışmalar üzerinde durularak araştırmaya bir kuramsal çerçeve oluşturulmuştur.

1. 1. PROBLEM DURUMU

Değerler, uzun yıllardır sosyolojiden felsefeye, antropolojiden psikolojiye kadar birçok alanın çalışma konusu olmuştur. Son yıllarda da eğitimin önemli bir konusu olmaktadır. Değerlerin öğrencilere aktarılması, örgün eğitim kurumları için hazırlanan öğretim programları aracılığıyla bir plan çerçevesinde yapılmaktadır. Öğretim programlarının uygulayıcısı olan öğretmenler, değerlerin aktarılmasında etkin rol oynarlar. Öğretmenler, okulda değerlerin öğretimi için ders araç gereçlerinin yanı sıra, Millî Eğitim Bakanlığının belirlediği okuma kitaplarını da kullanırlar. Ayrıca veliler de değerlerin aktarımında okuma kitaplarını araç olarak kullanırlar.

Öğrenci, dilin sunduğu anlatım gücünü, anlam zenginliğini okuma kitaplarındaki metinler aracılığıyla edinir. Diğer yandan okuma kitaplarındaki metinlerin bir kısmı, ders kitaplarında örnek metin olarak kullanılmaktadır. Okuma kitapları bu anlamda öğrenme-öğretme ortamlarında ders kitapları kadar önemli bir yere sahiptir.

Millî Eğitim Bakanlığı son yıllarda eğitim-öğretim alanında birçok yenilikler getirmeye çalışmıştır. Eğitim-öğretim programlarında başlatılan yapılandırma çalışmalarını, bireylere toplumun ortak değerlerini ve kültürünü edindirmek amacıyla ilköğretim için tavsiye edilen “100 Temel Eser” adı altında okuma kitaplarının tavsiyesi takip etmiştir.

Öğrenciye okuma zevki kazandırmak, onlara yeni ufuklar açmak, dil becerilerini geliştirmek için tavsiye edilecek okuma kitaplarının seçiminde büyük görev, öğretmenlere özellikle de Türkçe öğretmenlerine düşmektedir. Değer öğretiminin en iyi yapılacağı derslerin başında Türkçe dersi gelir.

Her milletin dili, kendi millî kimliğinin özelliğini taşır. Bu sebeple dil, şahıslara ve nesillere millî kültürü aktarır, geçmiş – gelecek ve bugün arasında köprü görevi görür. Millet-devlet-kültür üçlemesinin ayakta kalmasını sağlar. Kültürlenme

tamamen dile dayanmaktadır. İnsanlar gelecek nesillere kendi değerlerini devretmekte, aşılarmaktadır (Özbay, 2002: 118).

1. 2. DEĞERLER

1. 2. 1. Değer ve Değerler Arasındaki Fark

Değer kavramı, geçmişten günümüze kadar birçok alanda kullanılmıştır. Bunun bir sonucu olarak da ortaya çeşitli değer tanımları çıkmıştır. “Değer” teriminin, iktisattan etiğe geçmiş bir terim olduğu söylenir (N. Hartmann s. 59’dan aktaran Kuçuradi, 2003: 38). İktisadın bir terimi olan değer; insan emeğinin ürünüyle, nesnelerle, parayla ilgilidir (Özgen, 2005: 6). Değerler ise var olan imkânlarla ve insanla ilgilidir. Kısacası değer ile değerler birbirinden ayrı kavramlardır.

Bir sanat eserinin değerinden bahsedilebilir ancak sanat eserinin değerlerinden bahsedilemez. Tablonun değeri denildiğinde, ressamın emeği karşılığında esere biçilen parasal kıymet, o eserin diğer eserlere göre taşıdığı ayrıcalıklı özellikleri anlaşılır. Tablonun değerleri denildiğinde, içi boş bir kavram karşımıza çıkar. Tablo değerlere sahip değildir ancak onun yaratıcısı olan ressamın değeri ve değerleri vardır.

Ressamın değeri, diğer meslektaşları içindeki ayrıcalığı, resmedişindeki farklılıklar ve toplumdaki özel yeridir. Ressamın değerleri ise toplumdaki kişilerle olan ilişkilerindeki estetik, sevgi, dürüst olma ya da topluma karşı bakış açısıdır.

Yukarıda her iki kavram ile ilgili verilen örnekler çoğaltılabilir. Türk toplumunun değeri, Türk toplumunun değerleri; sanatın değeri, sanatın değerleri; üniversitenin değeri, üniversitenin değerleri; gençliğin değeri, gençliğin değerleri;

Bir şeyin değeri, onun anlamı ya da önemi kişiden kişiye farklılık gösterebilir. Değerlere ilişkin bir bildirimde bulunulmaz, değerlerin bir tasarımını kurmak, sonuçta da değerlere ilişkin bir yargıda bulunmak mümkün olmaz (Tepe, 2002: 350).

Bir nesnenin, olgunun, kurumun değeri; kendisiyle aynı cinsten olan ile arasındaki kıyaslama / bağıdır. Bir nesnenin, olgunun, kurumun değerleri ise eserlerle veya kişilerin yaptıklarıyla, yaşamlarıyla gerçekleştirilen insan fenomenleridir (bireyin kendini, dünyayı ve olayları yorumlama biçimi); insanın kişilerce gerçekleştirilen varlık yapısı imkânlarıdır (Kuçuradi, 2003: 42).

1. 2. 2. Değerler Kavramı

Bu çalışmada kullanılan değer kavramı, ekonomideki anlamından farklı olarak psikologların, sosyologların, eğitimcilerin ve davranış bilimcilerin kullandığı anlamıyla kullanılmıştır. Değerler üzerine yapılmış çalışmalar, çoğunlukla sosyal bilimciler tarafından ortaya konmuştur. Bunun sebebi değerlerin, insan davranışlarının açıklanmasında ve sosyal hayatın şekillenmesinde önemli bir yere sahip olmasıdır.

Sosyal bilimciler ve felsefecilerden sonra son yıllarda değerler, eğitim bilimcilerin de araştırma konusu olmuştur. Değişen ve gelişen dünyada değerlerin eğitimi önemli bir konu olma durumundadır.

Değer, belirli bir durumu bir diğerine tercih etme eğilimi olarak tanımlanmaktadır. Değerler, davranışlara kaynaklık eden ve onları yargılamaya yarayan anlayışlardır. Değerler, ayrıca bireylerin neyi önemli gördüklerini tanımlayarak istekleri, tercihleri, arzu edilen ve edilmeyen durumları gösterir (Erdem, 2003: 56).

Natüralist sosyolog Perry, General Theory of Value (1926) ve Realms of Value (1954) adlı eserlerinde değerleri; insanların ilgileri, ilgi objeleri, ilgilerin cinsi, miktarı ve yoğunluğu çerçevesinde açıklayabileceğimizi söylemektedir (Özensel, 2003: 227). Bu tanıma göre değerlerin kişiden kişiye, ortamdaki ortama

değişebileceği savunulmaktadır. Değerler için böyle bir durumun söz konusu edilmesi mümkün gibi gözükmemektedir. Değerler, toplumun sahip olduğu kültür içinde kalıplaşmış standartlardır. Toplumun bireyleri de bu standartlara göre hareket eder. Ancak bu standart değerlere uyma zorunluluğu kesin sınırlarla çizilmemiştir.

Değerler; genelde inanılan, arzu edilen ve davranışlar için bir ölçek olarak kullanılan olgulardır. İlk defa Znaniecki tarafından sosyal bilimlere kazandırılan değer kavramı, Latince “kıymetli olmak” veya “güçlü olmak” anlamlarına gelen “valere” kökünden türetilmiştir (Bilgin, 1995: 83).

Sosyolojik açıdan değerler kısaca kişiye ve gruba yararlı, istenilen ve beğenilen şeyler olarak tanımlanabilir. Buna göre değer; olgunun kendinden çok, ona transfer edilen önemliliklerdir.

Theodorson, değeri “sosyal olguların önemliliği üzerindeki değerlendirmede, özel eylemleri ve amaçları yargılamada temel ölçü sağlayan ve bir grubun üyelerinin güçlü duygusal bağlarıyla oluşmuş soyut, genelleştirilmiş davranış prensipleri” (Aydın, 2003: 122) olarak tanımlar.

Fichter, sosyal değerleri incelerken şu üç ögenin dikkate alınması gerektiğini ifade etmiştir. Bunlar: 1. Bizatihi bir değer olan nesnenin kendisi, 2. Nesnenin sosyal gereksinimleri karşılama kapasitesi, 3. İnsanların bu nesneyi, tatmin vermesi ve tatmin verme kapasitesinden dolayı takdir etmesi (Özensel, 2003: 225).

Psikolojik yaklaşımlara göre değerleri ele aldığımızda, değerlerin tutumlarla bir arada kullanıldığı görülmüştür. Bazı sosyal psikologlar, tutumlar ve değerler sözcüklerini birbirini yerine kullanmaktadır. Tutum yerine kullanılan değerler, psikologların davranıştaki düzenlilikleri ayımsamalarına ve anlamalarına yarayan kavramsal araçlar (Kâğıtçıbaşı, 1981: 20) olarak tanımlanır.

Smith, Rosenberg, Bruner, White gibi psikologlar ise değerleri daha geniş, daha genel ve hiyerarşik olarak daha fazla önem taşıyan tutumlar olarak kabul ederler. Bu görüşü savunanlar, bir kimsenin değer hiyerarşisini ve kendi değerleriyle belli bir durum arasındaki işlevsel ilişkiyi nasıl algıladığı biliniirse, o kimsenin o ya

da benzeri durumlar karşısındaki tutumunun tahmin edilebileceğini (Kâğıtçıbaşı, 1981: 21) iddia etmişlerdir.

McGurire ise bu görüşlerin aksine değerleri, tutumların bir parçası olarak kabul etmiştir (Kâğıtçıbaşı, 1981: 21). Psikoloji alanında yapılmış değerler tanımlarına bakıldığında, değerler ile tutumlar arasında bir ilişkinin var olduğu görülmektedir.

Belli değerlere sahip olan bir kişinin, sahip olduğu değerlerin sıralaması her bir değere olan doyumu ile yakından alakalıdır. Her bireyin, değerlere doyumu aynı değildir. Bir kimsenin değerler sıralamasında en üst basamakta olan değerleri, o kimsenin temel değeri olarak görülebilir. Bununla birlikte değerler, “bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu hakkındaki inanç” (Güngör, 1993: 27-29) olarak tanımlanmıştır. Burada ahlaki değerler ön plana çıkmaktadır. Fakat ahlaki değerler, bütün değerlerin üstünde ya da onlardan ayrı bir konumda değerlendirilmemektedir. Ahlaki değerler ile diğer değerler arasında güçlü bir bağ olduğu gibi, bütün değerler arasında da bir bağ vardır. Belli değerlere göre hareket eden bir insanın, diğer değerlere de uygun hareket etmesi gerekir. Bütün değer sahasına uyumlu davranışlar sergilenmediği durumlarda ortaya tutarsızlıklar çıkmaktadır.

Değer kavramı, felsefe tarihinde öznelci ve nesnelci açılardan çok değişik şekillerde ele alınmıştır. Öznelci yaklaşıma göre yapılan tanımlar da birey açısından değer, toplum açısından değer olarak iki grupta toplanabilir. Nesnelci yaklaşıma göre tanım yapanlar da değerlerin bir gerçekliklerinin olduğunu kabul eder (Özlem, 2002: 283-284). Felsefede değerlerle birlikte anılan iki kavram vardır: erdem ve iyi. İyi, birçok filozofa (Platon, Aristoteles, Kant, M. Scheler, N. Hartman) göre baş değerdir. Bazılarına göre ise “iyi”, bir değer yargısı yüklemi olarak kullanılmaktadır (Tepe, 2002: 348). İyi, belli özellikler taşıyan bir yaşam tarzının, istemenin, erdemlerin, niyetlerin, yönelimlerin, davranışların ve kişilerin niteliğidir (Kuçuradi, 2003: 91). Erdem, bir değer gerçeğinin gerçekleştirilmesinde öznenin belirli tarzda eylemlerde bulunabilme kapasitesi, yetisi, yeterliliği (Özlem, 2002: 309) olarak tanımlanır. Görüldüğü gibi felsefede, değerlerle iyi ve erdem iç içe geçmiş durumdadır.

Alman metafizikçi W. Windelband, felsefeyi genel olarak bir “değer felsefesi” olarak görür ve tarihsel olayların yasalaştırılamayacağını ancak değerlendirilebileceğini savunur (Özensel, 2003: 218).

Değerler hakkında söylenenler şu şekilde özetlenebilir:

- İnanışlar içeren ve dolayısıyla da alışkanlıklar taşıyan olgulardır.
- Fertlerin yapıp ettiklerini rasyonelleştirip içselleştirmelerine imkân verirler.
- Genelde ilgi gösterilen, arzu edilen şeylerdir.
- Her alanla ilgilidirler ama alanların kendine özgü değerleri vardır.
- Farklı kaynak ve içeriklere sahip olsalar da bir biçimde sosyaldirler.
- Değerler beşerî olayları belirleyicilik işlevine sahiptirler (Mengüşoğlu, 1983 akt. Aydın, 2003: 122)

Bir toplumun yapısını, o topluma ait değerlerin bütünü oluşturur. Toplumların değer yargıları uzun zaman içinde, yavaş yavaş oluşmuştur. Toplumdaki sosyal kontrol mekanizmalarının ve ödüllendirme araçlarının kaynağının değerler olduğu görülür. Toplumdaki değerler kişiye bağlı değildir. Kişinin üstündedir.

Bir toplumda yapılacak siyasi, ekonomik vs. değişiklikler o toplumun inançları, normları, değerleri ve tutumları göz önüne alınarak yapılmalıdır. Aksi hâlde yapılan değişikliğin, etkisiz ya da geçersiz olacağı söylenebilir.

Toplum değerlerinin oluşmasında aile ön plandadır. Toplumun üyeleri, aile kurumunda değer yargılarına sahip olmaya başlar. Örneğin, Türk çocukları, Türk toplumunun değerlerini annesinden dinlediği ninnilerle, mânilerle; babasından dinlediği destanlarla; dedesinden, ninesinden dinlediği masallarla, hikâyelerle; sokakta arkadaşları ile oynadığı çocuk oyunları ile öğrenmeye başlar. Okul çağına geldiğinde Türk ve dünya klasikleri, yazılı edebî ürünler de Türk çocuğunun değerlerini oluşturmaya katkıda bulunur.

Masallar, destanlar, ninniler, mâniler, halk hikâyeleri, çocuk oyunları, yazılı edebî eserler bireyin değerlere bakış açısını oluştururken aynı zamanda da toplumun değer yargılarını oluşturmaktadır. XIII. yy ile on XV. yy arasında yazılmış olan Türkçe eserler genellikle halka dini ve ahlaki değerleri verme amacı güdüyordu. ...Zaman içinde halkın zihninde adalet, yiğitlik, civanmertlik, cesaret, doğru sözlülük, fakir ve yetimi gözetme, sorumluluk, Allah ve Peygamber sevgisi... gibi içtimai, dinî ve ahlaki değerlerin oluşması (Öztürk, 2005: 42) bunun örneklerindendir.

Değerler, mutlak değişmez değildir. Değerler hiçbir zaman durağan olmamıştır. Toplumda meydana gelen değişiklikler, kurumları değiştirdiği gibi değere bağlantılarını (Akarsu, 2006: 26) da değiştirecektir. Hızla değişen dünyada değerler de buna bağlı olarak değişecektir (Pighin, 2005: 8). Toplumdaki hızlı değişme, toplumun her katmanında aynı etkiyi yaratmamaktadır. Farklı katmanlarda mevcut değerlerin farklılıkları ortaya çıkar. Bu farklılaşmanın sonunda “kültür çatışmaları” meydana gelir.

1. 2. 3. Değerlerin Özellikleri

Toplumsal yapıyı oluşturan ekonomi, siyaset, aile, hukuk, eğitim, din gibi temel kurumların hepsi kendisine ait değerleri de içerir. Ancak nasıl bu kurumların işleyişini birbirinden bağımsız düşünemiyorsak değerleri de birbirinden bağımsız düşünmek mümkün değildir (Özensel, 2003: 228). Ekonomi, siyaset, aile, hukuk, eğitim, din alanında oluşan değişimler, bireylerin kişilik yapılarının da değişmesine sebep olmaktadır. Değerlerdeki köklü değişiklikler, toplumsal özellik değişimlerine kadar yol açabilmektedir.

Değerler, birbirini etkileyen aynı zamanda da etkilenen özelliğe sahiptir. Sevgi, saygı, hoşgörü, yardımseverlik gibi değerleri birbirinden ayrı düşünmek doğru değildir. Bu değerler arasında karşılıklı bir ilişki vardır.

Değerler, kişilerin bilişsel (cognitive) kurgulamalarının başlıca unsurlarıdır. Değerler arasında üst düzeyde bir ahengin oluşumu, kişinin çevreye uyumunun

zorunlu şartlarından biridir. Bu yüzden bireylerin toplumsal uyumları ve davranışları arasında bir tutarlılık söz konusu olabilmektedir (Özensel, 2003: 228).

Değerler arasında kesin bir sınır çizgisi çekmek de mümkün değildir. Değerler, birbirinden bağımsız düşünülemez.

Değerler, durağan değildir. Değişkenlik özelliği vardır. Değerlerdeki değişim birdenbire değil, zaman içerisinde oluşmaktadır.

Değerler, kalıtsal değildir. Değerler, bir sonraki kuşağa sosyal rollerle öğrenilerek aktarılır.

Değerler; aileden, yakın çevreden, yazılı ve görsel materyallerden taklit ya da model alma yolu ile öğrenilir.

Değerler arasında da bir üstünlük ve öncelik münasebeti vardır (Güngör, 1993: 23). Değerlerin öncelik ve sonralığı kişilere göre değişkenlik gösterebilmektedir. Kimi için saygı baş değerken, kimi için sevgi baş değer olabilmektedir. Kişilerin yaşı, cinsiyeti, sosyal konumu da bu değişiklikte etkilidir.

Her toplumun değerleri kendine özgüdür. Bu değerler, millet özelliklerinin oluşmasına etkide bulunur. Misafirperverlik değeri, Türk milleti ile özdeşleşmiş değerdir.

Değerlerin ortaya çıkmasında sosyal onay önemlidir. Sosyal olarak onaylananlar, zamanla davranış ölçütleri hâline gelerek değerleri oluşturmaktadır (Sarı, 2005: 75). Tarihî eser kaçakçılığı yapanlar cezalandırılmazsa, ayıplanmazsa bu davranış olağan olarak kabul görür ve toplumda bu tür davranışlar çoğalır. Dolayısıyla duyarlılık değeri toplumda azalabilir.

1. 2. 4. Değerlerin Sınıflandırılması

Yukarıda ifade edildiği gibi değerler arasında bir ayırım yapmak mümkün değildir. Ancak değerler muhteva özelliklerine, işlevselliklerine,... göre sınıflandırılabilir. Günümüze kadar birçok bilim adamı, birçok sınıflamada

bulunmuştur. En çok kabul gören sınıflama Spranger tarafından yapılmıştır. Daha sonraki yıllarda bu sınıflandırma Allport, Verno, Lindzey tarafından ölçeğe dönüştürülmüştür. Allport ve Vernon (1931), çalışmalarında değerleri; bilimsel, ekonomik, siyasi, sosyal ve dinî olmak üzere kategorize etmişlerdir.

Spranger, değerleri altı grupta sınıflandırmıştır. Bunlar: estetik, teorik (bilimsel), ekonomik, siyasi, sosyal ve dini (Akbaş, 2004: 30) değerlerdir.

Rokeach, değerler üzerinde uzun süren çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmaların sonunda değerleri, amaç ve araç değerler olarak ikiye ayırmıştır. Amaç değerler, yaşamın temel amaçlarını (özgürlük, mutluluk, aile güvenliği, barış içinde bir dünya, başarılı olma, bilgelik, dinî olgunluk, eşitlik, gerçek dostluk, güzellikler dünyası, heyecan verici bir yaşam, iç huzur, kendine saygı, rahat bir yaşam, sosyal kabul, ulusal güvenlik, zevk); araç değerler ise bu amaçlara ulaşmada kullanılabilecek davranış tarzlarını (bağımsız olma, bağışlayıcı, cesaretli, dürüst, entelektüel, geniş görüşlü, hırslı, itaatkâr, kendini kontrol eden, kibar, kendine hâkim, mantıklı, neşeli, sevecen, sorumluluk sahibi, temiz, yardımsever, yaratıcı olma) içermektedir (Akbaş, 2004: 30). Amaç değerlerde on sekiz ve araç değerlerde de on sekiz olmak üzere toplamda otuz altı değer bulunmaktadır.

Özlem (2002: 284), felsefe tarihindeki öznelci ve nesnelci bakış açılarına göre farklı değer sınıflandırmalarını birleştirmiştir. Her iki açıdan yapılan sınıflandırmalarda yer alan değer çeşitleri şunlardır: 1. Hazcı (Hedonist) Değerler (olumlu: haz, olumsuz: acı), 2. Bilgisel Değerler veya Bilgi Değerler (olumlu: doğru, olumsuz: yanlış), 3. Ahlaksal Değerler (olumlu: iyi, olumsuz: kötü), 4. Estetik Değerler (olumlu: güzel, olumsuz: çirkin), 5. Dinsel Değerler (olumlu: sevap, olumsuz: günah).

Değerlerin sınıflandırılmasında Hilmi Ziya Ülken (2001: 360), değerleri öz karakterlerine göre üçe ayırmıştır: Birinci grupta, içkin değerler vardır. İçkin değerler, bilinç verileridir. Ülken'in bilinç verileri olarak belirledikleri teknik, sanat ve bilgi değerleridir. İkinci grupta, aşkın değerler vardır. Bunlarda duyu verileri, bilinç muhtevası yalnızca vesiledirler. Fakat bu vesile, az veya çok önemsiz bir

dereceye inebilir. Bir insanla bir insan arasında ahlaki ilişkide bilinç verileri ya yazılmış bir sözleşmeye dayanan iki insanın bu sözleşmeye sadık kalması ya gençlik ve aile hatıralarına sadık kalması ya da verilmiş sözlere sadık kalması gibidir. Üçüncü ve son değer grubunda normatif değerler vardır. Bunlar aslında değer değil, ancak bütün değerlerin ölçüleri, değişim örnekleridir. Bu değerlerin görevi, başka değerleri birbirleriyle karşılaştırmak ve ölçmektir. Bu ölçü-değerler; iktisadî, hukukî, lisanî değerlerdir.

Sosyal roller ve sosyal süreçler göz önüne alındığında değerler, zorlayıcılık değerlerine göre sınıflandırılabilirler. Böylece değerler, sosyal kişileri etkileme derecelerine göre düzenlenmiş olurlar. Sosyal değerler, süreklilik gösteren ortaklaşa işlevler temelinde de düzenlenebilirler. Değerlerin en anlamlı sınıflandırılması, değerlerin kurumsal işlevlerine göre sınıflandırılmasıdır. Güngör de değerleri altı grupta toplamıştır: estetik, teorik (veya ilmî), iktisadi, siyasi, sosyal ve dinî (Özensel: 2003: 230) değerler.

Schwartz, değerleri sınıflandırmada daha geniş bir yelpaze kullanmıştır. Schwartz, sınıflandırmasında on tane değer grubu belirlemiştir. Her bir değer grubu için de çeşitli değer beklentileri oluşturmuştur (Akbaş, 2004: 34).

Değer Grupları	Değerler
Güç (power): Toplumsal konum insanlar ve kaynaklar üzerinde denetim gücü.	Sosyal güç sahibi olmak. Otorite sahibi olmak. Zengin olmak. Toplumdaki görüntüyü koruyabilmek. İnsanlar tarafından benimsenmek.
Başarı (achievement): Toplumsal standartları temel alan kişisel başarı yönelimi.	Başarılı olmak. Yetkin (muktedir) olmak. Hırslı olmak. Sözü geçen biri olmak. Zeki olmak.
Hazcılık (hedonism): Bireysel zevke ve hazzıya yönelim.	Zevk. Hayattan tat almak.
Uyarılma (stimulation): Heyecan ve yenilik arayışı.	Cesur olmak. Değişken bir hayat yaşamak. Heyecanlı bir yaşantı sahibi olmak.
Özyönelim (self-direction): Düşünce ve eylemde bağımsızlık.	Yaratıcı olmak. Merak duyabilmek. Özgür olmak. Kendi amaçlarını seçebilmek. Bağımsız olmak. Kendine saygısı olmak.
Evrenselcilik (universalism): Anlayışlılık, hoşgörü ve tüm insanların ve doğanın iyiliğini gözetmek.	Açık fikirli olmak. Erdemli olmak. Toplumsal adalet. Eşitlik. Dünyaya barış istemek. Güzelliklerle dolu bir dünya. Doğayla bütünlük içinde olma. Çevreyi korumada uyum.
İyilikseverlik (benevolence): Kişinin yakın olduğu kişilerin iyiliğini gözetme ve geliştirme.	Yardımsever olmak. Dürüst olmak, Bağışlayıcı olmak. Sadık olmak. Sorumluluk sahibi olmak. Gerçek arkadaşlık, olgun sevgi. Manevi bir hayat. Anlamlı bir hayat. Alçak gönüllü olmak.
Geleneksellik (tradition): Kültür ya da dinsel töre ve fikirlere saygı ve bağlılık.	Alçak gönüllü olmak. Dindar olmak. Hayatın bana verdiklerini kabullenmek. Geleneklere saygılı olmak. İlmli bir hayat (Dünyevi işlerden el ayak çekmek). Mahremiyet.
Uyuma (confirm) : Başkalarına zarar verebilecek ve toplumsal beklentilere aykırı olabilecek dürtü ve eylemlerin sınırlandırılması.	Kibarlık. İtaatkar olmak. Anne-Babaya ve yaşlılara değer vermek. Kendini denetleyebilmek.
Güvenlik (security): Toplumun var olan ilişkilerin ve kişinin kendisinin huzuru ve sürekliliği.	Ulusal güvenlik, toplumsal düzenin sürmesini istemek. Temiz olmak. Aile güvenliği. İyiliğe karşılık vermek. Bağlılık duygusu. Sağlıklı olmak.

1. 2. 5. Değerlerin İşlevleri

Değerlerin toplumsal yaşam içinde önemli özellikleri ve bu özelliklere bağlı olarak yerine getirdiği çeşitli işlevleri vardır. Özensel'in (2003: 231) Gökçe ve Fichter'den aktardığı değerlerin işlevleri şu şekilde ifade edilmiştir:

1. Sosyal değer, temel seçici oryantasyonun standardıdır. Yani bu bağlamda değerler, bilinçli ve amaçlı davranışın genel ölçütüdür. Bu bakımdan değer, sosyal eylemde bulunan bir kişinin sosyal olarak kabullenebilen olgu ve istekleri için temel atıf noktası görevini görmektedir.

2. Değerler, kültürel olarak şekillendirilmiştir ve aynı zamanda kültür üzerinde de yönlendirici olarak etki etmektedir. Bu bakımdan değerler, belli bir kültürün gelişme süreci içinde şekil almaktadır. Bu da genel olarak sembol, moral ve estetik normlar, davranış şekilleri olarak belirginleşir. Bu açıdan değerler, kültürün esasını oluşturmaktadır .

3. Değerler, insanlarla özdeşleşmiştir. Yani sosyalleşme sürecinde değerler, kişiler tarafından öğrenilmekte ve üstlenilmektedir. Kısaca, kişinin şahsiyet yapısına entegre olmaktadır. Bunun doğal bir sonucu olarak değerler, kişinin şahsiyetinin bir parçası olarak görülmektedir.

4. Değerler, sosyal bir boyuta sahiptirler. Yani değerler, hem zihinsel (arzu ve eylem boyutunu belirten) hem de hissî-duygusal yönü belirten ifadelerdir.

Sosyal değerler, belli sosyal sonuçlara yol açarlar. Bu sosyal sonuçlar literatürde, sosyal değerlerin işlevleri olarak adlandırılmaktadır. Fichter'den aktarılan bu işlevler şunlardır:

1. Değerler, kişilerin ve birlikteliklerin sosyal değerinin yargılanmasında, hazır birer araç olarak kullanılır. Tabakalaşma sistemini mümkün kılar. Bireyin çevresindekilerin gözünde nerede durduğunu bilmesine yardım eder.

2. Değerler; kişilerin dikkatini çeker ve kişilerin dikkatini yararlı ve önemli olarak görülen maddi kültür nesneleri üzerinde odaklar. Bu değerli nesne, her zaman birey veya grup içinde en iyi olmayabilir. Fakat o nesne için çaba gösterilmesine yol açtığı da bir gerçektir.

3. Her toplumdaki ideal düşünme ve davranma yollarına, değerler tarafından işaret edilir. Değerler, sosyal olarak kabul edilebilir davranışın âdeta şemasını çizerler. Böylece kişiler de hareket ve düşüncelerini en iyi hangi yolda gösterebileceklerini kavrayabilirler.

4. Değerler, kişilerin sosyal rollerini seçmesinde ve gerçekleştirmesinde rehberlik ederler. İlgi yaratırlar, cesaret verirler. Böylelikle de kişilerde çeşitli rollerin gerekliliklerinin ve beklentilerinin, birtakım değerli hedefler doğrultusunda işlemekte olduğunu kavramış olurlar.

5. Değerler, sosyal kontrol ve baskının araçlarıdır. Kişileri törelere uymaya yöneltir, doğru şeyleri yapmaya yüreklendirir. Değerler ayrıca onaylanmayan davranışları engeller, yasaklanmış örüntülerin neler olduğuna işaret eder ve sosyal ihlallerden kaynaklanan utanma ve suçluluk duygularının kolayca anlaşılabilmesini sağlar.

6. Değerler, dayanışma araçları olarak da işlevde bulunurlar. Kişiler aynı değeri güden kişilere doğru çekimlenirler. Ortak değerler, sosyal dayanışmayı yaratan ve sürekli kılan en önemli faktörlerden biridir.

1. 3. DEĞERLERİN ÖĞRETİMİ

Her anne baba, çocuğunu iyi yetiştirmek ister. Buradaki iyi ifadesinden kasıt; toplumla ve ailesi ile uyumlu, mutlu, iyi bir sosyal role sahip bireydir. Hedeflenen bu düşünceyi gerçekleştirmek çok kolay değildir. Özellikle de günümüzde değerler hızla ve sürekli değişim içindeyken ailelerin işi gittikçe zorlaşmaktadır.

Türk toplumunun değerleri de bu değişmelerden etkilenmektedir. Bu değişmeler, her zaman olumlu yönde olmamaktadır. Toplum değerleri açısından

tehlikeli olan; farklı milletlerin, farklı değerlerinin sosyal onay almaksızın kabul edilmeye çalışılmasıdır. Değişmeler, özellikle çocuklar ve gençler üzerinde tesirli olmaktadır. Bunun sonucu olarak anne babasından, aile büyüklerinden farklı değer algılarına sahip gençler, çocuklar yetişmektedir. Yaşlı kuşaklar, gençlerin gittikçe saygı, sevgi, sorumluluk, aileye bağlılık vb. gibi değerlerden yoksunlaşmaya başladığını ifade etmektedir.

Bir toplum değerlerinden yoksunlaştırılmışsa, değerleri ile olan bağı kopmuşsa o toplumun ayakta durması zorlaşacaktır. Türk milletinin din, dil, tarih, musiki, edebiyat (Kaplan, 2000: 10-72) alanındaki değerleri var oldukça Türk milleti de var olacaktır.

Değerler, bir toplumun varlığı yokluğu üzerinde bu derece tesirli ise değerlerin eğitimi ve öğretiminin önemi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Birçok ülkede veliler, eğitimciler, dini kurumlar, sivil toplum örgütleri bireylerin değerlerini geliştirmeye ve bireylere değerlerin eğitimi/öğretimi vermeye çalışmaktadırlar.

Okullar; eğitim ve öğretimin planlı, programlı yapıldığı yerlerdir. Dolayısıyla değer öğretiminin en etkili sahalarından biridir. Değer öğretiminde, öğretim programlarının uygulayıcısı olan öğretmenlere büyük görevler düşmektedir. Öğretmeler, davranışları ile değer öğretiminde öğrencilere model olmaktadır. Dersine zamanında ve hazırlıklı gelmesi (sorumluluk), kılık kıyafetine özen göstermesi (temizlik), verdiği sözü yerine getirmesi (dürüstlük), ... öğrencilerde sorumluluk, temizlik, dürüstlük gibi değerlerin var olmasını sağlayacaktır. Diğer taraftan öğretmenler, derslerinde yaptıkları etkinliklerde, tavsiye ettiği okuma kitaplarında kasıtlı olarak vermek istediği değerlerin öğretimi yapabilir. Okullarda değer öğretiminde kullanılabilecek birçok yaklaşım vardır. Bu yaklaşımlar aşağıda ifade edilmiştir.

Değerlerin öğrenilmesi aşamasında, öğretmenlerin yapması gerekenler genel olarak şu şekilde sıralanabilir:

- a) Model olmalı.
- b) Sınıf içinde ortak bir sosyal doku oluşturmali.
- c) Her öğrenciye sorumluluk verip onların ahlaki gelişimlerine katkıda bulunmalı.
- ç) Öğrencileri cesaretlendirmeli.
- d) Öğrencilere karar verme olanağı tanımalı.
- e) Paylaşım fırsatı vermeli.
- f) Ortaklaşa çalışmaya teşvik etmeli (Dilmaç, 2002: 4).
- g) Değer öğretiminin yaklaşımlarına göre öğrenciye değerleri aktarmalı.

1. 3. 1. Değerler Öğretiminde Yaklaşımlar

Değer öğretimi, okullarda bir program ve plan dâhilinde yapılır. Değerlerle ilgili amaçlara ulaşmak için belli bir yolun izlenmesi gereklidir. Değerlerin öğrencilere aktarılması sırasında bir yol, sistem takip edilmediği sürece başarıya ulaşmak zordur.

Değerlerin öğretimi ile ilgili yapılan çalışmalardan sonra, bazı yaklaşımlar öne sürülmüştür. Carter, değerleri ve ahlaki öğretmek için altı yaklaşım ortaya koymuştur (Bacanlı, 1999: 21):

1. Öğretici (inculcative): Bu yaklaşım, öğretilecek belli bir değer grubu kabul eder ve öğrencilere aktarır.
2. Klasik: Tüm öğrencilere felsefe ana bilim dalından seçimlik dersler sunar.
3. Yaşantısal: J. Dewey tarafından ortaya atılmıştır ve istenen ahlaki karakter için model olmak üzere bazı öğrenci liderleri belirlenir.

4. Gelişmeye yönelik: Yaşantısal yaklaşımın kişiselleştirilmiş bir versiyonu gibi görünür ve öğrenciye gerçek/hâlihazır dünyada değerleri sorgulamayı getirir.

5. Gelişimsel: Piaget ve Kohlberg'in çalışmalarından türemiştir.

6. Meslek öncesi: Genel amacı bir ders boyunca (tam veya bir kredili) düzenli bir derste, öğrencileri değerlerle tanıştırmaktır.

Okullarda değer öğretiminin hangi yolla yapılacağına ilişkin dört yaklaşım geliştirilmiştir:

1. 3. 1. 1. Değeri Telkin Etmek, Aşlamak

Bu yaklaşım, çok eski zamanlardan beri kullanılmaktadır. Değeri telkin etmek, yani öğüt vermek daha çok ebeveynlerin kullandığı yaklaşımlardandır. Bu yaklaşımda, “Yeterince söyler ve gösterirseniz insanlar sonunda sizin istediğiniz gibi davranacaktır.” (Welton ve Mallan’dan akt. Akbaş, 2004: 71) varsayımı vardır. Bu yaklaşımda, öğretmen ya da anne baba “Çocuklar yalan söylemez (dürüstlük), büyüklerine karşı yüksek sesle konuşmama (saygı), iyi bir öğrenci ödevlerini zamanında yapar (sorumluluk).” gibi sözlerle değerleri telkin yolu ile öğretmektedir. Öğretmenler, yine vermek istedikleri değerlere ilişkin telkin yönü kuvvetli tarihsel ve kurgusal hikâye metinlerini sınıfta işleyebilir.

Telkin/öğüt, aşılama yöntemi ile değer öğretimi ergenlik öncesi çocuklarda daha etkili olabilmektedir. Çünkü ergenlik döneminde birey, yetişkinler olmadan ayakta durabileceğini kanıtlamak durumundadır. Ayrıca bu dönemde ergen, artık yetişkin toplumsal düzeni içine girmek ve sorumluluk yüklenmek ister (Bacanlı, 2004: 51), öğüt dinlemek en son isteğidir.

1. 3. 1. 2. Değer Açıklamak

Bu yaklaşımda, öğrencilere kendi değerlerinin farkına varması için yardımda bulunmaktadır. Bu yöntem de “bireylerin kendi değerlerini açık bir şekilde anlayamayacaklarını” (Welton ve Mallan’dan akt. Akbaş, 2004: 71) varsaymaktadır.

Bu sebeple, bireyin yaptığı/yapacağı davranışın doğruluğu üzerinde karşılıklı konuşma gerçekleştirilebilir. Konuşma ile bireyin kendi değerlerinin farkına varması, en iyiyi seçme sürecini öğrenmesi sağlanmaktadır. Öğretmen, öğrencinin açıklamalarına müdahalede bulunmamaktadır. Öğretmen, aynı zamanda bireyin anlattıkları ile ilgili eleştiride, yorumda bulunmamalı ya da kendi fikrini söylememelidir. Öğrencinin değerlerini açığa vurması için cesaretlendirmeli, değerlerinin farkına varması için ortamlar, etkinlikler düzenlemelidir. Açıklama yönteminden sonra öğrenci seçimlerini ve değerlendirmelerini bilinçli yapmaya başlarsa, yöntem başarıya ulaşmıştır. Değer açıklama yönteminin etkili olabilmesi için öğretmenin aşağıdaki yedi basamağa göre hareket etmesi gerekir:

- 1 . Özgürce seçim ya da bağımsız seçim yapma (seçme özgürlüğü).
2. Bir dizi mevcut seçeneği değerlendirdikten sonra alternatifler arasından seçebilme.
3. Her alternatifin olası sonuçlarını düşünerek değerlendirdikten sonra seçebilme.
4. En önemli ve değerli olduğu düşünülen şeyleri ödüllendirme ve değer verme.
5. Serbestçe (özgür) seçilen bir değeri açıkça söyleyebilme.
6. Serbestçe (özgür) seçilen değerle uyumlu olan bir hareket tarzı (tavır) ortaya koyma.
7. Seçilen değerle uyum içerisindeki bir hareket tarzında tekrar tekrar hareket edebilmek (Akbaş, 2004: 674).

Öğretmen, bu yöntemi her yaşta öğrencisine rahatlıkla uygulayabilir. Öğretmenin dikkat etmesi gereken, bu yedi basamağı etkili bir şekilde kullanmaktır. Değer açıklama yöntemi, Türkçe dersinden matematik dersine, biyolojiden fizik dersine kadar birçok derste uygulanabilir bir yöntemdir (değer açıklama yöntemini

kullanarak ders konularının işleniş örnekleri için bk. Harmin, M., Kirschenbaum, H., Simon, S. B. (1976), *Clarifying Values Through Subject Matter: Applications for the Classroom*. Minneapolis: Winston Press.). Öğretmen, değer açıklama yöntemini kullandığında grup tartışması, etkin dinleme, görüşme gibi sözel etkinliklerden yararlanabileceği gibi düşünce kâğıtları, otobiyografi, değer kâğıdı (Bacanlı, 1999: 26) gibi yazılı etkinliklerden de faydalanabilir.

1. 3. 1. 3. Ahlaki Muhakeme

Kohlberg tarafından geliştirilen bu yaklaşımda amaç, öğrencilere verilen ahlaki ikilem içeren hikâyelerle onların ahlaki yargılarını ortaya çıkarmaktır (Akbaş, 2004: 75). Bu yaklaşım tüm okul seviyelerinde kullanılabilir. Ancak her seviyenin (6-12 ilköğretim birinci kademe, 12-15 ilköğretim ikinci kademe, 15-18 ortaöğretim, 18-22 yükseköğretim) gelişim özellikleri birbirinden farklıdır. Dolayısıyla yapılacak etkinliklerin seviyeye uygun olması gereklidir. Her dönemin değer yargılarının da farklı olduğu unutulmamalıdır. Ahlaki muhakemede ortaya çıkan çözümden ziyade, neden o çözüme ulaşıldığı önemlidir.

Kohlberg, ahlaki gelişimi üç düzeye ayırmıştır. Birinci düzey, gerçek anlamda herhangi bir ahlaki ölçütün bulunmadığı, ben merkezci bir dönemdir. Bu dönemde çocuk bencildir. İkinci düzey, yasalara uyma dönemidir. Bu dönemde ahlaki sorunlara toplumsal beklentiler, geleneksel değerler ve törel yargılar açısından yaklaşılır. Üçüncü düzey ise toplumsal ve bireysel değerlerin, evrensel ahlâk ilkeleri ile sentezlendiği bir aşamadır (Aydın, 2000: 56). Kohlberg, daha sonra gelişim düzeyini üç evre, altı basamakta toplamıştır. Ayrıca gelişim düzeylerine göre bireyde meydana gelen davranışları da açıklamıştır.

Düzy ve Evreler	Davranış Tanımı
1-Gelenek Öncesi (Pre-conventional) 1. 1- Ceza ve itaat Evresi 1. 2- Ödül (Araçsal Görecelik Evresi)	Cezadan kaçındığı için kurallara uyar. Ödüle ulaşmak için kurallara uyar.
2- Geleneksel Düzy (Conventional) 2. 1- İyi Çocuk Evresi 2. 2- Yasa ve Düzen Evresi	Başkalarının kabul ve onayını kazanmak için kurallara uyar. Yetkiye, sosyal kurallara ve yasalara, suçluluk ve dışlanma kaygılarından korktuğu için uyar.
3- Gelenek Üstü Ahlaksallık (Post-conventional) 3. 1- Sosyal Anlaşma Evresi 3. 2- Evrensel Ahlâk İlkeleri Evresi	Davranışlarına, insanların ortak mutluluğu için gerekli olan ahlaksal ilkeler yön verir. Davranışlarına, insan hakları, demokrasi, eşitlik, özgürlük gibi evrensel ilkeler yön verir.

Öğretmen, ahlaki muhakeme yolunu değer öğretiminde kullanırken örnek olaylardan yararlanabilir. Örnek olaydaki davranışların doğruluğu üzerinde tartışma yapılır. Öğrencilere, “... davranışı doğru mu, yoksa yanlış mı?” sorusu sorulur. Bu tartışma ile bireyin, davranışlarına rehberlik edecek ahlaki ilkeler geliştirmeleri hedeflenmektedir.

1. 3. 1. 4. Değer Analizi

Değer öğretiminde kullanılan diğer bir yaklaşım da değer analiz yöntemidir. Bu yöntem, Amerikan Sosyal Bilgiler Ulusal Kurulu tarafından geliştirilmiştir (Metcalf, 1971'den aktaran Bacanlı, 1999: 20). Bu yaklaşım; dikkati, düşünmeyi ve ayırt etmeyi içinde barındırmaktadır. Örnek olaylar ile öğrenci, olayı yargılar ve olaydan çıkabilecek farklı sonuçları ortaya koyar.

Değer analiz yönteminin değer öğretiminde hedefleri şunlardır (Bacanlı, 1999: 22):

1. Öğrencilere, bir değer nesnesini belli bir şekilde değerlendirmeyi öğretmek,
2. Öğrencilerin, söz konusu değer nesnesi hakkında en akılcı yargıya ulaşmalarına yardım etmek,
3. Öğrencilere, en akılcı yargıya ulaşmayı öğretmek,
4. Öğrencilere, bazı değer nesneleri hakkında genel bir değer yargısını paylaşan bir grubun üyesi olunabileceğini öğretmek.

Bu yaklaşım için, “Bir musibet, bin nasihatten iyidir. ” sözünü kullanmak yanlış olmayacaktır. Çünkü değer analizi yaklaşımında, ilgili değer önemli olduğunu nasihat etmek yerine sınıf ortamında ilgili değer önemi öğrenci kendisi keşfeder. Atatürk'ün Samsun'da başlattığı millî mücadelenin vatansever bir davranış olduğunu belirten öğretmen, daha sonra “Atatürk bu davranışı yapmasaydı neler olurdu?” sorusu ile bir tartışma başlatır. Bu tartışma ile vatanseverlik değerinin önemini öğrenciler kendiliğinden keşfedecektir. Böyle bir tartışma, “Vatanımızı sevmeli ve onu korumalıyız. ” şeklindeki kuru bir söylemden daha etkilidir.

Bu yaklaşımda öğrenciler, örnek olaylarla ahlaki düşünme becerisini kazanırlar. Aynı zamanda öğrenciler, bilimsel problem çözme yöntemini sosyal problemlere uygulamayı da öğrenirler (Akbaş, 2004: 77).

Bu yaklaşımlar ışığı altında değer öğretimi yapılır. Öğretmen ilgili değerın özelliğine, öğrenci seviyesine göre uygun olan yaklaşımı seçmelidir. Öğretmenin öğrenciye hangi değerleri vereceği öğretim programları ile belirlenir. Millî eğitimin genel amaçlarında ve öğretim programlarında değerler ne derece yer almıştır, hangi değerler belirlenmiştir, yeterlilik düzeyleri nasıldır, bu soruların yanıtları aşağıda açıklanmaya çalışılmıştır.

1. 4. TÜRK MİLLÎ EĞİTİMİNİN GENEL AMAÇLARINDA DEĞERLER

1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'na göre Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları:

1. Genel Amaçlar

Madde 2.

Türk Millî Eğitiminin genel amacı, Türk milletinin bütün fertlerini;

1. Atatürk inkılâp ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin millî, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik; lâik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış hâline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;

2. Beden, zihin, ahlâk, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;

3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek, gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların,

kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak;

Türk Millî Eğitiminin genel amaçlarına bakıldığında, değerlerin öğrenciye aktarılmasını hedeflediği anlaşılmaktadır. İlköğretim basamağına yönelik bu amaçlar kişisel, insan ilişkileri, ekonomik hayat ve toplum hayatı bakımından genel bir bakış açısı sunmuştur.

Böylece, bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan millî birlik ve bütünlük içinde iktisadî, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı seçkin bir ortağı yapmaktır.

Türk Millî Eğitiminin genel amaçları, öğretim programlarında özelleştirilir. Okulda öğrencilere verilmesi gereken değerlerin neler olduğu, nasıl öğretilmesi gerektiği, niçin öğretilmesi gerektiği vb. soruların cevaplarının öğretim programlarında yer alması beklenir.

1. 5. ÖĞRETİM PROGRAMLARI VE DEĞERLER

Program geliştirme, birbirinden farklı bir çok uzmanın (alan uzmanı, öğretmenler, program geliştirme uzmanı, ölçme-değerlendirme uzmanı, eğitim psikoloğu, eğitim sosyoloğu vb.) bir araya gelerek gerçekleştirdiği ekip çalışmasına dayalı, sistematik ve dinamik bir süreçtir.

Geliştirilen bir programın sahip olması gereken çeşitli özellikler vardır. Bunlar başlıklar hâlinde şöyle sıralanabilir (Hesapçıoğlu, 1998: 78-81): 1. İşlevsellik, 2. Esneklik, 3. Toplumsal değerlere dayalı olma, 4. Uygulayanlara yardımcı olma, 5. Bilimsellik, 6. Uygulanabilirlik, 7. Amaçlara yönelik olma ve 8. Ekonomiye uygunluk'tur.

Eğitim sistemimizin daha etkili, verimli hale gelmesi için 2003 yılından itibaren Millî Eğitim Bakanlığı, bütün ilköğretim derslerini kapsayan bir program geliştirme faaliyeti içine girmiştir. Yeni öğretim programları, yapısalcı yaklaşım

temele alınarak oluşturulmuştur. Yapısalcılık, çıkış noktasını dil bilimden almıştır. Yapısalcı yöntem, ele aldığı konuyu, bütünleştiği yapı içine koyar sonra da daha geniş kapsamlı yapılar içine koyarak aydınlatmaya çalışır (Akarsu, 1984: 193).

Yukarıda da ifade edildiği gibi programların “toplumsal değerlere dayalı olma” özelliği olmalıdır. Çünkü değerler; aileden okula, iş yerinden parlamentoya birçok alanı etkiler. Bu etkilerin olumlu yönde olması, toplumun maddi, manevi anlamda refah içerisinde olması demektir. Yeni ilköğretim programlarında, değerler ve değerler eğitimi kendine yer bulmuştur. Ancak, her programda değerlere yer verilmemiştir. Bazı programlarda değerler ve değerler eğitimi açıkça yer alırken, bazılarında da üstü kapalı geçirilmiştir. Aşağıda yeni ilköğretim programlarının değerleri ve eğitim boyutları ortaya konulmuştur.

1. 5. 1. İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Değerler

İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, 4-5 ve 6-7. sınıflar için oluşturulmuştur. Değerlerin öğretimine, programlarda yer verilmiştir. İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında, değerlerin öğretimi ile ilgili verilen bilgiler şunlardır:

1. 5. 1. 1. İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 4-5. Sınıflar

Yeni İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında (4-5) değerler, bir başlık altında ele alınmıştır. Programda öğrenciye verilmesi gereken değerler belirlenmiş, bu değerlerin öğretiminde neler yapılması gerektiği açıklanmıştır. Verilen değerler, öğrenme alanlarına ve sınıflara dağıtılmıştır.

Değerin tanımı programda şu şekilde ifade edilmiştir:

Değer, bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlaki ilke ya da inançlardır.

Bu tanımın ardından değerın özellikleri beş madde hâlinde sıralanmıştır:

1. Değerler toplum ya da bireyler tarafından benimsenen birleştirici olgulardır.
2. Toplumun sosyal ihtiyaçlarını karşıladığına ve bireylerin iyiliği için olduğuna inanılan ölçütlerdir.
3. Sadece bilinç değil duygu ve heyecanları da ilgilendiren yargılardır.
4. Değerler bireyin bilincinde yer alan ve davranışı yönlendiren güdülerdir.
5. Değerlerin normlardan farkı normlardan daha genel ve soyut bir nitelik taşımasıdır. Değer normu da içerir.

Sosyal Bilgiler Dersi 4-5 Öğretim Programında yer alan değer sayısı, yirmi olarak belirlenmiştir. Bu değerlerde ayrıca bir sınıflamaya gidilmemiştir.

Adil Olma	Hoşgörü
Aile Birliğine Önem Verme	Misafirperverlik
Bağımsızlık	Özgürlük
Barış	Sağlıklı Olmaya Önem Vermek
Bilimsellik	Saygı
Çalışkanlık	Sevgi
Dayanışma	Sorumluluk
Duyarlılık	Temizlik
Dürüstlük	Vatanseverlik
Estetik	Yardımseverlik

Programda yer alan bağımsızlık, özgürlük, vatanseverlik birbirine çok yakın değerlerdir. Programda, diğer değerlerde olduğu gibi, bu değerlerin neleri kapsadığı, kazanımlarının neler olması gerektiği açıklanmamıştır.

Sosyal Bilgiler (4-5) Öğretimi Programında, sınıflara ve öğrenme alanlarına ilişkin dağılım ise aşağıdaki tablolarda verilmiştir.

4. SINIF	
Öğrenme alanı	Doğrudan verilecek değer
Birey ve toplum	Duygu ve düşüncelere saygı, hoşgörü
Kültür ve miras	Türk büyüklerine saygı, aile birliğine önem verme, vatanseverlik
İnsanlar, yerler ve çevreler	Doğa sevgisi
Üretim, dağıtım ve tüketim	Temizlik ve sağlıklı olmaya önem verme
Bilim, teknoloji ve toplum	Bilimsellik
Gruplar, kurumlar ve sosyal örgütler	Yardımseverlik
Güç, yönetim ve toplum	Bağımsızlık
Küresel bağlantılar	Misafirperverlik

5. SINIF	
Öğrenme alanı	Doğrudan verilecek değer
Birey ve toplum	Sorumluluk
Kültür ve miras	Estetik
İnsanlar, yerler ve çevreler	Doğal çevreye duyarlılık
Üretim, tüketim ve dağıtım	Çalışkanlık
Bilim, teknoloji ve toplum	Akademik dürüstlük
Gruplar, kurumlar ve sosyal örgütler	Dayanışma
Güç, yönetim ve toplum	Adil olma, bayrağa ve İstiklâl Marşı'na saygı
Küresel bağlantılar	Tarihsel mirasa duyarlılık

Tablolarda görüldüğü gibi duygu ve düşüncelere saygı, Türk büyüklerine saygı, doğa sevgisi, doğal çevreye duyarlılık, akademik dürüstlük, bayrağa ve İstiklâl Marşı'na saygı, tarihsel mirasa duyarlılık programdaki yirmi değer arasında yer almamaktadır. Bu değerlerin saygı, sevgi, dürüstlük, duyarlılık değerlerinin alt değerleri olduğu tahmin edilmektedir. Ancak bu değerlere ilişkin bir açıklama programda yer almamaktadır. Diğer yandan sevgi, saygı, dürüstlük, duyarlılık, barış, özgürlük programın değerleri arasında olmasına rağmen öğrenme alanları ile ilişkilendirilmemiş, 4 ve 5. sınıflarda yer almamıştır. Bu açılarından bakıldığında değerlerin öğrenciye verilmesi ile ilgili Sosyal Bilgiler (4-5) programının tutarsız olduğu görülmüştür.

Programda değer öğretiminin nasıl yapılması gerektiğine ilişkin açıklamaya yer verilmiştir. Değer öğretimindeki yeni yaklaşımlar için *“Okullarda seçilen değerler, geleneksel telkin yöntemiyle aktarılabilceği gibi değer açıklama yaklaşımı ile öğrencinin kendi değerlerinin farkına varması sağlanabilir. Ayrıca öğrencinin değerlerini anlamak ve değerinin sistematik analizini yapmak amacıyla ahlaki muhakeme ve değer analizi yaklaşımları da kullanılabilir.”* denilmiş, ardından bu yaklaşımlar etkinlikleri ile birlikte açıklanmıştır.

1. 5. 1. 2. İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 6-7. Sınıflar

Sosyal Bilgiler Dersi 6-7. Sınıf Öğretim Programında değerler ve bu değerlerin eğitimi, ayrı bir başlık altında ele alınmıştır. Programda öğrenciye verilmesi gereken değerler belirlenmiş, bu değerlerin öğretiminde neler yapılması gerektiği açıklanmıştır. Verilen değerler, öğrenme alanlarına ve sınıflara göre dağıtılmıştır.

Değerin tanımı programda şu şekilde ifade edilmiştir:

Değer, bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlaki ilke ya da inançlardır.

Bu tanımın ardından değerin özellikleri beş madde hâlinde sıralanmıştır:

1. *Değerler toplum ya da bireyler tarafından benimsenen birleştirici olgulardır.*
2. *Toplumun sosyal ihtiyaçlarını karşıladığına ve bireylerin iyiliği için olduğuna inanılan ölçütlerdir.*
3. *Sadece bilinç değil duygu ve heyecanları da ilgilendiren yargılardır.*
4. *Değerler bireyin bilincinde yer alan ve davranışı yönlendiren güdülerdir.*
5. *Değerlerin normlardan farkı normlardan daha genel ve soyut bir nitelik taşımasıdır. Değer normu da içerir.*

Sosyal Bilgiler Dersi 4-5 ğretim Programında yer alan değer sayısı, yirmi olarak belirlenmiştir. Bu değerlerde herhangi bir sınıflamaya gidilmemiştir.

Adil Olma	Hořęr
Aile Birliğine nem Verme	Misafirperverlik
Bağımsızlık	zgrlk
Barış	Sağlıklı Olmaya nem Vermek
Bilimsellik	Saygı
Çalışkanlık	Sevgi
Dayanışma	Sorumluluk
Duyarlılık	Temizlik
Dürüstlük	Vatanseverlik
Estetik	Yardımsverlik

Sosyal Bilgiler (6-7) ğretimi Programında, sınıflara ve öğrenme alanlarına ilişkin dağılım ise aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

6. SINIF	
Üniteler	Doğrudan verilecek değer
1. Sosyal bilgiler öğreniyorum	Bilimsellik
2. Yeryüzünde yaşam	Doğal çevreye duyarlılık
3. İpek Yolu'nda Türkler	Kültürel mirasa duyarlılık
4. Ülkemizin kaynakları	Sorumluluk
5. Ülkemiz ve dünya	Yardımseverlik
6. Demokrasinin serüveni	Hak ve özgürlüklere saygı
7. Elektronik yüzyıl	Çalışkanlık

7. SINIF	
Üniteler	Doğrudan verilecek değer
1. İletişim ve insan ilişkileri	Farklılıklara saygı
2. Ülkemizde nüfus	Vatanseverlik
3. Türk Tarihi'nde yolculuk	Estetik
4. Ekonomi ve sosyal hayat	Dürüstlük
5. Zaman içinde bilim	Bilimsellik
6. Yaşayan demokrasi	Adil olma
7. Ülkeler arası köprüler	Barış

Sosyal Bilgiler Dersi 6-7. Sınıf Öğretim Programında da Sosyal Bilgiler Dersi 4-5. Sınıf Öğretim Programında olduğu gibi, değerlerin ünitelerle ilişkilendirilmesinde tutarsızlıklar vardır. Örneğin; doğal çevreye duyarlılık, kültürel mirasa duyarlılık, hak ve özgürlüklere saygı, farklılıklara saygı değerleri programın değerleri olarak belirlenmemiş ama ünitelerle ilişkilendirilmiştir. Aile birliğine önem

verme, bağımsızlık, dayanışma, duyarlılık, hoşgörü, misafirperverlik, özgürlük, sağlıklı olmaya önem verme, saygı, sevgi, temizlik gibi programda yer alan değerler ise ünitelerle ilişkilendirilmemiştir.

Sosyal Bilgiler Dersi 6-7. Sınıf Öğretim Programında, değer öğretiminde kullanılabilecek yaklaşımlar için, *“Okullarda seçilen değerler, geleneksel telkin yöntemiyle aktarılabileceği gibi değer açıklama yaklaşımı ile öğrencinin kendi değerlerinin farkına varması sağlanabilir. Ayrıca öğrencinin değerlerini anlamak ve değerinin sistematik analizini yapmak amacıyla ahlaki muhakeme ve değer analizi yaklaşımları da kullanılabilir. Alanla ilgili kaynaklar incelenerek değer öğretiminde kullanılan farklı yaklaşımlar aşağıda verilmiştir.”* denilmiş, yaklaşımlar maddeler hâlinde açıklanmıştır. Fakat yukarıdaki açıklamalarda “Gözlem Yolu ile Değer Öğretimi” yaklaşımı paragrafta belirtilmemişken, açıklamalarda dördüncü madde olarak verilmiştir. Ayrıca yaklaşımların açıklanmasında da etkinlik kısmı azaltılmıştır.

1. 5. 2. İlköğretim Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programında Değerler

Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı, ilköğretim I. kademe 1, 2, 3. sınıflar için oluşturulmuştur. Programın amacı, “Hayat Bilgisi Dersi Program’ı ile öğrencilerin aşağıdaki kişisel nitelikleri ve değerleri geliştirmelerine yardımcı olunacaktır.” ifadesi ile belirtilmiştir.

Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programında değerlere, “Kişisel Nitelikler” başlığı altında yer verilmiştir. Programdaki bu değerler ve kişisel nitelikler –ayrım yapmadan- şunlardır:

Öz saygı	Yardımseverlik
Öz güven	Doğruluk
Toplumsallık	Dürüstlük
Sabır	Adalet
Hoşgörü	Yeniliğe açıklık
Sevgi	Vatanseverlik
Saygı	Kültürel değerleri koruma ve geliştirme
Barış	

Hayat bilgisi dersinde öğrencilerin geliştirmeleri beklenen beceriler, kişisel nitelikler ve değerler, ara disiplinlere ilişkin kazanımlar ve bütün bunların ilişkili olduğu temalar, bir tablo hâlinde verilmiştir.

Ayrıca programlarda öğrencilere kazandırılmak istenen kişisel nitelikler ve değerlerin karşılığındaki kazanımların neler olması gerektiği de vurgulanmıştır.

ÖZ SAYGI

- Kendini ve duygularını fark etme
- Kişisel bakımını yapma
- Kendi farklılığını fark etme
- Geçmişini öğrenme
- Kendisiyle barışık olma
- Etik değerleri bilme ve hayatında bunlara önem verme
- Görev ve sorumluluklarını bilme ve yardımlaşma
- Kuralların gerekliliğini bilme
- Hata yapabileceğini kabul etme
- Kişisel eşyalarını özenli kullanma
- Büyüdükçe değiştiğini fark etme
- Kendisinin ve arkadaşlarının değerli olduğunu kabul etme

ÖZ GÜVEN

- Güçlü ve zayıf yönlerini tanıma
- Ailesini tanıma ve onlarla işbirliği yapma
- Kurallara neden gerek duyulduğunu bilme
- Hatalardan ders çıkarma
- Gerektiğinde büyüklerinden yardım alma
- Ailede alınan kararlara katılma
- Etik davranışların güven artırıcı olduğunu bilme
- Etkili “hayır” deme
- Zaman içinde, duygu ve düşüncelerinde meydana gelen değişikliklerle ilgili çıkarımda bulunma
- Kendisini ve ailesini ilgilendiren kararlarda görüşünü bildirme
- Haksızlığa uğradığında, bunu sorgulama
- Doğadaki karşılıklı bağımlılığı kavrama

TOPLUMSALLIK

- Beslenmek için gerekli araç ve gereçleri kullanma
- Görgü kurallarını uygulama
- Arkadaş edinme ve onlara duygularını söyleme
- Kurallara uymanın sonuçlarını kavrama
- Başkalarının eşyalarını izin alarak kullanma
- Arkadaşlarıyla oyun oynamak ve eğlenmek için gerekeni yapma
- Grup bilinci oluşturma ve grubunun çıkarlarını koruma
- Arkadaşlarına cesaret verme

SABIR

- Oyun oynarken uygun davranışlarda bulunma
- Eğlenmek için uygun zamanı bekleme
- Etkili dinleme

- İsteklerini erteleme
- Amaç belirleme
- Hata yapmanın doğal olduğunu kabul etme
- Duygularını kontrol etme

HOŞGÖRÜ

- Arkadaşları ile iyi ilişkiler geliştirme
- Arkadaşlarıyla oynarken uygun davranışlarda bulunma
- Bireysel ve grup çalışmalarında olumlu değerleri gözetme
- Konuşanı dinleme
- Hataları doğal karşılama
- Farklılıkları kabul etme
- Herkesin değerli olduğunu kabul etme
- Sorunlara farklı çözümler önerme
- Duygularını uygun bir dille ifade etme
- Görevlerini yerine getirmekten mutluluk duyma

SEVGİ

- Kendini sevmek
- Ailesini ve akrabalarını sevmek
- Arkadaşlarını ve başkalarını sevmek
- Arkadaşlarıyla ilişkilerinde sevgi duygusunu temel alarak onlarla iyi ilişkiler geliştirme
- Okulda karşılaştığı kişilere ve durumlara sevgiyle yaklaşma
- Başkalarıyla farklılıklarının doğal olduğunu kabul etme
- Millî ve dinî bayramlarda sevgi duygusunu açığa vurma
- Yaşadığı yerleşim birimini ve vatanını sevmek
- Ülkesini sevmek
- İnsanları sevmek
- Doğayı sevmek

SAYGI

- Kendine saygı duyma
- Arkadaşlarına saygı duyma
- Okulu ve sınıfı ile ilgili kurallara uyma
- Öğretmenine karşı saygılı olma
- Çevresindeki insanlara karşı saygılı olma
- Ailesine saygılı olma
- Kişisel eşyalarına ve başkalarının eşyalarına saygı gösterme
- Doğaya saygı duyma
- Dünyadaki insanlara saygı duyma
- Türk Bayrağı'na, İstiklâl Marşı'na, Atatürk'e ve Türk büyüklerine saygı duyma

BARİŞ

- Sorunları fark etme
- Çözüm yollarını fark etme
- Karşılaştığı sorunlarda sorun çözme becerilerini kullanma
- Millî ve dinî bayramları kutlama
- Toplumsal paylaşımlarla yaşama
- Dayanışma içerisinde olma
- Benzerlik ve farklılıkların doğal olduğunu bilme

YARDIMSEVERLİK

- Kulüp ve diğer grup çalışmalarında arkadaşlarına yardım etme
- Aile bireylerine yardımda bulunma
- Okulla ilgili sorunları çözerken arkadaşlarına ve başkalarına yardım etme
- Doğal afetlere uğrayanlara yardım etme
- Kaza ve acil durumlarda başkalarına yardım etme

DOĞRULUK

- Etik davranışların farkında olma
- Trafikteki doğru ve yanlış davranışları ayırt etme
- İlişkilerinde olumlu değerleri gözetme
- Yanlı davranışların farkında olma
- Yanlılık içermeyen davranışlar sergileme
- Önyargısız davranma

DÜRÜSTLÜK

- Arkadaşlarının sergilediği davranışların etik olup olmadığını fark etme
- Ailesinde ve akrabaları arasında sergilenen etik değerleri fark etme
- Kendisinin ve arkadaşlarının etik olmayan davranışlarını fark etme
- Arkadaşlarıyla ilişkilerinde olumlu değerleri gözetme
- Başkalarına ön yargısız davranma
- Başkalarının duyarlılıklarına saygı gösterme
- Kendi ihtiyaçlarını, isteklerini ve görüşlerini çekinmeden ve olduğu gibi ifade etme

ADALET

- Kurallara katılma
- Kurallara uyma
- Etik değerleri ve davranışları fark etme
- Görev paylaşımına katılma ve üzerine düşen görevi yapma
- Türk milletinin sahip olduğu hak ve hürriyetleri araştırma
- Başkalarının duyarlılıklarına saygı gösterme
- Kendi ihtiyaçlarını, isteklerini ve görüşlerini ifade etme
- Kazanmanın ve kaybetmenin doğal olduğunu kabul etme
- Görev dağılımının adil olup olmadığını sorgulama

YENİLİĞE AÇIKLIK

• Bilgi edinebilmek için uygun sorular sorma, resimli kaynaklardan yararlanma

- Geçmişten günümüze olan yenilikleri ve değişiklikleri araştırma
- Geleceği hayal etme ve tasarlama
- Yeni fikirler üretme
- İş birliği yapma
- Problem çözme
- Karar alınırken görüş bildirme ve karar sürecine katılma
- Amaç belirleme
- Yenilikleri deneme cesareti gösterme
- Yenilikleri denemekten zevk alma
- Teknolojik bir ürün tasarlama

VATANSEVERLİK

• Türk Bayrağı'na ve İstiklâl Marşı'na saygı gösterme

• Şeref Köşesi'ni tanıma

• Millî bayramlara coşkuyla katılma

• Millî bayramları kutlamak için alternatifler üretme

• Yaşadığı yerleşim birimini ve vatanını yuva olarak görme

• Türkiye'mizin bir bütün olduğunun farkında olma

• Atatürk'ün ulusal bir lider olduğunu kabul etme ve saygı gösterme

• Millî bayram günlerimizle geçmişte yaşanan tarihî olaylar arasında bağ kurma

• Cumhuriyetimizi korumak, güçlendirmek ve geliştirmek için yapılması gerekenleri belirleme

- Yaşadığı yerleşim birimindeki değişiklikleri belirleme
- Müzelerden yararlanma

KÜLTÜREL DEĞERLERİ KORUMA VE GELİŞTİRME

- Türk Bayrağı'nı ve İstiklâl Marşı'nı bir değer olarak kabul etme
- Millî bayramları kutlama
- Dinî bayramları kutlama
- Yaşadığı yerleşim birimini bir yuva olarak kabul etme
- Ülkesini bir yuva olarak kabul etme
- Cumhuriyetimizi korumak, güçlendirmek ve geliştirmek için çaba gösterme
- Müzeleri ve tarihî mekânları koruma ve geliştirme

Hayat Bilgisi Dersi Programı'nda yer alan kazanımların kişisel niteliklere göre dağılımı, tablolar hâlinde verilmiştir.

Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programında verilen değerlerin ve kişisel niteliklerin nasıl öğretilmesi gerektiğine ilişkin bir açıklamada bulunulmamıştır.

1. 5. 3. İlköğretim Fen Teknoloji Dersi Öğretim Programında Değerler

Fen Teknoloji Dersi Öğretim Programı, 2004 yılı öğretim programı reformu çerçevesinde ilköğretim birinci ve ikinci kademe için ayrı ayrı hazırlanmıştır.

1. 5. 3. 1. İlköğretim Fen Teknoloji Dersi Öğretim Programı 4-5. Sınıflar

Fen Teknoloji Dersi Öğretim Programında değerler, Fen ve Teknoloji Öğretim Programı'nda "Tutum ve Değerler" başlığı altında ele alınmıştır.

Programda, öğrencilerin fen ve teknoloji okuryazarı olarak yetişebilmeleri için sadece *bilgi, anlayış ve beceri* türünden kazanımların yeterli olmadığı, aynı zamanda öğrencilerde *belirli bilimsel tutum ve değerlerin* de geliştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Değer ve tutumların öğrencilere öğretmenler tarafından verileceği, bu sebeple öğretmenlerin *örnek teşkil ederek veya seçici bir şekilde onaylayarak*

öğrencileri özendirip onlarda tutum adı verilen davranış modelleri oluşturacağı belirtilmiştir.

Fen ve Teknoloji Dersi 4 ve 5. Sınıf Öğretim Programı'nda öğrencilere kazandırılmak istenen bilimsel tutum ve değerlerin düzenlenmesinde, beş kategoriden oluşan bir sınıflandırma kullanılmıştır. Bu sınıflandırma, *kolaydan zora doğru, öğrencilerin çevrelerinde olup bitenleri kendi isteği ile algılaması, duruma uygun olumlu tepkide bulunması, olumlu değerler geliştirmesi, bu değerleri kendi öz benliğinde örgütlemesi ve son olarak, olumlu tutum ve değerler içeren bir yaşam tarzı geliştirmesi* aşamalarından oluşur.

Öğrenme Alanları ve Üniteler bölümünde, öğrencilere kazandırılmak istenen tutum ve değerlerin tablosu verilmiştir. 4 ve 5. Sınıf Düzeyi İçin “Tutum ve Değer” Kazanımlarını gösteren tablo şu şekildedir:

Düzy	Tutum ve Değerler
TD-1. Algılama (Dikkatini vermesi ve sabit tutması)	Kendini vererek dinler. Çevresinde olayları/etkinlikleri takip eder. Öğrenmeye ve anlamaya isteklidir. Açık fikirlidir. Ön yargıları yoktur.
TD-2. Tepkide Bulunma (Karşılık vermesi ve bundan tatmin olması)	Kendisine ve çevresine karşı ilgi ve merak duyar. Kendi başına fikir üretir. Görevleri isteyerek gönüllü olarak yapar. Bilim ile ilgili meslek ve hobi edinmeye ilgi duyar. Sorumluluklarını yerine getirmeye gayret eder.

TD-3. Değer Verme (Hareketlere, olaylara ve nesnelere önem ve değer vermesi)	Denemeye sürekli isteklidir (İç motivasyonu vardır.). Demokratik süreçlere güven duyar. Mantığa, bilime ve teknolojiye güven duyar. İnsanlığın refahına katkı sağlayan gelişmeleri ve kişileri takdir eder. Temiz ve sağlıklı yaşamaya gayret eder ve/veya böyle yaşayanları takdir eder. Kendisine ve çevresine saygılı davranır (Gürültü yapmaz, çevresine zarar vermez, başkalarının hakkını çiğnemez, adil ve dürüsttür.).
TD-4. Örgütlenme (Tutarlı bir değer sistemi oluşturması)	Olayların sonucunu göz önüne alarak hareket eder (Dikkatlidir, titizdir, hareketlerinin doğurduğu sorumlulukları kabul eder.). Problemlerin çözümünde, sistematik planlamanın önemini kabul eder. Kendisini tanıır ve kendisine güvenir (Öz güvenlidir, zayıf ve güçlü yönlerini bilir.). İş birliği yapar. Sorumluluklarını yerine getirir.
TD-5. Yaşam Tarzı Geliştirme (Değer sisteminin hareketleri uzun zaman kontrol etmesi sonucunda hayat stili geliştirmesi)	Kendisini ve çevresini sürekli sorgular. Sağlıklı yaşam alışkanlıklarını devam ettirir. Her şeyin sevgi, barış ve mutluluğa hizmet için olduğunu fark eder. Öz disiplinlidir (Otokontrollüdür, her şeyi zamanında yapar, kendini değerlendirir, samimidir, tutarlıdır.). Kendisi ve çevresi için güvenlik önlemleri alır.

1. 5. 3. 2. İlköğretim Fen Teknoloji Dersi Öğretim Programı 6-8. Sınıflar

Fen Teknoloji Dersi Öğretim Programı 6-8'de değerler, Teknoloji Dersi Öğretim Programı 4-5'teki gibi aynen yer almaktadır. Fen Teknoloji Dersi Öğretim Programı 6-8'de değerler ve tutumlar ile bunların kazanımlarında herhangi bir değişikliğe gidilmemiştir. Bu durum, programın hazırlanması sırasında öğrencinin bilişsel, duyuşsal özelliklerinin ve seviyelerinin göz önünde bulundurulmadığı fikrini oluşturmaktadır.

Fen Teknoloji Dersi Öğretim Programı 6-8'de değerler, Teknoloji Dersi Öğretim Programı 4-5'teki gibi aynen yer aldığı için ilgili açıklama ve tabloya burada yer verilmemiştir.

1. 5. 4. İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programında Değerler

Millî Eğitim Bakanlığının, 2003 yılında başlattığı program geliştirme faaliyetlerinin bir ürünü olarak, Türkçe dersi için İlköğretim Türkçe Öğretim Programı ve Kılavuzu (1-5. Sınıflar); İlköğretim Türkçe Öğretim Programı (6, 7, 8. Sınıflar) oluşturulmuştur. İlköğretim Türkçe Öğretim Programı ve Kılavuzu (1-5. Sınıflar) 2005 yılında; İlköğretim Türkçe Öğretim Programı (6, 7, 8. Sınıflar) 2006 yılında yayınlanmıştır.

1. 5. 4. 1. İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı 1-5. Sınıflar

İlköğretim Türkçe Öğretim Programında (1-5. Sınıflar), değerlerin öğretimi ile ilgili bilgi ya da Türkçe dersinde verilmesi gereken değerlerin neler olduğuna ilişkin bir açıklamaya yer verilmemiştir.

Türkçe Öğretim Programının amacı, *Türkçeyi doğru, etkili ve güzel kullanan, eleştirel ve yaratıcı düşünebilen, bilgiyi kullanabilen, üretebilen, girişimci, kişisel ve sosyal değerlere önem veren bireyler yetiştirmek* şeklinde belirtilmiştir.

Programda;

Geleceğin öğrencilerini yetiştirecek bu programla bireyler;

- *Türkçeyi doğru ve etkili kullanan,*
- *Kendini ifade eden, iletişim kuran, iş birliği yapan, girişimci ve sorun çözen,*
- *Bilimsel düşünen, anlayan, araştıran, inceleyen, eleştiren, sorgulayan, yorumlayan,*
- *Haklarını ve sorumluluklarını bilen, çevresiyle uyumlu, şartlandırmaya karşı duyarlı,*
- *Okumaktan ve öğrenmekten zevk alan,*
- *Bilgi teknolojilerini kullanan, üreten ve geleceğine yön veren*

oluşan bir toplum hedeflenmektedir, ifadesi geçmektedir.

Temel Beceriler başlığı altında, Kişisel ve sosyal değerlere önem verme maddesi geçmekte, fakat bu değerlerin neler olduğu belirtilmemektedir.

Ayrıca programın genel amaçları içinde, Millî, manevi, ahlakî, tarihî, kültürel, sosyal, estetik ve sanatsal değerlere önem vermelerini sağlamak; millî duygu ve düşüncelerini güçlendirmek,

Yazılı ve sözlü ürünlerle Türk ve dünya kültürünü tanımalarını sağlamak, şeklinde geçen amaçlarla da değerler ve değerlerin öğretimi örtük bir şekilde yer almıştır.

Konuşma öğrenme alanlarına ilişkin kazanımlarda;

Görgü kurallarına ve değerlere (millî, manevi, kültürel, ahlaki, sosyal vb.) uygun konuşur, ifadesine yer verilirken diğer öğrenme alanlarındaki kazanımlarda, değerlerle ilgili bir ifadeye rastlanmamıştır.

Değerlerin öğretimi için Türkçe dersinde metinler, vazgeçilmez araçlardandır. Dolayısıyla Türkçe Dersi Öğretim Programında da seçilen metinler; doğa sevgisi (Kır Şarkısı s. 192), hayvan sevgisi, sorumluluk, paylaşım (Kuşlar ve Özellikleri s. 201) gibi birçok değeri vurgulayan özelliktedir.

1. 5. 4. 2. İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı 6-8. Sınıf

İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programında, değerlerin öğretimi ile ilgili bilgi ya da Türkçe dersinde verilmesi gereken değerlerin neler olduğuna ilişkin bir açıklamaya yer verilmemiştir. Programda değer özelliği taşıyan ifadelerin geçtiği bölümler ise şunlardır:

Türkçe Dersi Öğretim Programı'yla dinlediklerini, izlediklerini ve okuduklarını anlayan; duygu, düşünce ve hayallerini anlatan; eleştirel ve yaratıcı düşünen, sorumluluk üstlenen, girişimci, çevresiyle uyumlu, olay, durum ve bilgileri kendi birikimlerinden hareketle araştırma, sorgulama, eleştirme ve yorumlamayı alışkanlık hâline getiren, *estetik zevk kazanmış ve millî değerlere duyarlı bireyler* yetiştirilmesi amaçlanmıştır.

İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programında, değerlerle ilgili olarak Genel Amaçları arasında:

9. Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla millî ve evrensel değerleri tanımaları,

10. Hoşgörü, insan haklarına saygılı, yurt ve dünya sorunlarına duyarlı olmaları ve çözümler üretmeleri,

11. Millî, manevi ve ahlaki değerlere önem vermeleri ve bu değerlerle ilgili duygu ve düşüncelerini güçlendirmeleri amaçlanmaktadır, ifadeleri geçmektedir.

“Okuma Metinlerinde Bulunması Gereken Özellikler” başlığı altında, metinlerin özellikleri belirtilirken metinlerde verilmesi gereken değerler genel olarak ifade edilmiştir. Bunlar:

Metinlerde millî, kültürel ve ahlaki değerlere, milletimizin bölünmez bütünlüğüne aykırı unsurlar yer almamalıdır

Metinlerde siyasî kutuplaşmalara ve ayrımcılığa yol açacak bölücü, yıkıcı ve ideolojik ifadeler yer almamalıdır.

Metinlerde insan hak ve özgürlüklerine, insani değerlere aykırı ögeler yer almamalıdır.

Metinler, öğrencinin kişisel gelişimine katkıda bulunacak ve onlara estetik bir duyarlılık kazandıracak nitelikte olmalıdır.

“Dinlenecek/İzlenecek Materyallerin İçeriğinde Bulunması Gereken Özellikler” başlığı altında verilen maddeler arasında, değerlerle ilgili olan ifadeler:

Millî, kültürel ve ahlaki değerlere, milletimizin bölünmez bütünlüğüne aykırı unsurlar yer almamalıdır.

Siyasi kutuplaşmalara ve ayrımcılığa yol açacak bölücü, yıkıcı ve ideolojik ifadeler yer almamalıdır.

Öğrencilerin sosyal, zihinsel, psikolojik gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek cinsellik, karamsarlık, şiddet vb. ögeler yer almamalıdır.

İnsan hak ve özgürlüklerine, insani değerlere aykırı ögeler yer almamalıdır.

Programda, etkinlik örneklerinde kullanılan metinler aracılığı ile kişisel ve sosyal değerlere önem verme (Maymun Gözünü Açtı s. 82) üzerinde durulmuştur.

İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programında, temel dil becerilerine ait kazanımlar listesinde, değerlerle ilgili kazanımların sınırlı da olsa var olduğu görülmüştür.

Okuma becerisi ile ilgili verilen kazanımlar arasında, değerle ilgili olan kazanımlar: Millî ve evrensel kültür değerlerini fark eder. Okuduğu metindeki millî ve evrensel kültür değerlerinin hayatla ilişkisini sorgular.

Dinleme becerisi ile ilgili verilen kazanımlar arasında, değerle ilgili olan kazanımlar: Dinlediklerinde/izlediklerinde millî ve evrensel değerleri fark eder. Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen millî ve evrensel değerlerin hayatla ilişkisini sorgular.

Konuşma becerisi ile ilgili verilen kazanımlar arasında, değerle ilgili olan kazanımlar: Konuşmasını bilimsel verilere dayandırır. Konuşmasında nezaket kurallarına uyar. Söylediklerinin sorumluluğunu taşır. Konuşması ile ilgili eleştirileri hoşgörü ile karşılar, düzeltir. Yaşadığı çevre, ülke ve dünya ile ilgili sorunlara çözüm önerilerinde bulunur.

Yazma becerisi ile ilgili verilen kazanımlar arasında, değerle ilgili olan kazanım: Yaşadığı çevre, ülke ve dünya ile ilgili sorunlara çözüm önerilerinde bulunur.

İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programında sevgi, millî kültür, hak ve özgürlükler gibi değer ifadeleri ana konu/temada; insan sevgisi, hayvan sevgisi, dostluk, yardımlaşma gibi değer ifadeleri de alt konular/temalar tablosunda ifade edilmiştir.

Yukarıda verilen bilgilerden de anlaşılacağı üzere programda değerler yer almıştır, fakat örtük bir şekilde bırakılmıştır. Değerler, sistemli bir şekilde verilmemiş, ayrı başlık altında ele alınmamıştır.

1. 5. 5. İlköğretim Matematik Dersi Öğretim Programında Değerler

İlköğretim Matematik Dersi (1-5. Sınıflar) Öğretim Programı 2005 yılında, İlköğretim Matematik Dersi (6-8. Sınıflar) Öğretim Programı ise 2006 yılında yayınlanmıştır.

1. 5. 5. 1. İlköğretim Matematik Dersi Öğretim Programı 1-5. Sınıflar

İlköğretim Matematik Dersi (1-5. Sınıflar) Öğretim Programında değerler belirlenmemiştir. Değer öğretimi ile ilgili bilgi de verilmemiştir.

Matematik dersi programının vizyonunda matematiğin, *temel kavram ve becerilerin kazanılmasının yanı sıra matematikle ilgili düşünmeyi, genel problem*

çözme stratejilerini kavramayı ve matematiğin gerçek yaşamda önemli bir araç olduğunu takdir etmeyi de içerdiği belirtilmiştir.

Matematik dersinin on beş maddelik genel amaçları arasında, “*Sistemli, dikkatli, sabırlı ve sorumlu olma özelliklerini geliştirebilecektir.*” ifadesi örtük değer ifadesi taşımaktadır.

Programda, Duyuşsal Özellikler, Öz Düzenleme Yeterlikleri başlıkları altında öğrencinin matematiğe karşı olumlu tutum geliştirmesi amaçlanmıştır.

Duyuşsal boyutla, aşağıdakiler hedeflenmektedir:

- *Matematikle uğraşmaktan zevk alma*
- *Matematiğin gücünü ve güzelliğini takdir etme*
- *Matematikte öz güven duyma*
- *Bir problemi çözerken sabırlı olma*
- *Matematiği öğrenebileceğine inanma*
- *Matematikle ilgili olumlu tutum ve başarısını etkileyecek kaygılara kapılmama*
- *Matematikle ilgili konuları tartışma*
- *Matematik öğrenmek isteyen kişilere yardımcı olma*
- *Gerçek hayatta matematiğin öneminin farkında olma*
- *Matematik dersinde istenenleri yerine getirme*
- *Matematik dersinde yapılması gerekenler dışında da çalışmalar yapma*
- *Matematik kültürünü yaşamına uygulama*
- *Matematikle ilgili çalışmalarda yer alma*
- *Matematiğin bilimsel ve teknolojik gelişmeye katkısının farkında olma*
- *Matematiğin kişinin yaratıcılığını ve estetik anlayışını geliştirdiğine inanma*
- *Matematiğin mantıksal kararlar vermeye katkıda bulunduğuna inanma*
- *Matematiğin zihinsel gelişime olumlu etkisi olduğunu düşünme*

Öz düzenlemede, gerekli yeterliğe sahip olunması için aşağıdakiler hedeflenmiştir:

- *Matematik ile ilgili konularda kendini motive etme*
- *Matematik dersi için hedefler belirleyerek bunlara ulaşmada kendini yönlendirme*
- *Matematik dersinde istenenleri zamanında ve düzenli olarak yapma*
- *Matematik ile ilgili çalışmalarda kendi kendini sorgulama*
- *Gerektiğinde ailesinden, arkadaşlarından ve öğretmenlerinden yardım isteme*
- *Matematik dersine verimli bir şekilde çalışma*
- *Matematik sınavlarında heyecanlı ve panik hâlde olmama*
- *Matematik dersinde ilişkilerinde saygının, değer vermenin, onurun, hoşgörünün, yardımlaşmanın, paylaşmanın, dürüstlüğün ve sevginin önemini takdir etme*
- *Matematik dersinde yapılan çalışmalarda temiz ve düzenli olma*
- *Matematik dersinde eşyaları ve materyalleri kullanırken özen gösterme*

Öz Düzenleme Yeterlikleri hedefleri arasında koyu renk ile belirtilmiş olan ifadeler, matematik dersinde öğrencilere verilmesi gereken değerleri belirtmektedir.

Programda değer ve değer öğretimine yer verilmeyişinin sebebi, matematik dersinin sayısal verilere dayalı bir alan olarak görülmesinden kaynaklandığı tahmin edilmektedir. Oysa ki matematik değer yüklüdür. Değerler, matematik derslerinde genellikle açıktan ziyade, gizli bir şekilde öğretilir. Matematik dersinde sistematiklik ve rasyonellik, sosyal ve kültürel değerler ve bireysel değerler öğretilebileceği ifade edilmektedir (Bissop, 2002'den aktaran Akbaş, 2006: 297).

1. 5. 5. 2. İlköğretim Matematik Dersi Öğretim Programı 6-8. Sınıflar

İlköğretim Matematik Dersi (6-8. Sınıflar) Öğretim Programının genel amaçları ve programda yer alan Duyuşsal Özellikler, Öz Düzenleme Yeterlikleri, İlköğretim Matematik Dersi (1-5. Sınıflar) Öğretim Programı ile aynı içeriğe sahiptir.

İlköğretim Matematik Dersi (6-8. Sınıflar) Öğretim Programında, İlköğretim Matematik Dersi (1-5. Sınıflar) Öğretim Programından (geliştirilmiş) farklı olarak, öğretmen ve öğrenci rolleri belirlenmiştir.

Programda öğretmen ve öğrenci rollerindeki farklılıklar, aşağıdaki gibi özetlenmiştir.

Öğrencilerin rolleri:

- *Öğrenme sürecinde zihinsel ve fiziksel olarak aktif katılma,*
- *Öğrenmelerinden sorumlu olma,*
- *Kendini ifade etme,*
- *Soru sorma,*
- *Sorgulama, düşünme, tartışma,*
- *Problem çözme,*
- *Birlikte çalışma,*
- *Değerlendirme.*

Öğretmenin rolleri ve sahip olması gereken bazı özellikler:

- *Öğrencilerin matematiği öğrenebileceğine inanma,*
- *Öğrencilerin matematiğe yönelik tutum geliştirmelerini sağlama,*
- *Kendini geliştirme,*
- *Yönlendirme, rehberlik yapma, motive etme,*
- *Etkinlik geliştirme ve uygulama,*
- *Sorgulama, soru sordurma, düşündürme, tartıştırma,*
- *Ölçme-değerlendirme yapma,*
- *İnsan haklarına uygun davranma,*
- *Sınıf içi ve dışı çalışmalarında etik değerlere uygun davranma,*
- *Sınıf içi ve dışı çalışmalarında öz değerlendirme yapma ve sonuçları öğrenme- öğretme sürecini geliştirmede kullanma,*
- *Öz güvene sahip olma,*

- *Öz düzenleme becerilerine sahip olma,*
- *Mesleğini severek yapma,*
- *Bilimsel araştırmaları izleme, araştırma yapma,*
- *Okulun gelişimine katkı sağlama,*
- *Öğrencileri tanıma,*
- *Öğrenme-öğretme ortamını düzenleme,*
- *Öğrenme-öğretme sürecinde zamanı etkin kullanma,*
- *Aile, kurum, kuruluş ve okul çalışanları ile işbirliği yapma.*

Programda; Duyuşsal Özellikler, Öz Düzenleme Yeterlikleri, Öğrenci Roller, Öğretmen Roller yer alsa da değerlere ve değer öğretimine yer verilmemiştir.

1. 5. 6. İlköğretim Din Kültürü Dersi Öğretim Programında Değer

İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı'nda, değerlerin öğretimi bir başlık altında ele alınmıştır. Programda öğrenciler tarafından içselleştirilmesi öngörülen değerler aşağıda sıralanmıştır:

Adalet	İyi niyet
Aile kurumuna ve birliğine önem verme	Kadirşinashlık
Demokrasi bilinci	Kanaat
Dürüstlük	Kardeşlik
Alçak gönüllülük	Merhamet
Bağımsızlık	Millet sevgisi
Bağışlama	Millî birlik şuuru
Bariş	Misafirperverlik
Türk Bayrağına ve İstiklal Marşı'na saygı	Mürüvvet
Bilimsellik	Namuslu olmak
Cesaret	Nezaket
Cömertlik	Ölçülülük
Çalışkanlık	Paylaşımıcı olmak
Dayanışma	Sabır
Doğa sevgisi	Sadelik
Doğal çevreye duyarlılık	Sağlıklı olmaya önem verme
Doğruluk	Samimiyet
Dostluk	Saygı
Duyarlılık	Sevgi
Emaneti korumak	Sorumluluk
Estetik	Sözünde durmak
Fedakârlık	Şehitlik
Gazilik	Şükür
Görgülü olmak	Tarihsel mirasa duyarlılık
Güvenirlik	Temizlik
Hakseverlik	Tutumluluk
Hakikat sevgisi	Türk büyüklerine saygı
Hayâ	Vatanseverlik
Hoşgörü	Vefa
İbadet yerlerine saygı	Yardımseverlik
İffet	

Toplamda altmış bir tane değer belirlenmiştir. Bu değerler, üniteler ve öğrenme alanları ile ilişkilendirilmemiştir. Ancak İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı (Kazanımlar, Etkinlik Örnekleri Açıklamalar) bölümünde, Açıklamalar kısmında öncelikle verilecek değerlerin neler olduğu belirtilmiştir.

Din öğretimi içinde değerler öğretiminde dikkat edilmesi gereken hususlar ve öğrenme sürecinde kullanılabilecek yaklaşım, yöntem ve teknikler ile ilgili bilgiler “Öğretmen Bilgi Notları” kısmında verilmiştir. “Değer Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar” başlığı altında; Değer Açıklamak, Ahlaki Muhakeme, Değer Analizi yaklaşımları ile değer öğretiminin nasıl olması gerektiği açıklanmıştır. Programın bu bölümü, Sosyal Bilgiler Dersi (4-5. Sınıflar) Öğretim Programı, s. 86-92’ den uyarlanarak alınmıştır.

1. 6. TÜRKÇE EĞİTİMİNDE DEĞERLERİN ÖĞRETİMİ

1. 6. 1. Türkçe Eğitiminde Okuma Kitapları ve Metinlerle Değer Aktarımı

1. 6. 1. 1. Metin Kavramı

Türkçe eğitiminin temel amacı; ferдин sosyalleşmesini ve içinde yaşadığı topluma, aileye sağlıklı uyumunu sağlamaktır (Duman, 2002: 151). Türkçe eğitiminin bu temel amacını gerçekleştirmek için araç olarak kullanılan metinlerin, dolayısıyla da okuma kitaplarının amaca uygun nitelikte olması gerekir.

Metinler, Türkçe eğitimi ve öğretiminde vazgeçilmez araçlardır. Metinler; okuma, dinleme, dil bilgisi çalışmalarında kullanılmasının yanı sıra içeriği ile bireylere değer aktarımında da etkili olmaktadır.

Öğretme-öğrenme sürecinden beklenen verimin elde edilebilmesi, değerler açısından toplumunun bir üyesi olan öğrencilerde bulunması gereken duyarlılık, adalet, aile kurumuna ve birliğine önem verme, demokrasi bilinci, dürüstlük, alçak gönüllülük, bağımsızlık, bağışlama, barış, Türk Bayrağına ve İstiklal Marşı’na saygı,

cesaret, cömertlik, çalışkanlık, dayanışma, doğa sevgisi, doğal çevreye duyarlılık, doğruluk ve dostluk gibi duyuşsal becerilerin, öğretme-öğrenme süreci içerisinde koordineli bir şekilde öğrencilere kazandırılmasını gerekli kılmaktadır. Duyuşsal becerilerin kazandırılmasında metinler, bildirişim işlevi özelliğinden dolayı önemli bir araçtır. Metin, söz ya da yazıyla oluşturduğumuz dil dizgeleridir; ama bu dil dizgelerinin hepsini metin olarak değerlendirilmez. İçerisinde pek çok özellik bulunması beklenir. Bildirişim bu özelliklerden biridir. Günay’a göre (2001: 33), “Bildirişim işlevi olmayan yazılı ve sözlü bir belge metin değildir. Kısaca metin başı ve sonu ile kapalı bir yapı oluşturan dilsel göstergelerin art arda geldiği anlamlı yapıdır.”

Türkçe Sözlük (2005: 1382)’te metin kavramı, “eser, yasa, belge; bir yazıyı biçim, anlatım ve noktalama özellikleriyle oluşturan kelimelerin bütünü; basılı veya el yazması parça” anlamlarıyla açıklanmıştır.

Karatay (2007: 18) metni, bir yazıyı şekil ve noktalama işaretlerinin kullanım özelliklerinin dikkatle yer aldığı kelimeler cümlesi, topluluğu olarak tanımlar.

1. 6. 1. 2. Metinlerin Özellikleri

Metinler üzerine birçok araştırma yapılmıştır. Araştırmalar sonrasında, çeşitli metin tanımları ortaya çıkmıştır. Bu metin tanımlarından hareketle, metinlerin sahip olması gereken özelliklerin neler olduğu tespit edilmiştir. Kelimelerin birleşimi ile cümleler, cümlelerin birleşimi ile de metinler oluşmaktadır. Beaugrande ve Dressler’e (1986) göre, kelime ve cümleler dizisinin metin olarak değerlendirilebilmesi için yedi özelliğe sahip olması gerekir. Bu özellikler: “1. *Bağdaşıklık* (metindeki bir ögenin yorumunun bir başka ögeye bağlı oluşunu açıklar), 2. *Tutarlılık* (anlam ve mantık açısından metnin tamamında bulunması gereken uyumdur), 3. *Amaçlılık* (metnin, yazarı tarafından okurla yapılacak iletişim amaçlarına uygun şekilde bağdaşık ve tutarlı kılınmasıdır), 4. *Kabul edilebilirlik* (metnin okuyucu tarafından çözümlenebilme durumu ile ilgilidir), 5. *Bilgisellik* (bir metinde bulunan bilgilerin okuyucu tarafından önceden bilinip bilinmemesi durumu ile ilgilidir), 6. *Durumsallık* (metnin bulunduğu çevre ve dili kullanan insanların ona

yükledikleri anlamla ilgilidir), 7. *Metinler arası ilişki* (okuma sürecinde okurun zihninde başka metinlerin canlanması olarak tanımlanabilir) ” (Karatay, 2007: 18).

6-8 Türkçe Öğretim Programında, okuma metinlerinde bulunması gereken özellikler maddeler hâlinde verilmiştir. Programda geçen okuma metinleri ile ilgili özellikler şunlardır:

1. Metinler, Türk Millî Eğitiminin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olmalıdır.
2. *Metinlerde millî, kültürel ve ahlaki değerlere, milletimizin bölünmez bütünlüğüne aykırı unsurlar yer almamalıdır.*
3. Metinlerde siyasî kutuplaşmalara ve ayrımcılığa yol açacak bölücü, yıkıcı ve ideolojik ifadeler yer almamalıdır.
4. Metinlerde öğrencilerin sosyal, zihinsel, psikolojik gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek cinsellik, karamsarlık, şiddet vb. öğeler yer almamalıdır.
5. *Metinlerde insan hak ve özgürlüklerine, insani değerlere aykırı öğeler yer almamalıdır.*
6. Metinler, dersin amaçları ile kazanımlarını gerçekleştirecek nitelikte olmalıdır.
7. Metinler kitapların yanı sıra, ansiklopedi, ansiklopedik sözlük ve süreli yayınlardan da seçilmeli, ayrıca öğrencileri söz konusu kaynaklara yönlendirici nitelikte olmalıdır.
8. Metinler, öğrencilerin ilgi alanlarına ve seviyesine uygun olmalıdır.
9. Metinler, işlenecek süreye uygun uzunlukta olmalıdır.
10. Metinler, Türkçenin anlatım zenginliklerini ve güzelliklerini yansıtan eserlerden seçilmelidir.
11. Metinler; dil, anlatım ve içerik açısından türünün güzel örneklerinden seçilmelidir.
12. Metinlerde, tutarlılık ve bütünlük olmalıdır.
13. Dünya edebiyatından seçilen metinlerin çevirilerinde, Türkçenin doğru, güzel ve etkili kullanılmış olmasına özen gösterilmelidir.

14. Metinler, öğrencilerin dil zevkini ve bilincini geliştirecek, hayal dünyalarını zenginleştirecek nitelikte olmalıdır.

15. Metinler, öğrenciye eleştirel bir bakış açısı kazandıracak özellikler taşınmalıdır.

16. *Metinler, öğrencinin kişisel gelişimine katkıda bulunacak ve onlara estetik bir duyarlılık kazandıracak nitelikte olmalıdır.*

17. Metinler, öğrencilerin duygu ve düşünce dünyasını zenginleştirmek amacıyla yönelik olarak farklı yazar ve şairlerden seçilmelidir.

18. Metinler, yazar ve şairlerin yalnızca edebî yönlerini ön plana çıkarmalıdır.

19. Metinler, öğrenciye okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandıracak nitelikte olmalıdır.

20. Metinler bir bütün hâlinde alınmalıdır; ancak eğitsel yönden uygun olmayan ifadeler çıkarılabilir.

21. Her metin, öğrencinin söz varlığını zenginleştirecek yeni öğrenilecek söz ve söz gruplarına yer vermeli; ancak bu oran metni oluşturan kelimelerin yüzde beşini geçmemelidir.

22. Ders kitabında, yıl içinde bir yazardan ikiden fazla metin işlenmemelidir.

23. Metinler, içeriğe uygun çeşitli görsel materyallerle (fotoğraf, resim, afiş, grafik, karikatür, çizgi film kahramanları vb.) desteklenmiş olmalıdır.

24. Romandan, tiyatro metninden, biyografik ve otobiyografik eserlerden alınan bölüm kendi içinde bütünlük taşınmalıdır.

Türkçe Öğretim Programındaki metin özelliklerine bakıldığında, değerlerin metinler içinde ne şekilde yer alması gerektiği üç madde ile de olsa ifade edilmiştir. Metinler, Türkçe eğitiminde sadece öğrencilere dil bilgisi kurallarını öğretmek ya da okuma alışkanlığı kazandırmak için değil, aynı zamanda değerleri öğretmek için de kullanılmaktadır.

Aytaş (2001: 60)'ın belirttiği gibi birçok kimse, Türkçenin eğitimi öğretimini genellikle iki şekilde algılamaktadır. Bunlardan bir bölümü, Türkçenin eğitimi ve

öğretiminden dil bilgisi kurallarının öğretimini önemini; diğer bir bölümü de eğitim boyutunun öğretimini ön plana çıkarmaktadır. Aslında her iki görüş de doğru olmakla birlikte, Türkçe Öğretimi, diğer dünya dillerinin ana dili eğitiminde dikkat ettikleri bütün metotları kapsamaktadır. Sadece gramer veya sadece eğitim değil, ana dilinin öğretiminde gerekli olan bütün unsurların yerine getirilmesi gerekir.

1. 6. 1. 3. Türkçe Eğitiminde Okuma Kitaplarının Yeri ve Önemi

Türkçe eğitiminde metinler, çeşitli yazılı veya basılı araç gereçler kullanılmaktadır. Ders kitapları, çocuk dergileri, sınıf gazeteleri, okul gazeteleri ve okuma kitapları bu yazılı veya basılı araç gereçler arasındadır. Okuma kitapları, ilköğretim çağı çocuğunun hayal dünyasını geliştirmek, üslûp sahibi olmasını sağlamak, dil becerilerini geliştirmek, kişilik gelişimine katkıda bulunmak, millî, manevi, ahlaki, evrensel, kültürel, insani değerleri edindirmek açısından son derece etkili bir materyaldir.

Özbay (2006: 176), okuma kitapları, “Çocukların ilgi ve ihtiyaçlarına göre uyarlanmış, kısmen ya da tamamen resimlerden oluşan, çocuğun hayal gücünü, kavrama yeteneğini, kendini ifade edebilme becerisini, kelime hazinesini ve düşünme çeşitliliğini geliştiren eğlenceli yayınlar” şeklinde tanımlanmıştır.

Öğrencilere okumaları için tavsiye edilecek kitapların seçiminin de titizlikle yapılması gerekir. Kitapların, dış yapı özellikleri yani cilt, kâğıt ve basım kalitesi, kitabın ebadı, görsel unsurları (resim, şekil, vs.), yazı puntosu, paragraf boşlukları öğrenci seviyesine uygun ve kaliteli olmalıdır. Kitapların, iç yapı özellikleri açısından yani dil, anlatım ve içerik yönünden; öğrencinin yaşına, gelişim seviyesine uygunluk içerisinde olması gerekir.

Millî Eğitim Bakanlığı, öğrencilere okumaları için tavsiye edilecek kitapların seçiminde öğretmenlere ve velilere yol gösterecek kitap listesi yayınlamıştır. İlköğretim ve ortaöğretim için ayrı ayrı yayınlanan bu listelerde, toplam yüzer kitap yer almaktadır. Bu son derece olumlu bir gelişmedir. Ancak listenin

oluşturulmasında ne gibi kriterlerin temel alındığı belli değildir. Bunun yanında, hangi kitapları hangi yaştaki çocukların okuması gerektiğine dair seviyelendirilme yapılmamıştır.

Öğrenciye okuma zevki kazandırmak, onlara yeni ufuklar açmak, dil becerilerini geliştirmek için tavsiye edilecek okuma kitaplarının seçiminde öğretmenlere, özellikle de Türkçe öğretmenlerine büyük görev düşmektedir. Türkçe öğretmeni, tavsiye edilmiş kitapların iç ve dış yapı özellikleri ile öğrencilerinin gelişim ve öğrenme özelliklerini çok iyi bilmelidir. Öğrencilerin seviyelerine uygun kitapları tavsiye etmeli, okutturmalıdır.

1. 6. 1. 4. Millî Eğitim Bakanlığının İlköğretim İçin 2005 Yılında Tavsiye Ettiği 100 Temel Eser

Millî Eğitim Bakanlığı son yıllarda eğitim, öğretim alanında çeşitli çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmalardan biri de 2005 yılında ilköğretim için tavsiye edilen “100 Temel Eser” adı ile okuma kitapları listesi oluşturmak olmuştur. Bu listedeki kitaplar; 5, 6, 7 ve 8. sınıf öğrencileri için önerilmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan ilköğretim okullarında okutulacak 100 Temel Eser ile 4. 8.2005 tarihli 8081 numaralı genelgede:

1. Öğrencilerin sosyal ve kültürel etkinliklerden faydalanmaları, boş zamanlarını değerlendirmek üzere öncelikle başvurabilecekleri kaynak eserler olarak tavsiye edilmesi,

2. Tavsiyesinin öğrencilerin sınıf seviyeleri ve öğretim programları dikkate alınarak zümre öğretmenler kurulunca yapılması,

3. Türkçe dersi müfredatı ile ilişkilendirilip okutulması,

4. Çoğunu okuyan öğrencilere Bayrak Törenlerinde ödül verilmesi,

5. Tanıtımları için konularını içeren münazara ve dinleti programlarının düzenlenmesi, dramaların hazırlanması gerektiği vurgulanmıştır.

Bakanlıkça oluşturulan ilk listede 30 yabancı yazarlı eser, 70 yerli yazarlı eser bulunmaktadır. Millî Eğitim Bakanlığı daha sonra listede değişikliğe giderek yabancı yazarlı eserler arasından Küçük Prens (A. de Exupery)'i ve yerli yazarlı eserlerden Anılarda Öyküler (İbrahim Zeki Burdurlu)'i listeden çıkarmış, yerine Arif Nihat Asya'dan Seçme Şiirler (Arif Nihat Asya) ve Necip Fazıl Kısakürek'ten Seçme Şiirler (Necip Fazıl Kısakürek)'i getirmiştir. Böylece son listede 29 yabancı eser, 71 yerli eser bulunmuştur.

Bakanlık (MEB 4.8.2005 tarihli 8081 numaralı genelge), tavsiye edilen kitapların ücretsiz dağıtılmayacağını, piyasadan temin edileceğini ifade etmiştir. Fakat listede belirtilen bazı kitapları piyasadan temin etmek mümkün gibi gözükmemektedir. Peri Kızı ile Çoban Hikayesi (Orhan Seyfi Orhon), Damla Damla (Ruşen Eşref Ünaydın), Akın (Faruk Nafiz Çamlıbel), Koçyiğit Köroğlu (Ahmet Kutsi Tecer), Vatan Toprağı (Mükerrem Kâmil Su), Barbaros Hayrettin Geliyor (Feridun Fazıl Tülbentçi), Allı ile Fırfırı (Oğuz Tansel), Ülkemin Efsaneleri (İbrahim Zeki Burdurlu) gibi eseleri kolaylıkla temin etmek pek mümkün olamamaktadır.

Yayınlanan kitaplarda en büyük sıkıntı, klasik eserlerde yaşanmaktadır. Klasik eserleri, 30'un üzerinde yayınevi set olarak yayımlamaktadır ve 100'den fazla yayınevinin yayın yelpazesinde de klasikler vardır. Toplam olarak, iki bin beş yüz - üç bin civarında kitaptan söz edilmektedir. Piyasada bu kadar çok kitabın bulunması, denetim eksikliğini ortaya çıkarmaktadır.

Bakanlık, kitapların seviyelendirilmesi ile ilgili bir çalışma veya ölçü ortaya koymamıştır. Bu sebeple piyasada 48 sayfalık "Robinson Crusoe" olduğu gibi, 240 sayfalık olanı da mevcuttur. Kitaplardaki bu tür sadeleştirmeler, eserin orijinallliğini bozabilmektedir. Üç Silahşörler'in dillere pelesenk olmuş ve birliği, dayanışmayı, sevgiyi, duyarlılığı ifade eden "Birimiz hepimiz, hepimiz birimiz için." ifadesi teze kaynaklık eden Akvaryum Yayınevinin yayınladığı Üç Silahşörler kitabında geçmemektedir.

100 Temel Eserin yayınında da birtakım problemler yaşanmıştır. Bazı yayınevlerinin kitapların yayımındaki denetimsizlikleri, özensizlikleri, dikkatsizlikleri sonucunda Türk'ün millî, manevi, kültürel, ahlaki değerlerine uymayan yayınlar ortaya çıkmıştır. Dünya edebiyatı kitaplarının çevirilerinde de sıkıntılar görülmektedir. Çevirilerde birebir çeviri mi, esnek bir çeviri mi olacağı konusunda görüş ayrılıkları oluşmuştur.

Değer öğretimi için kitaplarda yer alan metinlerin içeriği çok önemlidir. Metinler, ana fikirleri, cümlelerinin anlamsal içerikleri ile değerleri içinde barındırırlar. Değerler, toplumun temel unsurlarındandır ve kuşaktan kuşağa aktarılır. Değerlerin nesillere aktarımı kendiliğinden olmaktadır veya kasıtlı, planlı olarak yapılmaktadır. Kasıtlı ve planlı olarak yapılan değer aktarımı, eğitim kurumlarında yapılmaktadır. Eğitim kurumlarında değer aktarımının olumlu sonuçlar vermesi için konu ders saati ile sınırlandırılmamalıdır. Öğrencinin aktarılan değerleri uygulamasına, görmesine, fark etmesine olanak sağlanmalıdır. Türkçe dersinde değer aktarımı için okuma kitapları, ders dışında da devamlılığı sağlar. Okuma kitapları rast gele değil, bilinçli olarak öğrencilere tavsiye edilmelidir.

Öğrenci; dilin gücünü, anlatım zenginliğini okuma kitaplarındaki metinlerden öğrenir, edinir. Diğer yandan okuma kitaplarındaki metinler, ders kitaplarında da örnek metin olarak kullanılmaktadır. Okuma kitapları bu anlamda, ders kitaplarında da önemli bir yere sahiptir.

1. 6. 2. Türkçe Eğitiminde Değer Öğretimi İçin Yararlanılabilecek Etkinlikler

Türkçe eğitiminde değerlerin aktarımı için okuma kitaplarının yanı sıra, farklı araçlardan da yararlanılarak çeşitli etkinlikler yapılabilir. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:

- Oluşturulan bir metne, değerlere ters düşen ifadeler yerleştirilir. Metin sınıfta okunur. Metinde geçen yanlış değer ifadeleri buldurulur ve öğrencilerden bu ifadelerin yerine doğrusunu kullanmaları istenebilir.
- Öğretmen, sınıfta öğrencilere kazandırmak istediği değerle ilgili metnin bir kısmını okur. Metnin belli bir yerinde okumayı bırakır. Baştaki olaya bağlı olarak sonucun nasıl olabileceği ile ilgili kompozisyonlar yazdırılabilir veya olayın sonucunu sözlü olarak ifade etmeleri istenebilir.
- Türkçe dersi öğretmeni “100 Temel Eser”den, öğrencinin seviyesine uygun ve öğretmek istediği değeri barındıran bir kitabı tavsiye eder. Bu kitabı okuması için öğrencilere yeterli süre verir. Süre sonunda kitapta geçen olay, durum vs. üzerinde tartışma yaptırılabilir, sorularla metinde verilmek istenen değere dikkat çekilebilir.
- “100 Temel Eser”den bölümler okutulur. Bu bölümlerde hangi değerlerin vurgulandığı öğrenciye buldurulur.
- Sınıfa resimler ya da fotoğraflar getirilir. Öğrencilerden, resimlerdeki ya da fotoğraflardaki olayları anlatması istenebilir. Aile bireylerinin bir arada olduğu, gülümseyen, mutlu bir aile resmi veya vatan savunmasındaki askerlerin bir fotoğrafı öğrencilere gösterilir. Öğrencilerden gördüklerini anlatmaları istenebilir. Kullanılacak resim veya fotoğraflar, öğrencinin seviyesine göre olmalıdır. Daha sonra öğretmen, resimlerle ifade edilen değerlerin önemini vurgular. Resmi anlatma çalışmasıyla; öğrencilerin gözlem güçleri, dikkatleri ve konuşma becerileri de geliştirilmiş olur.
- Öğrencinin kendini mutlu eden ya da üzen olaylar hakkında konuşması istenebilir. Bu olaylara niçin üzüldüğü ya da niçin sevindiği üzerinde durulur.
- Drama etkinliklerine yer verilebilir. Drama, kelime anlamı olarak eylemek, davranmak demektir. Terim anlamı ile yaratıcı drama; hareket ve seslerle, ifade gücünün ve yaratıcılığın geliştirilmesine, oyun ve yöntemlerin grup içi etkinliklerde kullanılmasına yönelik çalışmalar olarak tanımlanıyor. Drama etkinlikleri, her yaş grubunda uygulanabilir olmasına rağmen 5-14 yaş arası çocuklarda daha etkilidir. Bazı değerlerin aktarımı için şu etkinlikler yaptırılabilir:

Yardımseverlik / Duyarlılık: Bir binadaki yangından sonra evsiz kalan bir aile ve bu ailenin komşuları sınıftan seçilir. Yangın sonrasında komşuların aileye karşı neler yapacağını gösterilmesi istenir.

Sağlıklı Olmaya Önem Verme/Temizlik: Temsilî olarak sınıftan sağlıklı besinler yiyen (sebze ve meyveleri yıkayıp yiyen, sebze yemeklerini yiyen, kahvaltısını yapan), vücut temizliğine dikkat eden (ellerini yıkayan, dişlerini fırçalayan, banyosunu düzenli yapan, ...) bir öğrenci seçilir. Bir de bu özelliklerin tam tersine sahip birini temsil eden bir öğrenci seçilir. Bu iki öğrencinin okulda, evde, oyun bahçesinde nasıl davranacaklarını göstermeleri istenebilir.

Doğa Sevgisi: Öğrencilerin ağaçları temsil ettiği bir orman oluşturulur. Ormandaki ağaçları kaçak kesmek isteyen bir ormancı seçilir. Her bir ağacın yok oluştundan sonra neler olacağını gösterilmesi istenir.

- **Münazaralar:** Münazara, konuşma kurallarına uygun bir şekilde bir fikri karşılıklı konuşma, tartışma, fikri savunma, mesele hakkında lehte ve aleyhte fikir ileri sürmektir. Değerler aktarımında münazara yapılırken, münazaranın özelliklerine göre hareket etmek gerekir. Değerlerin aktarımı için kullanılabilecek çeşitli münazara konuları şu şekilde sıralanabilir:

Başarıya ulaşmak için zekâ mı, çalışmak mı önemlidir?

Ormanların korunmasında yasalar mı, çevre bilinci/sevgisi mi etkili olur?

Turizmin gelişmesinde doğa güzellikleri mi, tesisler mi önemlidir?

- **Yargı Önergeleri:** Öğretmen tahtaya, üç-dört tane yargı bildiren cümle yazar. Öğrenciler, sırayla her yargının altına "katılıyorum" veya "katılmıyorum" yazıp ismini belirtir.

Örnek:

-Bulunan eşya sahibine teslim edilir.

Katılıyorum-İrem/Katılmıyorum-Yağmur/Katılıyorum-Batuhan/ Katılıyorum-Berra

-Zor durumda kalınca yalan söylenir..

Katılıyorum-İrem/Katılmıyorum-Yağmur/Katılıyorum-Batuhan/ Katılıyorum-Berra

Öğrenciler, yargı cümlelerine niçin katılıp katılmadıklarını söyler. Daha sonra dörderli gruplara ayrılp fikirlerini yazılı olarak ifade ederler.

Yukarıda belirtilen problem ve gerekçeler doğrultusunda, araştırmanın problem cümlesi ve alt problemleri şu şekilde oluşturulmuştur.

1. 7. PROBLEM CÜMLESİ

Millî Eğitim Bakanlığının, ilköğretim okulları için hazırladığı 100 Temel Eser serisinde yer alan değerler nelerdir ve Türkçe eğitiminde, edebî eserler yoluyla değerlerin öğretimi nasıl olmalıdır?

1. 7. 1. Alt Problemler

1. Millî Eğitim Bakanlığının, ilköğretim okulları için hazırladığı 100 Temel Eser serisinde yer alan kitaplarda, adil olma değeri ne derecede yer almıştır?

2. Millî Eğitim Bakanlığının, ilköğretim okulları için hazırladığı 100 Temel Eser serisinde yer alan kitaplarda, aile birliğine önem verme değeri ne derecede yer almıştır?

3. Millî Eğitim Bakanlığının, ilköğretim okulları için hazırladığı 100 Temel Eser serisinde yer alan kitaplarda, bağımsızlık değeri ne derecede yer almıştır?

4. Millî Eğitim Bakanlığının, ilköğretim okulları için hazırladığı 100 Temel Eser serisinde yer alan kitaplarda, barış değeri ne derecede yer almıştır?

5. Millî Eğitim Bakanlığının, ilköğretim okulları için hazırladığı 100 Temel Eser serisinde yer alan kitaplarda, bilimsellik değeri ne derecede yer almıştır?

6. Millî Eğitim Bakanlığının, ilköğretim okulları için hazırladığı 100 Temel Eser serisinde yer alan kitaplarda, çalışkanlık değeri ne derecede yer almıştır?

7. Millî Eğitim Bakanlığının, ilköğretim okulları için hazırladığı 100 Temel Eser serisinde yer alan kitaplarda, duyarlılık değeri ne derecede yer almıştır?

8. Millî Eğitim Bakanlığının, ilköğretim okulları için hazırladığı 100 Temel Eser serisinde yer alan kitaplarda, dayanışma değeri ne derecede yer almıştır?

9. Millî Eğitim Bakanlığının, ilköğretim okulları için hazırladığı 100 Temel Eser serisinde yer alan kitaplarda, dürüstlük değeri ne derecede yer almıştır?

10. Millî Eğitim Bakanlığının, ilköğretim okulları için hazırladığı 100 Temel Eser serisinde yer alan kitaplarda, estetik değeri ne derecede yer almıştır?

11. Millî Eğitim Bakanlığının, ilköğretim okulları için hazırladığı 100 Temel Eser serisinde yer alan kitaplarda, hoşgörü değeri ne derecede yer almıştır?

12. Millî Eğitim Bakanlığının, ilköğretim okulları için hazırladığı 100 Temel Eser serisinde yer alan kitaplarda, misafirperverlik değeri ne derecede yer almıştır?

13. Millî Eğitim Bakanlığının, ilköğretim okulları için hazırladığı 100 Temel Eser serisinde yer alan kitaplarda, özgürlük değeri ne derecede yer almıştır?

14. Millî Eğitim Bakanlığının, ilköğretim okulları için hazırladığı 100 Temel Eser serisinde yer alan kitaplarda, sağlıklı olmaya önem verme değeri ne derecede yer almıştır?

15. Millî Eğitim Bakanlığının, ilköğretim okulları için hazırladığı 100 Temel Eser serisinde yer alan kitaplarda, saygı değeri ne derecede yer almıştır?

16. Millî Eğitim Bakanlığının, ilköğretim okulları için hazırladığı 100 Temel Eser serisinde yer alan kitaplarda, sevgi değeri ne derecede yer almıştır?

17. Millî Eğitim Bakanlığının, ilköğretim okulları için hazırladığı 100 Temel Eser serisinde yer alan kitaplarda, sorumluluk değeri ne derecede yer almıştır?

18. Millî Eğitim Bakanlığının, ilköğretim okulları için hazırladığı 100 Temel Eser serisinde yer alan kitaplarda, temizlik değeri ne derecede yer almıştır?

19. Millî Eğitim Bakanlığının, ilköğretim okulları için hazırladığı 100 Temel Eser serisinde yer alan kitaplarda, yardımseverlik değeri ne derecede yer almıştır?

20. Millî Eğitim Bakanlığının, ilköğretim okulları için hazırladığı 100 Temel Eser serisinde yer alan kitaplarda, vatanseverlik değeri ne derecede yer almıştır?

21. Millî Eğitim Bakanlığının, ilköğretim okulları için hazırladığı 100 Temel Eser Serisinde yer alan değerler, Türkçe eğitiminde değerler öğretimi için kullanılabilir mi?

22. Türkçe öğretiminde, edebî eserler yoluyla değerlerin öğretimi yapılabilir mi?

1. 8. TEZİN AMACI

Bu çalışmanın amacı, Millî Eğitim Bakanlığının ilköğretim okulları için hazırladığı 100 Temel Eser serisinde yer alan kitaplarda; adil olma, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, duyarlılık, dayanışma, dürüstlük, estetik, hoşgörü, özgürlük, sevgi, saygı, sorumluluk, yardımseverlik, vatanseverlik, temizlik, sağlıklı olmaya önem verme değerleri tespit etmek ve Türkçe eğitiminde değerler öğretiminin nasıl olması gerektiğini ortaya koymaktır.

1. 9. TEZİN ÖNEMİ

Dilin; kültür taşıyıcılığı, birleştiricilik vb. görevlerini yerine getirebilmesi ancak o dilin kullanılması ile mümkündür. Dilin kullanılması da eğitim ve öğretim

yolu ile sağlanır. Bireyler, dillerini anne karnından itibaren fark ederler ve dünyaya geldikten sonra da anne ya da yakın çevresinden bu dili öğrenmeye başlarlar.

Dilini öğrenmeye başlayan birey, bununla beraber anadilinin kültürünü ve değerlerini de öğrenmeye, yaşamaya, yaşatmaya başlar. Çünkü dil ile kültür arasında sıkı bir bağ vardır. Dil ile kültür arasındaki bu bağın kuvvetini anlamak için bu iki kavramın anlam dünyasını bilmek gerekir.

Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimaî bir müessesedir (Ergin, 2000: 3). Bunun yanı sıra, “milleti” bütünleştiren kültür öğelerinden birisidir. Kültür ise bir milletin tarih boyunca çeşitli siyasî, sosyal, ekonomik vb. alanlarda atalarından aldığı maddi, manevi, miras ve aynı zamanda bir milletin oluşmasını sağlayan, fertlerini bir araya getiren sosyal akrabalık bağlarıdır. Bu bağlardan birincisi ve en önemlisi hiç şüphesiz dildir.

Dil, duygu ve düşüncüyü insana aktaran bir vasıta olduğu için, insan topluluklarını “bir yığın veya kitle” olmaktan kurtararak aralarında duygu ve düşünce birliği olan bir “millet” hâline getirir (Kaplan, 2000: 35). Türk milletini meydana getiren unsurların başında da Türk dili vardır.

Atatürk, millet olabilmede dilin önemini şu sözleriyle açıklamıştır: “Millet, dil, kültür ve ülkü birliği ile birbirine bağlı vatandaşların oluşturduğu siyasî ve sosyal toplumdur (Atatürkçülük, 2001: 55). Ayrıca Atatürk, Türk dilinin milletimiz için önemini ise 1931 yılında Afet İnan’ın “Vatandaş için Medenî Bilgiler” adlı kitabında:

“Türk milletinin dili Türkçedir, Türk dili dünyada en güzel, en zengin ve en kolay olabilecek bir dildir. Onun için her Türk, dilini çok sever ve onu yükseltmek için çalışır. Bir de Türk dili, Türk milleti için kutsal bir hazinedir. Çünkü Türk milleti geçirdiği nihayetsiz felâketler içinde ahlâkının, ananelerinin, hatıralarının, menfaatlerinin, kısacası bugün kendini, millîyetini yapan her şeyin dili sayesinde

muhafaza olduğunu görüyor. Türk dili Türk milletin kalbidir, zihnidir. ” (Korkmaz, 1992: 191) cümleleriyle ifade etmiştir.

Milletler, tarih boyunca görüldüğü gibi, dillerini yaşattıkları sürece millet olma özelliklerini yitirmemiştir. Milletlerin sahip olduğu kültürel değerler ile dil arasında kuvvetli bir bağ vardır. Eğer bu bağ koparsa o kültürden ve millettten söz etmek olanaksızdır. Dilini kaybetmiş bir millet yaşamaz; fakat dilden başka kültür öğelerini tarih içinde değiştiren bir millet yaşamayı sürdürebilir. Nitekim bu durumu Türk tarihine baktığımızda görebiliriz. Din değişikliği (tarih boyunca Türk milletin dinlerini değiştirdiği gibi), sosyal alanda meydana gelen teknolojik değişiklikler, ekonomik kaynaklı değişiklikler, siyasi yapılarıdaki değişiklikler, kılık kıyafetteki değişiklikler vs. dil değişikliği kadar hiçbir milletin kaderinde yıkıcı bir rol oynamamıştır. Bunun nedeni ise dilin sahip olduğu millîlik vasfıdır. Bir dilin millî olabilmesi için öncelikle milleti oluşturan bireylerin o dili konuşurken ve yazıda kullanırken birbirlerini anlamakta güçlük çekmemeleri gerekmektedir.

Fransızca “culture”den gelen kültürün tanımı, Türkçe Sözlük (2005: 1282)’te şu şekilde yapılmıştır: “**1.** Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin. **2.** Bir topluma veya halk topluluğuna özgü düşünce ve sanat eserlerinin bütünü. **3.** Muhakeme, zevk ve eleştirme yeteneklerinin öğrenim ve yaşantılar yoluyla geliştirilmiş olan biçimi. **4.** Bireyin kazandığı bilgi. **5.** Tarım. **6. biyoloji** Uygun biyolojik şartlarda bir mikrop türünü üretme. ”

Bugüne kadar kültür ile ilgili -sözlüğün dışında- birçok düşünür tanımlamalarda bulunmuştur. Bu tanımlamalardan bazıları şöyledir:

Mehmet Kaplan; kültür kavramının bir toplumda, tabiatın dışında, insan elinden ve dilinden çıkma her şeyi kapsadığını ifade eder.

Muharrem Ergin de kültürü, “Bir topluluğu, bir milleti millet yapan, onu başka milletlerden ayıran hayat tezahürlerinin bütünüdür. Bu hayat tezahürleri, her milletin kendine has olan millî değerleridir.” şeklinde tanımlar.

“Kültür, bir cemiyetin sahip olduğu maddi ve manevi kıymetlerden teşekkül eden öyle bir bütündür ki, cemiyet içinde mevcut her nevi bilgiyi, alâkaları, itiyatları, kıymet ölçülerini umumi etidü, görüş ve zihniyet ile her nevi davranış şekillerini içine alır. Bütün bunlar, birlikte, o cemiyet mensuplarının ekserisinde müşterek olan ve onu diğer cemiyetlerden ayırt eden hususî bir hayat tarzı temin eder.” (Turhan, 1997: 48’den aktaran Uyar, 2007: 32).

Kültüre ait özellikleri ise Korkmaz şu şekilde sıralamıştır (Korkmaz, 1995: 671):

1. Kültür, sosyal bir organizasyon olan topluma ait ortak yaşayış düzeninin, zaman içinde değişme, gelişme ve yenilenme özellikleri taşıyan bir bütünü olduğu için canlı ve tabî bir varlık niteliğindedir. Durağan (statik) bir yapıya değil dinamik bir yapıya sahiptir. Bir toplumun yaşama düzenine bağlı olarak doğup gelişir. Onun için de hayatın dışında değil içindedir. Toplum varlığının akışına göre şekillenerek tıpkı coğrafya şartlarına göre biçimlenen ve durmadan akıp giden bir ırmak gibi yol alır. Kültür tabî bir sosyal varlıktır. Çünkü, kişilerin üstüne çıkarak topluma hükmeden kendine has bir düzeni, kendine has kuralları vardır. Bu kurallara. Bu düzene aykırı davranışlar ve dış müdahaleler, onun sağlıklı yol almasını engeller; varlığını tehlikeye sokar. Bu gibi durumlarda kültür gereken tepkiyi de gösterir. Bu tepki kendisini, toplumda huzursuzluk ve kültür bunalımı şeklinde ortaya koyar.

2. Kültür, kişilerin üstüne taşan ve toplumu hükmü altına alan bir sistem olduğu için toplumun ortak malıdır ve kapsamlıdır.

3. Kültür, her toplumun kendi özel davranışlarının ve yaratıcılığının eseri olduğu için millî bir kişilik yapısına sahiptir. Bundan dolayı orijinal ve millîdir. Orijinallik, kültürün kendi kaynaklarından beslenmesi ve özüne sadık kalması ile sağlanabilir. Başka kültürlerin eserlerini taklit, yaratıcılık olmadığı için orijinal

sayılmaz. Bu durum biraz sonra işaret edeceğimiz kültür değişmelerinde önemli bir rol oynar. Kültürden ayrı ve kültürün üstünde bütün dünya milletlerini içine alan ortak bir kültür yoktur. Bir ortak dünya edebiyatından değil bir Fransız, bir İngiliz edebiyatından, bir dünya mimarisinden değil bir Osmanlı veya İtalyan mimarisinden. Kore veya Çin sanatından söz edilebilir. Diller de öyledir. Ortak bir dünya dili yoktur. Bir Türk dili, bir Japon dili vardır. Görülüyor ki, kültürler ayrı ayrı milletlerin eseridir. Bundan dolayı da millîdir. Asıl kültür budur. Fakat kültür kelimesinin, karışıklığa yol açabilecek bazı farklı kullanılışlardan ayırt edilebilmesi için asıl kültür genellikle millî kültür diye adlandırılmaktadır.

4. Kültür değişmelerinde, başka bir kültürün veya kültürlerin etkisi altında kalınabilir. Bu etki ne kadar kuvvetli olursa olsun, daha çok bir kültür aşısı niteliğindedir. Ayrıca, kültürün öğeleri arasında birtakım derece farkları vardır. Bunların bir kısmı asıl öğeler, bir kısmı da ikinci ve üçüncü derecede kalan ayrıntılarla ilgili öğelerdir. Kültürün ayrıntılara giren bu ikinci ve üçüncü derecedeki öğeleri arasında da değişmeler olabilir. Yalnız, bir kültürün özü asla değiştirilemez ve bütünü ile başka bir kültüre dönüştürülemez. Böyle bir durumda, artık o toplumdan eser kalmaz ve bambaşka nitelikte bir toplum yapısı ortaya, çıkar. X. yüzyıla kadar bir Türk kavmi olan Bulgarların, bu yüzyıldan sonra uğradıkları kültür değişimi ile bir İslav kavmine dönüşmüş olmaları, bu öz değişikliğinin tipik bir örneğidir.

5. Kültür, bir milletin tarihte var olduğu günden başlayarak bugüne kadar uzanan ve yavaş yavaş gelişerek yol alan değerler bütünü olduğundan tarihîdir ve süreklilik vasfı taşır.

6. İster gelişmemiş, ister az gelişmiş veya gelişmiş bir toplum olsun, her toplumun kendine göre bir kültürü vardır. İlkel toplumlarda kültürün bütün öğeleri bulunmayabilir. Fakat millet safhasına erişmiş olan toplumlarda, bu öğelerin hepsi tamamlanmıştır ve birbirleri ile bağlantılıdır. Yalnız, bu öğelerin işlevlerini tam olarak yerine getirebilmeleri için aralarında uyum ve dengenin bulunması gerekir. Bunlardan bazılarında kendini gösteren aşırılık veya yetersizlik diğerlerine zarar verebilir. Bu da toplumda sarsıntı ve boşluklara sebep olur. Bu bakımdan, kültür,

uyumlu ve dengeli bir bütünün ifadesidir. Ondaki bu dengeli bütünlük topluma sağlık verir; kişinin toplumla bütünleşmesine ve mutluluğuna hizmet eder.

7. Kültür kuşaktan kuşağa aktarılan bir sosyal mirastır. Varlığını ve canlılığını ancak bu yolla sürdürebilir. Aktarma vasıtaları eğitim-öğretim, gelenekler, din, dil, sanat, edebiyat, folklor gibi çeşitli kültür taşıyıcı öge ve eserlerdir.

Türkçe dersi Öğretim Programının genel amaçları arasında, “Türkçe öğretiminin amacı, Türk Millî Eğitimin genel amaçları ve temel ilkelerine uygun olarak öğrencilerin, millî, manevi, ahlakî, tarihî, kültürel, sosyal, estetik ve sanatsal değerlere önem vermelerini sağlamak; millî duygu ve düşüncelerini güçlendirmek,” ifadesi yer almaktadır.

Millî, manevi, ahlaki, tarihî, kültürel, sosyal, estetik ve sanatsal değerleri okullarda öğrenciye vermek için öğretmen, ders kitabı, yardımcı kitaplar ve dergiler vasıta olabilir. Çocuklara yönelik hazırlanan yazılı materyaller, dil, kişilik ve zihin gelişimini sağlarken diğer yandan da okuma alışkanlığı kazandırır, toplumun çocuğa kazandırmak istediği değerleri barındırır.

Değerlerin nesilden nesile aktarılmasında, kurum olarak okullara büyük görevler düşmektedir. Özellikle ilköğretim bir ve ikinci kademeleri, değerlerin aktarımı açısından ilk basamaklardır.

Yedi yaşına kadar birinci derece akrabaları, komşuları ile iletişim hâlinde olan çocuğun, ilköğretime başladığı anda çevresinde iletişim hâlinde olduğu kişi sayısı da artmaktadır. Çocuk giderek toplumda bir birey olarak yer almaya başlamaktadır. Dolayısıyla birey; yaşadığı, iletişim içerisinde olduğu toplumla uyumlu olmalıdır. Bu uyumu sağlamanın yollarından ilki, toplumun sahip olduğu değerlere uyum sağlamaktır.

Oğuzkan (1981: 45), değer için şu tanımı yapmıştır: Bir kimsenin değişik durumlarda gösterdiği sürekli davranışlarına yön veren köklü inançlardır. Değerlerin kaynağını toplumun örf, âdet, gelenek ve görenekleri oluşturmaktadır. Ancak,

değişen ve gelişen zaman içerisinde değer algılarında, uygulamalarında değişikliklerin olması kaçınılmaz olmuştur.

Eğitim, dolayısıyla dil, değer aktarımını sağlar. Eğitim yoluyla bir toplumda bilişsel, duyuşsal, psiko-motor özellikleri ile programa uygun bireyler yetiştirilir. Yetiştirilecek bireylerde olması gereken özellikler; o toplumun tarihinden, kültüründen, gelenek ve göreneklerinden hareketle belirlenir. İstendik davranış ve bilgilere sahip bireyler yetiştirmek için hazırlanan programlarda bilişsel alanın yanı sıra, duyuşsal alanın da yeteri kadar yer alması gerekir. Yani okullarda; değerler, toplumsal kurallar, tutumlar da öğretilmelidir. Duyuşsal davranışlar ve değerler, okulda öğretmenin iyi örnek olmasıyla ve derslerde değerlerle ilgili güzel, yerinde konuşmalar yapmasıyla sağlanabilir. Bunun yanında değer eğitimi, edebî eserler yoluyla da yapılabilir. Kazandırılmak istenen değerlerin var olduğu metinler, öğrencilere okutulabilir.

Millî Eğitim Bakanlığı, öğrencilerde okuma zevki ve alışkanlığı kazandırmak için 100 Temel Eser tavsiye etmiştir. Tavsiye edilen bu eserlerde, bir seviyelendirme bulunmamaktadır. Verilen 100 eser, ilköğretim bir ve ikinci kademeye yöneliktir. Hangi eserin, hangi sınıfta okutulacağı belli değildir. Bakanlığın bu eserlerde seviyelendirme yapmamış olması, değerler açısından da bir seviyelendirmenin ve sınıflandırmanın yapılmadığı kanısını oluşturmaktadır. Oysaki tavsiye edilen eserlerin, hazırlanan programlarda yer alan değerleri yansıtması gerekir. Yapılacak olan bu çalışma, tavsiye edilen eserlerdeki değerlerin tespit edilmesi açısından önem taşımaktadır.

Millî Eğitim Bakanlığı, 2003 yılından itibaren bütün ilköğretim derslerini kapsayan geniş bir program geliştirme faaliyeti başlatmıştır. Yapılan bu faaliyetler sonrasında, Türkçe Dersi Öğretimi Programı 1-5 ve 6-8. yayınlanan programlar arasındadır. Türkçe Dersi Öğretimi Programında, yapısalcılık temel yaklaşım olarak kabul edilmiştir. Bu yaklaşıma göre merkeze öğrenci alınmıştır. Yaklaşımına göre esas olan bilgiyi vermek değil, öğrencinin çeşitli faaliyetler yoluyla bilgiyi keşfederek, bilginin zihninde yer etmesidir. Bunun yanı sıra yaklaşımda, öğrencinin bilgiyi keşfetmesinde ve uygulamasında kişiliğinin, görüşlerinin, inançlarının ve

değerlerinin etkili olduğu savunulmuştur. Bu kabuller ışığı altında öğrencinin tutum, değer ve inançlarını kapsayan duyuşsal eğitimine programda yer verilmiştir.

Ancak Türkçe Dersi Öğretimi Programında, değerler öğretimi konusunda yeterli bir çalışma yapılmamış ve öğrenciye verilmesi gereken değerler net bir şekilde ortaya konmamıştır. Dolayısıyla yapılacak olan çalışma, verilmesi gereken değerleri belirlemek ve bu değerlerin öğretiminin nasıl olması gerektiğine ışık tutmak açısından önemlidir. Ayrıca, bu verilerin ders kitaplarına kaynaklık edecek metinlerin seçiminde, ders kitabı hazırlayanlar için katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1. 10. VARSAYIMALAR

1. İncelenen 100 Temel Eser serisindeki kitaplarda yer alan değerlerin, öğretim programlarında verilen değerlerle uygunluk içerisinde olmadığı varsayılmaktadır.
2. Tavsiye edilen bazı eserlerin, öğrencilerin kültür seviyelerine uygun olmadığı düşünülmektedir.
3. Tavsiye edilen yabancı yazarlı bazı eserlerde; millî, ahlaki, kültürel, manevi değerlerimize uygun olmayan unsurların var olduğu varsayılmaktadır.
4. Değerlerin hedef kitleye edebî eserlerle yoluyla da kazandırılacağı varsayılmaktadır.
5. Türkçe Dersi Öğretim Programında, değerler öğretimine yeteri kadar yer verilmediği düşünülmektedir.

1. 11. SINIRLILIKLAR

Tezin kapsamını, Millî Eğitim Bakanlığının tavsiye ettiği 100 Temel Eser oluşturmaktadır. Bu eserlerin altmış dördünü yerli yazarların, yirmi dokuzunu yabancı yazarların eserleri, yedisini de anonim eserler oluşturmaktadır.

Tez; 29 (yirmi dokuz) yabancı, 29 (yirmi dokuz) yerli yazarın eseri ile sınırlıdır. (Yerli eserler Random Yöntemi ile belirlenmiştir.)

Tezde tespit edilecek değerler, Sosyal Bilgiler Öğretim Programında belirtilen yirmi değerler ile sınırlıdır.

Yerli Yazarlı Eserler:

1. Cemal Süreya, Aritmetik İyi Kuşlar Pekiyi, Yapı Kredi Yayınları, Nisan 2006, İstanbul.
2. Şevket Rado, Eşref Saat, Elips Kitap, Ocak 2007, Ankara
3. Cahit Zarifoğlu, Yürekdede ile Padişah, Beyan Yayınları, Eylül 2005, İstanbul
4. Halil Kocagöz, Ötleğen Kuşu, Boyut Yayıncılık, Ekim 2005, İstanbul.
5. İbrahim Alâeddin Gövsa, Çocuk Şiirleri, Kardelen Yayınları, Ağustos 2005, İstanbul.
6. Rakım Çalapala & Nimet Çalapala, 87 Oğuz, Bilge Yayıncılık, Şubat 2006, İstanbul.
7. Cahit Uçuk, Gümüş Kanat, Bilge Kültür Sanat, Eylül 2002, İstanbul.
8. İbrahim Örs, Göl Çocukları, Şimşek Yayınları, 2005, İstanbul.

9. Tahir Alangu, Keloğlan Masalları, Akvaryum Yayınevi, Eylül 2006, İstanbul.
10. Kemalettin Tuğcu, Kuklacı, Damla Yayınevi, 2006/12, İstanbul.
11. A. Yılmaz Boyunağa, Yankılı Kayalar, TİMAŞ Yayınları, Eylül 2005, İstanbul.
12. Halide Nusret Zorlutuna, Benim Küçük Dostlarım, L&M Yayınları, 2005, İstanbul.
13. Cahit Zarifoğlu, Serçekuş, Beyan Yayınları, Ekim 2005, İstanbul.
14. Necati Cumalı, Uç Minik Serçem, Cumhuriyet Kitapları, Nisan 2006, İstanbul.
15. Eflâtun Cem Güney, Evvel Zaman İçinde, Kapadokya Yayıncılık, Nisan 2006, Ankara
16. Bekir Yıldız, Arılar Ordusu, İskele Yayıncılık, Aralık 2005, İstanbul.
17. Kemal Bilbaşar, Yonca Kız, Can Sanat Yayınları, 2006, İstanbul.
18. Kemalettin Tuğcu, Yer Altında Bir Şehir, Pegasus Yayınları, Ocak 2006, İstanbul.
19. Şükûfe Nihal, Domaniç Dağlarının Yolcusu, L&M Yayınları, 2005, İstanbul.
20. Tevfik Fikret, Şermin, Zambak Yayınları, Kasım 2005, İzmir
21. Hasan Nail Canat, Bir Küçük Osmancık Vardı, Timaş Yayınları, Ekim 2006, İstanbul.
22. Mahmut Yesari, Bağrı Yanık Ömer, Meram Yayıncılık, Aralık 2005, İstanbul.

23. Mehmet Seyda, Gururlu Peri, Elips Kitap, Ocak 2007, Ankara.

24. Orhan Kemal, İnci'nin Maceraları, Epsilon Yayıncılık, Ekim2006, İstanbul.

25. Muallim Naci, Ömer'in Çocukluğu, Elips Kitap, Eylül 2005, Ankara.

26. Hüseyin Rahmi Gürpınar, Gulyabani, Özgür Yayınları, Ocak 1997, İstanbul.

27. Ömer Seyfettin, Yalnız Efe, İnkılap Kitabevi, 2003.

28. Namık Kemal, Vatan Yahut Silistre, Elips Kitap, Kasım 2005, Ankara.

29. Ahmet Rasim, Falaka, Timaş Yayınları, Eylül 2005, İstanbul.

Yabancı Yazarlı Eserler:

1. Marcel Ayme, Yağmur Yağdıran Kedi, Akvaryum Yayınları, Ekim 2006, İstanbul.

2. Oscar Wilde, Mutlu Prens, Marmara Yayın Dağıtım Pazarlama, Ocak 2005, İstanbul.

3. Charles Dickens, Oliver Twist, Karanfil Yayınları, Eylül 2005, İstanbul.

4. Ezop Masalları, Damla Yayınevi, Aralık 2005, İstanbul.

5. Howard Pyle, Robin Hood, Karanfil Yayınları, Eylül 2005, İstanbul.

6. Carlo Collodi, Pinokyo, Akvaryum Yayınevi, Eylül 2005, İstanbul.

7. Robert L. Stevenson, Define Adası, TİMAŞ Yayınlar, Eylül 2005, İstanbul.

8. Johanna Spyri, Heidi, Güven Yayın Dağıtım, 2005, İstanbul.

9. Jonathan Swift, Gülliver'in Gezileri, Timaş Yayınları, Eylül 2005, İstanbul.
10. Natalie Babbitt, Ölümsüz Aile, İş Bankası Kültür Yayınları, Ekim 2005, İstanbul.
11. Lev Tolstoy, İnsan Ne İle Yaşar?, Elips Kitap, Ekim 2005, Ankara.
12. Alfonse Daudet, Değirmenimden Mektuplar, Erdem Yayınları, 2005, İstanbul.
13. Hans Christian Andersen, Andersen Masalları (Hazırlayan Zeki Kuş), Erdem Yayınları, 2005, İstanbul.
14. James Matthew Barrie, Peter Pan, Timaş Yayınları, Ekim 2005, İstanbul.
15. Mark Twain, Tom Sawyer, Karanfil Yayınları, Eylül 2005, İstanbul.
16. Eleanor Porter, Pollyanna, Papatya Yayınları, Ekim 2005, İstanbul.
17. Lewis Carrol, Alice Harikalar Diyarında, Elips Kitap, Eylül 2005, Ankara.
18. Ernest Hemingway, Yaşlı Adam ve Deniz, Elips Kitap, Aralık 2005, Ankara.
19. Anton Çehov, Seçme Öyküler, Zambak Yayınları, Ekim 2004, İstanbul.
20. Christy Brown, Sol Ayağım, Nokta Kitap, Ocak 2006, İstanbul.
21. René Guillot, Beyaz Yele, Can Yayınları, 2006, İstanbul.
22. John Steinbeck, İnci, Gül Yayınevi, 2007, Ankara.
23. Astrid Lindgren, Şamatalı Köy, Can Yayınları, 2006, İstanbul.
24. Jules Verne, 80 Günde Dünya Turu, Timaş Yayınları, 2005, İstanbul.

25. Alexander Dumas, Üç Silahşörler, Akvaryum Yayınevi, Ekim 2005, İstanbul.

26. Jean De La Fontaine, La Fontaine'den Masallar, Elips Kitap, Eylül 2005, Ankara.

27. Erich Käster, Uçan Sınıf, (çev. Şebnem Sunar), Can Sanat Yayınları, İstanbul, 2006.

28. José Mauro De Vasconcelos, Şeker Portakalı, (çev. Aydın Emeç), Can Yayınları, İstanbul, 2006.

29. Michael Ende, Momo, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2004.

Eserlerdeki veriler, aşağıdaki değerler doğrultusunda tespit edilmiştir:

Adil Olma	Hoşgörü
Aile Birliğine Önem Verme	Misafirperverlik
Bağımsızlık	Özgürlük
Barış	Sağlıklı Olmaya Önem Vermek
Bilimsellik	Saygı
Çalışkanlık	Sevgi
Dayanışma	Sorumluluk
Duyarlılık	Temizlik
Dürüstlük	Vatanseverlik
Estetik	Yardımseverlik

1. 12. TANIMLAR

Değer: Bir nesnenin, olgunun, kurumun değeri kendisiyle aynı cinsten olan ile arasındaki kıyaslama / bağıdır.

Değerler: Değerler, davranışlara kaynaklık eden ve onları yargılamaya yarayan anlayışlardır.

Program: Eğitim ve öğretimin içeriği, araçları, amaçları ve nasıl düzenleneceğini kapsayan bir bütün (Özbay, 2006: 13).

Öğretim Programı: Eğitim programında gösterilen kazanımların gerçekleştirilmesi için gerekli olan öğretmen, konular, eğitim ortamları, yöntem, teknik, fiziki imkânlar, ders araçları, ölçme ve değerlendirme gibi unsurları kapsayan bir bütündür (Özbay, 2006: 15).

Okuma Kitabı: Okuma zevki, alışkanlığı kazandırmak, dili kullanma becerisini arttırmak, hoş vakit geçirmek için okunan kitaplardır.

1. 13. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde çalışmamıza dair ilgili araştırmalar değerlendirilmiştir.

Öztürk (1991) tarafından yapılan bir araştırmada, Batı çocuk klasiğinden seçilen beş eserde yer alan değerler incelenmiştir. Kitaplarda aranan değerler; dini değerler, sosyal değerler, özlemler, sevgi başlıkları altında gruplandırılmıştır. Dini ve sosyal değerler, objektif değerler olarak kabul edilmiş; sevgi ve özlemler, sübjektif değerler olarak kabul edilmiştir. İnceleme sonucunda dini değerlerin, Batı klasik eserlerinin temel özelliklerden biri olduğu ortaya konulmuştur.

Akbaş (2004); ilköğretim okulları 8. sınıf öğrencilerinin, ilköğretim okulları genel hedeflerinde belirtilen değerlere ulaşma düzeylerini, öğrenci ve öğretmen görüşlerine göre değerlendirmiş ve öğretmenlerin değer eğitimi konusundaki görüşlerini almıştır. Çalışmada; cinsiyetin, sosyo-ekonomik düzeylerin, değerlere ulaşma düzeyinde farklılıklara neden olduğu ortaya konulmuştur. Ayrıca değer öğretiminde öğretmenlerin sözel iletişime dayalı bir yol takip ettiği, okul aile iş birliğinin olmadığını da çalışmasında belirtmiştir.

Sezer (2005), ilköğretim birinci kademedeki Türkçe ders kitaplarında yer alan değerler üzerine bir çalışma yapmıştır. Ders kitapları, Millî Eğitimin genel

amaçlarında ifade edilen tanımların değer hâline dönüştürülmesi ile elde edilen “Değerler İnceleme Formu” ile incelenmiştir. Yapılan araştırma sonucunda ders kitaplarında yalnızca birkaç değere ağırlık verildiği, belirlenen değerlerin çoğuna ders kitaplarında %1- 5 arasında değişen oranlarla rastlandığı görülmüştür. İncelenen değerlerin 1, 2, 3. sınıflarda daha çok aile ve doğa kavramları ile ilgili değerlerin, 4 ve 5. sınıflarda ise bilgi, sanat gibi soyut kavramları içine alan değerlerin yer aldığı görülmüştür. Yurt sevgisi ve Türk Milletini yücelten Türk büyükleri ile ilgili değerler ise bütün sınıflarda yoğun olarak işlenmiştir. Tarihî eserler, tutumluluk, sanatçılar ve bilginleri içine alan değerler ise bütün sınıflarda yok denecek kadar az işlenmiştir.

Günaydın (2005) bu çalışmada, “Doğan Kardeş” dergisinde çocuğa kazandırılması amaçlanan değerler ve bu değerler sonucunda nasıl bir çocuk modeline ulaşıldığını ortaya koymuştur. Çalışmanın sonucunda derginin yayımlandığı dönemde; araştırmacı, çevreci, yaratıcı, yaşadığı dünyayı tanıyan ve sorgulayan çocuk modelinin oluştuğu ortaya konmuştur.

Güngör (1993) profesörlük tezinde, değerler psikolojisi üzerinde çalışmıştır. Çalışmada, ahlaki değerler temele alınmış; bu değerlerle sosyal, iktisadi, estetik değerler arasındaki ilişkiler açıklanmıştır. Her davranışın belli bir değer sahası ile ilişkili olduğu, insanların genellikle kendi değer sahalarındaki norm dışı davranışlarını diğerlerinden daha kötü bulmakta ve onlara daha şiddetle reaksiyon göstermekte olduğu yargılarına varılmıştır.

II. BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde; Araştırma Yöntemi, Kapsam ve Sınırlılıklar, Veri Toplama Tekniği ve Toplanan Verilerin Analizi yer alacaktır.

2. 1. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmada olguların betimlemesi hedeflendiğinden, araştırmanın yöntemi; betimsel alan araştırması yöntemidir.

2. 2. KAPSAM VE SINIRLILIKLAR

2. 2. 1. Evren

Tezin evrenini, Millî Eğitim Bakanlığının 2005 yılında tavsiye ettiği 100 Temel Eser oluşturmaktadır. Bu eserlerin 64’ünü yerli yazarların, 29’unu yabancı yazarların eserleri, 7’sini de anonim eserler oluşturmaktadır.

2. 2. 2. Örneklem

Tezin örnekleme; 29 (yirmi dokuz) yabancı, 29 (yirmi dokuz) yerli yazarın eseri ile sınırlıdır.

2. 3. VERİLERİN TOPLANMASI

Millî Eğitim Bakanlığının tavsiye ettiği “100 Temel Eser” satın alınarak bir araya getirilmiştir. Yerli ve yabancı eserlerin sayıca eşit olması için; yabancı yazarlı

eserlerin yirmi dokuzunun tamamı, yerli yazarlı eserlerin altmış dördünün yirmi dokuzu incelemenin örneklemini oluşturmaktadır. Yerli yazarlı eserlerin yirmi dokuzu, Random Yöntemi ile seçilmiştir.

Sosyal Bilgiler Öğretim programlarından hareketle belirlenecek olan değerler; 100 Temel Eser serisinde yer alan 29 (yirmi dokuz) yabancı yazarlı, 29 (yirmi dokuz) yerli yazarlı eserde taranarak fişlenmiş, aynı zamanda değerler öğretimi ile ilgili kütüphanelerden ve internetten kaynak taraması yapılmıştır.

2. 4. VERİLERİ ÇÖZÜMLEME TEKNİKLERİ

Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarından hareketle belirlenen değerler doğrultusunda, 100 Temel Eser serisindeki (29 yerli yazarlı+29 yabancı yazarlı eser=58 eser) değerlerin nitel analizinden sonra, nicelik açısından SPSS 11. 5 programı kullanılarak analiz edilmiştir.

III. BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, öncelikle kitaplarda aranan değerlerin çeşitli literatürlerdeki anlamları verilmiş, daha sonra 100 Temel Eserdeki ilgili kitapların incelenmesi sonucu elde edilen veriler aktarılmış ve yorumları yapılmıştır.

Araştırmanın temel amacını belirleyen problem cümlesi ve alt problemleri doğrultusunda elde edilen veriler, iki ana başlık altında ele alınıp değerlendirilmiştir. Bulgular ve yorum kısmı, sırasıyla şu başlıklardan oluşmaktadır:

Yerli ve Yabancı Eserlerde İşlenen Değerlerin Tanımları

MEB'in 2005 Yılında Tavsiye Ettiği 100 Temel Eserdeki Yerli Yazarlı Eserlere Ait Bulgu ve Yorumlar

MEB'in 2005 Yılında Tavsiye Ettiği 100 Temel Eserdeki Yabancı Yazarlı Eserlere Ait Bulgu ve Yorumlar

Yerli ve Yabancı Eserlerde İşlenen Değerlerin Frekans ve Yüzdelere İlişkin Bulgular ve Yorum

3. 1. YERLİ VE YABANCI ESERLERDE İŞLENEN DEĞERLERİN TANIMLARI

İlgili kitaplarda aranan değerler ile ilgili yapılan tanımlar aşağıda verilmiştir:

Adil olma, Türkçe Sözlük (2005: 23)'te, "Adaletle iş gören, adaletten, doğruluktan ayrılmayan, hakkı yerine getiren, adaletli" şeklinde ifade edilmiştir. Adil olma değerine sahip birey; kurallara uyar, görev paylaşımlarında üzerine düşeni yapar, başkalarının hak ve sorumluluklarını ihlâl etmez, haksızlıklara müdahalede bulunur.

Aile; evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik, toplumun çekirdeğidir (Ozankaya, 1980: 16). Türkçe Sözlük (2005: 45)'te, "Karı, koca ve çocuklardan oluşan topluluk: Aynı soydan gelen veya aralarında akrabalık ilişkileri bulunan kimselerin tümü: Birlikte oturan hısım ve yakınların tümü. Aynı gaye üzerinde anlaşılan ve birlikte çalışan kimselerin bütünü." olarak tanımlanmıştır.

Aile; karşılıklı münasebetleri, sosyal yapısı ve işlevleri bakımından önemli bir yapı taşı niteliğindedir. Özellikle çocukların sosyalleşmesinde, tutum ve değerlerin oluşumunda ilk ve en önemli etkiye sahiptir (Seyyar, 2004: 24). Aile; ait olma, sevilme, güvenlik gibi temel ihtiyaçları karşıladığı gibi kültür, aile terbiyesi, sosyal ahlâk, millî ve manevi değerlerin kuşaklara aktarılmasında da önemli rol oynar. Ailenin tüm bu işlevlerini yerine getirebilmesi için aile birliğinin olması şarttır.

Barış, toplum ve dünya huzuru için önemli bir değerdir. Türkçe Sözlük (2005: 201)'te, "Barışma işi: Savaşın bittiğinin bir antlaşmayla belirtilmesinden sonraki durum, sulh: Böyle bir antlaşmadan sonra insanlık tarihindeki süreç: Uyum, karşılıklı anlayış ve hoşgörü ile oluşturulan ortam." şeklinde ifade edilmektedir.

Bilimsellik, bilim ve bilgi kaynaklıdır. Bilimsel bilgi; bilimsel yöntemlere uygun olarak üretilmiş, gerçekliğin belirli bir bölümünü açıklamayı amaçlayan, yorum eksikliği az, doğruluğu veya yanlışlığı test edilmeye açık bilgidir (Demir ve Acar, 1997: 38). Akarsu (1984: 21), bilimi tarif ederken "genel gerçeklik ve zorunlu

kesinlik niteliklerini gösteren yöntemli ve dizgesel bilgi” ifadesini kullanmıştır. Türkçe Sözlük (2005: 270)’te bilimsellik, “Bilimsel olma durumu.” şeklinde açıklanmıştır. Bilimsellik değeri içinde gözlemler, deneyler, genel gerçekler vardır.

Çalışkan olma, toplumun taktir ettiği davranışlardandır. Kendi işini kendi görme, tembellik etmeme, üretken olma, refaha ulaşma, başkalarına muhtaç olmama çalışkanlık değerinin sonuçlarıdır. Çalışkanlık, birey için olduğu kadar toplum için de önemlidir.

Dayanışma, Türkçe Sözlük (2005: 479)’te, “Dayanışmak işi, tesanüt. *toplum bilimi*. Bir topluluğu oluşturanların duygu, düşünce ve ortak çıkarlarda birbirlerine karşılıklı bağlanması, tesanüt. ” olarak tanımlanmaktadır. Dayanışmada; birbirine destek olma, el birliği yapma, birlikte hareket etme ve bunun sonucu olarak ürün elde etme vardır.

Duyarlılık, kişi ve ortam arasındaki uyumun sağlanması ve kişinin belirli sosyal ortamdaki değişmelere uyabilmesi (Seyyar, 2004: 184) şeklinde ifade edilebilir. Duyarlılık değeri içinde sorumluluğu, yardımı, sevgiyi, duygusallığı, sahip çıkmayı, korumayı, hassasiyeti bulundurur.

Dürüstlük, bütün insanlar tarafından belirlenmiş evrensel bir sosyal değerdir (Öztürk, 1991: 123). Dürüstlük, doğru olmakla aynı anlamlıdır. Doğru olmak, kişiye hem şahsiyet katar hem de dürüst kişi toplumda itibarlı bir yere sahip olur.

Estetik; üretim, tüketim veya bir ihtiyacın giderilmesin kullanılmanın gerekliliklerinden öte uyum, iç düzen, insan algılarına çekici görünme gibi özelliklere sahip olma (Demir ve Acar, 1997: 81) durumudur. Estetik, genellikle sanatla birlikte anılmıştır. Oysa ki estetik yalnız sanattaki güzeli değil, doğadaki güzeli de kapsar; öte yandan yalnız güzel nesneyi değil, aynı zamanda güzelin öznel-ruhsal yaşanışını da içine alır (Akarsu, 1984: 61). Estetik, aynı zamanda insanın dış dünyaya bakış açısıdır. Estetiğin içinde; aşk, sevgi, coşku, yetenek, ilgi, hissî yoğunluk vardır.

Hoşgörü, Türkçe Sözlük (2005: 901)'te, "Her şeyi anlayışla karşılayarak olabildiği kadar hoş görme durumu, müsamaha, tolerans" olarak geçmektedir. Hoşgörü; katlanma, tahammül, dayanma, müsamaha kavramları ile de karşılanabilmektedir. Seyyar (2004: 329), hoşgörüü "kanunlara ve etik kurallara aykırı olmadıkça, sevilmeyen ya da onaylanmayan şeylerin varlığına tahammül göstermek" şeklinde tanımlamıştır. Felsefe açısından hoşgörme, başkalarını düşünce ve kanılarını hoşgörme, onların da geçerliliklerine karşı tepki göstermeme; başkalarının düşünce ve kanılarını özgürce dile getirmesini ve düşüncelerine göre yaşamasını hoşgörme tutumu (Akarsu, 1984: 86) olarak yorumlanmıştır.

Hoşgörme, insanın hem kendi ile hem de çevresi ile uyumlu bir hayat sürmesini sağlar; hoşgörü iyilik, dostluk, kardeşlik, sevgi, saygı değerlerini içerir; kötülük, haset, nefret, düşmanlık gibi kötü duygulardan arınmayı sağlar.

Misafirperverlik, misafiri en iyi şekilde ağırlamaktır. Türk toplumunda misafirin yedirilip içirilmesinin, ağırlanmasının, onu hoşnut etmenin önemli bir yeri vardır. Misafir ağırlamak, sosyal bütünleşmeyi sağlar; kardeşlik duygusunu, insanlar arası sevgi ve muhabbeti arttırır.

Özgürlük, Türk milletinin vazgeçilmez değerlerindendir. Bu değer yüzyıllardan beri kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır. Türkçe Sözlük (2005: 1557)'te, "Herhangi bir kısıtlamaya, zorlamaya bağlı olmaksızın düşünme veya davranma, herhangi bir şarta bağlı olmama durumu, serbestî: Her türlü dış etkiden bağımsız olarak insanın kendi iradesine, kendi düşüncesine dayanarak karar vermesi durumu, hürriyet." olarak tanımlanan özgürlük; sosyal bilimlerde, insanın neyi yapmak isteyip neyi istemediğine kendi iradesiyle karar vermesi ve kararının gereklerini yerine getirirken başkaları tarafından engellenmemesi (Demir ve Acar, 1997: 178) olarak tanımlanmıştır.

Çalışmada, özgürlük değeri; bir kişinin sosyal, siyasal, duygusal ve ekonomik yönden diğer bir kişi ya da kişilerin güdümü ve yönetimi altında olmaması durumu olarak kabul edilmiştir.

Sosyal yaşamın devamını sağlamak, üstlenilen görevleri yapmak, hayallerini, amaçlarını gerçekleştirmek için sağlıklı olmak gereklidir. Zorluklara, güçlüklerle göğüs gerebilmek sağlıklı olmayı gerektirir. Sağlıklı olmak için sağlığa zarar verecek maddelerden, alışkanlıklardan uzak durmak ve beslenmeye dikkat etmek gerekir.

Saygı, aileden topluma kadar herkesimde olması zorunlu değerlerdendir. Saygı, toplumda sosyal düzeni sağlar. Türkçe Sözlük (2005: 1714)'te, "Değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu, hürmet, ihtiram: Başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu." olarak tanımlanmıştır. Saygı; küçükten büyüğe, memurdan amire doğru hiyerarşik sıralama içinde devam eder.

Hoşa giden bir şeye eğilim, tutkuya dek varabilen bir ruh durumu (Akarsu, 1984: 154) olarak tanımlanan sevgi; insanlara, hayvanlara, mesleğe, kitaba, karşı cinse, çocuğa, doğaya sevgi şeklinde biçimlendirilebilir. Türkçe Sözlük (2005: 1742)'te sevgi, "İnsanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu." şeklinde tanımlanmıştır.

Sevgi değeri; toplumda huzuru, saadeti, kardeşliği, millî birliği, sosyal dayanışmayı sağlar.

Türkçe Sözlük (2005: 1794)'te sorumluluk, "Kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi, sorum, mesuliyet." şeklinde tanımlanmıştır. Sorumluluğun, toplum değerlerine ve kaidelerine saygı gösterme, özellikle muhtaç insanlara karşı duyarlı olma; toplumun maddi ve manevi hayatından ve geleceğinden özellikle varlıklı kişilerin imkânları dahilinde sorumlu olmaları; erdemli ve güzel davranışların sonuçlarını benimseyerek üstlenmek (Seyyar, 2004: 643) gibi özellikleri vardır. Sorumluluk türleri; zorunlu, gönüllü, ahlaki, sosyal, siyasî, meslekî sorumluluklar olarak sıralanabilir.

Temizlik, bireylerin sosyal yaşamını etkileyen bir değerdir. İnsan ilişkileri ve sağlıklı olmak, temizlik değeri ile doğrudan ilgilidir. Beden temizliğine ve yaşanılan çevrenin temizliğine dikkat etmek gerekir.

Vatanseverlik, Türk milletinin önemli değerlerinden biridir. Vatanını sevmek, onu her şeyden üstün bilmek, vatanı uğruna gözünü kırpmadan can vermek Türk milletinin vatanseverlik göstergeleridir.

Yardımseverlik; başta yardıma muhtaç insanlara, özürlülere, yetimlere, yaşlılara, hastalara, olmak üzere sevdiğimiz, sevindirmek istediğimiz bütün insanlara maddi, manevi destek olmaktır. Yardımlarda karşılık beklenmemelidir. Yardımseverlik; insanlar arası dayanışmayı, sevgiyi, vicdanî muhasebeyi geliştirir.

3. 2. MEB'İN 2005 YILINDA TAVSİYE ETTİĞİ 100 TEMEL ESERDEKİ YERLİ YAZARLI ESERLERE AİT BULGU VE YORUMLAR

3. 2. 1. Adil Olma Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Adil olma değeri ile ilgili, yerli eserlerde incelenip elde edilen bulgu ve yorumlar şunlardır:

- *Bence merak edecek bir şey yok hanımefendi. Çocuk sizin... Bunları düşünmek daha ziyade size düşer... Ben, bana verilen çocukları okuturum. Selim değil de Ahmet... Ahmet değil de Tayfur!.. Kim olursa olsun!..* (Çalapala, 2006: 64)

- *Ana, gel şu öküzü keselim ve bütün komşuları davet edelim. Güzelce yiyip eğlenelim. Sonra sırayla onlar bizi davet ederler, böylece geçinip gideriz, demiş.*

Keloğlan ile anası tüm varlıkları olan öküzü kesmişler, komşuları da çağırılmışlar. Yemişler, içmişler, eğlenmişler.

Gel zaman git zaman, aradan günler geçmiş ama, kimse Keloğlan'la anasını yemeğe davet etmemiş. (Alangu, 2006: 31)

- *Elin kızını şamaroğlanı mı santıyorsun. Ağzı var, dili yok, iş, iş, iş. Ağzını açıp şikayet etmiyor diye canından bezdirmek mi lâzım?* (Tuğcu, 2006: 20)

Minik Serçe şaşkındı. Söylenenleri duymasına duymuştu, ama suçunun ne olduğunu anlayamamıştı. Anneleri yiyecek bir şeyler getirdikçe ağabeyi ile ablası ne yapıyorlarsa o da onu yapıyordu! Ağabeyi ile ablası annesine doğru boyunlarını uzatıp gagalarını açıyorlar, “Bana! Bana!” diye bağışıyorlardı. Minik Serçe onlardan öğrenmişti böyle gagasını açıp “Bana! Bana!” demeyi. Ağabeyi ile ablasının yaptıklarını yapmak niçin onlar yapınca suç olmuyor da kendisi yapınca suç oluyor, anlamıyordu.

Ürkmüş, üzölmüş, tortop olmuştu. (Cumalı, 2006: 54)

“Onda merhamet olsa, anasının malına el uzatmaz, yetim hakkı yemezdi. Teyzesinin mirası üzerine oturmazdı. Dedesi, teyzesini reddetmişmiş de, malından zırnık vermeyeceksiniz o kıza, demişmiş de. Hepsi yalan, hepsi düzenbazlık. Neylersin, karşısına çıkıp hak dileycek biri olmayınca...” (Bilbaşar, 2006: 65)

İşi anlayınca, rahatladık. Babam, oturduğu sedirde hemen bir mahkeme kuruverdi Ayşe’yi bir dizine Hasan’ı öteki dizine oturttu.

- Bir sana, bir sana... Kardeş payı. (Kocagöz, 2005: 36)

Mahalle çocuklarından birkaçı ile ellerimizde birer el fıskiyesi olduğu hâlde malum çeşmenin başına gittik. Yalaklardan su alarak öteye beriye doğru fışkırtıp oynamaya başladık. Kıztaşı tarafından bir ihtiyar adam ortaya çıktı. Gele gele hizamıza geldi. Başında beyaz yün başlık, üzerinde beyaz sarık, arkasında da yine beyaz bir cübbe. Kamburu çıkmış bir temiz kişi... Birkaç adım ilerleyince arkadaşlarımdan bir haşarı fıskiyesini ihtiyarın kamburuna doğrulttu. “Etme!” demeye kalmadı. Sıktı. İhtiyar hiddetle döndü. “Vay melunlar!” dedikten sonra yerden taş almak için eğildi. Hepimiz birden kaçtık. Ben kaçarken sağ ayağımın topuğuna büyücek bir taş indiğini hissettim. İhtiyar gittikten sonra yine çeşme başında birleştik. Fıskiyelerimizi yeniden doldurduk. Topuğum ağrıyordu. Arkadaşlarımdan birinin beline de daha büyük bir taş tesadüf etmiş. “Vay belim!” diye haykırdığını işitmiştim. Asıl kabahat sahibi olan çocuğun başına hiçbir şey gelmemişti. Beli ağrıyana ve bana bakıp gülümsemeye başladı. Biz hiddetlendik. Beli

ağrıyan fiskiyesini çevirdi. Şiddetle haşarının yüzüne sıktı. Ben de ona uydum. Diğer çocuklar da bize uydular. Birleşerek haşarının üzerine su yağdırmaya başladık. O da bize doru bir iki el fiskiye sıktıysa da kaçmaya mecbur oldu. Tabana kuvvet... Biz takip ettik. Birer fiskiye daha boşalttık. Kaçarken üstünden başından sular akıyordu. (Muallim Naci, 2005: 38)

Mutlaka babasına kimin kurşun attığını arayıp bulacaktı. Sonra bu katili hükümete verecek, astıracaktı . (Seyfettin, 2003: 137).

Yerli eserlerde adil olma değerinin, şu kişisel nitelikleri yansıttığı görülmüştür: Adaletli bir şekilde öğrenci yetiştirme; haksızlıklara karşı sessiz kalmama; paylaşımlarda eşitliği gözetme; adeleti sağlamak için yollar arama.

İncelenen yerli yazarlı eserlerde geçen “Adil Olma” değeri, daha çok haksızlıklara karşı tepkili olma boyutundadır. Bunu, adaleti sağlama ve adil paylaşım boyutları izlemektedir. Adil olma değerinin, yerli yazarlı eserlerde yeterli derecede işlenmediği görülmüştür.

3. 2. 2. Aile Birliğine Önem Verme Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Aile birliğine önem verme ile ilgili, yerli eserlerde incelenip elde edilen bulgu ve yorumlar şunlardır:

Yatağını, kitaplığını, annesini, babasını, kardeşlerini de götürmeye karar verdi. Peki ya arkadaşları? Onlar olmadan olur mu? Evet onları da götürecekti... .

Dedesiz İzmir’de oturuyordu. Dedesiz ada olur mu? Dedesini götürmek için İzmir’i bütünüyle listeye aldı. (Süreya, 2006: 35)

Annesi ölmüş, babası ikinci kez evlenmiş. Ahmed Arif eve yeni gelen hanımı öylesine sevmiş ki “anam” diyor onu için de.

Annemizin, babamızın yerini kimse tutamaz. Ama onlardan biri artık yok olmuşsa ya da herhangi bir nedenle aramızdan gitmişse, yeni gelen kimsenin de insan olduğunu unutmamalıyız. Masallardaki ve öykülerdeki üvey anne, üvey baba

tipleri bizi yanlış düşüncelere götürmemeli. Bir insan, bir yakın kişi olarak görmeliyiz onu. Kendi üstümüze düşeni yapmalıyız. (Süreya, 2006: 43)

Birkaç haftadan beri gündelikle dikişe giden annesi San'at Mektebi mezunu olmasaydı belki de Kemal matbaaya çırak olacaktı. Fakat kadıncağız kocasına “Yıllarca sen bize baktın! İyileşinceye kadar ben sana bakarım, herhalde pek mühim sayılmaz” demişti. Bir akşam yemekten sonra bütçelerini yoluna koymak için annenin çalışmasına karar vermişlerdi. Babası, zaten evde hiç durmadan didinen, evin büyük işlerini bir makine düzeniyle yerine getiren karısının bir de dışarıda işe gitmesine bir türlü razı olmak istememişti. Fakat annesi, arslan kesilmişti. “Hangi devirde yaşıyoruz, Celil? Türk kadını her devirde erkeğinin yardımcısı idi. Hele şimdi!... Bırak Celilciğim, evim için çalışayım. Eğer evimin işlerini ihmal edeceğimi sanıyorsan aldanıyorsun”. (Uçuk, 2002: 16)

Birkaç ay sonra evlenmişlerdi. On bir güzel yıl, birbirlerini darıltmadan, birbirlerine küsmeden, incinmeden geçen on bir yıl, aralarındaki sevgiyi beslemiş, büyütmişti. Süzen ona bir erkek evlât dünyaya getirmişti. Oğlu ile her zaman için gururlanırdı. Akıllı, terbiyeli, çalışkan, zeki bir çocuktı. Üstelik sıhhatli ve güzeldi. Üçü beraber sokağa çıktıkları zaman Celil'in, karısı ve çocuğu ile göğsü kabarırdı. Süzen giydiği zarif ve şık elbiselerini büyük bir ustalıkla dikerdi. Celil, “Karım kendisi ve oğlu için bana dikiş parası verdirmedi” diye düşündü. Kendi iş elbiseleri, robdöşambırları, pijamaları hep karısının becerikli ellerinin marifetleriydi. (Uçuk, 2002: 34)

Ana-oğul, sevdikleri insan iyileşinceye kadar onu bütün üzüntülerden koruyacaklarına, kurtulması için hiçbir fedâkarlıktan çekinmeyeceklerine ve aralarındaki sırrı saklayacaklarına söz verdiler. (Uçuk, 2002: 42)

Eşsiz kalan güzel kadının âşıkları yine birer birer çevresinde toplanırlar; ilk sevgilisine bağlı olan kadın, bunların hiçbirine yüz vermez. Evinde, tarlasında sessizce çalışır, oğlunu büyütür. Bütün ülküsü, onu mert, kahraman, vatana faydalı bir insan olarak yetiştirmektir. (Nihal, 2005: 24 bk. Sevgi)

Arslan yatan yere ben köpek bağlayamam!. (Nihal, 2005: 24)

Köy kadınının bence bir tek kusuru var: Böyle hıyanet eden kocanın çağırışına neden gitmeli? Hem o kadın ki, köyde erkekten fazla çalışır, kendisine de, çocuğuna da hatta erkeğine de bakan odur. Gün doğmadan tarlaya çıkıp gün battıktan sonra dönen, evinde o yorgunlukla yiyecek hazırlayan, kışları yün, ipek büküp eğiren, dokuyan, baharda ipek böceği yetiştiren, bunlardan sonra da kocasının aklına estiği zaman kendisini bırakıvermesine, üstüne bir başkasını getirmesine boyun eğerek türlü çileye katlanan hep o kadındır! (Nihal, 2005: 62-63)

Bugün benim bayram günüm,

Fakat ablama küskünüm;

Gelip demeliydi: ‘Şermin,

Bir yaş daha aldın sevin. ‘

Bakınız ben, değil ablam,

... .

Beni ablam sever ancak

Böyle başka kim anacak?

Melek ablacığım benim;

Sen benimsin, ben senin! (Fikret, 2005: 9-10 bk. Sevgi)

Her gün mektebe gelirken

Kulübesinin önünden

Geçtiğiniz fakir kadın

Pek hastadır; belki yarın

Çocuğu öksüz kalacak

Bilmem, onu kim alacak

Onlara dua edin! (Fikret, 2005: 22 bk. Sevgi, Duyarlılık)

Garip daha çocuktı. Depremde kaybettiği anasını babasını düşündü. Onlar sağ olsalardı, şimdi burada olmazdı. Kasabaları yıkılmasıydı, şimdi onlarla birlikte olacaktı. Anasının pişirdiği etli pilavı kaşıklayacak, koca tasta, tahta kaşıkla ayran içecekti. (Canat, 2006: 57)

- *Aman Garib'im. Bak; yurdumu, yuvamı, Hüseyin'im benim öz annesi olmadığımı bilmesin diye terk ettim. Gerçi sana güvenim sonsuz. Ama eşindir, boş bulunup söylemesin, diye yalvardı Şerife Hanım.*

Bu sırada kütüphaneden bir inilti, peşinden de “küüt” diye bir ses duyular. Şaşkınlıkla birbirlerinin gözüne baktılar. (Canat, 2006: 106)

(...) değil, Bakı rEfe de çok iyi anlıyordu. Ayrılık ikisi için de düğün bayram olacaktı. Ayrıldıktan sonra birbirlerinin hasretini mi çekeceklerdi? Ne gezer...

Kurtulduk diye sevinecek, ferahlayacak, keyifleri yerine gelecek, yeniden doğmuş gibi olacaklardı.

Peki, ya Ömer? (Yesari, 2005: 18)

Arada Ömer vardı. İkisinin de belini büken bu idi işte. İkisi için de Ömer'den ayrılmak ölümden beterdi. İkisi de bu actıya katlanamazdı. Emine, Ömer'i ne kadar seviyorsa, Bakır Efe de oğluna o kadar bağlı idi. çocuğu ise ikisine de çok düşküdü. Belki de bu ayrılık en çok onu vuracak, onu ezip hırpalayacaktı. Annesi sağ iken öksüz, babası sağ iken yetim kalacaktı. Emine çocuğunu Efe'ye bırakmazdı. Ama Bakır Efe de çocuğunu Emine'ye bırakmazdı. (Yesari, 2005: 19)

Ömer'in bu suretle bütün eksikleri tamamlanmış oluyordu. Üvey ana yetmiyormuş gibi şimdi bir de üvey baba ortaya çıkmıştı. (Yesari, 2005: 147)

- *Bu konuda benim de bildiğim pek bir şey yok, ama şunu demek istiyorum; çocuğumuz, anamız, babamız, ağabeyimiz, kardeşimiz, kısacası bütün yakınlarımız aç ve açıktaysalar, dertliyseler, hastaysalar, bu durumlarıyla daha çok üzerler bizi. Bundan etkilenmemiz çok doğaldır. Çünkü biz bir aileyiz. Kan bağı ile bağlıyızdır birbirimize. Gelgelelim, oldukça dar bir çemberdir bu. Ailesinin iyiliğini, mutluluğunu isteyen, bu yolda çalışan kim yadırgar? (Seyda, 2007: 9)*

Altı yaşını sürmekte olan İnci, karyolada sırtüstü uzanmış gazete okuyan babasına bakarken, ‘Sakallı’ diye düşündü, ‘yüzü de kupkuru. Berin’in babası ne iyi. Berin’in babası Berin’in annesine bağırıyor ki...’ (Kemal, 2006: 9)

Sıtkı Bey – Söyleyeyim de dinleyiniz: Ali Bey, Manastır’da evlenmişti. Alayın kaymakamı olacak edepsiz, bir gece, beyin evine misafir gider. Ne misafir! Kahrolacak melun, vatanın namusunu muhafaza için beline takılan kılıcı eline alır da zorla çocuğun haremını rahatsız eder. Bir asker, bir insan öyle bir köpeğe ne yapar? Beynine bir tabanca vurur, canını cehenneme gönderir. Askerlik gayretini, insanlık namusunu bilenlerin hepsi çocuğu alkışlarlar. (Kemal, 2005: 34)

- Annemle karar verdik efendim; babam iyi oluncaya kadar biz çalışacağız (Uçuk, 2002: 47 bk. Duyarlılık).

Annesi her gün değilse de haftanın üç günü iş buluyordu. Babasının sigortadan aldığı para, annesi ile Kemal’in kazançları aileyi yaşıyordu. Bu arada Kemal’e en büyük hızı veren babasının sıhhatindeki iyiye doğru gidişti. Doktorunun dediği gibi, hastasında “mucizevi bir değişikli” olmuştu. Artık babası insanı ürküten o kansızlıktan kurtulmuş sayılırdı. Doktorun bunu söylediği gün evde gerçekten bir bayram havası esmişti... O ânı düşündükçe Kemal’in göğsünde o günkü sevinç havai fişekler gibi patlıyor, kandil kandil, renk renk içinin derinliklerine yükseliyordu. Babasının yaşayacağını, ölüm dedikleri o bilmediği kayboluşa gitmeyeceğini düşündükçe yüreğindeki sevinç – zihninde bildiği bütün dağları sıralıyor sonra – Eversti bile aşıyordu. Masallardaki devler ancak bu kadar sevinebilirlerdi. (Uçuk, 2002: 112 bk. Sevgi)

Sonra yüreğini bir ferahlık kapladı. Kocasını hayatta altın saçlı başı, derin tatlı gözleri karşısında idi. Hastalığı durmuştu. “Allahım, sana bin şükür! Onu bize bağışladın!” (Uçuk, 2002: 158 bk. Sevgi)

- Ya... evlât! Senin ailenin temeli güzel ve tertemiz bir sevgiyle atılmıştır. Sevginin yaşaması için, eşsiz bir çiçeğe gösterilen bakım gibi özeniş lâzımdır. Annenle ben birbirimize saygı, muhabbet ve şefkatle muamele ederiz. En ufak fikir

ayrılığımızda bile seslerimiz normal tonundan fazla yükselmez. Birbirimizin gönlünü kıracak münakaşalardan kaçır, gönlü hoş edecek vesileler ararız. Birbirimizin yükünü, ıstırabını paylaşıyoruz. Böylece evlenmemiz on iki seneyi buldu. Allah bize senin gibi akıllı, ciddî, aynı zamanda neş'eli ve çalışkan bir evlât bağısladı. Verdiğimiz terbiyeyi aldın... Tam manası ile bizim çocuğumuzsun... (Uçuk, 2002: 159-160 bk. Sevgi, Saygı)

- Ben çok talihli bir çocuğum, dedi, sizler annemle babamsınız! . (Uçuk, 2002: 160)

Selçuk'un annesi Şaziye; tarlayla, hayvanlarla uğraşırken, babası Çetin de çok kez büyük toprak sahiplerinin buyruğunda ırgatlık yapıyordu. Ailesini geçindirmek için buna zorunluydu. Selçuk, derslerinden zaman buldukça kardeşleriyle ilgileniyor, tarlada annesine yardım ediyor, inekleri otlatıyordu. Böylece, kimseye el açmadan geçinip gidiyorlardı. (Örs, 2005: 18-19)

- Eskiden, derdi, evet, tabîî değil mi, çok severdim... Çok... Delice severdim! Fakat şimdi! . Şimdi hiç sevmiyorum. Evlâtlarını arayıp sormayan bir baba sevilir mi?. . Ben onun yerinde olsaydım, dünyayı altüst eder de iki kızımı bulurdum. (Zorlutuna, 2005: 34)

Sonçiçek dört yaşına gelinceye kadar, ablaları gelin olup evden ayrıldılar. Bu ayrılık, sütçü ile karısına ilk günlerde ne de olsa zor geldi, yalnız kaldıkça üzülmelerine yol açtı. Sonçiçek, öyle canlı, öyle bitmez tükenmez hoşlukları olan bir kızdı ki, kısa sürede yaşamlarını sevinçle doldurdu. Annesi ile babasına ablalarından ayrılmanın üzüntüsünü unutturdu. (Cumalı, 2006: 8 bk. Sevgi)

Minik Serçe böylelikle babasını hiç görmeden dünyaya geldi. Yuvanın bütün işi, geçim yükü annesinin üstüne kalmıştı. Talihsiz Ana Serçe uçuyor, yavrularının yiyebilecekleri ne bulmuşsa, gagasına alıp dönüyor, gün boyu yavrularını doyurmak için dur durak nedir bilmeden didiniyordu. Öyleyken gagasında küçük bir sinek, pençesinde minik bir solucanla yuvasına her dönüşünde mutluydu. Yavrularının kendisini karşılarlarken nasıl sevindiklerini görünce yorgunluğunu unutuyordu.

Getirdiklerini küçüklere yedirdikten sonra yuvasından ayrılırken yerini üzüntüye bırakıyordu bu sevinç! Uçabilecek kadar büyüdüklerini görmeden başına bir şey gelecek olursa ne olurdu yavrularının durumu? Bu korku yer etmişti yüreğinde. Ayrıca ağabeyi ile ablası hiç de iyi karşılamamışlardı Minik Serçenin dünyaya gelişini. (Cumalı, 2006: 52 bk. Sevgi)

Bir varmış, bir yokmuş, Allah'ın kulu çokmuş; bir memleketin birinde de bir öksüz kız varmış. Anacığının toprağa düştüğü gün, onun da bağrına bir ateş düşmüş, benzine kül elenmiş; gayrı, yüzü güler mi yetimin! Bari babası, baba olup da üstüne kol kanat gerse... Daha karısının toprağı kurumadan bir üvey ananın eline bırakmış onu... Üvey ana dersin, taş yürekliğin biri imiş. (Güney, 2006: 7)

“A devletlim! kara gün kararır kalmaz ya, gayri on parmağını kandil edip yakacak bir ana lâzım bunlara! demiş. (Güney, 2006: 64)

Yerli eserlerde “aile birliğine önem verme”nin, şu kişisel nitelikleri yansıttığı görülmüştür:

Aile bireylerinden uzak kalamama; üvey annenin ya da üvey babanın da ailenin bir üyesi olduğu gerçeğini kabullenme; aile bireylerinin, aile birliğini sağlamada üzerine düşeni yapması; aile birliğinin devamını sağlamanın yollarını bulma; eşlerin birbirine bağlılığı, çocuğuna sahip çıkma; özel günlerde aile bireylerinin hediyeleşmesi; annenin aile birliği için önemini kavrama; aile bireylerinin bir arada olmasının, aile birliğine güç katacağını fark etme; aile birliğinde çocuğun önemini fark etme; aile içi şiddetin, aile birliğine zarar vereceğini anlama; namuslu olma; aile bireyleri arasında sevinçleri, üzüntüleri paylaşma; babanın aile birliği için önemini kavrama; ailenin mutlu, huzurlu ve uzun ömürlü olması için saygı, sevgi, bağlılık, sadakat gibi değerleri aile içinde yaşatma; aile birliğini maddi, manevi ayakta tutmak ve başkalarına muhtaç olmamak için aile bireylerinin el birliği yapması.

Yerli eserlerde, aile birliğini sağlamada kadın / anne ön planda tutulmuştur.

3. 2. 3. Bağımsızlık Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Bağımsızlık değeri toplum biliminde, “bir kişi, toplumsal küme ya da toplumun ekonomik, siyasal, ekinsel vb. bakımlardan başka kişi, küme ya da toplumların güdüm ve yönetimi altında bulunması durumu” (Ozankaya, 1980: 19) olarak açıklanmıştır. Türçe Sözlük (2005: 178)’te, “Bağımsız olma durumu veya niteliği, istiklal” olarak tanımlanmaktadır. Çalışmaya konu olan değerler, Sosyal Bilgiler Öğretim Programından alınmıştır. Programda; bağımsızlık, özgürlük, vatanseverlik gibi birbirine çok yakın değerlere yer verilmiştir. Bu değerlerin neleri kapsadığı, kazanımlarının neler olması gerektiği açıklanmamıştır. Bu sebeple tezde, “bağımsızlık” değeri devletin sosyal, siyasal ve ekonomik bakımdan diğer devletlerin güdüm ve yönetimi altında bulunmaması durumu olarak kabul edilmiştir. “Özgürlük” değeri ise bir kişinin sosyal, siyasal, duygusal ve ekonomik yönden diğer bir kişi ya da kişilerin güdümü ve yönetimi altında olmaması durumu olarak kabul edilmiştir.

Bu çerçevede incelenen 29 yerli eserde, doğrudan doğruya bağımsızlık değerine rastlanılmamıştır.

3. 2. 4. Barış Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Barış değeri ile ilgili, yerli eserlerde incelenip elde edilen bulgu ve yorumlar şunlardır:

Dünyamız yine kaynaşmalar, karışıklıklar içinde... Niçin? “Yurtta barış, dünyada barış!” diyor,büyük Atatürk’ümüz, bilirsiniz değil mi?

“Atatürk”, sözünü duyunca gözlerinizin önüne onun sınıf duvarımızda asılı, keskin bakışlı resmi gelivermişti. (Kocagöz, 2005: 24 bk. Sevgi)

- Seçtiğiniz yolu beğendim, çocuklar! Kötülüklerden, kandan kaçıyorsunuz. Barışlar, güzellikler ülkesine gidiyorsunuz...

Sonra, ucunda ışıklar yanan değneğiyle yıldızları gösterdi:

- Bu evrende, yalnızca ölümlü yeryüzü yok. Elden ele, daldan dala, kuşaktan kuşağa yükselen sonsuz bir hayat var... Önemli olan, hepimizin bu sonsuz güzelliğe akışımızdır... dedi ve bir ışık olup uzaklaştı.

Sonra bir ışık ordusu görüldü, önlerinde, savrulan, uçuşan atkısıyla, Nuri'nin babası duruyor; elinde pırıl pırıl parıldayan bir ülke sunuyordu. Ülke, bir bayrak gibi, elden ele yücelerek genişliyor; yemyeşil ovalar, mavi denizler, gür ormanlarla bizi içine alıyordu. Mutlu türküler duyulan ışıklı enginlere doğru açılıyorduk...

Işıklar. . Işıklar... Işıklar... Artık gözlerim kamaşıyordu... (Kocagöz, 2005: 38)

Ağaçlar onun ilk patlayışı savuşturduğunu, ama nedense kaçıp uzaklaşmadığını, hatta tersine sıçrayıp namlunun üzerine konduğunu gördüler. Ve avcı onu avucuna aldı. Karşısında tutup onunla âdetâ konuştu. Sonra da ayağa kalkarak, kolunun aşağıdan yukarıya geniş bir hareketi ile, onu, bir barış güvercini gibi salıverdi. (Zarifoğlu, 2005: 96)

Yerli eserlerde barış değerinin, şu kişisel nitelikleri yansıttığı görülmüştür:

Sadece ülke sınırları içinde değil, tüm dünyada barışı isteme; barışı sağlamanın yollarını bulma; barışın insanları mutlu ettiğini fark etme; barışın sağlanmasına destek olma.

Barış değeri, eserlerde kısıtlı işlenmiştir.

3. 2. 5. Bilimsellik Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Bilimsellik değeri ile ilgili, yerli eserlerde incelenip elde edilen bulgu ve yorumlar şunlardır:

- Yok canım, Napolyon'un midesinde ülser vardı. Elini bastırarak duyduğu ağrıyı azaltmak isterdi. Daha doğrusu, farkında olmadan eli karnına giderdi. Napolyon'un son günlerinde, hiç gülmediği söylenir. Ben gülmenin her şeye iyi

geleceğine inanırım. Napolyon, biraz gülebilseydi, ülseri de, tam iyileşmese bile, azalırdı. (Süreya, 2006: 50)

- Kusura bakmayın, hiç de bilimsel bulmadım bu sözünüzü.

- Ben bilimseldir demedim. İyi geldiğini söyledim. Ayrıca psikoloji bilimi, böyle durumları kavrar. (Süreya, 2006: 51)

- Hayır, Türkiye’de. Karşınızdaki oğlum Demir’le ağabeyi Kaya burada doğdular. On beş yaşına geldikleri zaman ben onları Türkiye’ye götürdüm. Orada okudular. Biri mühendis, biri de doktor oldu. Kendilerini bekleyen vazife başına dönmekten hiç çekinmediler. Onlar geldikten sonra biz daha rahat yaşamağa başladık. Birisi birtakım alet, diğeri ilaç getirmişti. Bir daha buradan ayrılmadılar. Fakat Demir bu kayaların içinde petrol damarı buldu. Öteki de bitkilerden ilaçlar çıkartmaya ve bize yeryüzünü aratmamaya başladı. Kaya dağın içindeki suyu da kullanmanın çaresini buldu. Bu su tezgahlarımızın makinelerini çevirmekte, asansörü işletmektedir. (Tuğcu, 2006: 43)

Bundan birkaç ay önce kim bilir [arkasında] hangi cömert bir beyefendinin olduğunu akla getiren Bakırköy’de “İnas Mekteb-i Sultanisi [Kız Lisesi]” adıyla Avrupa kız okullarına benzer bir okulun açılışı hakkındaki söylentileri gazetelerde okumuştum. Sevindim, gerçekleşmesini ihtimal dışı zannettiğim bu saadeti işitince adeta çıldırdım. Bakışlarımın etrafındaki cehalet gölgesi o anda eridi. Ta çocukluktan beri baskıcı idarenin bizi de eğitim açısından ne derece karanlıklarda bıraktığını düşünerek bundan böyle o karanlıklardan uzaklaşacağımıza inandım. Aman Ya Rabbi! Daha şimdiden kendimi bu mükemmel okulun, Marmara’nın gümüşî dalgalarına bakan bir penceresinde, sabahın ruh okşayan esintisi karşısında düşündüğüm eğitim zamanlarını elde etmek için iki büklüm, şevk ve hevesle çalıştığımı gördün. (Nihal, 2005: 17)

- Bize vekillikten: “Siz mektep binasını yapınız, biz hoca göndeririz” dediler. Biz de elimizden geldiği kadar para topladık. Şu binayı kurduk ama hoca birkaç zaman için geldi. Sonra çekilip gitti. Artık başkasını göndermediler. Bir eksiğimiz,

bir kusurumuz varsa söylesinler, tamamlamaya çalışalım. Tek, çocuklarımız küskütük cahil kalmasın! Çok rica ederiz siz bir muharrirsiniz. Halkın istediğini kaleminizle yazar, anlatırsınız. Çok yalvarırız, bizi unutmayın, diye benden söz almak istediler. (Nihal, 2005: 74)

Fenerinin soluk ışığı karşısındaki dehlizi aydınlattı. Orada duvarın bir çıkıntısı üzerine küçük bir kuş tünemişti. Başını kabarık tüyleri arasına gizlemiş, uyuyordu.

Kemal'in yüreği büyük bir sevinçle doldu. Küçük bir kuş uyuduğuna göre, demek ki, oralarda, yakın bir çıkış kapısı vardı. (Uçuk, 2002: 82-83)

Yerli eserlerde bilimsellik değerinin, şu kişisel nitelikleri yansıttığı görülmüştür: Bilimi insanlık yararına kullanma; bilmin faydalı olduğunu eğitim yolu ile aktarma; cahil kalmamak için eğitim yolu ile bilimin yaygınlaşması; bilimsel verilerden yararlanma.

3. 2. 6. Çalışkanlık Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Çalışkanlık değeri ile ilgili, yerli eserlerde incelenip elde edilen bulgu ve yorumlar şunlardır:

Niçin bütün bunlar? Tabii daima daha iyiye ulaşmak için. İyinin nerede başladığı belli olmadığı gibi nerede bittiği de belli değildir. Daima daha iyiyi isteyen insanların memleketi olan Amerika, sırf bu yüzden son 20 yıl içinde zenginliğe gark olmuştur.

Hâlbuki Şark'ta iyinin hudutları bellidir. Biraz öncede söylediğim gibi bir lokma, bir hırka ile başlar. Ve çok zaman orada kalır. Kanaatkârlık elbette ki kaybedilmemesi gereken hasletlerden biridir. Ama icap ettiği zaman kanaatkâr olmasını bilmeli. Toprak bomboş dururken bir avuç tarlayı ekerek "Benim ihtiyacımı bu kadarı karşılar. " deyip oturan, daha fazlasını istemeyen fakirlikten kurtulamaz.

Başkalarını mesut etmek isteyen insan önce kendisini mesut etmekle başlamalı, derler. Saadet bulaşıcıdır. Hemen etrafına yayılmaya başlar. Mesut insanlardan mürekkep milletler de dünyada mesut milletleri temsil ederler.

El elden üstün olduğu gibi her iyinin de daha iyisi vardır. Fakat daha iyiye kavuşmak onu istemekle; ona doğru canla başla gitmeye çalışmakla mümkün olacaktır. Ne kadar iyi olursanız olun; daha iyi olmanız kabildir. (Rado, 2007: 18)

Fazla kazanmayı isteyiniz; çünkü bu, fazla çalışmak sayesinde mümkündür. Daha rahat bir hayat seviyesine yükselmeyi isteyiniz; çünkü bu sizin tabii hakkınızdır ve yine çalışarak bu isteğinize, hem de kısa zamanda kavuşabilirsiniz (Rado, 2007: 65).

Sonra çalışınız, durmadan çalışınız. Fakat aynı zamanda eğleniniz de. Mesele yorulmadan çalışmanın sırrını bulmaktadır. Boyuna aynı işi yapmak, aynı çalışmayı aralıksız devam ettirmek insanı yorar. Bir çalışmanın yorgunluğunu başka bir çalışma ile gideriniz. Beynin bir çalışma ile meşgul olan bölümleri arasında boşluklar kalır. O boşlukları başka bir çalışma ile zararlı bir şekilde doldurmak mümkündür. Miladın ilk asrında yaşamış bir düşünürün güzel bir sözü vardır. Kendisine “Kanun kabını, içine yığın yığın ahlak kaideleri doldurarak taşıyorsun. ” demişler. O da “Cevaz dolu bir fıçıya kilolarca susam yağı dökülebilir. ” diye cevap vermiş. İnsan pek değişik şeyleri aynı zamanda yapabilir. Yeter ki, onları birbiri arasındaki boşluklara yerleştirmeyi bilsin. (Rado, 2007: 132)

Anlayışlı bir kadındı. Oldukça geniş düşünceliydi. Her bulunduğu yere uymasını bilirdi, ilçede doğup büyümiş, sonra babamla evlenince, buraya gelip yerleşmişlerdi. Hiç boş durmazdı. Tığ işleri, yazma oyası elinden düşmez, sedir yastıklarına renk renk ipliklerle, sutaşlarıyla, pullarla çiçekler döktürürdü... tertemiz evimiz onun tertemiz bakışlarıyla doldukça, gözümüz gönümüz açılırdı. (Kocagöz, 2005: 11 bk. Temizlik)

İYİLİK, DOĞRULUK

“Küçük Hikâye”

...

Bir sıcaklık vererek sinesine

Koşuyor şimdi çocuk annesine...

Belki on beş sene geçti aradan;

- Nice bin şekle koyar arzı zaman-

O çocuk bir lira sermaye ile

Bir böcekthane getirmişti ele (Gövsa, 2005: 33)

MİTHAT PAŞA

...

Fakat maksat ne bilinir

Ki çalışmak hazinedir. (Gövsa, 2005: 38)

....

ÇALIŞMAK SONRA OYUN

Derslerinden yorulunca çocuklar

Artık oyuna başlar.

Vazifeler hep bitince oynamak;

Çocuklara bu bir hak.

Oynamakla vücuda kuvvet gelir;

Ruhumuz da şenlenir.

Fakat tembel, miskin olan çocuğun

Hakkı yoktur oyuna;

Yorulmadan olmak dünyada memnun

Kısmet olmaz insana.

Çalışmadan bir su bile içilmez;

Ekilmeden biçilmez. (Gövsa, 2005: 53)

(...) *Şu saati kurup başucuma koyayım... o beni her sabah uyandırırın! . artık kitaplarımı defterlerimi de temiz tutmalıyım! . Bu sene çok çalışacağım... ne olursa olsun! .* (Çalapala, 2006: 13)

- *Haydi bakalım... Bak, artık dördüncü sınıf efendisi oldun... Kocaman herifsin. Gözünü aç... Çalış, adam ol... Biz vaktiyle sizin kadarken çalışmadık... Ömrümüz böyle yoksulluk içinde geçiyor... Sen de benim gibi yaparsan ihtiyarlığında çekersin... Hocalarının sözünü dinle... Derslerine iyi bak... Anladın mı? .* (Çalapala, 2006: 15)

- *Teyzeciğim, Selim sınıfta derslerinden pek geridir. Fakat hiç merak etmeyin. Ben onu çalıştıracam... Muhakkak sınıfı geçecek... Akşamları beraber çalışırız... Bizim evimiz yakın, ben size gelirim! demişti.* (Çalapala, 2006: 114 bk. Yardımseverlik)

Hele bu ders meselesinde Selim'i kendisine yetiştirishi şaşılacak bir şeydi.

Genç muallim bu sene 351'den ümidi kesmişken bir çocuğun onu nasıl kurtardığını anlamıyordu.

Çocuk okutmak için bin bir çeşit usuller öğreten kitaplar da bu canlı, hakiki mucizenin manasını vermezdi. Selim her sorulan şeyin cevabını doğru vermeye başlamıştı. Bunları çok kısa bir zaman içinde öğrendiği için belki biraz kurcalansa şaşıracaktı.

Fakat Nezihe Hanım Selim'in günden güne ilerlediğini, açıldığını görüyordu. Bu iki çocuğu birbirini tamamlayan bu iki yavruyu ayırmak doğru değildi. 351 sınıfı geçmeliydi. Zaten bunu hak etmişti de! (Çalapala, 2006: 126)

Göğsünde, belki de kalbinde bir yer bir sevgi ve iftihar sıcaklığı ile doluverdi. Oğlu akıllı, zeki, güzel bir çocuktı. Bir anne için dünyada bundan mutlu ne olabilirdi? Kemal okuduğunu anlıyor, unutmuyordu. Öğrendiklerini yerinde kullanmasını da biliyordu. (Uçuk, 2002: 22)

Sırtında iş önlüğünü çıkararak dolaba astı. Ceketini, paltosunu giydi. Dolabın alt katından mektup çantasını aldı. Bunu kimsenin görmesini istemiyordu. Beraber çalıştığı çocuklar niçin çanta ile geldiğini bilmezler, hakkında yanlış düşünebilirlerdi. Öğle paydosunda çantasından sefertasını çıkarırken o gün okuyacağı ders kitaplarını da açıyordu. Yemek masasının bir köşesinde annesinin hazırladığı yemeği yerken bir yandan da bu kitapları okuyordu. Bir saat az değildi. Çevresindekilerle ilgisini kesince bir saatte sıkı çalışmakla çok şeyler öğreniyordu. Annesine “Dersleri komprime hale getiriyorum, anneciğim. Sonra bakıyorum ki hepsini öğrenmişim. Her ders birbirinin yanına sokulmuş... (Uçuk, 2002: 49-50)

(...) Matbaadan çıkınca hocasına gidiyordu. Süzen hocasından, oğlunun rahatça sınıfını geçebileceğini öğrenmişti. İş hayatının bir çeşit mektep olduğunu bilirdi. Düzenli çalışma, her gün bir vazife başarma gayreti, para kazanmanın insana verdiği güven. Oğlu iki buçuk ay içinde gözle görülür derecede boy atmış ve ruhu ile olgunlaşmıştı. (Uçuk, 2002: 64)

- Çocukluğumdan beri hayal kurardım, dedi, belki bu duvarların arasında bir hazine gizlidir. Sopamı vurunca sıvanın ardındaki boşluk ötecek. Hemen orayı kazacağım, Bizans altınları gürleyip akacak. Patrona haber vereceğim, elbet bana da bir pay düşecek.

Gülüüyordu.

- Ne hazine çıktı, ne altın!... Sonra anladım ki dünyada hazine çalışmak, saadet sağlıkmış. (Uçuk, 2002: 73 bk. Sağlıklı Olmaya Önem Verme)

Öğretmeninin hastalığına üzölmüştü. Derslerini daha sıkı çalışmalı, haftaya, öğretmeninin karşısına eksiksiz, kusursuz bilgiyle çıkmalı idi. (Uçuk, 2002: 96 bk. Sorumluluk)

- Şey!... dedi, şu biraz evvel anlattığın yeni atelyeni düşünüyordum. Böylesi bizim olamaz, ama şöyle daha küçük, kendi halimize uygun bir mücellithanemiz olsa idi. Bir ıstampamız, bir forma dikiş makinemiz. Patron bana iş verirdi.

Kemal'in içinde bir şeyler kopuverdi. Babasının yüzünde öyle yumuşak, öyle tatlı bir ifade vardı ki. (Uçuk, 2002: 106)

İçinden kopan büyük sevinç, sıcak bir heyecanla bütün varlığını kapladı. Istampanın koluna yapışan eli çelikleşmiş, sevincinden kuvvet alarak daha hızlı, daha kuvvetli çalışmaya koyulmuştu. (Uçuk, 2002: 116)

- Akşam simidi! Çıtır çıtır!... diye bağırان sesi donmuş gibi idi. Kemal'den biraz daha kabaca görünüyordu. Çocuğa yaklaştılar. Üstü başı temizdi ama pek ısıtıcı değildi. Anne oğul göz göze bakiştılar. Her ikisinin gözlerinde aynı ifade vardı: Acımak!... Süzen:

- Altı simit ver çocuğum! dedi.

Kemal annesine usulca fısıldadı:

- On tane alalım anneciğim, ne olur!...

- Genç kadın oğlunun hiç olmazsa bu kadarcık bir yardımla rahatlayacağını düşündü. Simitçiye:

On tane ver çocuğum! dedi.

Küçüğün morarmış elleri simitleri seçerken anne oğul için için üşüyorlardı. Bu soğukta simit satarak geçinmeye çalışan çocuğa nasıl yardımda bulunacaklarını düşünüyorlardı. Kemal çocuğa:

- Bu, çok zor bir dedi. İyi havalarda ne ise, ama bu soğuklarda...

Çocuk dalgın, kederli:

- Ne yapacaksın? dedi. Evde annem hasta... Bir de küçük kardeşim var, okula gidiyor. Kemal içinden "onun da, annesi hasta imiş!" diye düşündü.

- Babam yağlı çörek, açma, börek satardı. Bu camekândan başka bir şey bırakmadı bize... Annem evlere gündeliğe gidiyordu. Ama şimdi evde hasta!... Ben okulumu bıraktım.

Çocuğun sesi titriyordu.

- Zar zor bir ekmek parası çıkıyor...

Kemal annesine baktı. Sonra çocuğa:

- Bizim matbaaya çırak arıyorlardı. Otuz beş kırk lira verecekler. Senin işinden daha iyi. Sıcak ve temiz bir yer...

Çocuk sevinçle:

- Çalışırım! dedi.

Kemal adres verdi. Zaten çocuk oraları biliyordu.

- Yarın sabah sekizi çeyrek geçe kapıya gel! dedi, ben seni beklerim. Müdür beye vaziyeti anlatırım. (Uçuk, 2002: 120-121-122 bk. Sorumluluk)

Ama hepsi bu kadardı. Oysa, gölden daha başka yararlanmak olanakları da vardı. Örneğin balıkçılığa hiç önem verilmemiş, bu konuda kazanç getiren hiçbir adım atılamamıştı. Göl, köy halkının pek yüz vermediği alımsız balıklarla baş başa bırakılmıştı. Gördek, Sazancık, Pilatika gibi balıklarla... Öyle mi olmalıydı ya?...

Balıkçılığı geliştirecek uygar yöntemler vardı. Bu yöntemlerin uygulanması sonucu, gölde çeşitli türde balık ya da su ürünleri yetiştirmek olanağı yaratılabilirdi. Bu ürünler çevre illere tanıtılabilirdi. Böylece Gölüstülüler de büyük bir iş alanına, büyük bir gelir kaynağına kavuşmuş olurlardı. (Örs, 2005: 25)

Keloğlan hiç tereddüt etmeden, işi kabul etmiş ve çalışmaya başlamış. Derenin kenarında gördüğü kızı, değirmencinin kızı olduğunu anlayınca, daha çok çalışıp değirmencinin gözüne girmeye çalışmış. (Alangu, 2006: 20)

Gülün ey insanlar siz gülün

Ne getireceği belli olmaz yarınki günün

Gülün ey insanlar siz gülün

İyi bir saz ustası olayım da görün.

Sabırın elinden ne kaçabilir!.. (Alangu, 2006: 78)

(...) Çalışmak bana güç verir. Odamda hızlı hızlı oyma yapmakla bu iş olmuyor. Usandım artık. Çocukluğumdan beri bazı makinelere sevgi duyardım. (Tuğcu, 2006: 22)

- Bedri Bey oğlum, dedi. Ben memleketimin çeşitli vilayetlerinde başarı ile çalıştım, bir çok aksayan işleri yoluna koydum. Bunlar benim görevimdi. Ama benden söz eden kimse çıkmadı ortaya. Bizim en kötü tarafımız çalışan bir kimseyi rahatımızı kaçırdığı için, yanımızdan uzaklaştırmaya girişmekti. Çünkü çok çalışan az çalışanın bir bakıma düşmanıdır. Onun tenbelliğini, beceriksizliğini ortaya koyar. Zekâsı, kabiliyetleriyle sivriliş ileriye çıkanları sevmeyiz. Ben bunu çok iyi bildiğim için başarıları yanımdakilerin eseri olarak ortaya atardım. (Tuğcu, 2006: 78)

Sabah, Kezban ninenin pişirdiği ve İsmail'in getirmiş olduğu çorbayı ısıtıp içtik. O gün yine okula gidemedim. Akkız'la Sarıkız'ın bakımını yaptım. Kümese giderek, tavukların yemini ve sularını verdim. Folluktan üç yumurta aldım. Hatice, oyuncak beşiği ile oynarken, ben de ders çalıştım. Evet, çalışacak ve doktor olacaktım; köyüme gelecek, hastalara bakacaktım. Başka çocuklar, Hatice ve benim gibi küçük yaşta, doktorsuzluk yüzünden anasız kalmayacaklardı. Ne yapıp edecek okuyacaktım. (Boyunağa, 2005: 31 bk. Sorumluluk, Duyarlılık)

“Görüyorsunuz ki imlânız da, ifadeniz de, yazınız da bozuk. Bunları düzeltmelisiniz, çocuğum. Bu iş için çok dikkatli ve gayretli olmanız gerekir. Çalışırsanız çok güzel yazı yazacağınıza şüphe etmiyorum. İstidadınız var. ” (Zorlutuna, 2005: 49)

Nihayet ağabeyi birkaç havayı (bir teneke dolusu buğday ölçüsü) buğdayla onu kasabaya, ortaokula göndermeye razı olmuştu.

Ondan çok şey bekliyorlardı. Hâlbuki...

Tekrar yüzü karardı; sesinde rüya söndü: Hâlbuki...

- Sen ümidini kırma, çalış, dedim. Çalış! Çalışan kazanı. Bunu hep kendi kendine tekrar et:

Çalışan kazanır!

Çocuk bir aksiseda (yankı) gibi tekrarlardı:

- Çalışan kazanır.

Osman çalıştı ve kazandı. (Zorlutuna, 2005: 52)

Kahvehanede oturup bir işleri olmadı için belki de sevinen, çalışmadan yaşamayı bir altın bilezik, yaldızlı bir esvap sananlar bile kendi hayatlarının bilinci içerisinde, kendi gövdelerinin ağırladığı duygularla dopdolular. (Zarifoğlu, 2005: 55)

Bu eksiketeğin Allahtan gayri kimi, kimsesi yokmuş, muhanete avuç açmaktansa ellerini saçak, saçlarını süpürge eder; alnının teriyle geçinir, gidermiş. . (Güney, 2006: 60)

“A gül kızım, güllü kızım demiş; ne diye gözlerini sele veriyorsun! Yaratan yaratırken senin de her parmağına bir hüner vererek yaratmış ama, demir bile paslanır işlemiye işlemiye. . Anan rahmetli, seni gül yerine koyup da göğsünde taşıyacağına, önüne iş verip de parmaklarını işletseydi, ellerin her işe yatarı şimdi. . Sen de evini, ocağını gül gibi yapar, kendi yüzünü de ağartırdın kocanın yüzünü de. . (Güney, 2006: 80)

Kasabanın erkekleri para kazanmak için uzak şehirlere çalışmaya giderler, fakat kadınlarla çocuklar kaleden dışarı çıkmazlar, güneşle birlikte dokuma tezgâhlarının başına oturup gün kavuşasıya dek mekik atar, tarak vurur, masur sararlar. Bu yüzden evlerin açık kapılarından, pencerelerinden, ardı kesilmeyen çıkırık, tezgâh sesleri kaldırımlara dökülür. Kasabanın nabız vuruşudur bu tezgâh sesleri; kansız düşmüş, heyecanlı, sinirli bir nabız vuruşu...” (Bilbaşar, 2006: 8)

Çalışmayan insan, çalışmayan kadın ne demektir? Bir çalışmayan, bir çalışanın sırtından geçinmiyor mu? (Nihal, 2005: 81-82)

HASBİHAL

(...)

Saklanmıştır... Vaktiyle biz

Ne sıkıntılar çekmişiz

Okumak, öğrenmek için;

Düşündüm de güldüm demin.

Size ne mutlu çocuklar!

Güzel kitaplarınız var;

Hocalarınız da iyi,

Öğretiyorlar her şeyi,

Tahta sıra hep mükemmel;

Hiçbirisi yoktu evvel.

Hasırlarda süürünürdük,

Evlere hep cahil döndük.

Bize göre bugün birer

Küçük âlimsiniz sizler.

Okuyunuz: Okuyanlar

Çok şey bilir, çok şey yapar;

Muradına onlar erer,

Onlar cidden mesut olur.

Bu geçit pek korkuludur

Öğrenmek yolu, izi,

Yolda kurtlar kapar bizi!
Okumalı, oynamalı,
Hiç işsiz oturmamalı.
İşledikçe bu makine,
Çarklarına, dişlerine
Kuvvet gelir. Boş duranın,
Tembel tembel oturanın
Bu asırda ekmeği yok.
Evet işsiz oturan çok;
Fakat hepsi de tok değil,
İşsiz duran pek çok değil
İşlemeli el kol; bunlar
İşledikçe boğaz doyar.
İnsan gözleriyle görür...
'Alet işler, el öğünür. '
Derler, her söze kanmayın.
İşitin de inanmayın.
El tutarsa yürür sapan,
Eldir sapanı da yapan. (Fikret, 2005: 45-46)

MARANGOZ

Marangozum ben beş gündür...
Çalışan her işi görür;
İnsan için sanat çoktur,
Yapılmayacak iş yoktur.
Elim işler, işim ürer;
Aletlerim birer birer
Geçerler her gün elimden
Onları pek severim ben.
Oooh, sevgili aletlerim!
Ben sizi her gün bilerim.
Tezgâhımın bir yanında

Hepsi durur sıra sıra.
Bir bıçkım, bir testerem var;
Birkaç rendem, küsterem var;
Ölçülerim, pergellerim,
Gönyelerim, cetvellerim
Kıskançlarım, kerpetenim,
Hepsi mükemmeldir benim,
Çekiç, törpü, kalem, keski,
Torna, burgu... bütün elzem
Aletlerdir hepsi. Haydi,
İş başına, biraz şimdi! (Fikret, 2005: 49-50)

KIRIK AT

(...)
Bu küçük iş birçok zahmet,
Ve birçok gayrete mal oldu;
Adamcağız tam bir saat
Ateş başında yoruldu...
Demek, biraz iyi işler
Birçok alın teri ister! (Fikret, 2005: 53)

AĞUSTOS BÖCEĞİ İLE KARINCA

Karincayı tanırırsınız:
Minimini bir hayvandır.
Fakat gayet çalışkan.
Gayet tutumludur, yalnız,
Pek bencildir; bu bir kusur:
Bencil olan zalim olur.

Bir gün ağustos böceği
Tembel tembel ötüp durmak
Neticesi aç kalarak

*Karıncadan göreceği
Asık yüze bakmaz, gider,
Ondan bir lokma şey rica eder
Der ki: Acıyınız bize,
Çoluk çocuk evde açız,*

*Yardımanıza muhtacız.
Karınca bir yüreksize
Layık sertlikle sorar:
- Aç mısınız? Ya o kadar
Uzun, güzel günler oldu;
O günlerde ne yaptınız?
Böcek inler: - Açız! Açız!
Bakın, yüziüm nasıl soldu;
O günlerden gülen. Öten
Sazla sözle eğlenen ben
Bugün bakın ne hâldeyim!
Vallah açız, billah açız;
Hâlimize acıyınız!*

*Karınca eğlenir: - Beyim,
Şimdi de raks edin, ne var?
Yazın çalan, kışın oynar! (Fikret, 2005: 64-65 bk. Duyarlılık)*

Köy ilkokulun bitirmesine rağmen parlak zekâsı ve çalışkanlığıyla arkadaşlarını geride bırakmıştı. (Canat, 2006: 89)

Hüseyin ortaokulun birinci sınıfını iftiharla geçmişti.

Şebnem ise sınıfta kalmıştı. Babası artık onu okula göndermek istemiyordu hazıranda girdiği imtihanların hiç birini veremediği için eylülde imtihana girmesine dahi lüzum görmemişti.

Bir ikindi vakti Şebnem geldi. Bitkin ve üzgün bir hali vardı. Hüseyin'le yalnız konuşmak için Şerife Hanım'dan izin istedi. Şerife Hanım, (Canat, 2006: 100)

Gerçekten de Şebnem pişman olmuş, okula gönderilmeyeceğinden korkmuş, var güzüyle gece gündüz ders çalışıyordu. Eylül imtihanlarında üç dersinde başarılı oldu. (Canat, 2006: 102-103)

(...) Kendisi okulda takdir edilen, parmakla gösterilen bir öğrenciydi.

Yazdığı hikâyeler okulun duvar gazetesinde yayınlanıyordu. Şehir hayatını bildiği kadar, köy hayatını da bildiğinden, çok güzel hikâyeler yazıyor, her hikâyesi edebiyat dersinde söz konusu ediliyordu. (Canat, 2006: 103)

Hüseyin, teşekkür etti. Bir insanın yeteneği doğrultusunda çalışarak başarıya ulaşması çok güzel bir olaydı. (Canat, 2006: 104)

Hacı Efendiyi sonradan çok takdir ettim. Kendisi için bir tekkede rahatça oturup vakit geçirmek pek kolay olduğu hâlde çalışkanlığı tercih etmişti. Hem derviş hem şeyh hem saraç kalfasıydı. (Muallim Naci, 2005: 35)

(...) Bu çantada iki de ufak kitap bulunurdu. Bütün boş yere vakit geçirmek istemezdim. (Muallim Naci, 2005: 43)

- Yoksulluk hiç ayıp değil, diye konuştu. Ayıp olan tembelliktir, çalışmamaktır. Bu bir. İkincisi, yoksula ve güçsüze çullanmak ayıpların en büyüğüdür. (Seyda, 2007: 178)

Yerli eserlerde çalışkanlık değerinin, şu kişisel nitelikleri yansıttığı görülmüştür:

Çalışmakla zenginliğe ulaşma; az ile yetinmeyip daha iyisi ve güzeli için çalışma; çalışmanın sürekli olması gerektiği ve yorulmadan çalışmanın yollarını bilme; çalışma süresi boyunca ara dinlenmelere yer verme; herkesin yetenekleri doğrultusunda çalışmasının gerekliliği; çalışmak hazinedir, ona sahip olan zenginliğe ulaşır; çalışkan kişiler dinlenmeyi ve oyunu hak eder, çalışmayanın bunlara hakkı

yoktur; dünyada çoğu şeyi çalışarak elde etme, çalışmadan karşılık beklememe; çalışkanlık özen gerektirir; öğrencinin görevi derslerine çalışmaktır; çalışarak hak elde etme; çalışkan kişi sevilir; zorlukların üstesinden çalışılarak gelme; düzenli çalışmanın gerekliliğini kavrama; hazır konmadan kendi çalışmaları sonucu kazanma; çalışmayı sevmek; çalışarak kimseye muhtaç olmadan kazanma; eldeki alanları verimli kullanma; iş ayrımı yapmadan çalışma; çalışmaktan vazgeçmeden sabretmeyi bilme; çalışmak mutluluk verir; çalışkan insanları kıskanmama; çalışarak etraftakilere faydalı olma; çalışmakla zoru başarma; çalışmanı önemini kavrama; aile çocuğuna çalışkan olmayı aşılamalı; çalışıp okuyanlar çok şey bilip yapar; her işin üstesinden çalışarak gelinir; iyi iş ortaya çıkarmak için çok çalışmak gereklidir; boş durmayıp kendine göre işler bulup çalışmalar yapma.

3. 2. 7. Dayanışma Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Dayanışma değeri ile ilgili, yerli eserlerde incelenip elde edilen bulgu ve yorumlar şunlardır:

Paketleri ortadaki açık mavi boyalı tahta masanın üzerine sıraladı. Masayı annesiyle beraber eski bir sandığı bozarak yapmışlardı. Beraber olunca başaramayacakları iş yoktu zaten. Evde babasının testere, rende, çekiç, tornavida, kargaburun, daha bir sürü marangoz âletleri vardı. (Uçuk, 2002: 20)

Çay masrafı, haftada bir gün atelyedekiler arasında para toplayarak yapılıyordu. Her gün hanımlardan biri çay hazırlama ve çay takımlarını yıkama vazifesini üstüne alıyordu. (Uçuk, 2002: 114)

(...) Bizim gücümüzün sırrı bu dayanışma değil mi Mehmet!... (Boyunağa, 2005: 65)

(...) Yükseklerde dönüp duran bir şahinin, bir atmacanın, soydaşlarının karın doyurduğu ağaçlardan birine doğru hızla inişe geçtiğini görür görmez tehlike ötüşüne geçiyorlardı. Her tehlikenin önceden kararlaştırılmış ayrı bir işareti vardı.

Gelen düşman yükseklerden inişe geçen bir şahin, bir atmaca ya da her akşam karnını bir serçe ile doyuran o acımasız baykuşlardan biri ise, “DİKKAT, YIRTICI KUŞ!” işareti veriyorlardı. Üç keskin ötüş olarak kararlaştırılmıştı bu işaret. İşareti alan her serçe, üç keskin ötüşle havalanıyor, işareti daldan dala bütün serçelere ulaştırıyordu. Böylelikle göz açıp kapanıncaya kadar bütün seşeler saçağın kiremitleri altındaki yuvalarına sığınmış oluyorlardı. Yırtıcı kuş alçalıncaya kadar nöbetçiler de kaçıyor, ortalarda tek serçe kalmıyordu. (Cumalı, 2006: 22)

Gelen düşman, otlakta, yumuşak ayak tabanları üstünde, sessiz adımlarla serçelerin yemeye, içmeye daldıkları ağaca yaklaşan aç bir kediye nöbetçiler, “DİKKAT KEDİ!” işareti veriyorlardı. İki keskin ötüştü bu işaret. Kedi tehlikesine karşı serçelerin aldıkları önlem değışikti. Kediye, karın doyurdukları ağacın gövdesine tırmanırken gören serçeler, havalanıyor, yüz adım ötede başka bir ağacın dallarında atıştırmalarını sürdürüyorlardı. Böylelikle ağaçtan ağaca koşturarak yoruyorlar, arkalarına düştüğüne bin pişman ediyorlardı o kediye... (Cumalı, 2006: 22-23)

“Doğru söylüyorsun Mıstık; el bir edip, dil bir edip de üçümüz bir arabaya koşulacaksak, küçük teker önde gider, düş önümüze!” demişler. (Güney, 2006: 25)

“Ağa kardeşlerim, demiş; bu ekinler tırpan istiyor, tırpan dersem el istiyor, emek istiyor ama kim bilir eli mi değmedi, gücü mü yetmedi adamın. Her ne ise, yüzüstü bırakıp gitmiş. Kurda kuşa yem olacağına, gelin üçümüz üç elden biçelim. Helâl süt emmiş birininse, gelir emeklerimizi öder elbet. ” (Güney, 2006: 25 bk. Duyarlılık, Yardımseverlik)

Üçü birden neşeyle kendilerini türkünün temposuna kaptırıyorlar, daha bir verimli iş çıkarıyorlardı. (Bilbaşar, 2006: 143)

- Orası öyle. Tuttuğunu koparır, kalbi temiz oğlandı. Şimdi yarım oldu zavallı. Hastaneden çıkar çıkmaz onu da aldık. Bir akşam karanlığında yollara düştük. Peşimize takıldılar. Bir su başında yakaladılar bizi, öğle bir savaştık ki, deme gitsin. Benim üstüme çullanmışlardı. Bastırıyorlardı. Sadık koltuk değneğıyle girişti. Celal

de aşığı kalmadı hani. Eh, can pazarı bu. Herifleri hakladık, düştük yine yollara, atlı çıkarmışlar. Telgraf çekmişler. Biz dağa çıktık. Uzatmayayım kısmetimizde varmış, bu yer altı şehrine düştük. (Tuğcu, 2006: 82)

Ertesi akşam silahlı on kişi bu ormana gitti. Testerelerle on tanesi kesildi. Sabaha karşı bunlar Yeraltı Şehrine taşındı. Fakat Osman baba geriye dönmemiş, yalnız oğlunu göndermişti. Eğer Nazlı evde kalmış olmasaydı Ali'yi de yanında alıkoyacaktı.

Yeraltı şehrinden üç delikanlı ile Osman baba ve Celal bütün gün ormanda kaldılar. Delikanlılardan birisi ormanın üstünden bakan tepeye yerleşti. Oradan her tarafı görebiliyordu. Eğer uzaktan askerlerin geldiğini görürse hemen haber verecekti.

Osman baba ve Celal baltalarla işe giriştiler. Kuru ağaçlar on dakikada büyük bir gürültülerle devriliyor ve çatakları budandıktan sonra yola yakın yere getiriliyordu.

İkinci gece yeraltından çıkan elli kadar delikanlı ağaçları yüklenip taşımaya başladılar. Koskoca ağaç gövdelerini götüren bu adamların küçük bir delikten kaybolmaları, tıpkı yuvalarına çöp parçalarını, ekmek kırıntılarını taşıyan karıncalara benziyordu. Yorulanlar yol üstüne nöbetçi olarak bırakılıyor, dinlenenler işe girişiyordu. (Tuğcu, 2006: 94)

Yeraltı çocukları da gayrete gelmişlerdi. Bellerine kadar su içinde yeri kazıyorlardı. Bereket yer sıkışık toprakla molozdu. Her kazmada iri parçalar kopuyordu. Bu molozları el yordamıyla alıp atıyor, tekrar kazıyorlardı. Osman baba durmadan bağırtıyordu:

- Haydi Ali, dayan oğlum. Uyuma Celal. Sıkı yapış. Bire karınca herifler, atın molozları. Dikkat edin, birden delinirse gidersiniz.

- Korkmayın be, evvel Allah ben boğdurmam sizi, işi olmayan kalabalık etmesin, diye bağırtıyordu.

Biraz sonra tek bacağına yüklenerek sırtını demir kapıya dayamış olan Sadık bağırdı:

- Baba, yetiş, kapı zorlanmaya başladı.

Osman baba haykırdı:

- Aman çocuklarım elinizi çabuk tutun.

Koşup Sadık'ın yanına gitti. Delikanlı kapıyı zaptedeceğim diye morarmıştı. Su kapının yukarısına kadar çıkmış, oradan içerilere oluk gibi fışkırıyordu. Durum çok tehlikeliydi.

Birden Ali'nin elindeki kazma, vurduğu yere gömüldü. Bel kalınlığında bir delik açılmıştı ve su korkunç bir gürültü ile buradan aşağıya inmeye başlamıştı. Gittikçe büyüyen delik büyük bir tehlike teşkil ediyordu. İnsan gövdesi kalınlığındaki suyun yeraltı uçurumlarına doğru akması insana büyük korkular veriyordu.

Celal de bir delik açmıştı. Ali bağıırıyordu:

- Herkes kaçsın. Yer çökecek. Sokak içlerine çekilin. (Tuğcu, 2006: 121 bk. Yardımseverlik)

Bahçıvan Ahmet Efendi ve karısı Ayşe Kadın, bütün ısrarlara rağmen, gece çekilip yatmamışlar, onları yalnız bırakmamışlardı. Ayşe Kadın da en az Fatma Hanım kadar ağlamıştı. Anne yüreğinin derin ıstırabını şimdi en iyi o anlıyordu. (Canat, 2006: 25)

Beni hemen kucağına aldı. Biraz sonra elimden tuttu. Yavaş yavaş Fatih'e doğru çıktık. Ramazan imiş. Fatih meydanı kalabalıktı. Peder benim elime bir çok yirmilik verdi. Orada durmakta olan fukaraya bölüştürmemi emretti. Birer ikişer hepsine dağıttım. Bir parça dolaştıktan sonra eve gittik. Valide pederden daha çok sevindi. O gece bir sevinç gecesi oldu. . (Muallim Naci, 2005: 41 bk. Duyarlılık)

Kalfa:

- *Bu kadının haykırışına nasıl can dayanır? Onu öldüreceklerse bizi de beraber öldürsünler. Ekmeğini yiyoruz. Haydi çıkalım, vakit geçirmeyelim.* (Gürpınar, 1997: 68)

Kalfa, şamdanı aldı. Önümüze düştü. Biz de arkasından yürüdük. Gulyabani'den tiril tiril korkmakla birlikte Hanımefendi'yi, o zavallı kadını göreceğim için seviniyordum. Arkamıza Şah'la Şeytan da takıldı. Bu evde kaç cansak hep beraber o talihsiz kadını kurtarmaya gidiyorduk. (Gürpınar, 1997: 68 bk. Duyarlılık)

Kalfa buradaki üç odadan birini açtı. İçeriye girdik. İki mum yanıyordu. Odadaki eşya birbirine karışmış, altüst, hep alan taran olmuştu. Orta yerde bir yatak. Yastıklardan biri çiçekliğin yanına, öbürü pencerenin önüne fırlatılmış. Çarşaf tortop döşeğin ortasında duruyor. Yorgan yükün önüne sürüklenmiş. Testi devrilmiş. Akan sular yatağın çevresini ıslatmış. Pencereleden birinin iki kandı birden açılmış, perdesi koparılmış, sarkıyor. Ama her yana bakındık, meydanda Hanımefendi yok.

Çeşmifelek, büyük bir telaşla mumu, önüne doğru tutarak dışarıya çıktı. Öbür odaları, helayı aradık, kimseyi bulamadık.

- *Eyvah, Kadınım yok! dedi. Dizlerini döverek çırpınmaya başladı. Kadının nasıl kaybolduğunu belirtir biz iz, işaret bulabilmek için dört yanımıza bakınıyorduk. Yere atılmış bir hırka, yastık üzerinde bir mendil gördük. Kalfa yaslı bir sesle:* (Gürpınar, 1997: 69)

(...) Bizi boğacaklarsa hepimizi bir arada öldürsünler. Birbirimizin ne olduğunu görelim, diye boyun eğdik. (Gürpınar, 1997: 132)

“Birlik olmak da yetmez. Unutma, henüz yolun yarısındayız... Nasıl bir birlik? Önemli olan bu?” (Yıldız, 2005: 35)

“Arılar ya... O minnacık arılar arılar... Onlar da halk gibidir. Tek tek güçsüzdürler. Ama bir araya gelince...” (Yıldız, 2005: 47)

Günlerden beri, kırk ölçüp bir biçtiğimi, bir duyup bin düşündüğümü uygulamanın tam zamanıydı. İlk ilişki kurduğum, tartışıp anlaştığım, kendi kovanım oldu. (Yıldız, 2005: 53)

Yerli eserlerde dayanışma değerinin, şu kişisel nitelikleri yansıttığı görülmüştür:

Birlikte dayanışma içinde olunca başaramayacak işler yoktur; iş bölümü yaparak birlikte hareket etme; birlikten güç doğar; zor zamanlarda birlik olma; el birliği ile bütün güçlüklerin üstesinden gelme; dayanışma ile verimli işler elde etme; üzüntüleri paylaşma, maddi, manevi anlamda zor durumda olan kişiye yardım için birlik olma; birliği sağlam kurma; tek tek değil, birlik olunca güçlü olunacağını farkına varma.

3. 2. 8. Duyarlılık Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Duyarlılık değeri ile ilgili, yerli eserlerde incelenip elde edilen bulgu ve yorumlar şunlardır:

(...) Bir adamın tek başına zengin olması bir şey ifade etmez. Bir topluluğun bütün fertleri zengin olmalı; daha az kazananlar daha çok kazananlara imrenerek, onların kendilerine temin ettikleri hayat şartlarını elde etmeye savaşmalı. Eğer gayretler zengin olanı fakir düşürmek, yukarıdakini aşağıya doğru çekmek uğrunda harcanırsa bütün cemiyet fakir düşecek, insanların hayat seviyeleri yükseleceğine alçalacaktır. (Rado, 2007: 62 bk. Sorumluluk)

- *Önce bulabilecek miyiz bakalım?*

Nuri, ortalığı çınlatan bir kahkaha koyuverdi;

- *Bulmak, tutmak, ne demek, vurabilecek miyiz deyin şuna...*

Cebinden kocaman bir sapan çıkardı. Metin donakalmıştı. Benim dudaklarım taş kesilmişti. Eden sonra:

- Nasıl, nasıl? diyebildim. Onu öldürecek misin?

- Çok kuş vurdum... dedi Nuri.

Bir dalı sapantıyla gözler gibi yaparak ekledi:

- Keskin atıcıyımды.,

- Ama, bu senin bildiğin kuşlardan değil. Az bulunur bir yaratık o... kimsesiz bir kuş. (Kocagöz, 2005: 19)

- Yazık, dedim, o kuş san ne yaptı?

- Çok zalimsin dedi Metin. O kuş sana ne yaptı?

- Yaralamıştım onu... Acı çekmesin diye... (Kocagöz, 2005: 20 bk. Sevgi)

- Kile'nin üstünü ayar tahtasıyla silmedin, dedim.

- On altı kilo olacağına on yedi olmuş, ne çıkar, artanı cabamız olsun, ne olsa yoksul kişiler... (Kocagöz, 2005: 44 bk. Yardımseverlik)

Hatçe Nine, çağırmış Ayşana'yı, o da, "Kızlar nencik emer, gerisi de oğlana helâl olsun... " demiş. (Kocagöz, 2005: 46)

İYİLİK, DOĞRULUK

"Küçük Hikâye"

Kar yağıyor, fırtına, rüzgârlı, soğuk;

Duruyor köprüde bir yavru çocuk.

Akşam olmuş bu çocuk nerde yatar?

Kim bilir belki de bir annesi var.

Kim bilir annesi belki ölecek,

*Bu çocuktur ona kuvvet verecek
 Bekletin yastığı üstünde... Fakat
 Akşam oldu, ezanı geçti saat
 Yine hiç yok ona bir el uzatan;
 Olmuyor belki geçenlerde bakan.
 Titriyor, göğsüne karlar doluyor,
 Uzanan elleri artık donuyor.
 Verin ey zengin olanlar! Ki yazık
 Ona bir ömre değer on paracık.
 Çocuğun buz gibi olmuş eline
 Bir bakır parçası düşmüştü hele.
 Baktı bir kere şaşırdı bakıra
 Çünkü onluk değil altındı para.
 Çok görürken fukaraya parayı
 Kim verir talihi yüksek lirayı.
 Dedi: "Elbet bunu dalgınlık ile
 Verdi; lakin ona versem mi yine?
 Kaçmış olsam arayıp nerde bulur?
 Vermesem lakin o hayırsız olur. " (Gövsä, 2005: 31-32)
 Ey çocuklar!
 Size bir bayram olan karlı günün
 Başka yerde nice zalimliği var
 Örtüyorken o güzel köyleri kar
 Fukarayı düşünün! (Gövsä, 2005: 45)*

FUKARAYI SEVİNİZ

*Gülme yavrum arkadaşın Salim'e;
 Kirli çocuk diye onu incitme!
 Fukaranın boynu bükük olurmuş
 Kalpçliğini sızlatmaz mı bu davranış?*

*Bir işçidir belki onun pederi
Lakin düşün onlar en çok çalışan;
Bizi besler işçilerin elleri
Fukaradır zenginleri doyuran. (Gövsa, 2005: 49)*

- Çocuklar, dedi. Şimdi Cumhuriyet Abidesi'ni görmeye gideceksiniz. Abidenin etrafında çiçekler vardır, biz de bir demet çiçek yapıp abidenin dibine bırakalım. Böyle hürmet edilen yerlere çiçek götürüp bırakmak âdettir. (Çalapala, 2006: 69 bk. Saygı)

Nezihe Hanım ilk önce onlara Mısır'dan getirilmiş olan Dikilitaş'ı gösterdi. Tekrar geri döndüler. Sultanahmet meydanına gelmişlerdi. Orada; eski Bizans'ın ve hemen bütün Avrupa'nın en yüksek mimarlık abidesi olan Ayasofya'nın yanında Türk'ün zaferini yükselten Sultanahmet Camii'ni göğüsleri kabararak seyrettiler. (Çalapala, 2006: 83 bak. Saygı)

- Hocanım biz de Zeybek dansını, kendi millî oyunumuzu oynayacağız! . dedi. (Çalapala, 2006: 92)

Masasında ders çalışıyordu. İlkönce aldırmadı. Kuşlar elbette öteceklerdi. Dersine devam etti. Fakat sonra bu seste bir yalvarış, bir çağırış var gibi geldi. Yerinden kalktı. Kare kare camlı büyük pencerenin yarı aralık kanadını açarak başını uzattı. Tepeleri binanın çatısını açan koca çınarların artık kavrulmaya başlayan yaprakları arasında, ince dallarda gözlerini gezdirdi. Birden yüreği hopladı. İşte oradaydı. Pencereye yakın bir dala, ufacık bir kuş ayağından asılmıştı. Gümüş renkli kanatlarını çırpıyordu. Kendini dala çekmek istiyordu. Fakat kuvveti tükenmiş olacak ki, çırpınmaktan vazgeçti. Öylece sallandı kaldı. Mini mini gözleri ile Kemal'e bakıyordu. (Uçuk, 2002: 10 bk. Yardımseverlik)

“Mücellithanede pencerenin” derken sesi titremişti. Kemal “Keşke hatırlatmasaydım” diye düşündü. Matbaa aklına geldikçe babası kederli bir hal alıyordu. Onun parmaklı bir insan olmayışını hâlâ yadırgıyordu. (Uçuk, 2002: 14)

- Yeni bir memleket serisi çıkacakmış babacığım! Ben diyorum ki, şu pullardan...

Sustu. Çünkü “Birkaç seri alalım” diyecekti. Ama şimdi paradan bahsetmek babasına işsizliğini hatırlatmak demekti. Celil Usta: (Uçuk, 2002: 15)

(...) Oğluna gülerek baktı. İçinden “Yavrucuğum bugün evde kapalı kaldı. Rengi Soluk” diye üzümlere düşündü. (Uçuk, 2002: 21)

İçeri sessizce girdi. “Babam belki uyumuştur. ” Uyumamıştı. Gözleri kapıda onları bekliyordu. Köşedeki divanda arkasını yastıklara dayamıştı. Dizleri üstünde bahar çiçekli basma yorgan vardı. Yorganı babasına neş’e versin diye annesi yeni çıkarmıştı. Çeyiz yorganıydı. (Uçuk, 2002: 24)

(...) Karısının sesini duyar gibi oldu. “Celilciğim, sen bir çocuğun iki kolunu kurtarmak için dört parmağını feda etmişsin. Ben de olsam aynı şeyi yapardım. Ben, senin bu hareketine kaza değil, bir çeşit kahramanlık diyorum” (Uçuk, 2002: 32 bk. Yardımseverlik)

- Çalışacağım, anne!

Genç kadın gerçekten şaşırılmıştı. Elini Kemal’in kıvrıkcık başına uzattı. Parmakları onun ipek saçları arasına daldı. Bütün vücudu en küçük hücrelerine kadar ürperiyordu. Bu ürpertide sevinç, gurur, hüznü vardı. “Oğlum, anlayışlı, akıllı yavrum. Ondan saklasam da halimizi anlıyor. Bize yardım edecek” diye düşündü.

Kemal annesinin yüzünden düşüncelerini okumak istiyor gibi idi. Gözleri parıl parıl yanıyor, soluklarının ateşini genç kadın yüzünde hissediyordu. Yavaş sesle:

- Babamı kurtarmamız lâzım anneciğim! dedi. (Uçuk, 2002: 41 bk. Sevgi, Sorumluluk)

- Anneciğim, her zaman iş bulamıyorsunuz. Para durumumuz bozuk. Bunu da biliyorum. Beni, yaşıma küçük diye aklı ermiyor sanmayınız. Babama, size, yardım etmek istiyorum. Anne, ne olur bana izin veriniz, çalışayım. Ben babamın

matbaasında iş bulabilirim. Orada beni herkes severdi. Babama senelerdir çıraklık yaptığım için epeyce san'at öğrenmiştim. (Uçuk, 2002: 41)

Aklından geçenlere şaşarak gülümsedi. Daha kısa bir zaman evvel bunu düşünmeye bile dayanamıyordu. Şimdi ise gönül rahatlığı ile kabul etmişti. Evet, belki de babası gibi ustabaşı olacaktı.

- Yeter ki babam...

Sesi titredi. “Babacığım, babacığım yaşasın” diye gönlüyle fısıldadı. (Uçuk, 2002: 45 bk. Sevgi)

- Annemle karar verdik efendim; babam iyi oluncaya kadar biz çalışacağız. (Uçuk, 2002: 47)

Kemal onları birazcık olsun doyurmakla Nevzat beyi ne kadar sevindireceğini düşündü. (Uçuk, 2002: 55)

(...) Genç kadın kendisine sokulup Kemal'i bağrına basmış “Çok acı çekiyorum Kemal... Fakat baban kendisi için üzüldüğümü kat'iyen hissetmemeli. Ona ümit ve cesaret vermeliyiz yavrum” demişti. Babası mücellit bıçağında parmaklarını kaybetmişti. (Uçuk, 2002: 17)

Kuşlar yemlerini yiyip havalanınca Köprüye yürüdü. Solda Süleymaniye camisi heybetle, kurumla tahtına oturmuştu. Camiler, çeşmeler, ata yadigârı eserler Kemal'e heyecan verirdi. Üzerinde altın hilâl parlayan kubbelere baktıkça göğsünde sıcak bir kaynama başladı.

Kemal'in babası ile annesinin okumuş olması ne talihti. Tarih babasının ağzında bir masaldı. Annesi eski Türk sanatkârlarını anlatırdı. “Babam mühendis değil, fakat çok şey biliyor. Çok okumuş. Ben de okuyacağım, çalışacağım. Çocuklarım olursa bir gün...” güldü. (Uçuk, 2002: 56)

Kemal yokuşa tırmanırken göğsünde bir eziklik, gözlerinde akmayan yaşların buğusu “Hiç de kitap satamıyor, parası var mı acaba?” diye düşünüyor, içinde bir yer sızlıyor, yanıyordu. (Uçuk, 2002: 92)

İçi içine sığmıyordu. Ayhan artık soğukta karda simit satmayacaktı. Simitçilik bir sanat sayılmazdı. Matbaa sıcak, insana güven veren bir yerdi. Orası bir mektep gibi idi. Çalışanlar iyi para kazanan birer usta olabilirdi. Belki sonra Ayhan da okula dönebilirdi. Allah büyüktü. (Uçuk, 2002: 123 bk. Yardımseverlik)

- Ben çok acıdım, dedi. Kedimin ismini değiştireceğim. Mösyö Kavorun hâtırasını her zaman anmak için ona artık ‘Naf... ‘ diyeceğim. (Uçuk, 2002: 141)

Selçuk elindeki beş yüz lirayı, Muhtar’a uzatırken:

- Efendim, dedi. Ben bu parayı Ortaokul Yaptırma Derneği’ne bağışlıyorum... Lütfen alın! (Örs, 2005: 17)

- Sayın köylüler! Şimdi size, ödül alan arkadaşlarımızın çok soylu bir davranışını haber vermek istiyorum! Bu arkadaşlarınız, aldıkları ödülleri, Ortaokul Yaptırma Derneği’ne bağışlamış bulunuyorlar. Bu davranış, hali vakti yerinde olup da keselerinin ağzını açmayanlara örnek olsun! Şimdi önünüzde Selçuk’a, Orhan’a, Metin’e teşekkür ediyorum. Varolsunlar, sağolsunlar!... (Örs, 2005: 18)

- İyi yaptın! dediler Selçuk’a. Seni kutlarız. Gerçi beş yüz liranın, okul için gerekli olan paranın yanında bir değeri yok. Ama senin bu davranışın, Muhtar’ın dediği gibi, hali vakti yerinde olup da keselerinin ağzını açmayanlara örnek olacak! (Örs, 2005: 19)

- Baylar! dedi. Bugünkü yarıştan sonra Selçuk’un yaptığını hiç unutmayacak ben! Demek ki bu köyün var bir ortaokul problemi! Ben diliyor bunu çözümlemek... Ve ben yapıyor bunun için size küçücük yardım!

Cüzdanını eline aldı. İçinden on tane bin liralık çıkarıp Muhtar’a uzattı. Sonra:

- Var siz bunu kabul etmek Bay Muhtar! diye ekledi. Şimdilik elimden geliyor bu kadar... Ne zaman ben dönüyor Almanya'ya, daha çok gönderiyor. Ben çocukları çok seviyor. Ben istiyor ki onlar okusun, büyük adam olsunlar! (Örs, 2005: 23 bk. Yardımseverlik, Sevgi)

Duygu'yla Selçuk anne ve babaları tarafından kucaklanırken, Muhtae, Alman turiste, her iki aile ve köy adına teşekkür etti:

- Bu iyiliğinizi hiçbir zaman unutmayacağız! dedi. (Örs, 2005: 36)

- Bak Keloğlan, sen iyi ve dürüst birisin. Seni sevdik. Kırk gün sonra Ali Cengiz sana oyunları öğrenip öğrenmediğini sorarsa öğrenmedim de. Yoksa ölürsün, demişler. (Alangu, 2006: 8 bk. Yardımseverlik)

Keloğlan, birkaç gün çalıştıktan sonra, her gün değirmenden bir iki çuval unun kaybolduğunu fark etmiş.

Durumu değirmenciye anlatmış.

Değirmenci:

- Aylardır farkındayım. Ama ne yapalım, eden bulur, demiş.

Keloğlan, bu durumu içine sindirememiş. Gece, unların arasına saklanmış. Hırsız geç vakit gelince, Keloğlan onu yaka paça yakalamış. Elini ayağını bağlayıp değirmenciye çağırmış. Birlikte hırsız ceza evine yollamışlar. (Alangu, 2006: 20 bk. Yardımseverlik)

Her evden çıkışında olduğu gibi, her eve gelişinde de küçük tahta sofrada aynı şeyleri görürmüş ve tabii, mecburen yermiş, hem de anasının üzülmemesini istemiş. (Alangu, 2006: 60)

O esnada garip garip düşünürmüş Keloğlan: "Anacığım, bir koca ömrün, fakirlik, yoksulluk içinde geçti. Sana üzülüyorum ama elimden bir şey gelmiyor. (Alangu, 2006: 61)

Saf olanın kalbi sızlanmış. Adama acımış. Daha doğrusu çocuklarına. Kendisi de fakirliği çok iyi bilirmiş. Bu yüzden yavaş yavaş razı olacak gibiymiş. (Alangu, 2006: 71)

- Al demiş, ver seninkini. Bilesin ki, sana değil, çocuklarına acıdığım için veriyorum. Ama altı ay sonra geri alırım. (Alangu, 2006: 72 bk. Yardımseverlik)

- Bu handa istediğin kadar kalabilirsin Keloğlan. Yemek de yiyebilirsin, yatabilirsin de. Bunları dert edinme, yüzü pak, gönlü ak oğlan... (Alangu, 2006: 84 bk. Yardımseverlik)

- Bir garip anacığım var. Aklım hep O'dandır. Ne yer, ne içer kaç senelerdir. Belki de ölmüştür. (Alangu, 2006: 89 bk. Sevgi)

- Şu çocuk sizin sınıfta mı?

- Hangi çocuk amca, çantası sırtında olan mı?

- Hayır, şu en kenarda duran.

- O bizim sınıfta değil. Başka şubede.

- Şu topacı al da ona götür.

- Ama onun parası yok amca.

- Zararı yok, sen al götür. (Tuğcu, 2006: 45 bk. Yardımseverlik)

Kapıcı gidip Murat'ın babasını kahveden çağırdı. Recai Bey Murat'ı bu sefaletten kurtarmak istiyordu. Babası olan Dursun'a iş bulacaktı. Murat'ı okutması için ısrar etti. Bir kere tırnağını takmıştı bu işe. Kurtuluş yoktu. (Tuğcu, 2006: 54 bk. Yardımseverlik)

- Ben yardım etsem de çok sıkıntı çekersin, dedi. Salonları birleştiren ara kapıyı kapatırız. Odalardan birinde Huriye Hanım yatar, bir odayı da Calibe ile

Cevat alır, üçüncü odada da Fatma yatar. Böylece kira derdinden kurtulurlar. (Tuğcu, 2006: 69)

(...) Çay kıyısında ayaklarımızı suya sokar birbirimize bulduğumuz defineyle neler yapacağımızı anlatırız. Köyümüze daha büyük bir okul, cami ve rahatça yürünebilecek bir köprü, fakir hastaların bedava bakılacakları bir hastane yaptırır; altınların bir kısmını fakir fukaraya dağıtırız. Anamıza, babamıza ve yakınlarımıza da bir sürü hediye alırsınız... (Boyunağa, 2005: 6)

Anam da, çok iyi kalpli, şefkatli, güler yüzlü ve tatlı sözlüdür. Yalnız bize karşı değil herkese karşı böyledir. Bir komşumuzu hasta görmesin. Hemen eve koşar, alalecele duvardaki çividen indirdiği tavayı ocağın üzerine yerleştirir; bol yağlı bir çorba hazırlar. Bunu bakır tasa doldurarak sıcak sıcak, hasta komşumuza yollar... (Boyunağa, 2005: 7 bk. Yardımseverlik)

- Gönül, yazık günahdır! Öksüz ve yetim bunlar!

- Bana ne! Ben bakmaya mecbur değilim ya. Kimsesizler yurduna gitsinler. (Boyunağa, 2005: 76)

Komşularımız, bizi yalnız bırakmadılar. Yemekler getirdiler, ellerinden geldiğince bizimle ilgilendiler. Evimiz, ziyaretçilerle doldu boşaldı. İlk gece, imam emmi ve hanımı, bizde yattılar. Geç vakitlere kadar oturduk.

İmam emminin konuşmaları beni teselli etti. Daha sonraki geceler, komşularımız sıra ile gelip bizde kaldılar. Onların ilgileri, destekleri, acımı az da olsa unutturdu. Onlar olmasaydı, bu zor zamanımda ben ne yapardım? Hepsine karşı büyük sevgi duydum. Onlara ne kadar teşekkür etsem azdı.

Anamın, komşularımız tarafından sevilmesinin sebebini daha iyi anladım. O, komşularımızın sıkıntılı zamanlarında, onları hiç yalnız bırakmaz, “Komşu hakkı büyüktür!” diyerek, hep yardımlarına koşardı. (Boyunağa, 2005: 22 bk. Yardımseverlik)

Sabah, Kezban ninenin pişirdiği ve İsmail'in getirmiş olduğu çorbayı ısıtıp içtik. O gün yine okula gidemedim. Akkız'la Sarıkız'ın bakımını yaptım. Kümese giderek, tavukların yemini ve sularını verdim. Folluktan üç yumurta aldım. Hatice, oyuncak beşiği ile oynarken, ben de ders çalıştım. Evet, çalışacak ve doktor olacaktım; köyüme gelecek, hastalara bakacaktım. Başka çocuklar, Hatice ve benim gibi küçük yaşta, doktorsuzluk yüzünden anasız kalmayacaklardı. Ne yapıp edecek okuyacaktım. (Boyunağa, 2005: 31 bk Çalışkanlık, Sorumluluk)

- Anam, diyorum. Sana söz vermiştim ya. İşte bak! Doktor oldum. Senin hastalığını iyileştireceğim. Fakirlere de yardım edeceğim. Bütün köydeki hastalara bakacağım... Hepsine! Hepsine!... (Boyunağa, 2005: 44)

Kasım ayının ortalarında, güneşli bir gündü. Marangozhaneye yeni gelmiştim. Ustam, beni çivi almaya yollamıştı. Bir dükkândan çivileri almış, geliyordum. Birden önümden zıplayarak geçen ve caddeye giden bir top ve peşinden koşan üç-dört yaşlarında küçük bir kız gördüm. O sırada bir taksi de hızla geliyordu. Taksinin kıza çarpması, an meselesiydi. Çılgınlık arasında ileri fırladım ve çocuğu kucaklayarak karşı tarafa kendimi attım. Fakat, taksinin rüzgarını ve bana dokunduğunu hissettim. Öteki kaldırıma yuvarlandım. (Boyunağa, 2005: 88 bk. Yardımseverlik)

- Mehmet, dedi. Biz teyzenle karar verdik. Siz, bizim çocuklarımız olacaksınız. Tabi, bizi isterseniz... Anneniz ve babanız, artık biziz. Kevser'e de söyledik, yandaki odayı sizin için hazırlıyor. (Boyunağa, 2005: 102 bk. Yardımseverlik)

(...) Kızı kurtarmak için nasıl çalışıp çırpındığını; kurtaramayacağını anladıkça nasıl içten acı çektiğini hepimiz görüyorduk. (Zorlutuna, 2005: 26-27)

Ve ben durmadan onun kalbinin kapısını arıyor, fakat bulamıyordum. Onun iç dünyasına girebilmek için kapı değil, bir ince aralık bile bulamıyordum. Kendi kendini, gururunun yalçın dört duvarı arasında hapsetmişti!. . (Zorlutuna, 2005: 32)

- Nesi var?

- Kızdırdı.

- *Kimi kızdırdı? .*

- *Kimseyi... Kendi kızdırması var.*

Başka biri izah etti:

- *Ateşi varmış, öğretmen.*

- *Ya! . Geçmiş olsun... Kim bakıyor çocuğa?*

Gerilerden bir öğrenci kalkıp anlattı.

- *Burada kimsesi yok öğretmen. Biz bakıveriyoruz, işte, elimizden geldiği kadar. Biz üç arkadaş, boyacının bir odasını kiraladık, kendini bilemeyiverdi! Hükûmet doktoruna bakıttık, ilâç yazdı. Bu sabah biraz gözünü açtıydı... Biz tabî dersimizden kalamayız, bırakıp geldik.*

- *Ne yiyor?*

- *Doktor süt, çorba, muhallebi, hoşaf, yesin dediydi; ama canı istemiyor!*

- *Odanızda ateş var mı? .*

Çocuk önüne baktı, ben iliklerime kadar titredim:

- *Ben bu dersten sonra eve gideceğim, oğlum, okulda işim bitiyor. Sen akşam üstü gel, beni evimden al da size kadar gidelim. Evimi biliyor musun? Hemen şuracıkta! .*

- *Biliyorum öğretmenim! . (Zorlutuna, 2005: 50)*

Gözlerime dolan yaşları göstermemek için camı derhâl kapadım. Bir zaman öyle kaldım, düşündüm; sonra kararımı verdim. Gidip yengesini görecektim, kızamıklı çocuğa nasıl bakılmak gerektiğini ona anlatacaktım. Ve bunu yaptım.

Kadıncağz, beni tersleyebilirdi, ama terslemedi; sözlerimi biraz da alaylı bir sessizlikle dinleyerek kabul etmiş göründü. (Zorlutuna, 2005: 91 bk. Hoşgörü)

Şimdi çocuklar, çocuklarım, beni iyi dinleyin:

Yaşınız ister yedi, ister on yedi, hatta ister yirmi yedi olsun, başınızda eğer okul kasketi taşıyorsanız, yolda size gözleri şefkat ve hasret yaşlarıyla dolu olarak bakan ihtiyarları hemen selâmlayınız! Ve eğer, rastladığınız bir tabutun içinde bir öğretmen varsa, onun birkaç adım olsun, arkasından gitmekten çekinmeyiniz! .

Bu suretle bir borç ödemiş, bir iyilik etmiş ve Tanrınıza bir adım yaklaşmış olursunuz! . (Zorlutuna, 2005: 120-121)

Tutulduğum fikir şuydu:

“Cenazeye çelenk göndermek yerine, çelenk parası ile yoksul çocuklara yardımda bulunmak, bu dünya için de, öbür dünya için de daha yararlı, daha hayırlıdır. ” (Zorlutuna, 2005: 126)

Evet pek orijinal değildi. Pek engin dalışları, baş döndüren uçuşları yoktu. Fakat daha o zamandan vezne, kafiye, dile öyle bir hâkimiyet, konuyu elinde bir balmumu külçesi gibi öyle bir kalıba döküşü vardı ki beğenmemek mümkün olmazdı.

“Bu yoldan geçip belki ileride başka bir amaca varacak. Fakat bu yoldan mutlaka geçmesi gerek!” diye düşünüyordum ve ilerlemesini daima teşvik ediyordum. (Zorlutuna, 2005: 99)

(...) Uçmak için ille de havalarda dolanmak mı gerek? Ben yükseklerde uçan ne kuşlar bilirim ki yerdeki sürüngenlerden ayıramazsın! Çünkü yürekleri kapkaradır. Ne türkü söylerler ne de başkalarının türkülerini dinlerler! Örneğin kargaların türkü söylediklerini hiç duydun mu? . . ”

Bay Serçe, ısıldayan gözlerle baktı eşinin gözleri içine. Böyle duyarlı bir eşi olduğu için mutluydu. Gagasının ucuyla gagasından öptü. (Cumalı, 2006: 19)

Karşı dam ile bacasındaki leylek yuvası yıkılırken, kışlıklarından dönünce leylek komşularının yüzüne nasıl bakacağını düşünerek üzölmeye başladı. Karşılaşacakları gün yuvanın sahibi yaşlı leyleğin, “Ben de sizi doğru dürüst komşu sanmışım! Yanılmışım,” dercesine baktığını görür gibi oluyordu yüzüne. (Cumalı, 2006: 27)

Sonçipek, bu yıl konuk beklediğı yaşlı leylek ile eşinin, gelen leylekler arasında olduğuna inanıyordu. Kanatları olsa uçacak, leyleklerin arasına karışacak, konuklarına otlaklarının yolunu gösterecek, “Sakin üzölmeyin,” diyecekti yaşlı leylekle karısını bulunca; “yuvanız yıkıldı diye canınız sıkılmasın! Bizim otlakta istediğiniz yerde yeni bir yuva yapabilirsiniz! Buyurun bize götürerim sizi!. . .” (Cumalı, 2006: 40 bk. Yardımseverlik)

Sırasında kendi yemiyor, bulabildiklerini eşine getiriyordu. Onun bu aşrı çalışmaktan yorulduğunu gören eşi her zaman, “Hadi sen de benimle birlikte bir şeyler ye! Çok yorgun düştün. Kendine hiç bakmıyorsun,” diye üstüne düşecek olsa, “o kadar tokum ki,” diye karşılık veriyordu pençesiyle midesini bastırarak! (Cumalı, 2006: 45)

“Hem de nasıl! Sevebilir miyim?”

“El sürmeden!”

“Ama ben onu öpmek istiyorum!”

Sonçipek çok iyi anladı bu duyguyu:

“Lütfen canını acıtmadan öp!”

Minik Serçe’yi kundağı ile Yeşim’in avucuna verdi. Yeşim, Minik Serçe’yi yanağına yaklaştırdı, başının üstünden hafifçe öptü, yerine bıraktı:

“Bizde pamuk var, gidip getirmemi ister misin?”

Az önce babasından öğrendiğini satmanın tam sırasıydı. Sonçipek sordu:

“Ne diye?”

“Yuvasının dibine döşeriz!”

“Pamuk dağılır, iplik iplik olur, gagasına takılır, tüylerine bulaşır. Serçeler ot yatağı sever!”

Az sonra Minik Serçe’nin ot yatağı hazırды. Bir vişne tanesini mercimek kadar küçük parçalara bölerek beslediler, karnını doyurdular, sonra Minik Serçe’yi yatağına yatırdılar. (Cumalı, 2006: 80 bk. Sevgi, Yardımseverlik)

“Hey Allahın zalimleri; ağzınız nasıl varıyor d şı öksüze dil uzatıyorsunuz. Doğan ayda batan günde kara var, onda yok. Ben şahidim, yer gök de şahit buna!” deyince, ötekiler neye uğradıklarını bilememişler; babası olacak, bir dönüp ineğin gözüne bakmış, bir dönüp kızının yüzüne bakmış; sonra karısına: (Güney, 2006: 10-11)

“Hey Allahın insafsız kulları; suç, günah onda değil, ağzından çıkanı kulağı duymayan kızınızda. O ermiş, erişmiş hatuncuğa karşı öyle ipe, sapa gelmez lâflar atıp eğirdi ki, dağın taşın bile yüreği parçalandı; ettiği, eylediği yanına kalır mı; maymuna, şebeğe döndü işte. . Gayrı ister öğünün, ister taşlar alıp döğünün!” demez mi! (Güney, 2006: 13)

“Ağlama öksüzüm, ağlama; demiş; bir gün bir ağaç perisinin eli değmişti alnıma,. Değdiği yerde üç kıl seğriyor şimdi. Bu, ya o periden bir işaret, ya da o nur yüzlü karıdan bir müjde, bir beşaret: Sen hele şu kıllardan birini kopar da yak bakalım, Allah ne gösterecek!. ” (Güney, 2006: 15-16)

Ağalar burada aradıklarını bulamayınca, başka kapıya yönelmişler ama komşunun biri:

“Canım, teli pulu dökülecek değil ya, bir de o öksüz giyse şunu, ne olur sanki; o da evin kızı değil mi?” diyecek olmuş ya, üvey ana kaşlarını çatıp: (Güney, 2006: 20)

Öksüz kız tandırda... tandırda. .

Öksüz kız tandırda... tandırda. .

Diye ötmeğe başlamasın mı! (Güney, 2006: 22)

“Ağa kardeşlerim, demiş; bu ekinler tırpan istiyor, tırpan dersem el istiyor, emek istiyor ama kim bilir eli mi değmedi, gücü mü yetmedi adamın. Her ne ise, yüzüstü bırakıp gitmiş. Kurda kuşa yem olacağına, gelin üçümüz üç elden biçelim. Helâl süt emmiş birininse, gelir emeklerimizi öder elbet. ” (Güney, 2006: 25 bk. Dayanışma, Yardımseverlik)

“Padişahım demiş, yetime kılıç kalkmaz; iyisi mi, gönül almak, Kabe yapmaktır, deyin de öyle bir çeşme yaptırın ki bir oluğundan bal, bir oluğundan kaymak aksın. Gayrı anadan öksüz, babadan yetim kim var, kim yoksa gelsin bu çeşmeye; bal mı istiyor, bal doldursun kaymak mı istiyor kaymak doldursun küpüne! Bu yüzü gülmedik yetimlerin yüzü gülerse, talih şehzademizin yüzüne güler. . ”

Ak vezirin sözü, padişahın aklına yatmış; öyle ya, nasıl olsa hazineleri taşıp dökülüyor; böyle bi çeşmenin de sözü mü olur! Öyle bir çeşme yaptırmış; öyle bir çeşme yaptırmış ki, içenlerin, tadı damağında kalmış; bir içen bir daha içmiş; gayri yetimlerin günü doğmamış olur mu:

“Allah, ömrümüzden kesip ömrüne koysun!” demişler şehzade için. . (Güney, 2006: 44 bk. Yardımseverlik)

“Bura ile oranın arısı bir yumaklık yol. Al işte sana bir yumak! Bu ipin ucundan tut yürü; ve lâkin ne sağa eğil, ne sola bükül; ne şu deryaya dökül, yüzünüün doğrusuna, düpedüz git. Bu yumak nerede biterse orada bir demir kapı çıkar önüne. Bu kapının bir kanadı açık, bir kanadı kapalıdır. Açık kapıyı kaparsın, kapalı kapıyı açarsın; ha, kapının bir yanında bir koyun bağlıdır, bir yanında bir köpek. . koyunun önünde et vardır, köpeğin önünde ot vardır. Otu alır koyunun önüne korsun, eti alır, köpeğin önüne atarsın; gayri girdin bahçeye. Bahçenin ortasında bir ağaç göreceksin, Nuhu Nebi'den kalma bir ağaç. . İşte nârına yandığın Üç Turunçlar bu

ağacın üstündedir, ama yedi başlı devin de gözü bu turunçlardadır. Alimallah kuş uçurtmaz oralardan. . Adama benzer bir yeri yok k,, gözleri kapalı ise uyanıktır; açiksa uyuz uykusuna yatmıştır dev! Ilgından, sılğından bir bak. . uyur uyanıksa, yerinden oynama; uyanıkmiş gibi duruyorsa, yaklaş o yana. Kader, kısmet taşı dedikleri üçe kadar, sen de ne bir eksik, ne bir fazla; üç taş alırsın yerden, birini atarsın turunçlara; düşürebilirsen, düşürürsün; düşüremezsen dizlerine kadar taş kesilirsin. . Tutar bir taş daha atarsın, tutturabilirsen ne âlâ, tutturamazsan göbeğine kadar taş kesilirsin. Bahtıma deyip son taşı da atarsın, bu defa da vurup indirmezsene şeytan kulağına kurşun sen de ötekiler gibi taş kesilir kalırsın. Ama Allah yardımına yetişir de attığını vurur, vurduğunu düşürürsen yok mu, gayri ne dur, ne otur. üç Turunçları kaptığın gibi kaçtığın bir olsun. Velâkin sen sen ol da kıyamet de kopsa, dönüp bir daha ardına bakma, ben bu kadar derim, başka demem. . ” der. (Güney, 2006: 48 bk. Yardımseverlik)

Hatun anada böyle bir günü iple çekmiyor muydu? O da varır, budaklı kütüğünün hikâyesini anlatır. Elin, derdi, ele yalan gelir. (Güney, 2006: 62 bk. Yardımseverlik)

- Sorma gülüm, sorma: Çıtçıtıl Bey süte düşmüş; süt köpürüp yere taşmış; anası, babası saçını yoluyor ben de ah-vah etmiyeyim de, ne yapayım! der. Bunu duymaz mı, gülün de beti, benzi solar; rengi, kokusu dağılır. Bunu da bir selvi kavak görür; dal dal Gülfidanın üstüne eğilir:

-Ah Gülfidan, Gülfidan, dünyada al senin, yeşil senin! Ya ne diye betin, benzin kül kesildi böyle? diye sorup, soruşturur. Gülfidan da: (Güney, 2006: 74-75)

- Sorma selvi kavak sorma; Çıtçıtıl Bey süte düşmüş; süt köpürüp yere taşmış; anası, babası saçını, başını yolmuş; bülbülün feryadı dağı, taşı yandırıyor, gül, bülbül den ayrılır mı; ben de elvan elvan rengimi, burcu burcu kokularımı dağıtıyorum işte! deyince, selvi kavak da dal dal kırılıp gelir; yaprak yaprak dökülmeğe başlar. Bunu da bir çoban çeşmesi duyup, işitir: ! der. (Güney, 2006: 75)

- *A selvi, a gümüş selvi! Dal senin, yaprak senin, şu mübarek toprak senin! Ya ne diye yaz geçip güz demeden kırılıp geliyor; dökülüp gidiyorsun? diye sorar.*

Selvi kavak da, boynunu büker:

- *Sorma pınar, sorma; Çıtcıl Bey süte düşmüş; süt köpürüp yere taşmış; anası, babası saçını, başını yolmuş; bülbülün feryadı dağı, taşı yandırmış; gülfidan dersin rengini, kokusunu kaybetmiş, ne yapayım, ben de yeşil yeşil yapraklarımı yoluyorum demez mi, çoban çeşmesi de kan ağlamağa başlar. Derken Keloğlan, destisi elinde suya gelir görür ki, ne görsün, pınardan ılgıt ılgıt kan akıyor! Onun da kanı, iliği kurur:*

- *Pınar pınar, dertli pınar; yine hangi Keremin ateşi yaktı seni, neden böyle kan akıyorsun? diye sorar. Çoban çeşmesi de:*

- *Sorma Keloğlan, sorma; Çıtcıl Bey süte düşmüş; süt köpürüp yere taşmış; anası, babası saçını, başını yolmuş; bülbülün feryadı dağı, taşı yandırmış; gül fidan rengini, kokusunu dağıtmış; selvi kavak bile dalını, yaprağını dökmüş; ben de için için kan ağlıyorum böyle! deyince, Keloğlan da vurur taşla, kırar destisini ve iki gözü iki pınar ağlamaya başlar. (Güney, 2006: 75-76)*

Ürküp alamasın istedim. Arının soluğundan ne olacak?... Ama soluk bile almak istemiyordum. Yeter ki yavru uyanmasın, uyanıp ağlamasın, Nemrud duymasın, duyup öldürmesin diye... (Yıldız, 2005: 14)

(...) En sonunda arada bir elini öpmeye gittikleri Ayşe Teyze'nin de ısrarına dayanamadı, teyze oğlunun fabrikasındaki kapıcılık görevini almaya razı oldu. (Bilbaşar, 2006: 59 bk. Yardımseverlik)

"Görüşmemiz mahşere mi kaldı Mehmet'im!" diye haykırdıkça, komşular avutacak söz bulamıyor, onlar da ağlıyor, Mehmet'e kıyanlara lanet yağdırıyorlardı. Komşulardan biri Yonca Kız'ı ölü evinin acısından korumak için evine almıştı. Yonca Kız, ölümün ne olduğunu bilmediğinden ağlamıyordu. Kocaman gözlerle sessiz sessiz bakınıyordu. Gonca Ana'sının, (Bilbaşar, 2006: 68)

(...) Bütün gün odasına kapandı, ağladı. Parmak kadar Yonca Kız'ın yetim kalması yüreğine dokunuyordu. Geçiriğ geçirip ne yapmaları gerektiğini düşünüyordu. Melek kardeşinin yetimini, Mehmet'in ersiz kalan genç karısını aileevlerinde sürünmeye bırakmamalıydılar. Geliniyle şımarık torunu nedeniyle onları tekrar yanlarına alamayacaklarını hesaplıyordu. Gelininin o fukaralara yapmadığını komayacağını biliyordu. En iyisi Bursa'daki kız kardeşi Hatice'ye mektup yazıp durumu anlatmak, ondan Yonca Kız'a sahip çıkmasını istemektir. (Bilbaşar, 2006: 70)

"Essah mı... Bu... uyuyan bebek... Benim mi Kocanineciğim?" diye kekeledi.

Hatice Hanım, Yonca Kız'ın başını okşadı.

"Elbette senin," dedi. "Geceleri odada sana arkadaşlık etsin, diye aldım onu." (Bilbaşar, 2006: 82)

Çocukların ziyaretleri birbirini kovaladıkça Hatice Hanım'ın aklına arka avluyu çocuk bahçesi haline getirme fikri geldi. Yonca Kız'ın sık sık arkadaşlarıyla parka gidip salıncağa binmesinin tahterevallı oynamasının da bu kararda etkisi oldu kuşkusuz. Yonca Kız, orada oynarken bir yerini incitebilirdi. Burada göz önünde oynardı. Yalnız, Hatice Hanım bu düşüncesini hiç kimseye açmadı. Salıncakları, tahterevallileri, kayma yerlerini gizlice sipariş etti. Nedenini açıklamadan arka avluya yeni bir kapı açtırdı. İşçilere oyun araçlarının yerlerini hazırlattı. Yerlere kum döşetti, kum havuzları yaptırdı. Hatice Hanım'ın bu gizli hazırlığı da okulların 23 Nisan şenlikleri için birbirleriyle gizli yarışmaya girdiği günlere rastlamıştı. (Bilbaşar, 2006: 96)

Yonca Kız önce korktu. Kollarından sıyrılıp kaçmak için bir hareket yaptı, fakat Kezban bırakmadı. Çocuğa sevgi dolu gözlerle baktı. Çocuğun yanık yüzü kız gibi incedi.

"Korkma oğlum," dedi Kezban. "Yoncaların üzerinde uyumuş kalmışsın. Ölü, hasta olursun, diye kaldırdım seni." (Bilbaşar, 2006: 139)

Kezban'ın yüreği merhametle doldu. İçinden, 'Zavallı öksüz yavrucak,' diye geçirdi. Kızın yüzüne dikkatle baktı. Yüzü yanık, üstü başı kir pas içindeydi ama, hiç de Çingene'ye benzemiyordu bu yavrucak. (Bilbaşar, 2006: 140)

Komiser, Urgancı Ali'ye kim olduğunu sordu. Urgancı Ali kendisini tanıttı, karısının Asiye Kız'ı nasıl bulduğunu, kızın her gece uykusunda nasıl korkup çırpındığını anlattı. Çok uğraştıkları halde, bugüne dek, kızın kimin nesi olduğunu öğrenip hükümete haber veremediklerini söyledi. (Bilbaşar, 2006: 148)

(...) Konuşurken arada sırada içini çekip gözlerinin yaşını yumruklarıyla kuruluyor, sonra gene devam ediyordu. Kezban gelin, Yonca Kız'ı gözlerinden yaş gelerek dinliyordu. Polisler de üzölmüşlerdi. (Bilbaşar, 2006: 149)

- Bırakmayın beni burada.

- Biz kendimizi zor götürüyoruz.

- Daha vakit var. Sabaha kadar nasıl olsa dağları tutarız.

Önde gidenlerin daha genççe olanı durdu:

- Sırtıma bin azıcık. Dinlenirsin.

Yere çömeldik. Tek ayaklı adam onun boynuna sarıldı. (Tuğcu, 2006: 6 bk. Yardımseverlik)

Malımızı elimizden aldılar. Biz çalıştık, onlar yediler, bizim topraklarımıza sahip çıkıp başımıza buyruk oldular. Bunların hepsine dayandık. Azıcık dişli olan, kafa tutan erkekleri birer bahane bulup ortadan kaldırdılar. Hepsine dayandık. Fakat kızlarımıza, karılarımıza göz diktikleri zaman iş değişti.

İçini çekti: (Tuğcu, 2006: 14)

- Teyze senin de ne derdin var? Kadın içini çekti:

- Ben ölüp gitmekten başka bir şey istemiyorum. Fakat yanıma verdiğiniz kız çok sıkılıyor. Durmadan ağlıyor. Birkaç gün olsun onu yaylaya çıkartsanız. Güneşi görürü, ovaları seyreder. (Tuğcu, 2006: 57)

- Merak etme. Ben şimdi gidip olup bitenleri anlarım, hem de mümkün olursa onu getiririm. Sana Kur'an okur, öğüt verir, ferahlarsın. (Tuğcu, 2006: 79 bk. Yardımseverlik)

Müslüman köylerinin, Türklerin alın teriyle ekip biçtiklerini ellerinden alarak içperlere taşıyorlar. Domuzdan bir kıl çeksek faydadır. (Tuğcu, 2006: 104)

Celal'in de aynı kızı sevdiğini daha önceden biliyordu. Eğer kendisi araya adamlar koyup onu büyük babasından istemiş olmasaydı, bu hale geldikten sonra yüreğini kendi dişleriyle kopartır yine ağzını açmazdı. (Tuğcu, 2006: 110)

- Kardeş, dedi. Şu koyunlardan birisini satsanız daha iyi olur. Kaç para isterseniz veririm.

Haşim biraz sıkıldı. Bütün varı, yoğu bu koyunlardı. Çobana onlardan en besilisini kesmesini ve büyük tencerede kavurmasını söyledi. Osman baba kemerindeki altınlardan birisini Haşim'e verdi. Adamcağız almak istemedi ama Osman baba çok zorladı. Bu altın kim bilir ne kadar işe yarardı. Haşim telaşla gitti. Ekmek, peynir, yağ getirdi.

Gece yarısına kadar kavurmalar kavruldu. (Tuğcu, 2006: 150 bk. Yardımseverlik)

Evin bütün odaları, ipek böcekleriyle dolu idi. Benim misafir edemedikleri için ev sahipleri çok üzülüyorlardı. (Nihal, 2005: 58 bk. Misafirperverlik)

Meğer zavallılar eğlenmeye kırk yıldır hasretmişler! Yorgun, aç da olsalar, şu ne olduğu anlaşılmayan akortsuz türküler, şu musiki ihtiyacını temin eden iki kulplu bakır kazan bile, onları kendilerinden geçirdi. Odada bizim varlığımızı bile

unuttular. Hiçbirinin, bir defa da bizim yüzümüze bakmak, yaptıkları şeyden hoşlanıp hoşlanmadığımızı anlamak aklına gelmiyordu. (Nihal, 2005: 70)

Dikkat ediyorum, sürüklenmeye bile halleri kalmamış.

Arabacıya dedim ki:

- Dur da bu kadınları alalım. Arkamızda otursunlar.

- Alamam bayan. Araba çekmez.

- Birkaç dakika olsun dinlensinler, sonra yine inerler.

- Hayvan çekmez, araba kırılır.

- Uzun etme çocuk, bir şey olmaz. Bak bu araba yedi sekiz kişilik. Biz içinde üç kişiyiz. (Nihal, 2005: 85 bk. Yardımseverlik)

- Yazık değil mi kadınlara? O kadar yolu nasıl yürüsünler? Dur da biraz binsinler. (Nihal, 2005: 85)

ÖKSÜZ

Her gün mektebe gelirken

Kulübesinin önünden

Geçtiğiniz fakir kadın

Pek hastadır; belki yarın

Çocuğu öksüz kalacak

Bilmem, onu kim alacak

Onlar

Dua edin! (Fikret, 2005: 22)

YAZ NİNE

Çınar dalı, çınar dalı,

Düşkünleri korumalı;

Geldi sana komşu diye,

Biraz gölge yaz nineye! (Fikret, 2005: 37)

HAZAN TEYZE

*O her sabah uykusundan
Uyanırken mahmur mahmur,
Baygın gözlerinden giryan (Ağlayan)
Bir mahrumiyet okunur.
Hasta, yazık hazan teyze;
Hicran oldu hâli bize!*

*Gene çakmak çakmak olmuş
O sürmeli yeşil gözler;
Tıpkı sislere boğulmuş
Bir sabahtır, alnı, küsmüş.
Hicran oldu hâli bize;
Hasta yazık Hazan Teyze,
Yanar al al kıvılcımlar
Çökük, soluk yanağında;
Böyle söner, gören ağlar
O güzeli yatağında
Hasta, yazık Hicran Teyze
Hicran oldu hâli bize!
Bir haftanın içinde, bak,
O gül yüz nasıl sararmış;
Elde mi ah, acımamak?
Üç ayağınız ömrü varmış...
Hicran oldu hâli bize!
Ölme sakın Hicran teyze! (Fikret, 2005: 38-39)*

KIŞ BABA

(...)

Kuşcağızlar ararlarmış,

*Bulamazlarmış yiyecek;
 Ne bir darı ne bir böcek
 Ben pek acırım onlara;
 Hele serçe, o maskara
 Yuvasız, yemsiz ne yapar? (Fikret, 2005: 41-42)*

AĞUSTOS BÖCEĞİ İLE KARINCA

*Karıncayı tanırırsınız:
 Minimini bir hayvandır.
 Fakat gayet çalışkan.
 Gayet tutumludur, yalnız,
 Pek bencildir; bu bir kusur:
 Bencil olan zalim olur.
 Bir gün ağustos böceği
 Tembel tembel ötüp durmak
 Neticesi aç kalarak
 Karıncadan göreceği
 Asık yüze bakmaz, gider,
 Ondan bir lokma şey rica eder
 Der ki: Acıyınız bize,
 Çoluk çocuk evde açız,
 Yardıma muhtacız.
 Karınca bir yüreksiz
 Layık sertlikle sorar:
 - Aç mısınız? Ya o kadar
 Uzun, güzel günler oldu;
 O günlerde ne yaptınız?
 Böcek inler: - Açız! Açız!
 Bakın, yüzüm nasıl soldu;
 O günlerden gülen. Öten
 Sazla sözle eğlenen ben
 Bugün bakın ne hâldeyim!*

Vallah a ız, billah a ız;

Hâlimize acıyınız!

Karınca e lenir: - Beyim,

Şimdi de raks edin, ne var?

Yazın çalan, kışın oynar! (Fikret, 2005: 64-65 bk. Çalışkanlık)

K R İLE KÖTÜRÜM

- Bak, arkadaş, ne ben sağlam

Bir adamım... – Ne ben tamam

Bir insanım. Ben kötürüm,

- Ben de k r m;

Hem anadan do ma k r m.

- Ben de kırk yıldır kötürüm;

Değil iki adım atmak,

Aya a kalkamam hatta.

- Ya ben? Değil görmek, bana

Kirpi imi kıpırdatmak

Bile nasip olmamıştır.

- Böyle yaşamak pek ağır

Bir yük,  undan kurtulaydım!

- Ben de günlerimi saydım.

Bitip tükenmedi gitti.

Dünyaya geldi in gibi

Gitmek de elinde değil.

-  ekmek kolay, ölmek m   il!

- Neyse, kismet...  ekece iz.

Ben d    nd m ki ikimiz

Tam bir insan olmak için

Her şeye malikiz: senin

Kuvvetli bacakların var.

Benim gözlerim de bakar.

Ben senin gözün olurum.

Gecen gündüzün olurum.

- Ben de sana bacak, ayak.

- Öyleyse hiç düşünme, kalk;

Senin için

Ben bakarım ve görürüm.

- Ben de seni istediğin

Yere alır, götürürüm.

Böyle işte:

İki dertli birleşince

Bir teselli hasıl olur,

Muhtaç olmaktan kurtulur. (Fikret, 2005: 66-67 bk. Saygı, Yardımseverlik)

VELİ BABA

(...)

Düşenleri kaldıran o,

Yaralıları da saran o

Kışın kurdu o öldürür

Fukaraya odun, kömür

Çocuklara yemiş verir;

Köyün o ermişidir.

Bir sene gür yağmurlardan

Köyün ortasından akar

Irmak coşmuş; o hark yarmış,

Köyü ölümden kurtarmış

Evet, Baba

Kaba saba

Kalbi fakat,

Bütün rikkat, bütün şefkat.

Evet, yüzü baykuş doğru

O baykuşun ruhu kumru! (Fikret, 2005: 77 bk. Sevgi, Yardımseverlik)

- Demedim mi ben sana usta, dedi. Çocuk sesi duydum diyorum inanmıyorsun. Oraya bırakmışlar.

- Ne vicdansız insanlar var şu dünyada, dedi. Ali.

- Ne yapacağız şimdi usta?

- Burada bırakacak değiliz. Bindir arabaya. O da bizimle yola çıkacak.

Arabaya bindiler. Garip battaniyeyi açıp çocuğun ıslak elbiselerini çıkardı. Onu kendi gömleklerinden birine sarıp kucağına oturttu. Ona peynir ve reçel de yedirdi. Karnı doyan çocuk, güzel başını Garip'in bağrına dayayıp derin bir uykuya daldı. (Canat, 2006: 56)

Abdullah Bey'in yeğeni Zarife, Edebiyat Fakültesini bitirmiş lise öğretmeni olmuştu. Fatma Hanım'ı sık sık ziyarete gelir, bu acılı kadını yalnız bırakmamaya gayret gösterirdi. (Canat, 2006: 63 bk. Yardımseverlik)

Hacı Hafız, çocukla çocuk olurdu, olmayı bilirdi. Fakat Ömer'e o kadar acıyor, o üzülmesin diye öyle çok çaba harcıyordu ki... (Yesari, 2005: 91)

"Ben kimim peki? Elin herifi değil mi? Benim sevgim, baba sevgisi yerini tutar mı? Ne yapalım da Ömer'in yüzünü güldürelim?" (Yesari, 2005: 101)

"Dün, sarı çocuğunu getirdim. Bugün de sarılı karalı çocuğunu getirecektim, ama Ayşe kız engel oldu. Sen üzülme, olur mu Tekir? Ben sarılı karalı çocuğunu da getiririm. Bir eksiginiz kalmaz inşallah. " (Yesari, 2005: 153)

Yanlış bir davranışa karşı, bir anda birlik oluvermişlerdi. (Seyda, 2007: 73)

Gözlerinin önünde kendi çocuklarından biri gitmiş gibi, içi ateşle yanıp kavruluyordu. Bir anda gözleri yaşlarla dolmuştu. İşin aslını anlamaya, öğrenmeye çabaladı. (Seyda, 2007: 148)

- Güç gününde, acı gününde öğretmenimizi yalnız bırakamayız! diye kestirip attı. (Seyda, 2007: 152)

Daha sonra, yandaki, karşıdaki yakın evler komşuları sokin ettiler. Birer ikişer, üçer beşer geldiler “geçmiş olsun”a. Bunların kimini içeri aldı Salim Öğretmen, kimini kapıdan savdı. Ne var ki, içeri aldıklarına da, Peri’nin baş ucunda toplanma izni vermedi. (Seyda, 2007: 163)

(...) Görünüşte cin gibisin, evlat. – Sato’ya bakmaktaydı. - Dersler gözünü nasıl yıldırabilirmiş? Öyle şey mi olur? Asıl sen, çalışarak dersleri yıldıracaksın. - Sonra bakışları öbürleri üzerinde gezindi. - Yarın üçünüz de gelin okula, beni bulun. Öğleye doğru gelin. Başöğretmen’le, Okul Aile Birliği durumunu görüşürüm. Size gerekli yardımlar sağlanır umarım. Her şeye yeniden başlarsınız. Dilerseniz annelerinizi de getirin. Onlarla da görüşeyim. (Seyda, 2007: 186)

- Arkadaşlarına, Peri’yi Sarıdere’den senin kurtardığını anlattım Niyazi, dedi, hepsi biliyor. (Seyda, 2007: 193 bk. Yardımseverlik)

İnci oralı olmadı, kedilerin yanına geldi. Yavrular analarının memelerini öyle iştahla emiyorlardı ki. İnci’ye, bu, anneannesini hatırlattı. Bundan üç ay önce anneanesi, İnci’nin annesine,

“Emziklisin kızım, bol bol ye ki, çocuğuna süt olsun,” demişti.

Bu, İnci’ye Sürmeli’nin de emzikli olduğunu, bol bol yemesi gerektiğini, fakat Sürmeli’nin ne annesi, ne de kocası olmadığını düşündü. Bütün gün kedilerle uğraştı durdu. Aşağı indi, yukarı çıktı. (Kemal, 2006: 20-22 bk. Sevgi)

“Anladım,” dedi, “anladım Acıktın değil mi? Acıktın ya. Tabii acıkırsın Senin ne annen var, ne de kocan. Sana kim mama verecek?”

“Miyavvv. ”

“Miyav ya, tontonum benim. Yavrum benim. ”

Annesinin küçük kardeşine söylediklerini tekrarlıyordu.

“Şeker Sürmelim benim. Sana acıymıyorlar, mama vermiyorlar sana. ” (Kemal, 2006: 24 bk. Sevgi, Yardımseverlik)

“Dur be,” dedi, “beybabama söyleyim, bizim hizmetçiyle bahçıvanı kovsun. Ha?”

“Niye?”

“Babanla anneni alsın. Bizim bahçıvanın kulübesi sizin olur, her gün birlikte, ne iyi değil mi? Beybabamı görsen, öyle iyi ki. Hele cici annem...”

Beriki,

“Olmaz,” dedi.

“Ne olmaz?”

“Bizim oraya gelmemiz olmaz. ”

“Bahçıvanla hizmetçinin de çocukları vardır herhalde. İşten çıkarırsanız sonra aç kalırlar. Yazık. ” (Kemal, 2006: 51)

İnönü Kız Sanat Enstitüsü dördüncü sınıftan 144 Nurhan, okuldan kıpkırmızı geldi. Merdivenleri çıkarken ağabeyiyle karşılaştı, durdu.

Ağabeyi,

“Ne o?” dedi. “Gene pek düşüncelisin?”

Nurhan, alı al, moru mor,

“Ah ağabey,” diye başladı. “Sorma. Yani öyle kızıyorum şu insanlara. (Gözleri doldu). Çok hayvan insanlar var doğrusu. (Birdenbire yumuşadı, gözlerini sildi). Bizim sınıfta bir kız var, Münevver. Öyle zayıf ki yavrucak. Yüzü de sapsarı.

Her gün okulun bahçesindeki okaliptüslerin altında kendi kendine dolaşır. Vallahi ağabey, gördükçe içim parçalanıyor. Öğretmenler bile acıyorlar. Zavallının annesi, o daha iki buçuk yaşındayken ölmüş. Teyzesi büyütmüş. Gördüm ben teyzesini, kalın kaşlı, vahşi yüzlü bir kadın. Kızcağızı her gün dövermiş. Babası kapıcı, bir fabrikada. Mide kanserine tutulmuş, hastaneye yatırmışlar. (Yüzü kireç kesildi, gözleri tekrar doldu). Dün, ikindiüstü, Münevver, hastaneye gider, babasını görmeye. (Birden hırslandı). Çok hayvan insanlar var, çok çok çok. Allah kahretsin böyle vurdum duymaz insanları!. . Duygusuzlar!. . ”

“Peki sonra?”

“Kızcağız tam hastane kapısına gelmiş, eşek kapıcı, hayvan gibi bir, “Kız, demiş, baban öldü, ne geliyorsun hâlâ?” Zavallı, zaten üfürsen uçacak, düşmüş bayılmış. ”

Ağabeyinde bir şeyler arandı, şu anda kendisinde gereğinden çok bulunan bir şeyler.

“Sonra?” dedi ağabeyi. “Hepsi bu kadar mı?”

Nurhan, boğulacak kadar hırslanmıştı. Merdivenleri öfkeyle çıkarken, ağabeyi arkasından kahkahasını salıverdi. (Kemal, 2006: 55-56)

Baba,

“Çok acıdıysan kızım,” dedi, “şu alt odayı boşaltsanız da... ”

Karısına baktı. Kadın öfkeli öfkeli,

“Ee?” dedi. “Sonra?” (Kemal, 2006: 63)

Arada anasını hatırladıkça, yüreğinde bir sızı duyuyor,

“Fıkaya anam. Domuzlaa mısıyla peyişan edecek,” diye aklından geçiriyordu. (Kemal, 2006: 70 bk. Sevgi)

Beni hemen kucağına aldı. Biraz sonra elimden tuttu. Yavaş yavaş Fatih'e doğru çıktık. Ramazan imiş. Fatih meydanı kalabalıktı. Peder benim elime bir çok yirmilik verdi. Orada durmakta olan fukaraya bölüştürmemi emretti. Birer ikişer hepsine dağıttım. Bir parça dolaştıktan sonra eve gittik. Valide pederden daha çok sevindi. O gece bir sevinç gecesi oldu. . (Muallim Naci, 2005: 41 bk. Dayanışma, Sorumluluk, Yardımseverlik)

- Hayır diyorum size. Bu, peri, cin sesi değil. O da cinlerden sızlanıyor. “Yetişin, beni kurtarın, eşim dostum yok mu?” diye bağıyor. Sizin zerre kadar acımanız yok mu? Bu kadın kimse, yardımına koşalım. Biz baş edemezsek dışarıdaki heriflere haber verelim. Yüreğim parça parça oldu. (Gürpınar, 1997: 67)

- İki üç ayda bir doktor getirirlerdi. Ne zamandır onu da getirmediler. Acımam bırakmıyor. Haydi Ruşen gidelim. Zavallı kadın ne halde, bir görelim. (Gürpınar, 1997: 67)

Kalfa:

- Bu kadının haykırışına nasıl can dayanır? Onu öldüreceklerse bizi de beraber öldürsünler. Ekmeğini yiyoruz. Haydi çıkalım, vakit geçirmeyelim. (Gürpınar, 1997: 68)

Kalfa, şamdanı aldı. Önümüze düştü. Biz de arkasından yürüdük. Gulyabani'den tiril tiril korkmakla birlikte Hanımefendi'yi, o zavallı kadını göreceğim için seviniyordum. Arkamıza Şah'la Şeytan da takıldı. Bu evde kaç cansak hep beraber o talihsiz kadını kurtarmaya gidiyorduk. (Gürpınar, 1997: 68 bk. Dayanışma)

Zenginlere, kadınlarla haber gönderir, “Falan fakire yardım ediniz. Filan öksüzü evlendirin, filan köprüyü yapınız. Filan köye bir okul yaptırınız. ” gibi emirler verirmiş. . (Seyfettin, 2003: 95)

Sıtkı Bey – O da tıpkı sizin fikrinizde bulundu. Anlatılıyor ki bir mektepte, bir meslekte yetişmişsiniz. Ahmet Bey, emri alır almaz, doğru Divanı Harp'e gitti. Ben

yanında idim, hâli tamamıyla bilirim: “Ben askere, bu yolda can vermek için girdim! İsterseniz, beni de Ali Beyle beraber kurşuna dizin. Hazırım. Lakin cellat olmak elimden gelmez. Hatta emrettiğiniz iş cellatlık da değil, âdeta katillik! O hizmeti bir başka bendenize gördürün!” dedi. (Kemal, 2005: 35)

Kahveciden verdiğim yirmi beş kuruşun üstünü almak istemedim; lâkin tok gözlü adam bunu kabul etmedi. Yedi buçuk kuruş aldı, gerisini iade etti.

Türk köylüsünü her zaman böyle gördüm; almaz, hep vermek ister. Yemez, lâkin hep yedirmek ister, karşılık olarak da bir şey almaz. (Nihal, 2005: 32 bk. Dürüstlük)

Yerli eserlerde duyarlılık değerinin, şu kişisel nitelikleri yansıttığı görülmüştür:

İnsanların eşit olmasını isteme; hayvanların zarar görmelerini engelleme; yoksullara sahip çıkma; ihtiyaç sahiplerine sahip çıkma; yetimlere sahip çıkma; kimsesizleri düşünme, onlara sahip çıkma; zenginlikte yoksulları unutmama; bencil olmama; millî değerlere (halk oyunu, gölge oyunu, ...) sahip çıkma; insanları üzecek sözlerden kaçınma; aile bireylerinin birbirlerini kıracak, üzecek söz ve davranışlardan kaçınma; aile bireylerini etraftan gelecek zararlı etkenlerden koruma; başkalarının hayatını kurtarmak için kendi hayatını tehlikeye atmaktan çekinmeme; ailenin zor durumlara düşmesine göz yummama; ölmüş kişilerin hatırasını canlı tutma; toplumda doğru davranışlarla örnek olma; problemlerin çözüme kavuşması sağlama; eğitilmiş bireylerin yetişmesi için istekli olma; yapılan iyiliğin altında kalmama; haksızlıklara karşı sessiz kalmama; yakın çevredeki hasta olan kişileri kaderine terk etmeme; zor durumda olan komşularla ilgilenme; öğretmenlere ömür boyu sadakat gösterme; ihtiyacı olana karşılık beklemeden elinden geleni yapma; yakınlarının başına kötü bir olay gelmemesini isteme; annenin çocuğunu kötülöklere karşı koruması; komşunun acısını paylaşma; namusu korumada duyarlı olma; gönül ilişkilerinde duyarlı olma; yolda kalanları kendi hâline bırakmama; zevklerde ayrılık olabileceğini unutmama ve ona göre davranma; insanların eksiklerini karşılıklı tamamlaması; insanları zor günlerinde yalnız bırakmama; alınan kararların

sonucunda başkalarının zarar görmemesini isteme; başkalarının başına gelen felâketlere duyarsız kalmama; yörenin kalkınması için elinden geleni yapma.

3. 2. 9. Dürüstlük Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Dürüstlük değeri ile ilgili, yerli eserlerde incelenip elde edilen bulgu ve yorumlar şunlardır:

Sesim boğularak ekledim:

- *Türk çocuğu yalan söylemez!*

- *Sınıfta bir ölüm sessizliği vardı...* (Zorlutuna, 2005: 58)

- *Henüz vakit geçmiş değildir. Şu anda da itiraf etse onun suçunu çocukluğuna bağışlayacağım.* (Zorlutuna, 2005: 59 bk. Hoşgörü)

Çocuk bir an gözlerime baktı:

- *Korkuyorum öğretmenim.*

- *Hiç kimseden korkma. Hak, doğrunun yardımcısıdır Zekâî. Doğruyu söyle.*

Zekâî; etrafına ürkek ürkek bakındıktan sonra mırıldandı:

- *Ben yanımda ayna taşımam bile öğretmenim.* (Zorlutuna, 2005: 61)

Hakikat, doğacak güneştir, inan!

Mümkün mü geceler sabah olmasın? (Zorlutuna, 2005: 63)

Çok geçmedi, ağzı da suyun içine girmiş, ancak yukarı kaldırdığı burnu ile zor zoruna nefes alan, kollarını suyun üzerine gövdesinin batmasını engellesin diye

açmış olan avcı, Serçekuş'u ağzında kalınca bir ipin ucuyla kendine doğru sazların arasında ve suyun yüzünde bata çıka uçmaya çalışırken gördü.

İyice batmak pahasına ipin ucuna, nasıl hamle yaptığını ömrü boyunca unutmayacak. Bir anda iki eliyle ipin boşluğunu aldı. Evet tıpkı anlatıldığı gibi, öteki ucu sazlıkların içinden geçerek bir yere bağlıydı. (Zarifoğlu, 2005: 94 bk. Yardımseverlik)

- O halde bende seni saraya götüreyim, ikramda bulunayım da onun sözü yalan olmasın. (Zarifoğlu, 2005: 64)

Göketen üç elma daha düştü. Hakkından fazla hak istemeyenlerin başına! (Güney, 2006: 41)

- Bazı kibar konaklarında içerideki şeylerin dışarıya sızdığını istemezler. Çalçene birtakım mahalle karıları hizmetçiyiz diye oraya buraya gidiyorlar. Aldıklarını, bulduklarını rasgele yerde söyleyerek lakırdı tellallığı ediyorlar. Bu dediğim yerde bu türlü çaçaron istemiyorlar. İş bundan ibaret. (Gürpınar, 1997: 31)

- Benim gibi bir ana dostundan sana hiçbir fenalık, gelmez. Korkma, seni boğazlamaya götürmüyorum. Trink trink aybaşılarında yüz tane kuruş alması kolay mı? İstanbul'da böyle bir kapı bulmak mümkün mü? Ne yapalım? Tanrı işte sana bunu kısmet etmiş. Kısmetini böyle uzak yerlerden verecek. Yapacağım iyiliğe beni pişman etme. Çok şükür, işte altımızda araba... geldik. Çok bir yer kalmadı. Beğenip de oturursan ne âlâ. Hoşlanmazsan gene beraber döneriz. Ben seni zorla orada zincirlere bağlayıp bırakmayacağım ya... (Gürpınar, 1997: 33 bk. Sorumluluk)

(...) Köşkün içindeki insanları bir kere gör. Hoşlandın, ne âlâ... Hoşlanmazsan seni getirdiğim gibi geri götürürüm. (Gürpınar, 1997: 36-37 bk. Sorumluluk)

- Bazı geceler ufak tefek patırtilar, çitırtilar olur ama kimseye bir ziyanları yoktur. Biz kırk senedir buradayız. Çok şükür, hiçbirimize bir şey olmadı. İşte bak, ben seni aldatmıyorum. Ama bu evde kaldıktan sonra bu yolda uzun sorulara

kalkışırsan ne benden, ne başkasından bir cevap alamazsın. İşin gerçeği bu.
(Gürpınar, 1997: 41)

Bütün köylüler bu cin bozgunu haydutların önünden her birinin yüzüne ayrı ayrı tükürerek bir geçit töreni yaptılar.

Hanımefendi, pencereden sevinçli bir sesle bağırdı:

- Hasan, evladım, bu kahramanlığından dolayı bütün mallarımı sana versem azdır. Dile benden ne dilersin?...

Hasan:

- Önce sağlığını, sonra Muhsine'yi. (Gürpınar, 1997: 154)

(...) Bu sınavlar ustalıkla düzenlenir. Kadın çoğu zaman akıllılığını ve anlayışını gösterir. Hizmetçilerden delirenler bulunup bulunmadığını bilmek için onları da sınavdan geçirirler. Hanımefendi'ye olan bu işkencelerini zavallıya “Garo goro” diye bir cin dili öğretmek derecesine vardırmışlardır. Ben şehirliyim. Okuyup yazmam var. Biliyorsunuz ki kır havası almak için arada bir köyünüzde bulunan dayımın yanına misafir gelirdim. Köyünüzü pek sevdim. Kardeşlerimle beraber oranın yerlisi gibi olduk. Öyle her peri, cin, gulyabani masallarına pek inanmam. Bu köşkün şu yakınlarla yayılan gariplikleri merakımı çekti. Gerçeği anlamak için çiftlik kâhyasına kendimi bir köylü gibi tanıtarak bir iş aradım. Irgat olarak buraya alındım. Açıkgozlülük ve çalışkanlığımdan memnun oldular. Yavaş yavaş güvenlerini kazandım. Beni de bir cin alayı erleri arasına soktular. Bu zulüm yüklü esrar perdesi içine ben de girdim. Ben bu garip hizmete girmezden önce burada iki hizmetçi kadının boğulmuş olduğundan söz ediliyor. Bununla ilgili bir ilgim yoktur. Elbette bu konu soruşturmada meydan çıkar. Burada bulunduğum şu son zamanlarda köşke Muhsine adında genç, güzel bir hizmetçi getirildi. Gelen hizmetçi kadınları önce beyler yataklarına alır, sonra fedakârlık ve sır tutmalarına karşılık mükâfat gibi öteki cinlere verirlermiş. Evet, evin âdeti böyleymiş. Zaten Hanımefendi'yi kurtarmak işi gönlüme iyice yerleşmişti. Bunun için aklımdan planlar düzenlemekle uğraşıyordum. Ama ondan önce masum hizmetçinin kurtulmasına koşmak gerekti.

Gene bir cin gibi odasına girdim. Görüştük. Namusluluğunun derecesini denedim. Düşünceme uygun geldi. Sonra gündüz de insan şeklinde görüştim. Delikanlıyım, ayıp değil ya, Muhsine'yi pek sevdim. Sevgimi bildirerek evlenme teklif ettim. Kabul etti. Kendisine bazı direktifler vermek için ertesi gece gene odasına gittim. Ben oradayken Hint perisi adı altında Şevki geldi. Kadını korumak için dalaştım. Kendisini tepeleyeceğim sırada bir ıslık çaldı. Yükten dört tüylü çıktı. Onlarla da tekme, yumruk epey uğraştım. Sonunda kargatulumba ederek beni dışarıya çıkardılar. Bahçenin uygun bir yerine gelir gelmez, öteki tüylülerin katılmasına vakit bırakmadan bir silkindim. (Gürpınar, 1997: 153)

Biraz önce, dürüst insan olun, demiştim. Şimdi de çalışınız diyorum. Zaten dürüst olmazsanız çalışamazsınız. Ne çalışabilir, hatta ne de eğlenebilirsiniz. Vicdanın neşeli olması için temiz bir hayat lazımdır. (Rado, 2007: 133)

İbret olsun tilki size;

Sadık olun vaadinize. (Gövsa, 2005: 52)

- Ne ceza vereceğimize biz karar verdik sayılır... Bu dersten mahrum olmak en büyük cezadır... Haydi bakalım; şimdi size soruyorum, bu yaramazlığı kim yaptıysa, kalsın "ben yaptım!" desin, cezasına razı olsun... (Çalapala, 2006: 53)

Halbuki Oğuz böyle değildi ki... O sağlam, gürbüz, düşüp kalkmaktan korkmayan, şen bir arkadaş isterdi. Her şeyi açık, yalansız, dosdoğru bir arkadaş!.. (Çalapala, 2006: 87)

- Aferin Oğuz, dedi. Bütün yaramazlıklarınla beraber yalan söylemediğin için seni seviyorum. Selim, yavrum sen de bir daha bana gelip arkadaşlarından şikayet etme emi? Bak, Oğuz kabahatli olduğu halde bile doğruyu söylemekten çekinmedi!.. Ben onu korkutmak için sınıftan çıkaracağımı söylemiştim... (Çalapala, 2006: 55 bk. Sevgi)

Selim’le günden güne sıkı fıkı olan Fatin’den de soğumuştı. Onu sinsi ve etek öpücü buluyordu. Bir parça yemiş, birkaç tabaka kaymaklı kâğıt için o onurunu satar mıydı hiç?!. (Çalapala, 2006: 87)

Babası, pırıl pırıl yanan gümüş sikkeye bakıyordu. Sorgulu bakışlarını oğluna kaldırıncı, Kemal:

- Merak etmeyiniz babacığım! dedi, Usta Barba ile Patrona çıktık. Sikkeyi gösterdik. O baktı. Sonra bana geri vererek “Kemal! Bu senin oğlum! dedi, depo ve kalorifer tesisleri için kazı yapılırken epeyce bulundu. Maddi kıymetleri yoktur. Ama hatıra olarak saklanabilir. ” Tabî ben de teşekkür ettim. Zaten Usta Barba da bana vermişti. (Uçuk, 2002: 77)

- Yaşadık öyleyse... Zengin olduk... Ben okula gidebileceğim... diye bağırdı...

Celil, bir an karısına baktı. Bakışları kederli idi. Sonra sağ eli ile oğlunun omuzunu okşadı. Gülümseyerek:

- Kıymetli bir pul, dedi, senin kitabının içinden çıkmış bile olsa bu pul kitapçı Nevzat beye aittir. (Uçuk, 2002: 156)

Kemal, ilk önce buna çok üzüldü. Bir minimini pul hayatlarını kurtaracaktı. Fakat babasını dinleyecekti; o en doğruyu bilir, söylerdi. Düşündükçe, içindeki üzüntü dağılıyordu. Nevzat bey kitap satamıyordu. Belki de hiç parası yoktu. Son gördüğünde boynunda beyaz bir tülband bağlı değil miydi? Pulu hemen satar, daha rahat bir hayat kurabilirdi. Küçük bir dükkân açardı. (Uçuk, 2002: 156-157)

- Bakın padişahım, yediğim tavuk Ali Cengiz’di. Onun bütün oyunlarını öğrendim ve onu yendim. (Alangu, 2006: 9)

Padişah, kızını Keloğlan’a vermiş. Kırk gün kırk gece düğün yapmışlar. Böylece Keloğlan muradına ermiş. (Alangu, 2006: 9)

Böylece Kötü Hasan, Keloğlan’a yaptığı kötülüğün cezasını bulmuş. (Alangu, 2006: 13)

- Ben kim ezilirse, kim haklı ise onun yanındayım. Perihan sabahtan akşama kadar çalışır, bu apartmanda bir hizmetçiden ayırt edemezsin. Üstelik adı tembel, beceriksiz. (Tuğcu, 2006: 6)

- Anne, demişti. Babam durup dururken sana el kaldırmadı. Bu adam bu apartmanda korkunç bir ihmale uğradı. Sen karısı olup da kocana bakmadın, evin içinde en fazla harcanan o adam. O toplantı senin, bu toplantı benim gezmesini bildin. Kendini her şeyin sahibi ve hâkimi sandın. Ama bu adam bütün bu varlığı alın teri teriyle kazanmıştır. Herşeyi bizler gibi asalaklara bırakacak değildir. Zaman zaman kendini kaybettin, bu hâllere sebep sensin. (Tuğcu, 2006: 14)

- Çıkarmadık efendim.

- Nasıl olur?. . Aksini ben tavanda gördüm, diyorum size. Saklamayın, suçu saklamak, inkâr etmek; onu işlemekten daha ayıptır.

- Çıkarmadık, öğretmen. (Zorlutuna, 2005: 58)

- Neriman, doğruyu söyle, sana darılmayacağım, hiçbir ceza vermeyeceğim; hatta sana yardım edeceğim. Yalnız sen gerçeği bana anlat! Yalan söyleme bana, yalan söyleme!. .

- Yalan söylemiyorum, müdüranım. (Zorlutuna, 2005: 75)

(...) Padişah tam kırk gün, kırk gece toy, düğün edip ahdini yerine getirmiş. (Güney, 2006: 38)

“A yedi başlım der;bunca yıldır kapındayım bir güne bir gün bu da kimin iti, köpeği deyip de bir lokma bir şey verdin mi bana? Önüme bir tutam ot atıp bir deri, bir kemik bıraktın beni. Yine insanoğlu insanlığını gösterip ot yiyene ot, et yiyene et verdi. Bir yudum suyun bile kırk yıl hatırı var. Böyle iken onun şu insanlığını unuttur da bir kılına olsun dokunursam Allah ne der sonra!” (Güney, 2006: 50 bk. Yardımseverlik)

Açık kapı, kanadını bile kımıldatmaz: “A yedi başlım der, yıllardır açık dura dura yorulduğum, bittim; insafa gelip de bir gün olsun kapayıversen, eline mi yapıştırdı sanki! Yine, tüten ocaklarımın yüzü suyu hürmetine elin adamı gelip kapadı da kolum kanadım dinlendi şuanda. Ya şimdi-iyiliğe kemlik- tutup da yakasına yapışırsam, ağaç ne der, dal ne der!” (Güney, 2006: 50 bk. Yardımseverlik)

“A yedi başlım der, yıllardır kapalı dura dura karardım, kaldım. Bir güne bir gün kaşını kaldırıp da yüzüme bakmadın; başın darda kalınca mı adımı ağzına alıyorsun. Allahdan olacak, yol bilir, iz’an bilir biri gelip açtı da kanadımı, biraz olsun gün, güneş yüzü gördüm, bu iyiliğini ayaklar altına alır da yoluna dikilirsem dal ne der, budak ne der!” (Güney, 2006: 51 bk. Yardımseverlik)

Bu kadarını yalnız Ayşe Teyze’ye bildirdi. Gizli tutmasını tembihlemeyi de unutmadı. Oysa Ayşe Teyze, memnun olurlar, diye haberi ev halkına duyurdu. (Bilbaşar, 2006: 101)

Kahveciden verdiğim yirmi beş kuruşun üstünü almak istemedim; lâkin tok gözlü adam bunu kabul etmedi. Yedi buçuk kuruş aldı, gerisini iade etti.

Türk köylüsünü her zaman böyle gördüm; almaz, hep vermek ister. Yemez, lâkin hep yedirmek ister, karşılık olarak da bir şey almaz. (Nihal, 2005: 32 bk. Duyarlılık)

Tophaneli’nin karısı evde yemeklik kalmadığını söyleyerek alışverişe çıktı. Daha doğrusu aklına koyduğu güzel bir plânı uygulamaya karar verdi. Kocası yıllardır beri doğru dürüst evine bakmıyordu. Zaten yılda en az bir defa hapse girerdi. Kendisini de hırsızlığa alıştırmıştı. Üstelik beklenmedik bu misafirler başına bela olmuştu. Masum bir çocuğu kaçırıp dağ başında bıraktıkları yetmiyormuş gibi, şimdi de zavallı genç bir kızı aynı yere bağlı bırakmışlardı. Bu canavarlardan gidip kurtulmanın zamanı gelmişti. Doğruca karakola gidip durumu komisere açık açık anlatarak: (Canat, 2006: 48)

- Bakın, dedi onlara, bakışlarınızdan, durumu pek kavrayamadığınızı görüyorum. Öyle bir şey olmaz! Bir daha, şurada burada düşürülmüş, unutulmuş bir

şey gördünüz mü, getirip karakola teslim etmelisiniz. Ahlaklı çocuklara yakışan davranış budur, böyledir. Ona, ben buldum diye sahip çıkamazsınız. (Seyda, 2007: 180)

Yerli eserlerde dürüst olma değerinin, şu kişisel nitelikleri yansıttığı görülmüştür:

Türk çocuğu yalan söylemez, doğru olmak; Hak, daima doğrunun yardımcısıdır; dürüst olan her zaman kazanır; verdiği sözü yerine getirme; laf taşıyıcılığı yapmama; iyi niyeti kötüye kullanmama; doğruyu söyleme, dürüst olmayan kişinin vicdanı rahat değildir; en iyi arkadaş yalan söylemeyen, doğru ve dürüst olandır; doğru söyleyen sevilir, sayılır; karşılığı ne olursa olsun onurunu çiğnetmeme; bulunan mal sahibine teslim edilmeli; yalan söyleyen, dürüst davranmayan bunun cezasına katlanır; haklıdan yana davranma; yapılan iyiliği unutmama; Türk (köylüsü) rüşvet yemez, iyiliği karşılıksız yapar; tok gözlüdür.

3. 2. 10. Estetik Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Estetik değeri ile ilgili, yerli eserlerde incelenip elde edilen bulgu ve yorumlar şunlardır:

Sultanahmet camii muhteşem kubbeleri, minareleri ile maviliklerin önünde yükselmişti. Kemal, böyle güzel bir manzarayı ömründe görmemişti.

Sultanahmet camiine, kalem kalem göğe uzanan narin minarelerine baktı. (Uçuk, 2002: 84)

Renkli camlardan süzülen güneş ışıklarında içerisi mavi bir cennetti. Belki bu kadar güzel bir mavilik dünyanın hiçbir mabedinde yoktu. Mavi çinilerin üstlerine lâleler, sümbüller, şakayıklar, karanfiller nakışlı idi. (Uçuk, 2002: 99)

Köylüler yanılmışlardı. Araçtan, Almanya yolcusu bir bildik değil, hiç tanımadıkları bir kişi çıktı. Elli yaşlarında, sakallı, temiz giyimli, kasketli bir adam.

Mavi gözleri, açık teni, beyazlaşmaya yüz tutmuş sarı saçları, bakışı ve tüm davranışlarıyla bir yabancıya benziyordu. Bir yabancı turiste. (Örs, 2005: 8)

Diploma töreni günü Recai Bey belki senelerden beri ilk defa takım bir elbise giydi. Beyaz gömleğinin manşetlerine altın kol düğmelerini ve boğazına boyun bağı taktı. (Tuğcu, 2006: 77 bk. Saygı)

“Pembe gün yaprağı gibi, nermin ve parlak çehresi üstünde bir ilkbahar seması kadar parlak, aydınlık kocaman mavi gözleri var. Fakat bazen kıvrıkcık, kumral kirpiklerin gölgeleri içlerine doluyor da o berrak sema parçaları üstünde yer yer menevişler, hareler vücuda getiriyor. Dümdüz, bembeyaz alnuna altın renkli küçük saç kıvrımları düşüyor ve beyaz boynunun iki yanından bir çift kalın, parlak örgü sarkıyor, dudakları kızıl bir gül goncasına benziyor ve dişleri pırıl pırıl yanan iki dizi inciye. ” (Zorlutuna, 2005: 18-19)

Çocukluk rüyalarımı süsleyen acayip, olağanüstü çiçeklere benzer bir yüzü vardı.

Bu hafif çilli, mat, pürüzsüz, ince yüze o rüya ve hülya dolu gözler, ne kadar yakışır! Ve bu solgun yüzü çerçeveleyen alev saçlar, onun güzelliğine bambaşka bir mana, âdeta esrarengiz bir hava katıyordu. (Zorlutuna, 2005: 101)

Acaba bugün neler olacak?

Kim bilebilir.

Ufuklar aydınlanıyor işte.

Şehirlerden çok uzaklarda bir gelincik tarlası sabahın ilk ışıklarını karşılamaya hazırlanıyor. Güneş tam doğacakken çıkan hafif bir esintiye kadar, incecik otlar bile hiç kımıldamadan beklerler. Güneş sanki görülen bir şey değil de duyulan bir şeymiş gibi etrafta dinlerler.

Gelinciklerin kıpkırmızı yaprakları üzerinde buzlanmış çiğ taneleri var.

Her şey hafifçe ıslak.

Sanki saydam bir branda pırıltılar içersinde alabildiğine uzanıyor. Bu ince örtünün altında gelinciklerin yaprakları kırmızı, ortalarında siyah püskülleri.

Çeşitli otlar değişik yeşillerle parlıyorlar. Bunları kaplayan milyonlarca çiğ kabarcığı birazdan eriyip su olacak. Çünkü güneşin sıcak ışınları gelmek üzere. (Zarifoğlu, 2005: 5)

Yonca Kız, büyük havuzu, güllerle sarmaşıkların sarıldığı kameriyeleri, çiçek tarhlarının arasına konmuş kanepeleri, süslü direkler üzerindeki fenerleriyle burasını Kültürpark'ın bir parçası sandı. (Bilbaşar, 2006: 78)

İnegöl'e üç saatte gidilirmiş, yarı yolda Aksu varmış. Aksu, ne güzel isim... Hayalimde bir masal dünyası canlanıyor: Söğütlerle çevrilmiş ak köpüklü bir dere... Kenarında al yanaklı, mor şalvarlı, sarı örgülü geç kızlar... Boy boy ekin alanları... Papatya, gelincik tarlaları... Tek katlı, beyaz köy evleri... Şurada burada Aksu'nun şırıltısına uygun türküler. (Nihal, 2005: 30-31)

Ayrıca meyve ağaçlarının bakımından, sebze yetiştirmekten de çok iyi anlıyordu. Gül Dede bu köşke geleli bahçe, bahçe olmuş, civardaki köşk sahiplerini kışkandıracak kadar güzelleşmişti. (Canat, 2006: 63)

Ders yılı bitmek üzereydi. Şerife Hanım ve Hüseyin yeni evlerinin bahçesini düzene koymuşlar, evin arkasındaki boşluğa çeşitli sebzeler dikmişlerdi. Girişte ve evin çevresinde bir metre genişliğinde beton dökülmüştü. Bu beton yolların etrafını demir parmaklıklarla çevirip, sarmaşıklarla donatmışlardı. Bahçe kapısına kadar, iki buçuk metre yükseklikte demir çubuklardan kemerler vardı. Sarmaşıklar bu kemerlerin üzerini kapatınca, yeşil bir koridor meydana gelmişti. Sarmaşıkların arasına dikilmiş asmalar da bu çubuklara doğru uzanmaya başlamıştı. Yandaki boşlukta etrafı güllerle çevrili, yıldız biçiminde, mermerden yapılmış bir havuz vardı. Havuzun yanında yine demir çubuklardan kemerlerle küçük bir çardak yapılmış, etrafı üzüm asmalarıyla donatılmıştı. (Canat, 2006: 91)

Başına giydiği büyük Tunus fesinin üzerine büyücek bir yemeni sarar. Geniş göğsünü güçlükle kaplayabilen kaytan ve sırma işlemeli çuha yelekteki düğmelerin çoğu, hemen hemen yaz kış açık bulunur. Yeleğin üzerindeki sade, çuha cepkenin kolları biraz kısadır. İri, dolgun bilekler daima göze çarpar. Belinde en iyisinden, zemini beyaz çiçekli bir acem şalı görülür. Bunun sarı zeminli bir eşi de omuzunda yahut kolunda bulunur. Bunu çoğunlukla mendil niyetine kullanır. Belindeki şalın içinde gizli olan kapaklı, iri “Corci Piryol” saatin sırma örme işlemeli, ortası düğmeli kösteğini yeleğin üst kısmındaki düğmelerin birine iştiririr. Dizlerinden bir parça aşağı inmekte olan çuha şalvarın alt taraflarına beyaz ahıska tozlukları örtmüştür. Ayakları galatakâri, az üstlü, zarif kırmızı yemenilere alıştıdır.

Üzerine, bırakın eski bir şey giymeyi, rengi kaçmış elbise bile giymez. Pek yakışıklı, dolgun vücutlu bir Osmanlıdır. Bununla beraber pek şişman da sayılmaz. İstanbul’da doğup büyüymüş; fakat kendisini bilmeyenler İstanbullu zannetmezler. Saraçhane halkından Ali Bey’i tanıyanlar henüz az değildir. (Muallim Naci, 2005: 9)

Çocukluğunda, o zaman, yaşı altmışı geçkindi. Ama yuvarlaklıkları ortalarına doğru eğri büğrü olmuş porsuk kaşlarının üstüne rastık şerbeti gezdirmek, gerdanda, renksiz kalmış eski benlerini tazelemek, kirpiksiz göz kapaklarını sürmeyle gölgelendirmek alışkanlığında, hoppalıkta emekliye çıktıktan sonra bile hâlâ ayak diriyordu. (Gürpınar, 1997: 27)

Kocası Hacı Hasan Efendi’ye gönül okşayıcı görünmek isteğinden gelen bu hoppalıklarına karşı takılmaktan kendilerini alamayan komşu hanımlarına:

- Kardeşler, viran evi gösteren biraz boya, biraz badana, biraz temizlik, derlilik, topluluktur... diye karşılık verirdi. (Gürpınar, 1997: 27)

Yerli eserlerde estetik değerinin, şu kişisel nitelikleri yansıttığı görülmüştür:

Türk mimarîsinin estetik güzelliğinin farkında olma; dış görünüşe özen gösterme; estetik olma, uyumlu kıyafet giyme; özel günlerde özenli giyinme; yaşanan mekânı estetik hâle getirme.

3. 2. 11. Hoşgörü Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Hoşgörü değeri ile ilgili, yerli eserlerde incelenip elde edilen bulgu ve yorumlar şunlardır:

O isteğini Allah, Yürekdede'nin yüreğine ilham ederse olur, etmezse de olmazmış. Ona da razı buna da razı Ayşe Nine! (Zarifoğlu, 2005: 30)

Davranışı bana olağan gelmişti oysa. Çünkü, bizlerden daha iri yapılı olması yüzünden, sınıfımızda onunla kimse başedemezdi. İslatmadığı çocuk, çimdirmedığı kız kalmamıştı... Hemen oturduğum yerden söylendim:

- Kızma be Metin! Doğrusu, yerinde bir şaka. Hem de hiçbir yanıma acımadı. (Kocagöz, 2005: 12)

Nezihe Hanım Oğuz'u bu uygunsuzluklarında büsbütün başı boş bırakmanın da doğru olamayacağını görüyordu. Çok hiddetli bir yüzle gözlerini Oğuz'un gözlerine dikti. Öylece çocuğun beynine akıyormuş gibi bir zaman baktı. Bütün sınıf da ona dönmüş, onu seyrediyordu. Muallim hiçbir şey söylemeden çocuklara döndü. (Çalapala, 2006: 61)

- Çocuklar yürümek istiyorlar! dedi.

- Hiç olmazsa Selim'in hizmetçi ile beraber tramvayla gidip sizi Sultanahmet'te beklemesine izin verseniz... Havaalar bozuk, çocuğun hastalanmasından korkuyorum.

Genç hoca biraz düşündü. Bembeyaz yüzlü, çekingen ruhlu, örümcek tabiatlı Selim'in yarın öbür gün hastalanması ihtimalini aklından geçirdi. Cevap verdi:

- Peki... (Çalapala, 2006: 82)

- Hiç! Karşılığını verdi. Köpeklere birer parça kemik. Derece alan sahiplerine gelince; onlara da, kaybeden yarışmacılar tarafından tatlı ya da şeker ziyafeti.

Kurt Goldman:

- Olmaz!... diye karşı koydu. Böyle bir yarışma ödülsüz olamaz! Ben koyuyor bu yarışa ödül! Birinciye 500, ikinciye 300, üçüncüye de 150 lira. Tamam mı?

Almanın bu davranışı, Muhtar'ın ve yanındakilerin çok hoşuna gitmişti. Teşekkür etti. Önce, 'İstemez. Ne gerek var?' gibilerden naza çekti. Sonra:

- Mademki siz böyle istiyorsunuz, dedi. (Örs, 2005: 10)

- Bay Kurt Goldman, dedi. Artık her şeyi biliyoruz. Yadsımaya kalkışmakta bir yarar yok. Siz, köyümüze iyi niyet elçisi olarak değil, tarihi yapıtlarımızı kaçırmak için geldiniz. Bu yönünüzü saklamak için başvurduğunuz bütün yollar boşa çıkmış bulunuyor. Bugüne dek size bilmeden dostluk ettik, ama bundan sonra bizden dostluk görmenize olanak yok. Çünkü tarihi yapıt kaçakçılığı, Türk yasalarına göre ağır suçtur. Biz konuksever bir ulusuz. Fakat suç işleyen konuklarımızı da bağışlamayız. Cezanızı çekeceksiniz, Bay Kurt Goldman... (Örs, 2005: 94 bk. Misafirperverlik)

Sınıfta iki Zeynep vardı. Biri pembe-beyaz, sarışın bir kızdı: 62 Zeynep Recep. Öteki sütlü çikolata rengine, kıvrıcık, sarı saçlı bir çocuktü. İnce, zarif manalı bir yüzü vardı.

Arkadaşları öbürüne "Sarı Zeynep" derler, bunu sadece "Arap!" diye çağırırlardı.

"Arap!. . "

O, bu hitaptan sinirlenmiş görünmez, onlara hep gülerek cevap verirdi. (Zorlutuna, 2005: 31)

- Henüz vakit geçmiş değildir. Şu anda da itiraf etse onun suçunu çocukluğuna bağışlayacağım. (Zorlutuna, 2005: 59 bk. Dürüstlük)

Gözlerime dolan yaşları göstermemek için camı derhâl kapadım. Bir zaman öyle kaldım, düşündüm; sonra kararımı verdim. Gidip yengesini görecektim, kızamıklı çocuğa nasıl bakılmak gerektiğini ona anlatacaktım. Ve bunu yaptım.

Kadıncağz, beni tersleyebilirdi, ama terslemedi; sözlerimi biraz da alaylı bir sessizlikle dinleyerek kabul etmiş göründü. (Zorlutuna, 2005: 91 bk. Duyarlılık)

Her türlü menfaatin üstünde bir “aşk”la bir maksada bağlanmanın ne demek olduğunu bilmiyorlardı. Maksat uğrunda ölmenin de güzel, pek güzel bir şey olabileceğini duymıyorlardı. Bunu ömürlerince duymamaya “mahkûm”dular. Onlara için için acıyor; bazen kulaklarına kadar gelen budalaca ve zalimce tenkitlerini bu merhametle karşılayarak hoş görüyordum. Ve hastalığım müddetince kapıdan hiç eksik olmayan “kasketli başlar”ın candan ilgileri ve sevgileri bana yetiyordu. (Zorlutuna, 2005: 120)

Acelesi olup da öne geçmek zorunda kalan genç birine yaşlılar şöyle göz ucu ile alttan bir bakıyorlar. Ama onun, kolları vücuduna adeta yapışmış nerdeyse evlerin duvarına sürünerek ve başı önünde yürüyüşü karşısında yürekleri hemen yumuşuyor ve ona içlerinden dua ediyorlar. (Zarifoğlu, 2005: 28)

(...) Neye mi dedin öksüz dana, bu misli menendi görülmedik güzel bunca kök zadeleri, ot zadeleri bıraktı da, gele gele gelip benim yanıma oturdu; has kızımı, elmas kızımı da öyle sevip okşadı, öyle bir sevip okşadı ki” diye birin yanına bin katarak atıp eğirdikçe öksüz kız da gülmek için dilini dudağını ısırp duruyormuş. (Güney, 2006: 18)

“Ak yürekli yenge demiş; bana ettiklerini ne kırk satırla ödeyebilirler, ne kırk katırla. . Bir var ki bu da bir ana, bunun da bir kızı var; bana oldu olanlar, bari ona olmasın; anası günahını kanyla öderse, kızı da benim gibi bir üvey ananın eline düşer sonra. . İyisi mi, ben Allaha havale ettim; gayrı ne padişaha duyurun, ne de padişah oğluna; aramızda bir sır olarak kalsın bu!” deyince, ana kız gelip eline, eteğine sarılacak olmuşlar ama, ne elini vermiş, ne eteğini; kendi eğilip yüzlerini,

gözlerini öpmüş ve sonra sakladığı bohçayı çıkarıp güller gibi giyinmiş, selviler gibi süzölmüş önlerinde! (Güney, 2006: 23)

“Be Allahın gafilleri, hiç mi feleğın aynasına bakmadınız? Sizde padişah olacak yüz, vebal taşıyacak omuz var mı ki, yağmur yağmadan sele gidiyorsunuz... .”(Güney, 2006: 41)

“(...)Bari şu ettiğıniz, ayağınıza dolaştıktan sonra olsun, haddinizi, hududunuzu bilin de, bir daha çiziden dışarı çıkmayın, yoksa karışmam, küçük kardeşinizin kılıcı başınızın üstünde!” deyip, gönlünden kopsa da kopmasa da birer beylik vermiş bunlara; Mıstığı da başlarına padişah yapıp köşesine çekilmiş... (Güney 2006: 41)

Nazlı işini bırakmış, hiç kımıldamadan bu sesi dinliyordu. Gözlerinin önüne kasabanın mescidi gelmişti. Babası orada küçük minarede ezan okur, Hristiyanlar bile durup onun sesini dinlerdi. (Tuğcu, 2006: 58 bk. Saygı, Sevgi)

OLDU, BİTTİ

(...)

Onlar böyle uğraşırken;

Oyun benim, oyun senin...

Saklambaç araya gitti,

Düdük öttü: - Oldu bitti! (Fikret, 2005: 72)

Fatma Hanım, ağlamaklı bir sesle:

- Senin suçun yok. Kocan olacak o adam, gerçekten hainmiş. O, bu eve bir daha ayak basamaz. ama senin için kapımız daima açıktır, dedi. (Canat, 2006: 52)

(...) elinden başka el öpmez, kimseye de elini öptürmezdi Salim Öğretmen. Onların başlarını okşayıp hepsiyle ayrı ayrı el sıkıştı.

- Gider, ondan da özür dileriz, diyorlardı.

- *Bana söz verdiniz ya, yeter! dedi. Anlaştık. Size güveniyorum.* (Seyda, 2007: 184)

Yerli eserlerde hoşgörü değerinin, şu kişisel nitelikleri yansıttığı görülmüştür:

İnsanları olduğu gibi kabul etme; zararsız şakaları hoşgörme; öğrencilerin hatalını doğal karşılama; önerilen teklifleri nezaketle karşılama; kültürel mirası, tarihî eserleri koruma; farklılıkları kabul etme, ırk ayrımı yapmama; düşünceleri dinleme; tenkitleri hoşgörü ile dinleme; kötülüğe karşı iyilikle cevap verme; dini inaçları hoşgörü ile karşılama; arkadaşlarla oynarken uygun davranışlarda bulunma; yapılan hatayı herkese genellememe; hataları bağışlama.

3. 2. 12. Misafirperverlik Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Misafirperverlik değeri ile ilgili, yerli eserlerde incelenip elde edilen bulgu ve yorumlar şunlardır:

Misafirliğin dinlerde bile yeri vardır. Hele Şark'ta misafirseverlik âdete kutsal bir vazife sayılmıştır. Türklerin misafirseverliği bütün dünyada meşhurdur. Araplarınki de öyle. Evin kapısından içeri girmiş olan adam ev halkından sayılır.

Araplar İspanya'ya yerleştikleri zaman misafirseverliklerini ora halkına da yaymışlar. Gırnatalı bir ihtiyarın hikâyesini bilmem bilir misiniz? Bir gün o ihtiyarın kapısı çalınmış. Adam açmış. Yüzü gözü kan içinde bir yabancı Tanrı misafiri olduğunu söyleyerek kendisini içeri almasını ihtiyardan rica etmiş, o da adamı içeri almış. Az sonra kapı tekrar çalınmış. Be sefer jandarmalar ihtiyarın oğlunun cesedini getirmişler. O civardan geçen bir adamın onu vurup kaçtığını söylemişler.

İhtiyar birden sarsılmış, fakat az önce kapısından içeriye misafir diye aldığı, evladının katilini teslim etmemiş, ancak jandarmalar gittikten sonra katile dönüp:

-Çık dışarı, evimden dışarı çık ki seni kovalayabileyim! diye bağırmış.

Bu hikaye yalan mıdır doğru mudur bilmem ama misafirliğin bazı topluluklarda ne derece kutsal sayıldığını oldukça iyi gösteriyor. (Rado, , 2007: 44)

Yine mesela bir Fransız anlatıyor: Şam'da bir Arap'la iyice dost olmuşlar. Bir gün Arap'ın canının çok sıkıldığını fark eden Fransız sebebini sormuş.

Arap da:

-Bugünlerde Allah beni sevmiyor galiba, demiş. Dört gündür evime bir tek misafir olsun göndermedi. (Rado, , 2007: 45)

Misafirlik samimi olmalıdır. Onun için insan kimlerle ahbablık etmek istiyorsa onların misafirliğine gitmeli, ahbablık etmek istemediklerinin de misafirliklerini kabul etmemeli ki samimiyet dışı bir misafirlik oyununun can sıkıcı tepkilerine uğramasın. (Rado, , 2007: 47)

Her misafirin, ne kadar alçak gönüllü olursa olsun, biraz itibar istediğini unutmamalı!

- Gözün aydın dedi Yürekdede karısına.

- Gözümüz aydın dedi Ayşe Nine, şükürler olsun misafir gönderene. (Zarifoğlu, 2005: 31)

- Size bir soğuk ayran getireyim. Sonra da kalın, misafirimiz olun. Yemeği bizimle yeyin. Biz de size dua eder, teşekkür ederiz. (Zarifoğlu, 2005: 34)

- Vah dedi Ayşe Nine vah benim kara başım, kara yazgım. Amanın aman, ben yanmışım helak olmuşumda haberim yok. Allah sana uzun ömürler versin, benden alsın sana versin. Vah bana ki ben niye daha önce bunu düşünmedim. Dünya malı, dünya hırsı benim gözümü kör etmiş de haberim yok. Vallahi kesip yedirelim bir çare, iyi olur, âlâ olur. (Zarifoğlu, 2005: 38)

- Elhamdülillah, Allah bize misafirler gönderdi. Hamd olsun onları ağırladık. Önlerine de Allah'ın verdiği nimetleri koyduk. (Zarifoğlu, 2005: 52)

- *Bir kazan bulgur pilavı pişirip ne kadar yağımız varsa kızdırıp dökeceğim üzerine. Sonra da iri taslarla soğuk ayran, genişçe sahanımızda tepeleme yoğurt, taş gibi, dün çaldımdı, öğle bir tutmuş ki sorma. Birazda ekmeğimiz var. Vakit olsa da o kadar daha yapsam.* (Zarifoğlu, 2005: 37)

- *Hoş bulduk Sezer Hanım, dedi babam: Hüsnü bey bizi bırakmadı da...*

- *Ne demek efendim, ne demek... Elbet iyi ettiniz... Keşke hanımı da getirseydiniz... Özlem! kızım, arkadaşlarına “Hoş geldin” desene! Ali, sen de Şakir amcanın elindekileri al...* (Kocagöz, 2005: 78)

Oğuz eve geldiği zaman hemen annesini karşısına aldı:

- *Anne, öbür gün bir misafirim gelecek... Ortalığı sil süpür emi?*

- *Kim o misafir?..*

- *Nene lâzım canım... Gördüğün zaman pek beğeneceksin... Yalnız benim odamı güzelce süsüle, sonra misafire çıkarmak için biraz da yemiş al...* (Çalapala, 2006: 122)

Kapı açıldı. Süzen, elinde büyük tepsi ile içer girdi. Arkasından simit tabağı ile Kemal geliyordu. (Uçuk, 2002: 127)

Bazen, Yıldız dükkâna uğradığı zaman oturmağa geliyorlardı. Recai Bey bir ibiş kafasının suratının boyasını, kaşını, gözünü, bıyıklarını kıza yaptırıyor. Bazen:

- *Yavrum, misafirlere soğuk bir şey ver, diyordu.*

Yıldız buzdolabından limonata veya ayran alıp misafire veya misafirlere birer bardak veriyordu. (Tuğcu, 2006: 26)

İçim bir fena oldu. Kapının önünde dondum kaldım. Kendimizi yapayalnız, bir garip hissettim. Dayımı gördüğüm zaman, duymuş olduğum o sevinç, o güven duydum kaybolup gitti. Misafir böyle mi karşılanırdı! Köyümüzde her aile, misafiri

için adeta canını verirdi. Hele anam! Misafire ne kadar candan davranırdı. Gelen dilencilere bile güler yüz gösterirdi.

Yengem, dayımla da ne soğuk konuşmuş, onu kapının önünde bırakıp gitmişti. Evin erkeği böyle mi karşılanırdı? Anamın babamı karşılayışı ne kadar başkaydı. Ben şaşkın bir şekilde bunları düşünürken dayım: (Boyunağa, 2005: 72 bk. Saygı)

Gerçekten böyledirler. Türk'ün geleneksel konukseverliği onlarda olgunluğunu bulmuştur; konuktan canlarını esirgemezler. Kadını, gerçi, daima kendilerinden daha güçsüz görürler, ama bu güçsüzlüğe karşı duydukları acıma, çok defa, sevgi, saygı oluverir. (Zorlutuna, 2005: 113)

Ayşe Teyze gözünü kuruladı, kalktı. Sultan Bacı'ya, yataklara, yorganlara temiz çarşaflar geçirmesini, bir köşeye de Yonca Kız için Şehvar'ın eski karyolasını kurmasını tembihledi. (Bilbaşar, 2006: 44)

Hatırları kalmasın diye Hatice Hanım geceyi Urgancılar'da geçirmeye karar verdi. Kezban gelin misafir odasına sakızlar gibi temiz yataklar yaydı. Onlar için güzel yemekler pişirdi. Akşam yemeğini yer sofrasında toplanıp, gülüşe söyleşe yediler. Hatice Hanım, Kezban geline hiç bu kadar lezzetli yemekler yemediğini söyledi. Kadınlığını, hanımlığını öve öve bitiremedi. (Bilbaşar, 2006: 161)

Trabzonlu otelci Ferhat Ağa akıllı, ciddi bir adam. Çabuk dost olduk. Bana elinden geldiği kadar ikram ediyordu. Hatta ipek böcekleri olmasa, beni evinde yatırmak istediğini bile söyledi. Hâlbuki bütün odaları ipek böcekleri, dut yapraklarıyla dolu idi. Kendileri bile bahçede yatıyorlardı. (Nihal, 2005: 52)

Evin bütün odaları, ipek böcekleriyle dolu idi. Benim misafir edemedikleri için ev sahipleri çok üzülüyorlardı. (Nihal, 2005: 58 bk. Duyarlılık)

O gece yatağımı büsbütün değişmiş buldum. Ferhat Ağa evinde –herhalde kızlarının çeyizinden olacak- mis sabunu kokan yeni patiska çarşaflar, kırmızı fisto işlemeli yastık yüzleri getirip yaymıştı. Artık otelin geçici bir müşterisi değil, otel sahibinin kendi evinin misafiri olmuştum. (Nihal, 2005: 59)

Çoğu evine uğramadan, tarla dönüşü buraya gelmişti. Hem şehirli misafiri görmek, hem de “düğün” yaparak ona ikram etmek... (Nihal, 2005: 68)

Ne olursa olsun, bu köylüler ikramcı insanlar... Bu zahmete girmemelerini kendilerine gündüzden rica etmiştim. Kendi hesabımıza, köyden bir şeyler aldırarak istemiştik. Bunu kabul etmediler, bizi kendi misafirleri saydılar. (Nihal, 2005: 71)

Sırma işlemeli mor kadife gelinlik elbisesinden yapılmış bir yorganla bana köyün en muhteşem yatağını hazırladılar. Öbür bayanlara da ikinci derece bir yatak serdiler. (Nihal, 2005: 72)

Köylüyü nasıl sevmemeli? Yaşama derdi, kavgası içinde şiirlerini, zevklerini kaybetseler de insanlık tarafları yaşıyor.

Hele Türk'ün en değerli geleneği olan misafirperverlik vasfını hiç kaybetmemişler.

Ben bu ikramlara karşı ne yapabilecektim? Para versem almayacaklar.

Geri götürmeyeyim diye çantamdaki çayı, şekeri ve Bursa'dan aldığım karamel kutusunu masanın üstüne bıraktım. Onu bile geri vermeye kalktılar. (Nihal, 2005: 73 bk. Sevgi)

Kadın uğurlama görevini oğluna bıraktı. (Seyda, 2007: 163)

(...) Varna'da bulunduğumuz sırada eşi bizi defalarca evine davet edip bize pek çok ikramlarda bulundu. (Muallim Naci, 2005: 37)

Gündüz gibi bir mehtap avluyu aydınlatıyordu. Kezban, Yörük Hoca, dış çite kadar misafirleri teşyi ettiler . (Seyfettin, 2003: 121 bk. Saygı).

- Bay Kurt Goldman, dedi. Artık her şeyi biliyoruz. Yadsımaya kalkışmakta bir yarar yok. Siz, köyümüze iyi niyet elçisi olarak değil, tarihi yapıtlarımızı kaçırmak için geldiniz. Bu yönünüzü saklamak için başvurduğunuz bütün yollar boşa çıkmış bulunuyor. Bugüne dek size bilmeden dostluk ettik, ama bundan sonra bizden dostluk

görmeye olanak yok. Çünkü tarihi yapıt kaçakçılığı, Türk yasalarına göre ağır suçtur. Biz konuksever bir ulusuz. Fakat suç işleyen konuklarımızı da bağışlamayız. Cezanızı çekeceksiniz, Bay Kurt Goldman... (Örs, 2005: 94)

Yerli eserlerde misafirperverlik değerinin, şu kişisel nitelikleri yansıttığı görülmüştür:

Türk milleti misafirperverdir; misafire saygılı olma; konuğu ağırlamaktan mutlu olma; misafire içten davranma; misafire ikramlarda bulunma; misafirle sofrayı paylaşma; yiyecek tek ekmeği misafirle paylaşma; misafiri güler yüzle karşılama; misafir için hazırlık yapma; misafiri en iyi şekilde ağırlama; misafiri uğurlarken kapıya kadar eşlik etme.

3. 2. 13. Özgürlük Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Özgürlük değeri ile ilgili, yerli eserlerde incelenip elde edilen bulgu ve yorumlar şunlardır:

“ Ölüm geldi,” dedim.

Bilge sakindi.

“Gelsin,” dedi. “Köle gibi yaşamaktansa, ölmeyi yeğlemek gerekir. Sen karışma bu işe ama.” (Yıldız, 2005: 47)

- Hey bana bakın delikanlılar. Analarınız, kız kardeşleriniz, yavuklularınız, taze karılarınız gavur eline düşecek. Sizi de körpe şalgam gibi doğrayacaklar. Koca nineleri çiğneyecek, ihtiyarları sakallarından sürecekle. Siz burada ne bekleyip durursunuz? Kanınız mı kurudu? İçinizde yirmi, otuz kişi de çıkmaz mı, peşimden gelsin de bu heriflere dünyanın kaç bucak olduğunu öğretilim?

İlk önce yağız bir delikanlı, sonra başı sarıh olan Kaya, yedi sekiz genç ilerledi. Bundan sonra erkekler bir ağızdan bağırıldılar:

- Hazırız Osman baba. (Tuğcu, 2006: 64)

- *Doğup büyüdüğümüz yerlerde barınamadık.*

Malımız, evimiz, barkımız düşman elinde. Çekmediğimiz acı kalmadı. Eh, vatan toprağıdır diye dayandık. Gel gelelim herifler ırzımıza da göz diktiler. Göç etmeye karar verdik. Kaçan kaçtı. Kaçmayanlar canından oldular. Sıra bize geldi. Çölü geçip Türkiye'ye varmağı düşündük. Yola çıktık. Yollarda çok iş geldi başımıza. Bizi yabani hayvanları avlar gibi kovaladılar. Allah yardım etti, aç susuz kaldık ama kuru canımızı kurtardık. (Tuğcu, 2006: 34)

Yerli eserlerde özgürlük değerinin, şu kişisel nitelikleri yansıttığı görülmüştür:

Özgürlük için mücadele etme; köle gibi yaşamaktansa özgür olmayı tercih etme; zorlamalara boyun eğmeme; düşünceleri özgürce ifade etme.

3. 2. 14. Sağlıklı Olmaya Önem Verme Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Sağlıklı olmaya önem verme değeri ile ilgili, yerli eserlerde incelenip elde edilen bulgu ve yorumlar şunlardır:

Kanuni Sultan Süleyman, eşi olmayan kudretiyle devletin hudutlarını alabildiğine genişlettiği zaman, belki de başının hafifçe ağrıdığı ve bu yüzden hayattan aldığı bütün keyfi birdenbire kaybettiği gün eline kalemini alıp divanın bir kenarına, “Olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi” diye yazıvermiş. (Rado, 2007: 142)

- *Çocukluğumdan beri hayal kurardım, dedi, belki bu duvarların arasında bir hazine gizlidir. Sopamı vurunca sıvanın ardındaki boşluk ötecek. Hemen orayı kazacağım, Bizans altınları gürleyip akacak. Patrona haber vereceğim, elbet bana da bir pay düşecek.*

Güliyordu.

- Ne hazine çıktı, ne altın!... Sonra anladım ki dünyada hazine çalışmak, saadet sağlkmış. (Uçuk, 2002: 73)

Recai Bey, hemen her akşam ona öğüt veriyor, yaşamak istiyorsa, çevresindekileri rahatsız etmemesini, özellikle sigarayı çok azaltmasını ve artık onurluğa bir nihayet vermesini söylüyordu. (Tuğcu, 2006: 75)

“Cuvara içmem, değil mi bizim oğlan?” diye sordu.

“İçmen!” dedi Mehmet Torlak.

“Aman içme o kötü şeyi!” dedi, Aksekili Ağa. (Bilbaşar, 2006: 18)

“Zor. Ben her sabah vitamin hapları içiyorum. Cici annem ekmeğime tereyağla reçel sürüyor. Rafadan yumurta yiyorum. Küçük halam diyor ki...”(Kemal, 2006: 44)

Güneşte büsbütün sararmış duygusunu veren tozlu, sarı kaşlarının altında kurşuni bebekli gözlerini duvarlara, duvarlardaki ‘Hastalıktan korunma afişleri’ne kaldırıyor, onlara şaşkınlıkla, çok önemli ve esrarlı bir şeyler görüyormuş gibi, gene de öksüz bir olgunlukla, gösterişsiz bakıyordu.

Karşı duvarda yan yana iki afiş onu özellikle ilgilendirdi. Soldaki afiş, sarı zemin üzerinde kırmızı kuşak ve kahverengi poturlu bir köylünün ayağının dibinde kalan ufacık evlerden kaçmasıydı. Ali, eşyanın uzaklaştıkça küçüleceğini aklına bile getirmediği gibi, adamın üstüne gelen sivrisinek bulutundan kaçtığını da fark etmemişti. Onun için, bu koskoca adamın sebepsiz yere neden kaçtığını anlayamadı. Bir ara, (Kemal, 2006: 70)

Yerli eserlerde sağlıklı olmaya önem verme değerinin, şu kişisel nitelikleri yansıttığı görülmüştür:

Sağlıklı olmayı en büyük saadet kabul etme; sigarını sağlığa zarar verdiğini bilme ve kullanmama; sağlıklı olmak için iyi beslenmenin gerekliliğini bilme; sağlıklı yaşamak için halkı bilgilendirme.

3. 2. 15. Saygı Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Saygı değeri ile ilgili, yerli eserlerde incelenip elde edilen bulgu ve yorumlar şunlardır:

-Beyciğim, dedi Ayşe Nine, sen nasıl emreder nasıl münasip görürsen benim için güzel olan o.

-Sultanım o ne biçim lakırdı, sen ne arzu edersen benim arzumda o.

-Allah ömrünü hayırlı etsin beyim efendim, ben de arzu ne gezer, ben sana uydum, senin ağzına bakarım. (Zarifoğlu, 2005: 10 bk. Sevgi)

Hasan Dede kollarını çemredi, geldi. Nine yavaş yavaş, kutsal bir iş yapar gibi ibrikle döktü suyu Hasan Dede'nin avuçlarına.

Sıra ayaklarını yıkamaya gelince Hasan Dede ibriği aldı ayaklarını kendi yıkadı. (Zarifoğlu, 2005: 11)

Hani ayıp olmasa, nalları dikmiş diyeceğiz. (Zarifoğlu, 2005: 15)

Toprağa basmaya korka korka, otları ezmekten çekinerek epey gezip gördükten, yakın bir pınar bulup sularını tazeledikten sonra, epeyce ince fikirlere dalıp çıktıktan sonra dönüp dolaşıp kıl çadırlarının yanına geldiler. Vakit öğle oldu. (Zarifoğlu, 2005: 30 bk. Sevgi)

Tümü birden dürtülmüş gibi yerlerinden irkilip fırlamışlar, ellerini yüreklerine çalıp:

- Estağfirullah, estağfirullah, diye mırıldanmışlar. . (Zarifoğlu, 2005: 33)

- *Onca ihtiyaç sahibi dururken bizim padişahı meşgul etmemiz doğru mu?*

Padişah neredeyse diz çökiüp Yürekdede'nin elini öpecek, kendini açığa vuracaktı. (Zarifoğlu, 2005: 50)

- *Bir hatuna kocasından daha iyi düşünen erkek olmaz. En iyi kocası düşünür. (Zarifoğlu, 2005: 54)*

- *Aman da benim ço'cum gelmiş... Aman da hayırsız oğlum gelmiş... Gel bakem, öp ninenin marsık ellerinden... (Kocagöz, 2005: 45)*

Şimdi kolayca hatırlıyorum; o gün, 1938 yılının 29 Ekim'iydi. Bayramın önceden içimize yerleşen sevinciyle uyanmıştık. Pencereden bakınca, avlu kapısında, babamla Halimefendi Amca'yı en iyi elbiselerini giymiş, o güne önem veren britizlik içinde bulmuştum. Babam ikide bir göklere bakıyor; (Kocagöz, 2005: 104)

- *Çocuklar dedi, sizleri, onun unutulmaz anısı için, üç dakikalık sessiz bir saygı duruşuna çağırıyorum! (Kocagöz, 2005: 111)*

ERTUĞRUL'UN BÜYÜKLÜĞÜ

İlk padişah Osman Bey'in pederi

Ertuğrul Bey yanında refikleri

Bir gün kırdı gezerlerken dövüşen

İki ordu görülür ta öteden.

Harp olur da uzak durur mu erler?

Dizgin vurup bâgirleri sürerler;

Bakarlar ki iki ordu çatışmış;

Kargı, kılıç, balta, topuz katışmış.

*Bilmiyorlar bu kavga edenleri,
Mağlup olmuş bir tarafın askeri. (Gövsa, 2005: 29 bk. Sevgi)*

....

*Şanlı kılıç düşmanların başlarını ezdikçe,
Al bayrağın gölgeleri başımızda gezdikçe*

*Muhtar Bey'i her Osmanlı vicdanında hatırlar;
Çünkü ölmez kolay büyük doğan adamlar... (Gövsa, 2005: 59)*

MİTHAT PAŞA

*Mithat Paşa; bu ismi sen hiç çıkarma aklından.
Mithat Paşa; bu isimdir meşrutiyet temeli.
Anlarsın ki ne iş görmüş kitapları okursan
Büyük adam olmak için büyükleri bilmeli.*

*Otuz sene evvel gelip sadrazam olmuştu.
Meşrutiyet güneşini mülkümüze doğdurdu.
Sultan Hamid yaptığını çekmedi, bozmuştu
Mebusanı dağıtarak sürdü, boğdurdu. (Gövsa, 2005: 35 bk. Sevgi)*

MİLLET ŞARKISI

*Doldurur sineleri fahr ile Osmanlı sözü
Bu büyük nam ile artık görelim göğsümüzü.
Doğruluk, sabır ve hamiyet budur Osmanlı özü;
Bu büyük nam ile artık görelim göğsümüzü.*

*Acze, feryada sebep var mı silinsin yaşımız;
Bin gönül kopsa vatandan kopamaz bir taşımız.
Şimdi Osmanlı denildikçe eğilmez başımız
Bu büyük nam ile artık görelim göğsümüzü. (Gövsa, 2005: 39)*

Bütün bu işbirliği gözünden kaçmadığı için Oğuz onu severdi. Zaten onda zayıflara, sakatlara karşı büyük bir sevgi vardı.

Ata biner gibi sıranın üstüne çıktı: (Çalapala, 2006: 22 bk. Sevgi)

Mektep kapısının sekiz buçuktan evvel açılmadığını bildikleri halde pek çoğu bir iki saat evvelden kapının önüne toplandılar. Herkes kılığına, kıyafetine bir düzen vermeye çalışmıştı. Pabuçları eski, fakat boyanmış; elbiseleri yıpranık, fakat temizdi. (Çalapala, 2006: 65)

O gün gezmeye gideceklerini o kadar unutmuştu ki mektep bahçesine gidip de arkadaşlarını heyecan içinde ve baştan aşağı düzgün elbiselerle gördüğü zaman şaşaladı.

Oo, bu görülecek bir şeydi:

Gözleri çok zayıf olduğu için kocaman bir gözlük takan Nilüfer, bayramlık entarisini giymiş.

Fatin'in arkasında gene her zamanki elbiseleri. Yalnız ütülenmiş ve pabuçları yeni.

113 Gül'ün siyah önlüğü gene parıl parıl yanıyor.

İrfan bu yeni kasketi Cumhuriyet Bayramı şerefine almış galiba?!

Cemile üstüm kirlenmesin diye oturacak yer bulamıyor.

Hele şu kızların arkasında bri gelincik gibi parlayan çocuk!..

Nezihe Hanım onun, patlak çantasını kayışından sallaya sallaya dolaştığını görünce seslendi:

- Oğuz!.

- Efendim?

- Gel buraya bakalım.

Gitti.

Neden kendine bir çeki düzen vermedin?. . Bak yüzünü bile yıkamamışsın!. .

- Yıkadım hocanım!.

- Yanakların çamur içinde, şu cebini annene dik deseydin dikmez miydi? Pantolonunu ütöletmenden vazgeçtim... Hiç olmazsa bir kere fırçalamalıydın. (Çalapala, 2006: 66 bk. Temizlik)

- Çocuklar, dedi. Şimdi Cumhuriyet Abidesi'ni görmeye gideceksiniz. Abidenin etrafında çiçekler vardır, biz de bir demet çiçek yapıp abidenin dibine bırakalım. Böyle hürmet edilen yerlere çiçek götürüp bırakmak âdettir. (Çalapala, 2006: 69 bk. Duyarlılık)

Nezihe Hanım ilk önce onlara Mısır'dan getirilmiş olan Dikilitaş'ı gösterdi. Tekrar geri döndüler. Sultanahmet meydanına gelmişlerdi. Orada; eski Bizans'ın ve hemen bütün Avrupa'nın en yüksek mimarlık abidesi olan Ayasofya'nın yanında Türk'ün zaferini yükselten Sultanahmet Camii'ni göğüsleri kabararak seyrettiler. (Çalapala, 2006: 83 bk. Duyarlılık)

(...)biraz taşkını onun ihtiyar gönlünde bulmuş, bütün çocukları Ahmet'i kadar seven ninenin ellerinden birkaç defa öpmüştü. (Çalapala, 2006: 131)

Durun işte anlatıyorum... Ağabeyime gezmeye başladık... Her taraf park gibiydi... Her taraftan bembeyaz sular şakır şakır akıyordu. Bir ağacın dibinde oturmuştuk. İlerden biri beyaz şapkalı, bastonlu; ikisi zabıt üç kişi geliyordu. Mehmet ağabeyim kolumu dörttü. "Bak Gazi Paşa geliyor!" dedi.

-Resmine benziyor mu?

-Evet ama... Daha güzel... Bizim yanımızdan geçerken bana tatlı tatlı gülümsedi... Ağır ağır bir şeyler anlatıyordu. Ne dediğini duyamadım ama sesi öyle hoşuma gitti ki!..

Burhan, çocuk ağzı ile o günkü büyük sevincini yarım yamalak anlatmaya uğraşırken gözleri dolu dolu olmuş, içinde hop hop oynayan bir şey var sanmıştı. Fakat böyle olan yalnız o değildi. Muallim hanım gözlerini çocuklarının yüzünde dolaşırdı. Hepsini aynı halde gördü; hepsini de Burhan gibi, kendisi gibi sessiz, titrek bir heyecan içinde kendinden geçmiş buldu. (Çalapala, 2006: 29)

- Bakın çocuklar dedi. Sevr Muahedesi'nden sonra düşmanlar memleketimizi paylaşmaya kalkmışlar ve dört taraftan topraklarımıza saldırmışlardı. Anadolu'nun ta göbeğine kadar girip çoluğu çocuğu kesen Yunanlılar orada Türk'ün en müthiş sillesini yediler.

Onların başkumandanı bile elimize esir düştü. Kılıcını Gazi'ye teslim etmeye mecbur oldu. İşte burada gördüğünüz nişanlar, kılıç o büyük muvaffakiyetinin hatıralarıdır!.. (Çalapala, 2006: 84)

- Kemal, babanın hırkasını tut yavrum!

Kemal yatağın ayak ucundaki hırkayı kaparak babasının giymesine yardım etti. Sofraya oturdular. (Uçuk, 2002: 26)

(...) Onun böyle ciddî konuştuğu hiç duyulmamıştı. Bir iş yapacağı zaman ilk önce onların fikirlerini alırdı, müsaadelerini isterdi. Halbuki şimdi kararını erkekçe bir tavır ve sesle ona söylüyordu. (Uçuk, 2002: 41)

Kemal öğretmeninin elini öptü. Teşekkür etti. Usulca çıktı. (Uçuk, 2002: 44)

Kemal'in soluğunu kesen tepelerindeki bayrağı dalgalandıran rüzgâr mı idi? Yoksa yüreğini gururla, muhabbetle şişiren heyecan mı idi? Koca Fatih Sultan'ın yaşadığı odayı görmüştü. Üstünden asırlar geçmişti, ama o yüce hükümdarın ruhu bütün kudreti, azameti ile oradaydı. Sanki Kemal'in biraz gerisinde idi. Ondan taşan

kokuyu solukları ile içiyordu. Bu, yakından koklanınca insanın genzini yakan karanfil kokusuna benziyordu.

Kemal'in göğsünün derinliklerinde yüreğini şişiren heyecan sağnakları çarpıyordu. Bu, Fatih'in ruhundan kopan fırtına idi. Asırlar sonra büyük hakanına sevgi ile, saygı ile koşup gelen küçük erkeğe, gelecek günlerin erine böylelikle varlığını duyuruyordu. Annesi usulca: (Uçuk, 2002: 66 bk. Sevgi)

Eski Hisar Camisinin boş alanına mehter takımı geliyordu.

Kısa bir hazırlanış. Mehterler sıralandılar ve çalmaya başladılar.

Kemal gözlerinde mehterlerin heybetli vücutları, yağız çehreleri, asıl ve ağır hareketleri, arkada surlar, burçlar, dalgalanan bayraklar, yavaş yavaş yaşadığı günden gerilere döndü. Kulaklarında çalparaların, davulların, köslerin sesi, küçük yüreğinde deli vuruşlar. Kanı ateşten bir seldi, hızla damarlarında dönüyordu ve Kemal, Fatih ordusunun arslanları ile, Fatih'in karşısında elpençe divan durmakta idi. (Uçuk, 2002: 67 bk. Sevgi)

Kemal, Usta Barba'yı şaşarak dinliyordu. Kendisi Hristiyandı. Belki de cetleri Bizasa dayanan Rumlardandı. Nasıl böyle konuşabiliyordu!

Usta Barba Kemal'in zihninden geçenleri anlamış gibi sözüne devam etti:

- Halbuki Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u alınca zenginler paralarını gömdükleri yerden çıkardılar, fakirler ise kurulan aşhanelerde karınlarını doyurdular ve o gün bu gün o zamanki beraberlikleri sürdü gitti. (Uçuk, 2002: 72-73)

(...) İçi özlem dolu, gözlerine yaşlar yükselerek onun elini öpüyordu. (Uçuk, 2002: 87)

Kemal elini öpmek üzere uzanırken o: (Uçuk, 2002: 95)

Kemal bütün bunlara bakıyordu. Fakat görmüyordu. Yüceler yücesi Sultan Fatih beyaz atı üstünde idi. Kulaklarında fetih gününün göğü kaplayan “Allah! Allah!” sadaları. Ayasofya’da ilk namazını kılmak üzere muhteşem, beyaz atından iniyordu. Önünde krallara baş eğdiren hükümdar ne kadar gençti!... Mehterlerin zafer türkülerini duyuyordu. Ayasofya meydanı kıyamet günü yaşıyordu... (Uçuk, 2002: 102 bk. Sevgi)

- Ben de annenin ellerinden öperim... (Uçuk, 2002: 145)

Kemal yavaş sesle Mikloş efendisini anlatmaya koyuldu. Vaktiyle Macaristan’dan gelmişti. “Kan kardeşiyiz” derdi. Türk gibi bir şey olmuştu artık. (Uçuk, 2002: 146)

- Ya... evlât! Senin ailenin temeli güzel ve tertemiz bir sevgiyle atılmıştır. Sevginin yaşaması için, eşsiz bir çiçeğe gösterilen bakım gibi özeniş lâzımdır. Annenle ben birbirimize saygı, muhabbet ve şefkatle muamele ederiz. En ufak fikir ayrılığımızda bile seslerimiz normal tonundan fazla yükselmez. Birbirimizin gönlünü kıracak münakaşalardan kaçır, gönlü hoş edecek vesileler ararız. Birbirimizin yükünü, ıstırabını paylaşıyoruz. Böylece evlenmemiz on iki seneyi buldu. Allah bize senin gibi akıllı, ciddî, aynı zamanda neş’eli ve çalışkan bir evlât bağışladı. Verdiğimiz terbiyeyi aldın... Tam manası ile bizim çocuğumuzsun... (Uçuk, 2002: 159-160 bk. Sevgi)

Herşey bir kuş uçuşu çabukluğu ile oluvermişti. Kemal okulunda, sınıfında idi. Arkadaşları Kemal’in dönüşüne çok sevinmişlerdi. 23 Nisan bayramı için hep beraber sınıfı süslüyorlardı. En güzel resimler, renkli el işi kâğıtlarından biçim biçim süsler, fenerler, şeytan minareleri, yelpazeler, yeşillikler, çiçekler duvarlara asılıyordu.

Hele, sevgili Atatürk’üm büstü... Hepsine onun karşısında imişler gibi heyecan veriyordu. Onu öğretmeninin kürsüsü üzerine, iki büyük bayrağın arasına koymuşlardı. Çiçekleri solmamaları için su dolu teneke kutulara yerleştirmişlerdi.

Öyle bir ustalıkla sıralanmışlardı ki, orası gerçekten bir bahçeye dönmüştü. Çocuklar, atalarına hizmette birbirleri ile yarış ediyorlardı.

Kemal'in yüreği kabına sığmıyordu. Son günler içinde olanlar, akıllara durgunluk verecek çeşidindendi. (Uçuk, 2002: 196 bk. Sevgi)

- Ben söylerim! dedi. Annenin ellerinden öperim...

- Teşekkür ederim Kemal! O, yatağında hep sizlere dua ediyor. Şimdilik Allahısmarladık.

Güle güle Ayhan!

Ayhan öğretmeni selâmlayarak çıktı. Kemal, onun arkasından, içini çekti. Annesi, Ayhan'ın annesini hastaneye yatırmıştı. Ayhan'la küçük kız kardeşi Nazlı onlarda misafirdi. Bu iki arkadaş Kemal'i çok sevindirmişti. Anneleri iyi olup çocuklarını alınca onlardan ayrılmak güç olacaktı. Bunları düşünürken göğsünü bir heyecan sağanağı dolduruyordu. Bu sevinç duygusu içinde çantasını topladı. Sonra öğretmenin yanına gitti. Onun elini öptü. Ona güzel bir şeyler söylemek istiyordu, ama hislerini anlatacak kelime bulamıyordu: Ayhan'ı da Kemal'in hatırı için okula almıştı. (Uçuk, 2002: 201)

(...) Ben Türkiye'de çok kaldı. Ben Türkiye'yi, Türkleri çok seviyor! (Örs, 2005: 9)

- Yalnız, sizin kulaklarınızı çekmek gerek! Madem, iinize böyle bir kuşku düştö, annelerinize, babalarınıza söylemeliydiniz. Gelip muhtarınız olarak bana haber vermeliydiniz. Kendi kendinize iş yapmamalıydınız. Bu bir... İkinci noktaya gelince, sizler nasıl oluyor da Bay Kurt Goldman gibi bir adamdan kuşulanabiliyorsunuz?... Onu bir tarihi yapıt kaçakçısı olarak düşünebiliyorsunuz? Ben onunla görüştüm. O aynı zamanda bir su altı bilgini. Bizim gölün de altını inceliyor. Adam, iyi bir insan. Parada marada gözü yok! Böyle olmasa, tam on bin lira okula bağışlar mıydı? Yoksulları düşünür müydü? Hem anlamıyorum, bu adam için nasıl kötü düşünebiliyorsunuz? Sizleri o fırtınada ölümden kurtaran, o değil mi

sanki? Sırf bundan ötürü biz Gölüstü olarak ona şükran borçluyuz. Ters davranış nankörlüktür. Nankör olmayın çocuklar!...

Muhtar, uzun konuşmasını şöyle bitirdi:

- Sonra başka bir şey daha var. Ne diyor büyüklerimiz? Turisti sevin, onu kaçırmayın, diyor. Öyle değil mi? Biz de turisti seveceğiz. Bay Kurt Goldman gibilerini başımızın tacı edeceğiz! (Örs, 2005: 52-53)

- Herkes bir kenara çekilsin! Büyük ve küçük! Konuşmak, gürültü yapmak yok! Unutmayın, bir yabancı konduğumuz var aramızda! Şimdi bu yabancı konduğumuz Kurt Goldman derece alanlara ödülleri verecek. Taşkın bir davranış istemiyorum!...

Gölüstü köylüleri muhtarlarını severlerdi. Ona karşı saygılıydılar. Hemen istenileni yaptılar. Kenara çekilip sustular. Ortada yalnızca yarışta derece alan üç çocuk, Selçuk, Orhan ve Metin kalmıştı. Bir de köpekleri. (Örs, 2005: 16)

Özellikle ortaokul için yaptığı bağıştan ötürü, köyde Goldman'ı tanımayan kalmamıştı. Küçük büyük herkes, ona saygı duyar, rastladıkları yerde önünde eğilirdi. O da, bu türlü davranışları gülerek ve şapkasını çıkararak yanıtlar:

- Merhaba! derdi. (Örs, 2005: 26)

Selçuk şöyle düşündü: Gerçekten bu adam göl altında izinsiz tarihi yapıtı arıyorsa, amacı, bulacağı yapıtı kaçırmaktı. Bu da yasalara göre bir suçtu. Ağır bir suçtu hem de! Köpek yarışına ödül koydu diye, ortaokula bağışta bulundu diye, kendilerini boğulmaktan kurtardı diye onun bu davranışına seyirci mi kalmak gerekecekti? Hayır, bin kez hayır!

Düşüncesini Duygu'ya açıkladıktan sonra:

- Bana sorarsan, dedi. Kurt Goldman'ın bizi kurtarması bir insanlık göreviydi. Biz de buna karşılık kendisine teşekkür ettik. Ama bu iş bitti. Şimdi bir yurt göreviyle

karşı karşıya bulunuyorsak, bu görev kime karşı olursa olsun yapılmalı. Öyle değil mi? (Örs, 2005: 39-40)

- N'olur, harekete geçin! Muhtara söyleyin durumu! Yoksa geç kalacağız! Tarihi yapıt elden gidecek! Alman da kaçacak! (Örs, 2005: 74)

Ama Keloğlan'ı ikna edememişler. Keloğlan, anasının da rızasını alarak çobanlığa başlamış. (Alangu, 2006: 15)

Bir de varıp elini öpecekmiş ama, çoktan buhar olup gitmiş. (Alangu, 2006: 67)

Eşğini çıkarmış ahırdan, sazını vurmuş omzuna, öpüp anasının ellerinden, duasını almış. (Alangu, 2006: 81 bk. Sevgi)

Perihan da bir tahsilat alıyordu. Fakat yalnız o en yakın zamanda kayınbabasına teşekkür ederdi. (Tuğcu, 2006: 32)

(...) Anasına, babasına kapıyı kapattı. Kaç defa söyledim. Hiç olmazsa bir mübarek günde insan gider de bir gönül alır. (Tuğcu, 2006: 35)

İki gün sonra Recai Bey Murat'ı arkadaşlarının arasında gördü. Onu çağırarak defter, kalem parası verdi. İki eliyle eline sarılıp, elini öpen bu garip oğlanın başını okşadı. (Tuğcu, 2006: 55)

(...) Bunların her biri yarının belki toplum içinde önemli bir kişiliği olacak. Bir çocuğu en iyi eğitmek ancak onlarla arkadaşça konuşmakla elde edilir. (Tuğcu, 2006: 64 bk. Sevgi)

Diploma töreni günü Recai Bey belki senelerden beri ilk defa takım bir elbise giydi. Beyaz gömleğinin manşetlerine altın kol düğmelerini ve boğazına boyun bağını taktı. (Tuğcu, 2006: 77 bk. Estetik)

- Kuklaları iyi oynatan oldu mu çok güzel olur. Karagöz oyununda olduğu gibi bir çok piyes vardır. Bu piyesler hem insanların kötü davranışlarını yansıtır, hem de

eğlendirici bir terbiye aracı olur. İşte bunun için büyükler de kukla oyununu seyretmesini severler. (Tuğcu, 2006: 3)

Calibe babasının ölmesinden doğacak fenalıkları düşünürken annesi:

- Ben orasına karışmam, diyordu. Ama ben de artık kendimi bilirim. Param cebimde olur, iyi kötü bir de maaş bağlanır, yaşar giderim.

Calibe annesinin bu katı ve nankörce düşüncesi karşısında kaşlarını çatmış ve onu yüzlemekten çekinmemişti:

- Eh, bir bekçinin kızı ancak böyle düşünür. Adam seni almış, hanımefendi yapmış, sen ölsün diye gözünün içine bakıyorsun.

Sahire Hanım:

- Karşısındaki anandır, diye bağırıyordu. Ağzını topla. Calibe iyice sinirlenmişti:

- Sen analığın ne olduğunu biliyor musun? Anacığını bir kere aradın mı? Yumurtacı sokağının Sahuresi sen de... (Tuğcu, 2006: 40)

Avukat kuklacının, kızına ve torununa baskı yaptığını ileri sürmesine karşılık Yıldız kendisini tutamamış ve yargıçtan izin istedikten sonra:

- Bir tabu memuruyken Hayri Bey'i bankaya yerleştiren, bu günkü müdürlük mevkiine çıkartan kuklacı dedikleri dedemdir. Dedem vali muavinliğinden emekli, çok soylu bir insandır. Bu avukat Beyin, hastahanede yüzüstü bıraktıklarını iddia ettiği adamın hangi bankada üç yüz binlira mevduatı olduğunu isterlerse hemen haber verebilirim. (Tuğcu, 2006: 57)

Recai Bey ayrıca tarihteki Osmanlı ve saray kıyafetlerini de inceliyor bu arada, Barbaros Hayrettin Paşa'nın, Mimar Sinan'ın, Yunus Emre'nin yüzleri üzerinde çalışıyor, bu işler için durmadan kitap karıştırıyor ve resimler inceliyordu. (Tuğcu, 2006: 60)

Konuklar bu törenden çok hoşlandı. Ama asıl okulun sergi odasında gösterilen heykelcikler, eski saray kıyafetleri, ortaoyunu sahnesi, Mehter takımı ve büyük bestecilerden birkaçının, sonra Yavuz Sultan Selim'in, Barbaros'un, Yunus Emre'nin ve Mimar Sinan'ın heykelleri inanılmaz bir şaşkınlık uyandırmış, bu yüzleri tıpkı benzeten Recai Bey'le, heykelleri giydiren Yıldız uzun uzun tebrik edilmişti. (Tuğcu, 2006: 77)

- Yengeniz! Haydi, öpün bakalım elini, dedi. Kardeşimle yengemizin elini öptük. (Boyunağa, 2005: 71)

İçim bir fena oldu. Kapının önünde dondum kaldım. Kendimizi yapayalnız, bir garip hissettim. Dayımı gördüğüm zaman, duymuş olduğum o sevinç, o güven duydum kaybolup gitti. Misafir böyle mi karşılanırdı! Köyümüzde her aile, misafiri için adeta canını verirdi. Hele anam! Misafire ne kadar candan davranırdı. Gelen dilencilere bile güler yüz gösterirdi.

Yengem, dayımla da ne soğuk konuşmuş, onu kapının önünde bırakıp gitmişti. Evin erkeği böyle mi karşılanırdı? Anamın babamı karşılayışı ne kadar başkaydı. Ben şaşkın bir şekilde bunları düşünürken dayım: (Boyunağa, 2005: 72 bk. Misafirperverlik)

Onlar yerlerinden kalkmadan, ikisinin de ellerinden öptüm. Onlar da anlımdan öptüler; Hatice'yi de kucakladılar. Safiye Hanım: (Boyunağa, 2005: 103 bk. Sevgi)

Kendisi de doğrudan doğruya gelememiş, bir vasıta ile benden ziyaret için izin istemişti. Oysa nerede bir öğrenciye rastlasam koşup elimi öper, tanıyamamışsam, kendini tanıtır. Böyle merasimli hareket edene o zamana kadar rastlamamıştım. (Zorlutuna, 2005: 91)

(...) Beni gördükleri yerde "Hocam!. . " diye heyecanla sarılıp ellerimi öpüyorlar; yüreğimin sevinçle, övünçle çırpınmasına sebep oluyorlardı, ama neye yarar başlarında okul kasketi yoktu! (Zorlutuna, 2005: 117)

Ve yeryüzünü geniş bir sofraya gibi önlerine açtı. Fakat onlar ellerini ekmeğe uzatmadan önce yıkıyor paklanıyorlar. Sessiz, derin ve yalvarmayla durup Allah'ı anıyorlar. (Zarifoğlu, 2005: 7)

Camiden dağılan yaşlılar ağır ağır ilerliyorlar.

Gençler ise onların önlerine geçmemek için ağır ağır arkadan geliyorlar. (Zarifoğlu, 2005: 28)

Sofra bezinin önüne düşmüş ekmek kırıntılarını, herkes kendi önündekini topluyor ve besmele ile ağzına atıyor. Bereket, gözün aydınlığı, zihnin parlaklığı buradadır. (Zarifoğlu, 2005: 30)

Sonçiçek, mutfaklarında temiz bir plastik yoğurt kabı buldu. Bir elinde Minik Serçe, öbüründe Minik Serçe'ye yaraşır küçük bir yoğurt kabı, damın içinde pamuk aranıyordu. Annesi ile babası kendi bildiği gibi davranmakta rahat bırakırlar, kendilerinden bir şey sorup bir şey istemedikçe yaptığına ettiğine karışmazlardı. (Cumalı, 2006: 77)

Bir de görmüş ki, ne görsün, bir akça nine! Altında bir hasır, karşısında bir ayna. . hemen eğilip eline varmış. (Güney, 2006: 8)

“Aman nine, o nasıl söz! ben kendi başımı kayırır da, tutar sizin başınızdan bir tel koparırsam, Allah ne der; iki elim yanıma düşmez mi? (Güney, 2006: 9)

Ver elini öpeyim baba! der; öper Hılının elini. .

- Ver elini öpeyim ana! der; Dılının eteğini ve oturur dizlerinin dibine: (Güney, 2006: 78)

“Gel kızım Yonca, öp Ayşe Deyze'nin elini!”

Sesin geldiği yana başını çevirince divan üzerinde oturan yaşlı kadını gördü. Gözlüklerinin camı gerisinden tatlı tatlı bakıyordu Ayşe Teyze, öpsün diye elini uzatmıştı.

Babası da,

“Hadi git kızım, öp elini Ayşe Deyze’nin!” deyince Yonca Kız tıpış tıpış Ayşe Teyze’nin önüne vardı, bayramlarda komşu teyzelerinin elini öptüğü gibi, törenli biçimde öptü, alnına koydu.

“Berhudar ol Yonca kızım! Gel deyzen de seni öpsün!” dedi Ayşe Teyze. Yonca Kız’ı çekip kucağına aldı, öptü kokladı. (Bilbaşar, 2006: 48)

Ayşe Teyze, Yonca Kız’ı kucağından indirdi.

“Hadi git, Bey’in, Hanım’ın da elini öp kızım!” dedi. (Bilbaşar, 2006: 48)

“Ayıp kızım, Bey’in eli öpülmeden olur mu? Ne var utanacak?” dedi babası. Ama, kızını bacaklarından koparamadı.

Bunun üzerine törenin bozulmasına gönlü elvermeyen Sultan Bacı işe karıştı. Yonca Kız’ı kollarından tuttu, Bey’in önüne götürdü.

İbrahim Bey, piposunu sol eline aldı, öpsün diye sağ elini uzattı.

Yonca Kız, öpüp alnına korken, elin bir hoş koktuğunu duydu. İbrahim Bey, kızı kıskanmasın diye Yonca Kız’ı öpmedi. Sadece eliyle saçlarını karıştırdı. (Bilbaşar, 2006: 49)

“Öyleyse buyur gir içeriye teyze, bir gayfe pişireyim de iç!” dedi. “Gonca Anam nerdeyse gelir. ”

Komşular pencerelerin perdesi ardından gözetliyorlardı.

Hatice Hanım içeriye girdi, bu küçük yavrunun konuk ağırlayışını pek merak etmişti.

Yonca Kız, minderin örtüsünü çekiştirdi düzledi, buyur etti, oturttu. Sonra sordu:

“Gayfeyi nasıl içersin deyze?” (Bilbaşar, 2006: 74)

(...) *Hatice Hanım’ın önünde saygıyla eğildi,*

“Otelimize şeref verdiniz Hanumefendi,” dedi. “Umarım memnun kalacaksınız.” (Bilbaşar, 2006: 106)

Urgancı Ali’yi kooperatif binasının inşaatında buldular. Ali, Kocanine’nin gelişine pek sevindi, elini öptü. (Bilbaşar, 2006: 161 bk. Sevgi)

İbrahim Bey müşterilerini merdiven başına kadar uğurladı. Sonra kenara çekilmiş, ellerini saygıyla kavuşturmuş tezgâhtara sordu:

“Ne istiyorsun?” (Bilbaşar, 2006: 31)

Kur’anı öpüp başına koyduktan sonra iki diz üstü çöküp sallana sallana okumaca başladı. (Tuğcu, 2006: 36)

Onu ilk karşılayan küçük caminin imamıydı. İhtiyarın elini öptü ve: (Tuğcu, 2006: 37)

Nazlı işini bırakmış, hiç kımıldamadan bu sesi dinliyordu. Gözlerinin önüne kasabanın mescidi gelmişti. Babası orada küçük minarede ezan okur, Hristiyanlar bile durup onun sesini dinlerdi. (Tuğcu, 2006: 58 bk. Hoşgörü, Sevgi)

(...) *Beraber gittiği delikanlılar da oradaydılar. Anaları, babaları çocuklarını okşuyor, ağlıyor, onların burunlarını bile kanattırmadan getiren Osman babanın ellerine sarılıyorlardı.* (Tuğcu, 2006: 79 bk. Sevgi)

- *Hele bak edepsiz. Kız yüzümü ne öpüyorsun? Elimi öpsene. Ben görmeyeli sen çok şımarmışsın.* (Tuğcu, 2006: 80-81)

Osman baba yeraltı şehrinin en önemli adamlarından birisi olmuştu. Elini öpmek, duasını almak için herkes yolunu bekliyordu. O söze başlayınca ortalıkta çıt çıkmıyordu. Son yaptığı savaşta gösterdiği cesaret ve içleri yoluna koyarak peşinde

götürdüklerinin burnunu bile kanatmadan, birçok düşman askerini kırarak dönmesi, herkesin gözündeki onu bir kat daha yükseltmişti. (Tuğcu, 2006: 84)

Osman baba ilk somunu öpüp başına koyduktan sonra sıcak sıcak ikiye böldü. Kokladı. Sıktı: (Tuğcu, 2006: 100)

- Bana bak, dedi. Oğluna iyi terbiye ver. Sırayı, saygıyı öğret. Yoksa ben adamı fena yaparım ha. Başka söyleyecek sözüm yoktur.

Kapıyı çat diye dedenin yüzüne kapattı. (Tuğcu, 2006: 116)

Az sonra, anasının gelişine sevinen genç, elini öpmek için koşar koşar yaklaşırken, atının üstünde dimdik bekleyen kadın, kara feracesinin yeline sakladığı silahı çekerek onu kanlar içinde toprağa seriyor ve atın başını çevirerek arkasına bakmadan, bir kasırga hızıyla dönüp kayboluyor!. . ” (Nihal, 2005: 25 bk. Vatanseverlik)

Ama adamağız gayet terbiyeli. Karşısındaki odadan bir kadın çıktığını görünce başını kaldırıp bakmadı. (Nihal, 2005: 41)

Köy bayanları birer ikişer geldiler. Başta ağanın on altı yaşlarındaki değirmi yüzlü, al yanaklı, siyah kâküllü, mor şalvarlı, başörtülü, gözleri yerde, utangaç gelini olmak üzere hepsi elimizi öptüler; yerlere diz çöküp bağdaş kurdular. Hepsi rahat ettiği gibi oturdu. (Nihal, 2005: 68)

(...) Yalnız ağanın ağırbaşlı, mahcup, al yanaklı, kara perçemli, nazlı geliniyle bir iki genç kız ellerimizi öptüler. (Nihal, 2005: 71)

Kendimden geçecek kadar mesudum.

Düşünüyorum, acaba rüya mı? Ben nereye gidiyorum? Yurda hıyanet eden oğlunu eliyle kanlara boyamış kadının diyarına!. .

O kadın ne büyük kadındır, o kadın ne yaman kadındır ki, vatanının şerefi uğruna ciğerlerini kendi eliyle sökmüş, paralamıştır! O kadın anaların en

bahtsızdır. O kadın, Türk kadınlarının en büyüğüdür! (Nihal, 2005: 91 bk. Vatanseverlik)

EZAN

(...)

- Namaz biraz uzun sürdü.

Uyuyakalmışım bende,

Caminin bir köşesinde.

- Cami de hiç uyunur mu?

Dedi babam, dargın dargın. (Fikret, 2005: 61)

KÖR İLE KÖTÜRÜM

- Bak, arkadaş, ne ben sağlam

Bir adamım... – Ne ben tamam

Bir insanım. Ben kötürüm,

- Ben de körüm;

Hem anadan doğma körüm.

- Ben de kırk yıldır kötürüm;

Değil iki adım atmak,

Ayağa kalkmam hatta.

- Ya ben? Değil görmek, bana

Kirpiğimi kıpırdatmak

Bile nasip olmamıştır.

- Böyle yaşamak pek ağır

Bir yük, şundan kurtulaydım!

- Ben de günlerimi saydım.

Bitip tükenmedi gitti.

Dünyaya geldiğin gibi

Gitmek de elinde değil.

- Çekmek kolay, ölmek müşkil!

- Neyse, kısmet... çekeceğiz.

Ben düşündüm ki ikimiz

Tam bir insan olmak için
Her şeye malikiz: senin
Kuvvetli bacakların var.
Benim gözlerim de bakar.
Ben senin gözün olurum.
Gecen gündüzün olurum.
- Ben de sana bacak, ayak.
- Öyleyse hiç düşünme, kalk;
Senin için
Ben bakarım ve görürüm.
- Ben de seni istediğin
Yere alır, götürürüm.
Böyle işte:
İki dertli birleşince
Bir teselli hasıl olur,

Muhtaç olmaktan kurtulur. (Fikret, 2005: 66-67 bk. Duyarlılık, Yardımseverlik)

Fatma Hanım şoktan kurtulmuş, dili çözölmüştü. Yanında yüksek sesle hiç konuşmadığı kocasına karşı adeta isyan ediyordu. (Canat, 2006: 16)

- Çok kızarsam, tepemin taşı atarsa söylenirim, homurdanırım biraz. Kızgın ayılar gibi homurdanırım. Hepsi o kadar. Amma da sorguya çektin ha! Akıllısın, uyanıksın, anladık ama şimdi düş önüme, eve gidiyoruz. Unutma; kocamış anamı görür görmez sarılıp elini öpeceksin. (Seyda, 2007: 20)

Bu söz tepki uyandırdı sınıfta. Öğretmenin yanında kimse kimseyi küçük düşürmemeliydi. Kendi aralarında birbirlerine her şeyi söyleyebilirdi, ama öğretmen yanında hayır! Korkaklıkla, kavgacılıkla, yalancılıkla, suçlayamazlardı birbirlerini. Bağırışmaya, el çırpmaya, sırada tempo tutmaya giriştiler: (Seyda, 2007: 73)

- *Bana deminden beri sen diyorsun. Ben kendime sen dedirtmem. Bana siz demeli, hem de benden özür dilemelisin!* (Seyda, 2007: 97)

- *Ha şöyle yola gel! derken tavrını, bakışlarını değiştirdi. Eğer herkesten sevgi ve ilgi bekliyorsan, san yapılmasını istemediğin bir şeyi sen de başkalarına yapmayacaksın. Sevgiyi hepimiz ister ararız. Herkes arar. Şu yaşa geldim, sevgiden kaçan, sevildiği için kaçan birisini görmedim. Ama sevildiği için şımarmayacaksın. Asıl önemli olan da bu! Ana baba, evladını, yalnız evladı olduğu için değil, onun uslu, yetenekli, çalışkan olduğunu gördüğü için de sevmelidir. Haksız mıyım?*

Ali, oldukça sıkılganlaşarak başını eğdi:

- *Haklısın, anne.* (Seyda, 2007: 146-147 bk. Sevgi)

“Teessüf ederim sana abla. Doğrusu bravo. Kalpsizlik bu kadar olur yani. ”

Abla, sarardı. Kupkuru yüzündeki sivilceler çoğalıverdiler.

Anne,

“Terbiyesiz!” dedi. “İnsan ablasına böyle sözler söyler mi?” (Kemal, 2006: 61)

Pederin validesi benim doğumumdan bir ay kadar evvel vefat etmiş. Hayatında kullanmış olduğu bir beyazlı mavili alaca asa evin altında bir köşede dayalı dururdu. Ben bunu bazı kereler “Kadın ninemin değneği!” diye oradan alarak omuzlar, askercilik oynardım. (Muallim Naci, 2005: 14)

Aldım, öpüp başıma koyduktan sonra kapından çıkardım, yanına götürdüm. Kendisi de hürmetle aldı, öptü, başıma koydu. (Muallim Naci, 2005: 33)

Öpüp başa koyarak saygı gösterisini yaptıktan sonra Mushaf’ı tekrar kabına koyup yerine götürdüm. (Muallim Naci, 2005: 34)

Hanım bayramlık elbisemi sandıktan çıkararak beni özenle giydirdi. Bir kadın, üç çocuk birlikte çıkıp gittik. (Muallim Naci, 2005: 39)

- Daha birbirimize “namahrem” sayılırız. Evlenme kararımız verilmiş olmakla birlikte gene yabancı bir erkekle o kadar yakından görüşmem istemem. Kusura bakma. Bu isteğinde ısrar etme. Yanıma gelebilmekte sana engel olacak hiçbir şey yokken böyle izin istemek inceliğini gösterdiğin için teşekkür ederim. (Gürpınar, 1997: 93)

-Yak bir sigara yorgunluk alır.

Ağır bir tavırla,

-Burada tütün içilmez! dedi.

Sordum:

-Niçin? Namazgâh mı burası?

-Hayır.

-Ya ne?. .

Başını salladı. Gizli bir şey söylüyormuş gibi yavaşça:

-Burası “Yalnız Efe”nin “sır” olduğu yerdir, dedi. (Seyfettin, 2003: 92)

Gündüz gibi bir mehtap avluyu aydınlatıyordu. Kezban, Yörük Hoca, dış çite kadar misafirleri teşyi ettiler. (Seyfettin, 2003: 121 bk. Misafirperverlik).

“Hoca Efendi öpeyim!” diyerek elimi uzattım. Elini verdi, öptüm. (Rasim, 2005: 17)

- Allah akıl, fikir, zihin açıklığı versin, diyerek o da beni öptü. Aşağıya indim. Baktım ki sütninem de hazırlanmış. Onun da elini öptüm. Kocaman bir bakır kuruş verdi. Kapıdan çıktım ki bizim hademe Tahir Ağa karşımda. Onun da elini öptüm...

Öyle... Öpeceksin. Hatta daha terbiyeli davranmak istesen, okula kadar gördüğün ütüün saçlı sakallı insanın elini öpeceksin. Dualarını alacaksın. Çünkü öğüt böyle! Tahir Ağa'nın yanında beş on yeni arkadaşım daha vardı. Ben de aralarına karıştım. Yürüdük. Okula girdik. (Rasim, 2005: 30)

Onu görünce birdenbire fırladım. Elini öptüm. (Rasim, 2005: 39)

Daha kendisi uzatmadan be birden atılarak eline vardım. Öptüm. Kalfa beni mindere oturttu. (Rasim, 2005: 43)

Hoca, bir iki sarıklı ihtiyar, aksakal bir şeyh efendi, üç beş tane yabancı hafız topluca ayakta duruyordu. El öpme sıralamasını yerine getirdikten sonra, iç kapıda duran kalfanın yanından geçerek daldım. (Rasim, 2005: 50)

Elini öptüm... (Rasim, 2005: 72)

- İnsan hocasını ta kapının önüne kadar götürmez mi? Sonra hoca, adama ne der? Verdiği derse bakayım... Göreyim seni... Bu pek iyi bir hocadır. Bizim imam bile yazılarını buna yazdırır... Yakup Hoca mahallede bir tanedir... Çalış, duasını al... (Rasim, 2005: 72)

- Buyurun Hafız İsmail Efendi, diye karşıladı. Benim eniştem, biri gelince ayağa kalksın... Görülmüş şey değil... Bana da emretti:

- Hoca Efendi'in elini öp! (Rasim, 2005: 77)

Bu sözler biter bitmez, eniştemin verdiği bir işaret üzerine hocanın elini öptüm. (Rasim, 2005: 81)

Mübarek elini öptüm, karşısında diz çöküp oturdum. (Rasim, 2005: 26)

Meğer bizim bu mektep, adını bir türlü anımsayamadığım eski sultanlardan birinin mektebiymiş. Rahmetli, yaptırdığı zaman buraya hocasından ta son gelen öğrencisine varıncaya kadar böyle bir kapama vakfe etmişmiş. Lokmayı da onun ruhuna yemiştik. (Rasim, 2005: 66)

Yerli eserlerde saygı değerinin, şu kişisel nitelikleri yansıttığı görülmüştür:

Türk büyüklerine saygı duyma; yaşlılara saygılı davranma; karı kocanın birbirine saygı göstermesi; devlet büyüklerine saygılı davranma; büyüklerin elinipme; millî ve dini bayramlara saygı duyma; Atatürk’e ve onun hatırasına saygı duyma; bayrağa saygı duyma;zrllere karşı saygılı davranma; Türk tarihine saygı duyma; anne babaya saygılı davranma; insanlara karşı saygılı davranma;öğretmene saygılı olma; turistlere karşı saygılı davranma; farklılıklara saygı duyma; kültürel mirasa saygı duyma;özel günlere saygı gösterme; kutsala (ekmek) saygı duyma; yaratana karşı saygı duyma; farklı fikirlere saygı duyma; seçimlere ve tercihlere saygı duyma; müşterilere karşı saygılı olma; Kur’an’a (kutsala) saygı duyma; dini inanç ve uygulamalara saygı duyma; saygının gerekliliğiniocuklara aktarma; kutsal meknlara saygı duyma; sınıfta arkadaşlarına saygılı davranma; hitaplarda saygılı olma;ölmüş kişilerin hatırasına saygı duyma; din büyüklerine saygılı olma.

3. 2. 16. Sevgi Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Sevgi değeri ile ilgili, yerli eserlerde incelenip elde edilen bulgu ve yorumlar şunlardır:

Ahmed Arif bu trrneklerle kulak asmaz. Ama sanırım beni seviyordu. Dostluğun, kardeşliğin, sevginin aamayacağı kapı yoktur. Kabul etti. O gün nasıl sevindim bilemezsiniz. (Süreya, 2006: 41)

Unutmayalım, her şey karşılıklıdır. Sevgi sevgiyieker. Her şeyi karşımızdakinden beklemeyelim. Bir adım da biz atalım. Bir, iki,üç, dört, beş, ...

Başlıyorum;

Bir: Ona karşı güler yüzlü olun.

İki: Ondan bir şey isteyin. Sözgelimi biryk anlatsın size.

: Ona bir şey verin: Küçük bir şey, bir mendil, birek... (Süreya, 2006: 43)

Dört: Ona bir şey söyleyin: Deyin ki: Bugün hava çok güzel. ” “Giysiniz yakışmış” deyin.

Beş: Bir şarkı söylüyorsa o şarkıya katılın.

Görüyorsunuz oldu bile.

Ardından altı gelir, yedi ve sekiz gelir.

Ve her şey gelir. (Süreya, 2006: 44)

Minibüsler vardı orada. Deniz uzaktan görünüyordu. Çocuk ağır çantasını öbür eline aldı. Burnunun ucu ve yanakları kızarmıştı. Okul çıkışında her gün buradan geçerci. Bu kalabalığı, bu hızlı hızlı yürüyen ve hiçbirini tanımadığı insanları seviyordu. Bir an kentin bomboş olduğunu düşündü. Evler, işyeri, vapurlar, sokaklar bomboş... Bir ürpert duydu.

Aklına annesi babası geldi hemen. Gazeteler. Ne çok gazete vardı! Taze gazete kokusu. Birinci sınıfta alfabe kokusu. Hava soğuktu, ama yaşamının şu anda, şu caddede yürüyor olmanın bir sıcaklığı vardı. (Süreya, 2006: 60)

Düşündü çocuk : “Ne kadar sevgin varsa, o kadar iyi yaşarsın” gibi bir cümle geldi aklına. Bir yerde mi okumuştı. Hay Allah nerde okumuştı bu cümleyi? (Süreya, 2006: 62)

Ama hemen söyleyeyim ki insan olan için bu bir külfet değildir, aksine Cenabı Hakk’ın bir lütfudur. Çoluk çocuk için katlanılan zorlukları bir zevk hâline getirerek hayatın devamını öyle mümkün kılmuştur. Yüreklerimize öyle bir sevgi koymuştur ki, o sevgi bizi her fedakârlığa katlandırır. Hatta ölüm bile bize o kadar kokulu bir şey gibi görünmüyorsa çocuklarımızda devam edeceğimize inandığımız için görünmüyor. O sebeple en aziz varlıklarımız olarak, hatta kendimizden fazla çocuklarımız üstüne titiriyoruz. İnsanlık tarihi, yemeyip çocuklarına yediren, giymeyip çocuklarına giydiren ana, babaların şanlı, fakat meçhul, üç beş kişi arasında kalmış destanlarıyla doludur. (Rado, , 2007: 54)

-Beyciğim, dedi Ayşe Nine, sen nasıl emreder nasıl münasip görürsen benim için güzel olan o.

-Sultanım o ne biçim lakırdı, sen ne arzu edersen benim arzumda o.

-Allah ömrünü hayırlı etsin beyim efendim, ben de arzu ne gezer, ben sana uydum, senin ağzına bakarım. (Zarifoğlu, 2005: 10 bk. Saygı)

-Sevgili hatunum, ne dersin havalar bir acayip ısındı, rutubet bizi kahredecek. Yola çıksak mı.

- Beyciğim dedi Ayşe nine, sen nasıl emredersen benim için münasip olan o. (Zarifoğlu, 2005: 10-11)

- Kaça bu sevimli, cana yakın devecik?

- Bir sevgiye, bir güzel söze verdim gitti demiş sahibi.

- Dede demiş adam, söyledim ya fiyatı bir sevgi, bir güzel söz. (Zarifoğlu, 2005: 17)

- Şöyle yürüyüp bir su başı mı arayalım canım, yoksa suyumuz yeter deyip kalalım mı burada?

- Nasıl emredersen, istersen ben gidip bir bakıyım, sen yorulma yol yoldaşım, dünya arkadaşım.

Toprağa basmaya korka korka, otları ezmekten çekinerek epey gezip gördükten, yakın bir pınar bulup sularını tazeledikten sonra, epeyce ince fikirlere dalıp çıktıktan sonra dönüp dolaşıp kıl çadırlarının yanına geldiler. Vakit öğle oldu. (Zarifoğlu, 2005: 30 bk. Saygı)

- Tümünüz de çadıra sırtınızı dönüp oturdunuz, yani şöyle düşündünüz ki, bir namahrem varsa gözümüz istemeden de olsa ilişir günah olur. Eh, bundan daha ince tedbir olur mu? (Zarifoğlu, 2005: 34)

- Devecik olmayınca, şöyle bir düşündüm de aşılacak dağları, yüksek dağları. Ben eşyanın ne kadar çoğunu sırtıma vursam, ah ne deyim, kocadım, ihtiyarladım, elden ayaktan kaldım, korkarım yükün çoğu sana kalır, sana eziyet olur. Zaten hiçbirini bana bırakmazsın, onca yükle ne yaparsın. (Zarifoğlu, 2005: 39)

- Cici hanımım, başımın gözümün nuru, can yoldaşım, dünya ortağım, de bakalım ne dersin, söyle bakalım ne söylersin. (Zarifoğlu, 2005: 52)

Herkesiz annesi gibi çok güzeldi... Her anne gibi sevecen yüzü, yumuşacık tenli, süt kokulu, bal sesli, iyi yürekli bir kadıncıktı. (Kocagöz, 2005: 11)

- Yazık, dedim, o kuş san ne yaptı?

- Çok zalimsin dedi Metin. O kuş sana ne yaptı?

- Yaralamıştım onu... Acı çekmesin diye... (Kocagöz, 2005: 20 bk. Duyarlılık)

Dünyamız yine kaynaşmalar, karışıklıklar içinde... Niçin? “Yurtta barış, dünyada barış!” diyor,büyük Atatürk’ümüz, bilirsiniz değil mi?

“Atatürk”, sözünü duyunca gözlerinizin önüne onun sınıf duvarımızda asılı, keskin bakışlı resmi gelivermişti. (Kocagöz, 2005: 24)

- Sanki bayrağımız göklere çizilivermiş!... dedim.

Sarsıldık, yeniden yürüdük... Köyümüzün son ışıkları kesen görüntüsüne, yamaca doğru ilerlemeye başladık. (Kocagöz, 2005: 35)

Annem gülümsedi. Salçalı ellerini değdirmemeye çalışarak, sevgiyle bana sarıldı. (Kocagöz, 2005: 52)

“Yer... Gök... Su... ” diyordum. Daha çok, varlığını yalnızken duyduğumuz arkadaşlardı onlar... Mutlu gözlerle bakınca, tabiat da bir yoldaş değil midir? Belki de, belki de... Kendi içimiz ile! (Kocagöz, 2005: 54)

(...) daha çok büyüyor, bakışları genişliyor, daha çok yaklaşıyordu. Bir ara, bizim Nuri de bunları düşünmüştü;

- Nasıl ağlamam, diye hıçkırdı, oydu benim babam!

Öğretmenimiz, bunca üzüleceğimizi ummamış olacak ki, büsbütün şaşırdı. (Kocagöz, 2005: 111)

- Kırmızılar mı?

- Maviler, kırmızılar... Birarada! Bütün erlerimiz... Belki de önderimiz Atatürk de bu gösteride bulunacakmış. Yani onu da görme imkânımız var! (Kocagöz, 2005: 64)

Atatürk'ün, çelik bakışlı resmi, göklere, bayrağımızla birlikte bir kere daha çizilir gibi olmuştu. (Kocagöz, 2005: 65)

- Atatürk!, diye bağırmışım.

Yüreğim küt küt çarpıyordu. En uzak ülkelere adını, adımızı duyuran kurtarıcı önderimiz, işte. Öylesine yakınımından geçiyordu ki... (Kocagöz, 2005: 83)

“Türk bayrağıyla Atatürk,

Canımızda kanımızda. .

Şimdi gelseydi yanımıza

Hemen sarılırdık boynunaa... ” (Kocagöz, 2005: 107)

- “Benim yoksun (nâçiz) gövdem bir gün elbet toprak olacaktır” derdi; “ama büyük Türk ulusu, sonsuzluğa kadar ölümsüz kalacaktır. ” O, büyük insan, o gerçek insan, bugün, dokuzu beş geçe gözlerini...

Ansızın, yürekleri sarsan bir hıçkırık, duyuldu. Bütün başlar o yakaya çevrildi. Havva, karanlık gece gibi yüzünü sıraya kapatmış, küçük göğüs çemberini titrete titrete, boğazı düğümlenircesine, ağlıyordu. Artık öğretmenimiz de gözyaşlarını

tutamamıştı. Kirpiklerinden dökülen yaşlar, birden bizim de gözlerimize dağılıverdi.
(Kocagöz, 2005: 110)

ERTUĞRUL'UN BÜYÜKLÜĞÜ
İlk padişah Osman Bey'in pederi
Ertuğrul Bey yanında refikleri

Bir gün kırdı gezerlerken dövüşen
İki ordu görülür ta öteden.

Harp olur da uzak durur mu erler?
Dizgin vurup bârgirleri sürerler;

Bakarlar ki iki ordu çatışmış;
Kargı, kılıç, balta, topuz katışmış.

Bilmiyorlar bu kavga edenleri,
Mağlup olmuş bir tarafın askeri. (Gövs, 2005: 29 bk. Saygı)

MİTHAT PAŞA
Mithat Paşa; bu ismi sen hiç çıkarma aklından.
Mithat Paşa; bu isimdir meşrutiyet temeli.
Anlarsın ki ne iş görmüş kitapları okursan
Büyük adam olmak için büyükleri bilmeli.

Otuz sene evvel gelip sadrazam olmuştu.
Meşrutiyet güneşini mülkümüze doğdurdu.
Sultan Hamid yaptığını çekmedi, bozmuştu
Mebusanı dağıtarak sürdü, boğdurdu. (Gövs, 2005: 35 bk. Saygı)
Mithat Paşa öldü, lakin onu ölmüş bilmeyin;
Ruhu yaşar gönüllerde vatan için ölenin.

Onun kabri kazılmıştır vatandaşlar kalbinde. (Gövs, 2005: 36 bk. Vatanseverlik)

BAHAR

*Sabah artık gözüünü erken açar,
Ta uzakta meleşirler kuzular,
Her kuşun, her kuzunun neşesi var;
Ey çocuklar! Sevinin geldi bahar.*

*Rüzgâr estikçe seher vakti bize
Ne sevinçler getiriri gönlümüze.
Gece yıldızlar akar denize;
Sabah artık gözüünü erken açar.*

*Küçük dallara bir el sürünür,
Çimene pembe çiçekler dökülür,
Öteden bir kuzu, bir bağ gözükür,
Ta uzakta meleşirler kuzular...*

*Her fidan şimdi yeşiller giyinir,
Her gönül derdini anmaz sevinir
Yaşamak zevki bu günler bilinir.
Her kuşun, her kuzunun neşesi var.*

*Ne diyor fışfışası bak denizin:
Bu güzellik, bu zaman işte sizin.
Biliniz kıymetini vaktinizin;
Ey çocuklar! Sevinin geldi bahar. (Gövs, 2005: 40-41)*

KELEBEK

*Sabahki tatlı rüzgârın
Budur çiçekli bir eşi*

*Veya o yavru kuşların
Küçük, sevimli kardeşi.*

*Beyaz, yeşil, siyah, sarı
O incecik kanatları;
Çimende bir menekşeye
Açar ipekli şemsiye.*

*Güneş doğar; ziyasına
Biner, gezer semaları,
Safa katar safasına,
Yazın ılık havaları.*

*İpekli, pembe, mor, sarı
O şık, güzel kanatları;
Konunca benziyor yere
Küçük küçük meleklerle.*

*Bu ince hisli yavrucak
Dokunmayın ki nazlıdır;
Sizin gibi bu da çocuk,
Yazık değil mi sarsılır.*

*Nakışlı, süslü, mor, sarı
O incecik kanatları
Dokusanız erir, söner;
Kalır avuçta gölgeler... (Gövsä, 2005: 42-43)*

ÇİFTÇİLER

*Şu kavgalı, gürültülü şehirlerden uzakta,
Semaları sisi görmeyen o mübarek toprakta*

*Ne ŧenlikli 6m6r s6rer iyi kalpli iftiler.
Sabahleyin uyanırlar kuşlar ile beraber.*

*G6neş doğar, ekinlere altın yıldız serpilir
Çiçeklerde parıldayan elmas iğler belirir.*

*Korusunda b6lb6l 6ter fısıldayan derenin;
Kuzuların sesleriyle sonra dolar her engin*

*R6zgâr gelir g6k y6z6n6 kucaklayan tepeden
Yelpazeler ekinleri uzaktaki değirmen,*

*Çiftlik halkı birer birer içlerine dağılır.
Çift s6r6l6r bir taraftan koyunlar da sağılır.*

*B6y6kbaba çocuğuyla dinlenirken ormanda
B6y6kanne tereyağı, kaymak yapar bir yanda.*

*K66k kızlar çalılardan iek, yemiş devşirir
Anneleri kul6besinde taze ekmek pişirir*

*Akşam olmuş; g6neş artık yavaş yavaş s6n6yor.
Kasabaya satış için giden oğulla d6n6yor.*

*Meleyerek ağıllara giriyorken kuzular
Toplanırlar bir sofraya ana, baba, yavrular.*

*Hazin hazin kaval sesi ovalara yayılır,
Çiftçilerin ŧenlięine doğan ay da bayılır.*

Yalan, hile asla girmez bu köylerin içine;

Aldatanın, yalancının bu yerlerde işi ne? (Gövsä, 2005: 46-47-48)

DENİZLER

Yazın deniz pek usludur,

Gürültü etmeden durur.

Gelinlerin etekleri

Gibi yürür akan yeri.

Küçük, sevimli dalgalar

Kenarlara neler sorar. .

Havada gizli anneler

Yavaşça sanki “Ninni” der.

Çağultı, iniltiniz

Mışıl mışıl uyur deniz,

Fakat kışın usandırır,

Semaya dalga kaldırır;

Bütün kenarları hırpalar

Boğar nice kayıkçılar.

Hayat işte böyledir;

Bizimle her şey eğlenir.

Deniz gibidir ömrümüz.

Geçer mi hiç gürültümüz.

*Bu gün sefalı olsa da
Yarın kederli mutlaka.*

*Güvenme tâlihine sakın;
Bilir misin ne var yarın?. . (Gövs, 2005: 61-62)*

(...) Mektebini çok seviyordu. Kış, kar hatta ufak tefek hastalıklar, hiç, hiçbiri onu bir gün mektepten alıkoymamıştı. (Çalapala, 2006: 13)

Bütün bu işbirliği gözünden kaçmadığı için Oğuz onu severdi. Zaten onda zayıflara, sakatlara karşı büyük bir sevgi vardı.

Ata biner gibi sıranın üstüne çıktı: (Çalapala, 2006: 22 bk. Saygı)

Annesinin de halinden pek zengin bir aile oldukları anlaşıyordu. Genç hocanın zaten bütün çocuklara âşık, bütün küçükleri seven bir kalbi vardı. (Çalapala, 2006: 40)

- Aferin Oğuz, dedi. Bütün yaramazlıklarınla beraber yalan söylemediğin için seni seviyorum. Selim, yavrum sen de bir daha bana gelip arkadaşlarından şikayet etme emi? Bak, Oğuz kabahatli olduğu halde bile doğruyu söylemekten çekinmedi!. . Ben onu korkutmak için sınıftan çıkaracağımı söylemiştim... (Çalapala, 2006: 55 bk. Dürüstlük)

(...) düşünürken Oğuz'un neşeli sesi coşkun bir tabiat sevgisiyle kulaklarında çınladı:

- Bakın Muallim Hanım, bunların arasında insan kendini unutuyor. Biraz geç kaldık ama kabahat bizde değil, işte bu kırmızı, sarı, beyaz çiçeklerde!. . (Çalapala, 2006: 133)

Necdet'in annesine selâm yolladı. Sınıfın biricik siyah kızı Lâle'yi öptü. Kıvrık saçlarının, başının iki yanından dimdik uzayan örgüleriyle oynadı. Fatin'e tatilde derslerine çalışmasını tembih etti. (Çalapala, 2006: 136)

Hocaları Burhan'ın yanına gelmişti:

- Ne yazık yavrum, dedi. O bir dahidir. Evet ne yazık ki dehanın çamuruyla yoğrulmuş bir vücudun tam heykelini daha hiç kimse yapamayacak!. . (Çalapala, 2006: 73)

- Tam numara alan bütün çocuklarla boy ölçüşürüm. Eğer onlardan fena yazarsam, manzumelerden bir tanesini bile unutmuşsam her şeye razıyım... Hocanım ben Türk'ün!. . İnsan kendi dilini bilmezse neyi bilecek?. . Türk çocuğu Türkçe dersinden her zaman tam numara almalıdır!. . (Çalapala, 2006: 86)

(...) Düzenli bir yaşayışları vardı. Kocasını seviyordu. Oğlu için canını verebilirdi. (Uçuk, 2002: 21)

(...) Yorgundu. Yüreğiyle, vücudu ile bitkindi. Fakat bunu sadece kendisi bilecekti. Kocas da, Kemal de onun gözleri içinde en ufak bir üzüntü görseler yaşama güçlerini kaybederlerdi. Bir gönül diliyle “Allahım! dedi, benim kuvvetimi eksiltme, artır. Yolumuzu çamurlara feğil çimenlere aç Allahım!” Bu dilek kalbine bir sükûn vedi. Kocas ile oğluna gülümsedi. Başını tabağına eğdi. (Uçuk, 2002: 27)

- Çalışacağım, anne!

Genç kadın gerçekten şaşırmişti. Elini Kemal'in kıvrık başına uzattı. Parmakları onun ipek saçları arasına daldı. Bütün vücudu en küçük hücrelerine kadar ürperiyordu. Bu ürpertide sevinç, gurur, hüznü vardı. “Oğlum, anlayışlı, akıllı yavrum. Ondan saklasam da halimizi anlıyor. Bize yardım edecek” diye düşündü.

Kemal annesinin yüzünden düşüncelerini okumak istiyor gibi idi. Gözleri parıl parıl yanıyor, soluklarının ateşini genç kadın yüzünde hissediyordu. Yavaş sesle:

- *Babamı kurtarmamız lâzım anneciğim! dedi.* (Uçuk, 2002: 41 bk. Duyarlılık, Sorumluluk)

Ana-oğul, sevdikleri insan iyileşinceye kadar onu bütün üzüntülerden koruyacaklarına, kurtulması için hiçbir fedâkarlıktan çekinmeyeceklerine ve aralarındaki sırrı saklayacaklarına söz verdiler. (Uçuk, 2002: 42)

Aklından geçenlere şaşarak gülümsedi. Daha kısa bir zaman evvel bunu düşünmeye bile dayanamıyordu. Şimdi ise gönül rahatlığı ile kabul etmişti. Evet, belki de babası gibi ustabaşı olacaktı.

- *Yeter ki babam...*

Sesi titredi. “Babacığım, babacığım yaşasın” diye gönlüyle fısıldadı. (Uçuk, 2002: 45 bk. Duyarlılık)

(. . .) Kemal babasına yardım etmek, ona faydalı olmak için canını bile verirdi. (Uçuk, 2002: 51 bk. Duyarlılık)

Kemal’in soluğunu kesen tepelerindeki bayrağı dalgalandıran rüzgâr mı idi? Yoksa yüreğini gururla, muhabbetle şişiren heyecan mı idi? Koca Fatih Sultan’ın yaşadığı odayı görmüştü. Üstünden asırlar geçmişti, ama o yüce hükümdarın ruhu bütün kudreti, azameti ile oradaydı. Sanki Kemal’in biraz gerisinde idi. Ondan taşan kokuyu solukları ile içiyordu. Bu, yakından koklanınca insanın genzini yakan karanfil kokusuna benziyordu.

Kemal’in göğsünün derinliklerinde yüreğini şişiren heyecan sağnakları çarpıyordu. Bu, Fatih’in ruhundan kopan fırtına idi. Asırlar sonra büyük hakanına sevgi ile, saygı ile koşup gelen küçük erkeğe, gelecek günlerin erine böylelikle varlığını duyuruyordu. Annesi usulca: (Uçuk, 2002: 66 bk. Saygı)

Eski Hisar Camisinin boş alanına mehter takımı geliyordu.

Kısa bir hazırlanış. Mehterler sıralandılar ve çalmaya başladılar.

Kemal gözlerinde mehterlerin heybetli vücutları, yağız çehreleri, asîl ve ağır hareketleri, arkada surlar, burçlar, dalgalanan bayraklar, yavaş yavaş yaşadığı günden gerilere döndü. Kulaklarında çalparaların, davulların, köslerin sesi, küçük yüreğinde deli vuruşlar. Kanı ateşten bir seldi, hızla damarlarında dönüyordu ve Kemal, Fatih ordusunun arslanları ile, Fatih'in karşısında elpençe divan durmakta idi. (Uçuk, 2002: 67 bk. Saygı)

Kemal bütün bunlara bakıyordu. Fakat görmüyordu. Yüceler yücesi Sultan Fatih beyaz atı üstünde idi. Kulaklarında fetih gününün göğü kaplayan “Allah! Allah!” sadaları. Ayasofya’da ilk namazını kılmak üzere muhteşem, beyaz atından iniyordu. Önünde krallara baş eğdiren hükümdar ne kadar gençti!... Mehterlerin zafer türkülerini duyuyordu. Ayasofya meydanı kıyamet günü yaşıyordu... (Uçuk, 2002: 102 bk. Saygı)

Annesi her gün değilse de haftanın üç günü iş buluyordu. Babasının sigortadan aldığı para, annesi ile Kemal’in kazançları aileyi yaşattıyordu. Bu arada Kemal’e en büyük hızı veren babasının sıhhatindeki iyiye doğru gidişti. Doktorunun dediği gibi, hastasında “mucizevi bir değişikli” olmuştu. Artık babası insanı ürküten o kansızlıktan kurtulmuş sayılırdı. Doktorun bunu söylediği gün evde gerçekten bir bayram havası esmişti... O ânı düşündükçe Kemal’in göğsünde o günkü sevinç havai fişekler gibi patlıyor, kandil kandil, renk renk içinin derinliklerine yükseliyordu. Babasının yaşayacağını, ölüm dedikleri o bilmediği kayboluşa gitmeyeceğini düşündükçe yüreğindeki sevinç – zihninde bildiği bütün dağları sıralıyor sonra – Eversti bile aşıyordu. Masallardaki devler ancak bu kadar sevinebilirlerdi. (Uçuk, 2002: 112)

- Oğlum ve karım beni iyileştirmek, hayata iade edebilmek için çok çalıştılar. Muvaffak da oldular. Ümitsiz hastalığımın seyrini durdurdular. Hayatımı, her türlü yardım için kendilerini harcayan karımla oğluma borçluyum. Yakında çalışabileceğimi umuyorum. Tabî Kemal mektebine dönecek. (Uçuk, 2002: 127)

Başını çevirerek annesinin elini tuttu. Öptü, yüzüne gözlerine sürdü. İçinden çok yaşamasını, tâ yıllar, yıllar sonra saçları kar oluncaya kadar uzun bir ömür

diliyordu. Kendisi kocaman bir adam olunca, evlenip çocukları doğunca, yine annesini böyle sevecekti. Vakit vakit onun yanına koşacaktı. (Uçuk, 2002: 134)

Sonra yüreğini bir ferahlık kapladı. Kocasını hayatta altın saçlı başı, derin tatlı gözleri karşısında idi. Hastalığı durmuştu. “Allahım, sana bin şükür! Onu bize bağışladın!” (Uçuk, 2002: 158)

- Ya... evlât! Senin ailenin temeli güzel ve tertemiz bir sevgiyle atılmıştır. Sevginin yaşaması için, eşsiz bir çiçeğe gösterilen bakım gibi özeniş lâzımdır. Annenle ben birbirimize saygı, muhabbet ve şefkatle muamele ederiz. En ufak fikir ayrılığımızda bile seslerimiz normal tonundan fazla yükselmez. Birbirimizin gönlünü kırarak münakaşalardan kaçır, gönlü hoş edecek vesileler ararız. Birbirimizin yükünü, ıstırabını paylaşıyoruz. Böylece evlenmemiz on iki seneyi buldu. Allah bize senin gibi akıllı, ciddî, aynı zamanda neş’eli ve çalışkan bir evlât bağışladı. Verdiğimiz terbiyeyi aldın... Tam manası ile bizim çocuğumuzsun... (Uçuk, 2002: 159-160 bk. Saygı)

Herşey bir kuş uçuşu çabukluğu ile oluvermişti. Kemal okulunda, sınıfında idi. Arkadaşları Kemal’in dönüşüne çok sevinmişlerdi. 23 Nisan bayramı için hep beraber sınıfı süslüyorlardı. En güzel resimler, renkli el işi kâğıtlarından biçim biçim süsler, fenerler, şeytan minareleri, yelpazeler, yeşillikler, çiçekler duvarlara asılıyordu.

Hele, sevgili Atatürk’üm büstü... Hepsine onun karşısında imişler gibi heyecan veriyordu. Onu öğretmeninin kürsüsü üzerine, iki büyük bayrağın arasına koymuşlardı. Çiçekleri solmamaları için su dolu teneke kutulara yerleştirmişlerdi. Öyle bir ustalıkla sıralanmışlardı ki, orası gerçekten bir bahçeye dönmüştü. Çocuklar, atalarına hizmette birbirleri ile yarış ediyorlardı.

Kemal’in yüreği kabına sığmıyordu. Son günler içinde olanlar, akıllara durgunluk verecek çeşidindendi. (Uçuk, 2002: 196 bk. Saygı)

Arap için en büyük gösteri, kalabalık arasında bulunan on iki yaşlarında, okul önlüklü, esmer bir kızdan geliyordu. Duygu’ydu kızın adı. Siyah saçlı, kara gözlü,

güler yüzlü, dolgun yanaklı güzel bir kızdı Duygu. Arap, onun sınıf arkadaşı ve komşusu Selçuk'un köpeğiydi. Selçuk, Duygu'nun en yakın arkadaşıydı. Arap'ı hem Selçuk'un köpeği olarak, hem de elinde büyümüş bir köpek olarak seviyor ve kazanmasını istiyordu. (Örs, 2005: 7)

Selçuk sevinçten uçuyordu. İlk işi Arap'ın boynuna sarılıp onu burnundan öpmek oldu. Sonra, bir kağıda sarılı kocaman kemik parçasını çıkarıp uzatıverdi ağzına köpeğinin. (Örs, 2005: 14)

- Baylar! dedi. Bugünkü yarıştan sonra Selçuk'un yaptığı hiç unutmayacak ben! Demek ki bu köyün var bir ortaokul problemi! Ben diliyor bunu çözümlemek... Ve ben yapıyor bunun için size küçücük yardım!

Cüzdanını eline aldı. İçinden on tane bin liralık çıkarıp Muhtar'a uzattı. Sonra:

- Var siz bunu kabul etmek Bay Muhtar! diye ekledi. Şimdilik elimden geliyor bu kadar... Ne zaman ben dönüyor Almanya'ya, daha çok gönderiyor. Ben çocukları çok seviyor. Ben istiyor ki onlar okusun, büyük adam olsunlar! (Örs, 2005: 23 bk. Duyarlılık, Yardımseverlik)

(...) Sonra ağaç sevgisi. Bu sevgi yüzünden, herkes evinin önüne en az bir ağaç dikmiş, göl çevresinin önemli bir bölümüyle köyün arkasındaki çıplak tepeler yemyeşil bir örtüye bürünmüştü. (Örs, 2005: 24)

(...) Yurt ve ulus sevgisi zorlamıştı onları bu işe. (Örs, 2005: 51)

Eşeğini çıkarmış ahırdan, sazını vurmuş omzuna, öpüp anasının ellerinden, duasını almış. (Alangu, 2006: 81 bk. Saygı)

- Bir garip anacığım var. Aklım hep O'dandır. Ne yer, ne içer kaç senelerdir. Belki de ölmüştür. (Alangu, 2006: 89 bk. Duyarlılık)

(...) Bunların her biri yarının belki toplum içinde önemli bir kişiliği olacak. Bir çocuğu en iyi eğitmek ancak onlarla arkadaşça konuşmakla elde edilir. (Tuğcu, 2006: 64 bk. Saygı)

- Haklısınız, diyordu. Su akar, deli bakar, derler. Hakikaten ben bir derenin durmadan akıp geçmesini zevkle seyrederim. Kıra gittiğim zaman bir kır çiçeğini koparmadan, eğilir, renklerini, biçimini uzun uzun incelerim. Allah'ın büyük gücünü ve sanatını düşünürüm. Gözüme bir karınca ilişir. Kendisinden kat kat ağır bir çiçek tohumunu yuvasına götürmek için kan ter içinde kalır. Size gülünç gelen varlıklar beni saatlerce meşgul eder. (Tuğcu, 2006: 65)

Ben de, ders sırasında sınıf kapısının açılarak, babamın gelişinin müjdelenmesini bekliyordum. Babamı öyle kucaklayacaktım ki... Bir daha onu hiç, ama hiç bırakmayacaktım. Doktor getirmek gerekirse, ben giderdim kasabaya. Onu artık çalıştırmayacaktım da; ben çalışacaktım. Kuvvetliydim. Taş da taşıyabilirdim; mala da kullanabilirdim. Babam çalışırken, onun işini öğrenmiştim nasıl olsa... (Boyunağa, 2005: 10)

Onlar yerlerinden kalkmadan, ikisinin de ellerinden öptüm. Onlar da anlımdan öptüler; Hatice'yi de kucakladılar. Safiye Hanım: (Boyunağa, 2005: 103 bk. Saygı)

O sırada Hatice'den başka bir şey düşünmüyordum. Bütün düşüncem, Hatice'yi korumaktı. Bana ne olursa olsun; ama kardeşime, hiçbir şey olmamalıydı. (Boyunağa, 2005: 52)

Arkadaşlarım, bana hediyeler verdiler. Bekir, çok sevdiği çakısını; Yunus, iki bilyesini; Cafer, kendi eliyle yaptığı kavalı verdi. Ben de onlara, daha önceden kasabadan almış olduğum kitaplardan hediye ettim. (Boyunağa, 2005: 62)

Komşularım ve tanıdıklarımla teker teker vedalaştım. Hanımlar ve kızlar, Hatice'ye sarıldılar. Gül yanaklarından öptüler. Hepimizin gözleri yaşlıydı. Ben de büyüklerin ellerini öpüp hayır dualarını aldım. Arkadaşlarımla kucaklaştım. (Boyunağa, 2005: 63)

- Eeee, insan olan komşularını, yakınlarını unutmaz Kara Mehmet, dedi. İnsan olan kökünü bilmeli... Doğduğu toprakları, arasında yetiştiği insanları unutmamalı!... (Boyunağa, 2005: 64)

- Tabi be Mehmet'im tabi öyle olacak... Dinimiz de bunu emreder, töreler de... Bugün senin başına gelen, yarın benim başıma ya da çocuklarımın başına gelebilir. Elbette birbirimizi sevecek, birbirimizin yardımına koşacağız. İnsanlık budur... (Boyunağa, 2005: 65)

Yabancılar neyse ne, fakat onlar, -öğretmen arkadaşlar- bunu anlamalı değiller miydi? .

Gerçi öğretmen odasında ders zilini beklerken gözlerim kararıyordu. Fakat sınıfa girdiğim anda, suya kavuşmuş balık gibi dirildim, canlandım ve neşeli bir ders verdim.

Geride bıraktığım geniş ve rahat evimi; belki bir zaman bakımsız kalacak olan çocuğumu, eşimi; sınıfta bir an düşünmedim. Ev kıtlığında benim için tez elden bulunuvermiş olan bir tek odadan ibaret yeni evimde karşılaştığım zorluklar da aklımdan geçmiyordu!

Hayır, yalnız, karşımda beni dikkatli, parlak gözlerle dinleyen yavrular vardı; yalnız onlar gerçektiler.

Onları seviyordum ve kendimi mesut hissediyordum! (Zorlutuna, 2005: 119)

(...) Onun can çekişmesi de uzun sürmeyecek. Küçüküçük canı bu küçüküçük bedenden çabucak çıkıp gidecek. Küçük serçe hiçbir zaman bir fil gibi ölemez. Zaten arzuları da hayalleri de vazgeçilmez şekilde irileşip içine çöreklenmemiştir.

Ağaçlar onun ilk patlayışı savuşturduğunu, ama nedense kaçıp uzaklaşmadığını, hatta tersine sıçrayıp namlunun üzerine konduğunu gördüler. Ve avcı onu avucuna aldı. Karşısında tutup onunla âdetâ konuştu. Sonra da ayağa

kalkarak, kolunun aşağıdan yukarıya geniş bir hareketi ile, onu, bir barış güvercini gibi salıverdi. (Zarifoğlu, 2005: 96)

Yürek Hasan havluyu alırken dua ediyordu karısına:

- Hatun, Allah senden razı olsun. Tuttuğunu altın etsin, hayretsin, sana öte dünyada güzel amellerini yoldaş etsin. Can yoldaşım, gül yanaklım.

- Eksik olma, Allah senden de razı olsun. Sana layık olamıyorum, yaşlandım, çöktüm, kusura kalma.

- Estağfirullah, estağfirullah, o ne biçim lakırdı bir daha işitmiyem haa... (Zarifoğlu, 2005: 12)

- O nasıl bir söz hanım, Allah öte dünyada ikimizi de bir arada dilesin isterim. (Zarifoğlu, 2005: 28)

Sonçiçek dört yaşına gelinceye kadar, ablaları gelin olup evden ayrıldılar. Bu ayrılık, sütçü ile karısına ilk günlerde ne de olsa zor geldi, yalnız kaldıkça üzülmelerine yol açtı. Sonçiçek, öyle canlı, öyle bitmez tükenmez hoşlukları olan bir kızdı ki, kısa sürede yaşamlarını sevinçle doldurdu. Annesi ile babasına ablalarından ayrılmanın üzüntüsünü unutturdu. (Cumalı, 2006: 8)

Önce şu vardı: Sütçü ile karısı çok konuksever insanlardı. Otlaklarına kim uğrasa, damlarına doğru gelen kimi görseler sevinçle karşılardı. Gelen, ister canlı olsun ister cansız, ister insan olsun ister kuş, sevindirirdi sütçüleri. Yağmur yağsa yağmura hoş geldin derlerdi, güneş açsa güneşe! Düşen karı, esen rüzgârı, sıcak, soğuk hep sevgili konukları bilirlerdi. Hele serçeleri öz kızlarından ayırmazlardı. Sonçiçek, annesiyle babasının bu sevecen huylarını tümüyle kapmıştı. Yüzlerce serçesi olduğu için bütün çocuklardan varlıklı sayardı kendini. Eli sapanlı komşu çocuklarını yaklaştırmazdı serçelerine. Hoyrat çocukların, oyun olsun diye serçelerin yuvalarını çomaklamalarına, yumurtalarını çalmalarına izin vermezdi. Köpeği Sürmeli ile kedisi Kınalı'nın kulaklarını iyice bükmişti bu konuda: "Bana bakın," demişti; "ikinizin de ne yaman avcı olduğunuzu, hele kuş etine ne kadar

düşkün etoburlar olduğunuzu bilirim! İkinizin de oburluğunuz yüzünden kaşla göz arasında dışınıza göre ne görseniz yürütürsünüz! Ama siz de benim serçelerimi ne kadar çok sevdiğimi bilirsiniz. Sakın ola ki serçelerimden birinin canını yaktığınızı duymayayım! İkinizi de yaptığınıza yapacağınıza bin pişman ederim!” (Cumalı, 2006: 9)

Sonçiçek, bir koluyla birini, öbür koluyla ötekini yerden alır, kaldırır, kucaklar, göğsüne bastırır, öperdi:

“Teşekkür ederim benim korkusuz bekçilerim! İkinize de ayrı ayrı çok teşekkür ederim!. . .” (Cumalı, 2006: 14)

Rüzgârla esintilenen bir yaprak görse, sevinir el çırpardı ve, “Ah ne güzel! Esen rüzgâr ne güzel! Yaprak ne güzel esintileniyor,” derdi ayak burunları üzerinde dönerek. Serçelerden birinin kanat sesini, ötüşünü duyması, adının çağrıldığını işitmesi sevinçle doldururdu yüreğini. (Cumalı, 2006: 14)

Sonçiçeklerin küçük otlağında birbirinden güzel ağaçlar vardı. Otlığın ağaçları arasında gözümün önüne ilk gelen, incir ağaçları oluyor. Biri dama, öbürü yola yakın, biri de otlağın kuzey ucunda üç büyük incir ağacı vardı. Üçü de yediveren türündendi! Ahırın önünde sarı sarı erikler veren bir erik ağacı ile İlkçiçek’in doğduğu yıl ilk çiçeklerini veren vişne fidanlarından, kuyu başındaki nar ağaçlarından daha önce söz etmiştim. Sonçiçek dünyaya geldiği yıl, o küçük vişne, dallı budaklı kocaman bir ağaç olmuştu. Boyu, damlarının bacasını aşmıştı. Bir dutla, kocamın bir çitlenbik ağacını, otlağın kıyılarını saran böğürtlen ile alıç kümelerini de bunlara ekleyin, serçelerin nasıl bir bolluk içinde yaşadıkları hemen anlaşılır. (Cumalı, 2006: 20)

Çevrelerinde kesilen her ağaç, yıkılan her dam, Sonçiçek’in babasını günlerce üzzerdi. (Cumalı, 2006: 26)

“Ben,” dedi, “tanımak istediklerimi kalbimle görürüm, gözlerimle değil! Sen o kadar çok sözünü ettin, Sonçiçek’i bana öylesine sevdirdin ki, görür görmez

tanıdım, çünkü görür görmez sevdim! ‘Sonçiçekancak o olabilir’ dedim!. . ” (Cumalı, 2006: 43)

Minik Serçe böylelikle babasını hiç görmeden dünyaya geldi. Yuvanın bütün işi, geçim yükü annesinin üstüne kalmıştı. Talihsiz Ana Serçe uçuyor, yavrularının yiyecekleri ne bulmuşsa, gagasına alıp dönüyor, gün boyu yavrularını doyurmak için dur durak nedir bilmeden didiniyordu. Öyleyken gagasında küçük bir sinek, pençesinde minik bir solucanla yuvasına her dönüşünde mutluydu. Yavrularının kendisini karşılarken nasıl sevindiklerini görünce yorgunluğunu unutuyordu. Getirdiklerini küçüklere yedirdikten sonra yuvasından ayrılırken yerini üzüntüye bırakıyordu bu sevinç! Uçabilecek kadar büyüdüklerini görmeden başına bir şey gelecek olursa ne olurdu yavrularının durumu? Bu korku yer etmişti yüreğinde. Ayrıca ağabeyi ile ablası hiç de iyi karşılamamışlardı Minik Serçenin dünyaya gelişini. (Cumalı, 2006: 52)

Minik Serçe’yi avucunun içinde kulağına yaklaştırdı. Karşılık vermesini bekledi. Minik Serçe’nin daha çok üzüldüğünü, daha çok titrediğini duyuyordu avucunda. Yanağına yaklaştırarak ısıtmaya çalıştı, sonra da dudaklarına götürerek öptü:

“Söyleyemiyor musun?. . Zararı yok, yalnız değilsin, kimsesiz değilsin artık!. . Korkma!. . ” (Cumalı, 2006: 70)

Bu kargalardan kurtulurum umuduyla o gidişinde, yavrularının üçünü de doyurabileceği gibi bir yiyecek arandı. Sonunda yalnız yaşayan yaşlı bir kadının bahçesinde beslediği tavuklara ekmek ufaladığını gördü. Kadın, tavuklarına olduğu kadar bahçesine inen kuşlara da cömertti. Eline kocaman bir ekmek parçası almış, iri iri ufalıyor; tavuklarına tanıdık tanımadık, yerli ya da yabancı, gelen bütün kuşlara güler yüz gösteriyor, eşit davranıyordu. (Cumalı, 2006: 73)

“Hem de nasıl! Sevebilir miyim?”

“El sürmeden!”

“Ama ben onu öpmek istiyorum!”

Sonçiçek çok iyi anladı bu duyguyu:

“Lütfen canını acıtmadan öp!”

Minik Serçe’yi kundağı ile Yeşim’in avucuna verdi. Yeşim, Minik Serçe’yi yanağına yaklaştırdı, başının üstünden hafifçe öptü, yerine bıraktı:

“Bizde pamuk var, gidip getirmemi ister misin?”

Az önce babasından öğrendiğini satmanın tam sırasıydı. Sonçiçek sordu:

“Ne diye?”

“Yuvasının dibine döşeriz!”

“Pamuk dağılır, iplik iplik olur, gagasına takılır, tüylerine bulaşır. Serçeler ot yatağı sever!”

Az sonra Minik Serçe’nin ot yatağı hazırды. Bir vişne tanesini mercimek kadar küçük parçalara bölerek beslediler, karnını doyurdular, sonra Minik Serçe’yi yatağına yatırdılar. (Cumalı, 2006: 80 bk. Duyarlılık, Yardımseverlik)

Osman, bahçelerinde yarı yarıya toprağa gömülü bir taşın altından, Minik Serçe’ye küçük bir solucan buldu, getirdi. Kuyruğundan küçük bir parça kesip Minik Serçe’ye yedirdiler, solucanı boş bir kibrit kutusuna koyup kaldırdılar. O gün akşama doğru Minik Serçe’yi beslemek için kibrit kutusunu açınca bir de ne görsünler? Kesilen kuyruk uzamış, eski boyunu almıştı! Uzayan parçayı kesip Minik Serçe’ye yedirdiler. Solucanı yine boş kibrit kutusuna koyup kaldırdılar. Ertesi sabah kutuyu açınca kuyruğun yine uzadığını, eski boyunu aldığını gördüler! Böyle böyle o küçük solucan Minik Serçe’yi üç gün doyurdu! Üzüm, domates, ekmek kırıntısı, bulgur yediriyorlardı Minik Serçe’ye. Onunsa en çok sevdiği yiyecek vişneydi. Küçük gagasının her yanını suyuna bulaştıra bulaştıra atıştırıyordu dostlarının avuçlarında uzattığı vişne parçalarını! Atıştırdıkça seviniyor, incecik bacaklarını gererek

doğrulmaya çalışıyor, yeni yeni biçimlenen kanatlarını çırpmayı deneyerek sevincini açığa vuruyor, sesi çıktığı kadar cıkci kliyordu... (Cumalı, 2006: 81 bk. Yardımseverlik)

Minik Serçe gagasını Sonçiçek'in parmağına sürttü:

“Çünkü seni seviyorum!”

Sonçiçek eğildi, tüysüz başından öptü onu:

“Ben de seni seviyorum!” (Cumalı, 2006: 86)

“Kim bilir, belki gün gelir beni de unutursun,” dedi, “yakınlığımız daha... ”

Minik Serçe sözünü kesti:

“Hayır! Yakınlığımız daha ne kadar yeni olursa olsun, birbirimizi unutmayacağımızı sen de çok iyi biliyorsun! Çünkü biz birbirimizi gerçekten sevdik!”

“Acaba?”

“Evet, unutmayacağız! Çünkü özlemini duyduğumuz hep sevgidir! Hele senin sevgin gibi bir sevgi, yaşayanı her anımsayışında yeniden mutlu eder!. . ”

Sonçiçek bir kez daha öptü Minik Serçe'yi: (Cumalı, 2006: 94)

“ Ya dağda, belde kalırlarsa, kara toprak gözlerini nasıl kapayacak! ya kurda, kuşa yem olurlarsa, yeşil yaprak yüzlerini örtecek!”

Bu korku, yüreğine yapışınca, deli, divane olası gelmiş padişahın:

“Kim kızlarımı bulur da getirirse, beğensin beğendiğini; dilesin dilediğini!” diye ferman üstüne ferman yağdırınca, (...) (Güney, 2006: 30)

Allah kimin varsa bağışlasın, üstüne öyle bir titrer, öyle bir titrermiş ki, esen kuştan sakınır, gözünden gözüne vermezmiş. (Güney, 2006: 43)

“(...) ne anamın bahtı, ne babamın tahtı; bülbül olup çevrildiğim gün sensin, sünbül sen; dünyayı verseler vermem seni. ” deyip kırk yılın hasretlisi gibi sarım sarım sarılır, dolam dolam dolanırlar. (Güney, 2006: 53)

(...) başında baş yok... Onu böyle anadan doğma –üryan büryan- nasıl görürsün; el adama ne der sonra! (Güney, 2006: 54)

Babaları dünyayı verseler vermez, tacından tahtından üstün tutarmış onları. Analarının gözünde de oğulları oğul balından tatlı, kızları da kaymak çalıyormuş ya, balın üstüne, balına, kaymağına doymadan gitmiş yoksa hatuncuk. . Koca saray karalara boyanmış ama, kara vezir: (Güney, 2006: 64)

(...) başlamışlar birbirlerinin yüzünü gözünü öpmeğe, ve başlamışlar başlarına gelenleri sayıp dökmeğe, gayrı gözlerine uyku girer mi? (Güney, 2006: 66)

“Kızım demiş; ayrık otundan birer gömlek örer de giydirirsen kardeşlerine, evvel Allah büyüleri bozulur, yine insan olup insan içine çıkarlar ama, bir var ki, bunları örüp bitirinceye kadar kimseyle dünya kelâmı etmiyeceksin. Haydi imdi, anla, dinle güveniyorsan, Bismillah deyip başla!” (Güney, 2006: 67)

(...) Anası, babası gözlerini gözünden ayırmaz, ellerini sıcaktan, soğuğa vurdurmazlarmış ama, feleğin gözü kör olsun, daha bir bülbül gelip de dalına konmadan (...) (Güney, 2006: 79)

“İlahi, evimin gülü, ocağımın bülbülü demiş; elin kolun dert görmesin, iki cihanda yüzün ak olsun; gayrı evimiz, eve benzeyip, ocağımızın tadı, tuzu yerine geldi. . ” (Güney, 2006: 82)

Bir hışırtı duydum bu sırada. Olduğum yere daha çok sindim. Mağaradan içeriye girdi birisi. Kucağında yeni doğmuş bir erkek çocuk vardı. Yüz kez, bin kez öptü oğlunu. Sonra Nemrud bulup öldürmesin diye, az öteme bırakıp gitti çocuğunu. (Yıldız, 2005: 14)

“Yonca kızım, Yonca kızım, uğuru, kısmeti bolca kızım!” diye okşuyordu Yonca Kız’ı.

Yonca Kız’ın kara kara saçları, güvem gibi gözleri, ufacık ağzı vardı. Mehmet Torlak, elinden gelse kızını yüreğinin içine sokacaktı. (Bilbaşar, 2006: 10-11)

Mehmet Torlak, kızın yanağından öptü, pencereden akşam güneşinin camlarını tutuşturduğu inansız yeni kasabayı gösterdi. (Bilbaşar, 2006: 12)

Mehmet Torlak da onun kırmızılığını yitirmiş yanaklarını koklayıp öpüyordu,

“Onca kızım, Yonca kızım; uğuru, kademi bolca kızım, he vallaha da sizi yabana götürmeye geldim,” diyordu. (Bilbaşar, 2006: 14)

“Amanin sevsinler kahve pişiren o küçük elleri,” diye Sultan Bacı, Yonca Kız’ın ellerini öpüp okşamıştı. (Bilbaşar, 2006: 71)

(...) Hayvanları sevmeyen, insanları sevmesini bilmez, derdi. (Bilbaşar, 2006: 72)

Hatice Hanım, Yonca Kız’ın yanaklarını öptü, saçlarının yabani keçiler gibi kokması, sevip okşamak isteğini kamçılıyordu, ne tatlı bir yavruydı bu Meleğin öksüzü! (Bilbaşar, 2006: 75)

“Yavrum, Yonca Kız’ım, Kocaninen sana kurban olsun!” dedi. (Bilbaşar, 2006: 76)

Sındırgı ormanında öğle yemeğini yediler. Tahta oluktan akan buz gibi sudan içtiler. Hep birlikte çamlıkların altında dolaşp kır çiçekleri topladılar. Dağın çam ve kekeik kokan serin havasını ciğerlerine doldurdular. (Bilbaşar, 2006: 77)

“Tavukları, tavşanları kesmediğine pek sevindim,” dedi. “Keseydi, ben o Beşir Bayamca’yı hiç sevmeyecektim. Aileevindeki Hesna’nın babası her hafta ava gider, tavşan vurur gelirdi. Zavalıcıkları boğazlarından kan damlayarak avlunun

direğine asardı. Derisini yüzerdi. Hiç sevmezdim ben Hesna'nın babasını, tavşanları öldürüyor diye. ” (Bilbaşar, 2006: 86)

(...) Birinin adı Toz-Toprak'tı; arabayla geçerken yolda bulmuştu onu Hatice Hanım. Topraklara bulanmış olduğundan bu adı takmıştı. Kapkara olanın adı Zifir, kınalıının adı Sarman'dı. Seçerek almadığı, sokağa atılmış kedileri bulup eve getirdiği için cins kedi değillerdi ama, hepsi de sevilip okşanmaya alışmış, temiz, insancıl hayvanlardı. Durmadan masa altından ayaklarına sürtünüp murnavlıyorlardı. (Bilbaşar, 2006: 89)

Bahçıvan Ahmet Ağa, elinde yem kutularıyla kendilerini karşıladı. Yonca Kız, sıçrayıp sevinç sesleri çıkaran Kara'nın tasmaını zincirinden çözdü. Arkadaşlarına köpeği tanıttı. Hepsi de Kara'yı okşayıp sevdiler. Merak ettikleri tavukları, tavusları gördüler. Onlara avuç avuç yem serptiler. Tavşanlara marul yaprağı yedirdikten sonra Beşir'in yanına çıktılar. Cıvil cıvil şakıyıp gülüşerek maymunu fındık, fıstıkla beslediler. (Bilbaşar, 2006: 94-95)

Yonca Kız'ı bir düşüncedir almıştı: Onca zaman evdeki hayvanların hasretliğine nasıl dayanacaktı? (Bilbaşar, 2006: 104)

“Kocanineciğim çok teşekkür ederim bu sürprizin için,” dedi, yanaklarını öptü. Yonca Kız'ın öpücükleri, sevinci Hatice Hanım'ın yüreğine sonsuz mutluluk duyguları doldurdu. (Bilbaşar, 2006: 107)

(...) Yavruların anası Tekir miyavlayıp yalvararak ardından geliyordu.

“Bak Kocanineciğim, ne şirin yavrular,” dedi Yonca Kız.

Yavru kediler daha pek ufacıktılar. Hiç insan yüzü görmedikleri için kulaklarını kısıp durmadan tıslıyorlardı.

Hatice Hanım kedilere çok sevindi. Derhal sütler kondu tabaklara, hayvanlara içirildi. Sonra Gonca Ana'nın odasında şilteler hazırlandı, hayvanlar oraya yatırıldı. (Bilbaşar, 2006: 112)

Urgancı Ali'yi kooperatif binasının inşaatında buldular. Ali, Kocanine'nin gelişine pek sevindi, elini öptü. (Bilbaşar, 2006: 161 bk. Saygı)

Ağasını da, onu da çok severdim. Torun bunlar. Sevilmez olur mu? (Tuğcu, 2006: 13)

Nazlı işini bırakmış, hiç kımıldamadan bu sesi dinliyordu. Gözlerinin önüne kasabanın mescidi gelmişti. Babası orada küçük minarede ezan okur, Hristiyanlar bile durup onun sesini dinlerdi. (Tuğcu, 2006: 58 bk. Hoşgörü, Saygı)

(...) Beraber gittiği delikanlılar da oradaydılar. Anaları, babaları çocuklarını okşuyor, ağlıyor, onların burunlarını bile kanattırmadan getiren Osman babanın ellerine sarılıyorlardı. (Tuğcu, 2006: 79 bk. Saygı)

- Ah babacığım, babacığım, seni dünya gözüyle yine gördüm.

Nazlı babasının boynuna atılmış, yüzünü, gözünü öpmeye başlamıştı. İhtiyar ağladığının farkında değildi. (Tuğcu, 2006: 80)

Sonradan kendisi de farkına vardı. Kızını öptü, bağrına bastırdı. Elinin tersiyle gözlerini silerken: (Tuğcu, 2006: 81)

Kendisini Nazlı'ya layık görmüyordu ama yine içine dokunuyordu. Bu kızı öyle sevmiş ve yine öyle seviyordu ki içinden çıkarmayı başaramıyordu. (Tuğcu, 2006: 110)

Daha sonra bu fikrini beğenmedi. Sevdigi kızın Türkiye sınırlarına ulaştığını görmeli, lazım olursa onu kurtarmak için çarpışmalı, yanlarında bulunmalıydı. (Tuğcu, 2006: 111)

- Allah şu yaşlı adamcağızı başımızdan eksik etmesin, diyorlardı. (Tuğcu, 2006: 132-133)

Ertesi sabah, günün ilk ışıklan kol kol uzanırken Karakol Komutanı Teğmen Remzi düdüğü seslerine koşmuştu. Nöbetçi kendisine askerlerin arasında hıçkırarak

ağlayan perişan kıyafetli, yüzleri, gözleri kan içinde, yarı donmuş beş kişiyi gösterdi ki bunlar yerleri eşmiş, karların altındaki toprağı meydana çıkartmış, yüzlerini bu ıslak toprağa yapıştırarak onu öpüyorlardı. (Tuğcu, 2006: 157)

Eşsiz kalan güzel kadının âşıkları yine birer birer çevresinde toplanırlar; ilk sevgilisine bağlı olan kadın, bunların hiçbirine yüz vermez. Evinde, tarlasında sessizce çalışır, oğlunu büyütür. Bütün ülküsü, onu mert, kahraman, vatana faydalı bir insan olarak yetiştirmektir. (Nihal, 2005: 24 bk. Aile Birliğine Önem Verme)

(...) o kızıl kanların kayaları boyadığı, o al bayrağın göklerde dalgalanıp salındığı yerleri birer birer göstererek bizi heyecandan heyecana sürüklüyordu. (Nihal, 2005: 55)

Köylüyü nasıl sevmemeli? Yaşama derdi, kavgası içinde şiirlerini, zevklerini kaybetseler de insanlık tarafları yaşıyor.

Hele Türk'ün en değerli geleneği olan misafirperverlik vasfını hiç kaybetmemişler.

Ben bu ikramlara karşı ne yapabilecektim? Para versem almayacaklar.

Geri götürmeyeyim diye çantamdaki çayı, şekeri ve Bursa'dan aldığım karamel kutusunu masanın üstüne bıraktım. Onu bile geri vermeye kalktılar. (Nihal, 2005: 73 bk. Misafirperverlik)

Bir kaz sürüsü, bir saman yığını, koca bir tarlanın sarı dalgasına gömülmüş, çalışan tek bir kadın... Bazı, yaşlısı çocuğuyla bütün bir aile... Korkunç, kara boynuzlu mandaları önüne katıp güden on yaşında bir çocuk... Birkaç sarmaşığın meydana getirdiği bir tünel, bir kayadan köpüre köpüre akan su... Güneş altında keyifli kayifli ışıldayan sessiz dere...

Bunların hepsini, hepsini seviyorum. Ah, bütün bunları, köyü, köylüyü kendi varlıkları, özellikleri içinde yükseltmeyi, güzelleştirmeyi bilsek... (Nihal, 2005: 79)

(...) Bir tanecik yavrunu elinle yerlere serdin. “Onu kandıranlar kabahatli!” demedin, affetmedin. Çünkü vatan senin gözünde en kutlu şeydi! O tertemiz dağlar başında, tertemiz duygularla geçen hayatın, her sevgiden üstün olarak yalnız vatan, millet sevgisi tanıdı!... (Nihal, 2005: 82)

HEDİYE

Bugün benim bayram günüm,
Fakat ablama küskünüm;
Gelip demeliydi: ‘Şermin,
Bir yaş daha aldın sevin. ‘
Bakınız ben, değil ablam,
Yabancı olsa duramam;
Kardeşçe, dostça, insanca
Hatırını sormayınca
Lakin, şu cici şey de ne?
O, o! ‘Sevgili Şermin’e’
Bir hediye... Ne de güzel!
Mutlak Şehber’dendir... Oh, gel,
Cici şey gel kucağıma,
Sürün biraz dudağıma!
Ablam da böyle bir kutu
Verirse ne olurdu?
Benim melek Şehberciğim!
Fakat acele etmeyeyim,
Hakikaten, bu ondan mı?
Boşa yerdim ablamı;
İçim ne kadar aldanmış,
Zaten Şermin’in bayramı
Şehber’in umurunda mı!
Beni ablam sever ancak
Böyle başka kim anacak?
Melek ablacığım benim;

Sen benimsin, ben senin! (Fikret, 2005: 9-10)

MUHALLEBİM VE MEKTEBİM

Ninem sordu: - Şermin, kimi

Çok seversin? – O, ninemi!

- Başka? – Babamı şüphesiz

- Daha? – İzin vererseniz

Sayayım: Muhallebimi,

Sütlacımı, şekerimi

Hep şekerlemelerimi,

Biraz da gevrek severim.

Fakat en çok mektebimi,

Mektebimi pek severim...

Koca bina!

Neler öğretir o bana!

Tam bir hafta oluyor ki

Biliyorum: Dünya iki

Ayrı ve büyük parçalar.

Avrupa, Asya, Afrika:

Bunlar eski,

Evet, bunlar eski dünya;

Öteki de Amerika

Ve adalar... Neydi ismi?

Evet o: Avustralya

Bunlar yeni dünya ... demek

Toprağımız beş kıtadan,

Birçok karayla adadan,

Ve denizlerden ibaret

Karaların isimleri

İşte hatırımda; kendim

Kitabımı dünden beri

Karıştırdım ve öğrendim

Birkaç büyük deniz... Elbet
Hocamız bugün onlardan
Bize bahsedecek ve ben
Sayacağım ezberimden:
Karadeniz, Akdeniz'i
Bir de Atlas Okyanusu,
Sonra iki Buz Denizi,
Hint Okyanusu... İşte hepsi.
Yok, daha vardı, lakin
Hatırımdan çıkmış, demin
Biliyordum... Kalın kafa!
İnsan öğrendiği şeyi
Daha iyi
Öğrenmeli... Şimdi bana
Bildir iyi bellediğim
En güç şeyleri sorsalar,
Bilirim; ezberlediğim
Hafızamdan çıkmaz; çıkar
Fakat onlar dikkatsizce
Öğrendiğim şeylerdir hep.
Bugün ders alırım, gece
Hazırlarım, yarın mektep-
te dinleyin, bilmiyorsam
Eğer hepsini tastaman
Sizin olsun muhallebim...
Bana yetişir mektebim! (Fikret, 2005: 11-12-13)

PAPATYA

Bahar olsun da seyredin
Nasıl süsler bayırları,
Zümrüt gibi çayırıları
Yüze gülen ince nazlı,

*Gelin yüzlü papatyalar,
 Altın gözlü papatyalar.
 Tarlalarda hoş a giden
 Sarı, turuncu, pembe, mor
 Birçok dilber çiçek olur;
 Bence dilberdir hepsinden
 Güler yüzlü papatyalar,
 Altın gözlü papatyalar.
 Yaprakları kıvr kıvr
 O da ayrı bir güzellik.
 Boy pos, boyun ipincecik;
 Hem güzel, hem de nazlıdır
 Gelin yüzlü papatyalar,
 Altın gözlü papatyalar.
 Rüzgâr eser: Gâh o yana
 Gâh bu yana, hep beraber,
 Dalga dalga eğilirler,
 Ferah verirler insana
 Güler yüzlü papatyalar
 Altın gözlü papatyalar. (Fikret, 2005: 27-28)*

KUŞLARLA

*Kuşlar uçar,
 Ben koşarım;
 Onların kanatları var, benim kanadım kollarım.
 Kuşlar kanadını çırpır,
 Ben de kolumu sallarım...
 Uçun kuşlar, uçun kuşlar;
 Hepinizle yarışım var!
 Uçtu kuşlar,
 Ben de koştum;
 Koştum yarı yola kadar;*

*Ta önüme bir uçurum
 Çıktı, orda kaldım, nâçar
 Yoo, çekemem öyle kurum!
 İsterseniz, haydi tekrar
 Yarışırız... Uçun kuşlar! (Fikret, 2005: 29)*

ASLAN
*Ona biz neler veririz:
 Ekmek, çörek; bazı evden
 Şeker bile getiririz.
 O da küçükleri sever;
 Sevilir elbette seven. (Fikret, 2005: 54)*

VELİ BABA
 (...)
*Düşenleri kaldıran o,
 Yaralıları da saran o
 Kışın kurdu o öldürür
 Fukaraya odun, kömür
 Çocuklara yemiş verir;
 Köyün o ermişidir.
 Bir sene gür yağmurlardan
 Köyün ortasından akar
 Irmak coşmuş; o hark yarmış,
 Köyü ölümden kurtarmış
 Evet, Baba
 Kaba saba
 Kalbi fakat,
 Bütün rikkat, bütün şefkat.
 Evet, yüzü baykuş doğru
 O baykuşun ruhu kumru! (Fikret, 2005: 77 bk. Duyarlılık, Yardımseverlik)*

Fatma Hanım'ın annelik duyguları bu gülümsemelerle coşmuş, onu öpmek için üzerine eğilmişti. Tam bu sırada, kapıya bir ziyaretçinin geldiğini haber veren zil sesi duyulmuştu. (Canat, 2006: 8)

“Osman’ım, yavrum, seni nerelere götürdüler kuzum” diye inleyen Fatma Hanım’a sinirleri keskin edici birkaç hap yutturdu. Alnuna ve kompres yaptı. (Canat, 2006: 13)

Osman nasıl olsa bulunacaktı ve her şey korkulu bir rüya gibi geride kalacaktı.

Kendini bu son ihtimale inandırmaya çalıştı. Bakışlarını bir müddet Osman’ın oynadığı yerlerde dolaştırdı. Gülüşü, ağlayışı, mini mini elleriyle saçlarını çekişi, eline ne geçirirse ağzına götürüşü hayalinde canlandı. Bunları düşünürken, şakaklarına dayadığı ellerinden kollarına doğru, sıcak sıcak gözyaşlarının indiğini fark etti. Elini yüzünü yıkamak için banyoya geçti. O anda kapının ziliyle birlikte irkildi. Hemen doğrulup adeta koştu. Kapıyı açtığı zaman üç yıldır yanında çalışan bahçıvan ve karısına boş boş baktı. (Canat, 2006: 14)

Ah! Bu sözü bir duysa, kalbindeki ağırlık kalkıverecekti. Osman’ın yerini bildirseler; kim bilir nasıl fırlayacaktı yerinden. Yıldırım hızıyla yetişecekti yavrusuna. O’nu bağrına basacak, dakikalarca koklayacak, sonra aynı hızla köşkün yolunu tutacaktı. Acılı bir annenin kavuştuğu yavrusunu kucaklayışını, öpüşünü koklayışını, saadet dolu gözyaşlarıyla seyredecekti. (Canat, 2006: 38)

Abdullah Bey’i köşke yarı baygın getirdiler. Gece yarısına kadar zaten heyecandan çıldıracak hale gelen Fatma Hanım’ı artık kimseler teselli edemedi. Dizlerine vura vura ağlıyor, bir aşağı iniyor, bir yukarıya çıkıyordu. Osman’ın elbiselerini, patiklerini, çamaşırlarını öpüp kokluyor, “Yavrum nerelerdesin?” diye feryat ediyordu. (Canat, 2006: 40)

Bütün acelesi, bunca telaşı Hüseyin içindi. Bir gün birilerinin çıkıp onu sahipleneceğinden korkuyordu. İstanbul’a göçtüğünü kimseye duyurmayacaktı. Canı gibi sevdiği Hüseyin’den ayrılmamak için çiftlikten ve her şeyden vazgeçebilirdi. Sarı

saçlı, yeşil gözlü, fidan boylu bu sevimli çocuktan ayrılmayı düşünmek ölümden daha zordu Şerife Hanım için. (Canat, 2006: 83)

- Yavrum, dedi Şerife Hanım. N'olur ağlama. Gözlerine kurban olurum ağlama. Annen san kurban olsun... (Canat, 2006: 106)

Hani, çok sıcak günler vardır, insanı bunaltan. serin bir gölge ya da bir su kenarı aranır. Ekin solar, gül sararır, yer yer yarılr toprak. Bir rüzgâr eser sonra peşinden yağmur gelir. Tekrar canlanır yeşil. İnsan ruhu dinlenir. (Canat, 2006: 62)

- Osmancığım kaybolmasının hikâyesini hepimiz biliyoruz. Ama onun annesi yalnız sensin. Yalnız sen yavrunu kaybettin. O anda bir annenin duyacağı acıyı kimse senin kadar bilemez, dedi.

Fatma Hanım kabul etmedi. Zarife Hanım, bunun öğrencilerine çok faydalı olacağını, annelerini gereği gibi sevmediklerini, böyle bir hikâyeyi dinlerlerse; annelerinin kıymetini bileceklerini, uzun uzun izah etti. Yalvardı. Fatma Hanım, hatır için bunu kabul etmek zorunda kaldı. Beş gün mühlet istedi. (Canat, 2006: 120)

“Nereye olacak? Konağa tabi... Ömer'i göreceğim... Haydi oyalanma. . Yavrum uyanıp da baş ucunda anacığını göremeyince ağlamış, yanmıştır. Ömer'im üzülürse ben ne yaparım? Şimdi ne ile avunur? Onu, kimler avutur? Babası olacak asılası mı? Ömer'im şimdi kapı önlerine çıkmış, gözleri yoldadır... Anacığı çıksın görünsün, diye gözetler durur... Yavrumu, daha mı bekleteyim?” (Yesari, 2005: 71)

Asıl ananın yerini ne tutar, kim tutar ki? (Yesari, 2005: 142)

“Ömerciği üvey ana eline bırakmam. Üvey elinde hırpalatmam. Assanız, kesseniz durmam, gider karının gözlerini oyarım. ” (Yesari, 2005: 146)

“Nerden gelmiş bilmem ki? Yukarıya çıkmıştı da yakaladım, atıyorum...”

Fatma, Ömer'in yanına gelmişti;

“Dur ona temiz bir sopa çekelim de bir daha buraya gelmesin. ”

“Günah hayvana, vurmayalım, kovarız gider. ” (Yesari, 2005: 164)

- İnsanlar arasındaki geçerli yasa ise başka bir şeymiş. Biz düşünerek bu yasanın ne olduğunu bulup yazacağız! Acıma duygusu ve sevgi geçerliymiş insanlar arasında. Bundan da, herkes herkesi sevmeli sonucu çıkıyor. Bilmiyorum, ama herhâlde yazılarımızda bunu belirtmemizi istiyor şu bizim öğretmen! (Seyda, 2007: 119)

- Hay Allah! Kızım, ben galiba iyi anlatamıyorum. – Doğruydu bu sözü; iyi anlatamıyordum. - Sevgi, insanı insana yaklaştıran en sağlam duygudur. Ara yerde sevgi bağı olmadıkça, hiç kimse karşısındakinin içyüzünü, derdini, sıkıntısını anlayamaz. Ona hep uzak, hep yabancı kalır. Dinle! Senin canın yandığı zaman bizimde canımız yanar. Sana bağırdıkça, senin buna üzüldüğünü, ağladığını gördükçe, biz üzülüyor muyuz sanıyorsun? (Seyda, 2007: 125-126)

“(…) Oysa insanlar arasında yalnız sevgi yasası geçerlidir. ” diyerek bitirdim.

Öbürleri beğendiler.

Veli de beğendiğini gizlemedi:

- Ooo... Bu gerçekten güzel!

- Güzel mi çirkin mi bilmem, diye konuştu Ayşe. Ama bu bir gerçek. İnsanlar arasında sevgi yasası olmazsa, düşünün, biz hayvanlardan daha beter oluruz. Herkes birbirine kötülük eder. Herkes birbirinin kuyusunu kazar. Niyazi insanlıktan uzaklaşır. Bambaşka bir yaratık olur. Peri sulara kapılarak giderken uzaktan bakar ona, aldırmaz. Sonunda, onun ölümüne seyirci kaldığı için utanç da duymaz. Ben, içimden, “Ah, Niyazi’nin yerinde keşke ben olsaydım. Peri’yi keşke ben kurtarsaydım!” diyemem. İşte bunlar geldi aklıma. Bize zararı dokunmayan karınca yuvalarını bozmamak, çiğnememek, onların üzerinden atlayıp geçmek geldi. (Seyda, 2007: 198)

Çocuklar bağıştıllar:

- *Ta yüzyıllardan beri,*
- *Aramızda geçerli,*
- *Tek yasamız sevgidir,*
- *Tek yasamız sevgidir!*

Niyazi'nin tam iyileşmediğini unutmuş, kendilerini oyuna kaptırmışlardı.
(Seyda, 2007: 200)

- Ha şöyle yola gel! derken tavrını, bakışlarını değiştirdi. Eğer herkesten sevgi ve ilgi bekliyorsan, san yapılmasını istemediğin bir şeyi sen de başkalarına yapmayacaksın. Sevgiyi hepimiz ister ararız. Herkes arar. şu yaşı geldim, sevgiden kaçan, sevildiğı için kaçan birisini görmedim. Ama sevildiğı için şımarmayacaksın. Asıl önemli olan da bu! Ana baba, evladını, yalnız evladı olduğı için değil, onun uslu, yetenekli, çalışkan olduğunu gördüğü için de sevmelidir. Haksız mıyım?

Ali, oldukça sıkılanlaşarak başını eğdi:

- Haklısın, anne. (Seyda, 2007: 146-147 bk. Saygı)

Salim Bey, açıklamasını şöyle sürdürdü:

- Hayvan değil insan olduğı için, kendi soyundan birinin göz göre göre boğulup gitmesine dayanamazdı. Ölümü göze alarak onu kurtarmaya çalıştı ve kurtardı

- Sen daha önce onu görmüş müydün, tanıyor muydun Niyazi?

Niyazi, bu soruyu neden sordun dercesine baktı Fatma'ya. Bakıp başını salladı birkaç kez:

- Görmüştüm, tanıyordum.

Fatma ille öğrenmek istiyordu:

- Ya görmeseydin, tanımasaydın ne yapardın?

Niyazi'nin şaşkınlaşması üzerine, Salim Bey konuşma gereğini duyup dedi ki:

- Davranışı değişmezdi sanıyorum. Başka bir çocuk, hiç tanımadığı birisi için de Niyazi kendini atardı suya. Yanılıyor muyum Niyazi?

Gözler birden parlamıştı Niyazi'de:

- Yanılmıyorsunuz öğretmenim. Eğer orada durup kızcağızın sulara bata çıka gidişini seyretseydim, sonra kendimden çok utanırdım.

- Hah! diye bir ses geldi Salim Bey'den. İşte bence de bütün sorun bu, çocuklar. Bütün sorun burada! Her kim olursa olsun, dara zora düşmüş birini kurtarmaya çalışmamak sonunda utandırır insanı. İnsan olan, olaya seyirci kalmanın utancını duyar. Niyazi'yi, en başta, taşıdığı bu insanca yardım duygusundan dolayı kutlamalıyız. (Seyda, 2007: 194-195 bk. Yardımseverlik)

Babası geldikten sonra, ayrı yatağa atılan İnci, geceleri yorganın altında eski günleri, annesiyle koyun koyuna yattıkları günleri, annesinin onu öptüğü, sevdiği, masallar söylediği günleri düşünüp düşünüp, 'Keşke ölsem de İncim İncim diye ağlasa,' diye aklından geçirmişti. (Kemal, 2006: 10)

İnci oralı olmadı, kedilerin yanına geldi. Yavrular analarının memelerini öyle iştahla emiyorlardı ki. İnci'ye, bu, anneannesini hatırlattı. Bundan üç ay önce anneannesi, İnci'nin annesine,

"Emziklisin kızım, bol bol ye ki, çocuğuna süt olsun," demişti.

Bu, İnci'ye Sürmeli'nin de emzikli olduğunu, bol bol yemesi gerektiğini, fakat Sürmeli'nin ne annesi, ne de kocası olmadığını düşündü. Bütün gün kedilerle uğraştı durdu. Aşağı indi, yukarı çıktı. (Kemal, 2006: 20-22 bk. Duyarlılık)

“Anladım,” dedi, “anladım Acıktın değil mi? Acıktın ya. Tabii acıkırsın Senin ne annen var, ne de kocan. Sana kim mama verecek?”

“Miyavvv. ”

“Miyav ya, tontonum benim. Yavrum benim. ”

Annesinin küçük kardeşine söylediklerini tekrarlıyordu.

“Şeker Sürmelim benim. Sana acımıyorlar, mama vermiyorlar sana. ” (Kemal, 2006: 24 bk. Duyarlılık, Yardımseverlik)

Avukat çocuğu,

“Sen dünyanın en iyi arkadaşısın,” dedi. “Seni çok seviyorum. ”

Beriki,

“Ben de,” diye mırıldandı.

“Bundan sonra birbirimizden hiç ayrılmayalım, e mi? Birimize bir şey söylerlerse ikimiz bir olup marizleyelim enayi. ” (Kemal, 2006: 50)

“Vallahi babacığım, dedi, görseniz acırsınız. Gözleri dalıyor, bayılıp bayılıp gidiyor yavrucak. Hem biliyor musunuz ne diyor? Gözleri bir tuhaf oluyor, bedeni de kaskatı kesiliyor, “babacığım, babacığım,” diyor, “kapıcının kızı diye burunluyorlar beni, benimle alay ediyorlar. Dünyada hiç kimsem kalmadı artık benim. Çalışacağım babacığım, çok çalışacağım derslerime. Sen rahat uyu mezarında...” (Kemal, 2006: 62)

Arada anasını hatırladıkça, yüreğinde bir sızı duyuyor,

“Fıkaya anam. Domuzlaa mıstıyla peyişan edecek,” diye aklından geçiriyordu. (Kemal, 2006: 70 bk. Duyarlılık)

Ali, elini yüzünü yıkayıp kıl torbasındaki temiz bez parçasıyla kurulandıktan sonra yattı. “Mısıylaa bekçisiz kaadı. Fıkaya anacum ne yapaa acep?”

Bir taraftan da, kendini ‘mapıslara girecek kadar büyümiş’ saymaktan gelen bir gururla hemen uyudu.

Sabahleyin erkenden uyandı. Esnedi. Gerindi. Ortalık ışıdığı halde, lambaları neden hâlâ söndürmediklerine şaşarak, boş sofaya can sıkıntısıyla baktı.

“Arpalaa, mısırlaa, domuzlaa,” diye yüreği depreşti. İşsiz kalış canını fena halde sıkıyordu. Düğmeyi hatırlatan ufacık burnunu kaşıyarak esnedikten sonra,

“Arpalaa, mısırlaa bekçisiz kaadı. Vah fıkara anacığım,” diye içini çekti. (Kemal, 2006: 75 bk. Sorumluluk)

(...) Oğlak kadar hoş hâlli yaratık pek az bulunur. Duruşu, bakışı bir hoşuma gitti ki, tarif edemem. Hemen ben de yanına yatarak onu tekrar okşamaya başladım. Bu masum manzara göz önünden gider şeylerden midir? O şirin hayvancağız bana nice günler arkadaş oldu.

Peder her sene bize, bir yahut iki kuzu alırdı. Bunları biraderle kendimize alıştırır, arkamız sıra gezdirdik. Hiçbir kuzuyu o oğlak kadar sevdiğimi hatırlamıyorum.

“Fındık” namında bir de kedim vardı. Kuyruğu, kulakları kesik, karalı beyazlı, boynu kırmızı kurdeleli tuhaf bir şey olduğundan pek severdim. Fakat oğlağın muhabbeti ona da üstün gelmişti. (Muallim Naci, 2005: 17)

Çocuk koşarak babasını karşılamış. O da oğlunu tanımış. Birbirlerine sarılmışlar, öpüşmüşler, ağlaşmışlar. (Muallim Naci, 2005: 32)

Biz gidince, o da zorunlu olarak başka yere kaçmış. Kendisini perişan bir hâlde buldum. Birkaç gün bakıldı. Sonunda kendine geldi. Boynunu yine bir kırmızı kurdele ile süsledim. (Muallim Naci, 2005: 38)

Zampara ağızlı bir mani. Ama o sonundaki yutmak pisboğazlığı, sevgilisini çiğ çiğ yemek oburluğu böyle doğüstü hallere kadar bir cin ağzından çıkarsa hiçbir sevgili için hoş gidecek bir şey değil. (Gürpınar, 1997: 83)

- Benim sana olan sevgim yerden göğe kadar büyüktür. Dünyalara sığmaz bir aşırılıktadır. Seni kurtarmak için hiçbir tehlikeyi göze aldirmaktan çekinmem. Benim de senin gibi bir insanoğlu insan olduğuma kesinlikle inandıktan sonra benim olmaz mısın? Bak, beğenilmeyecek, sevmeyecek bir delikanlı değilim. (Gürpınar, 1997: 91)

- Bana dünyaları verdin. Ne söylesem, ne yapsam bu cömertliğine teşekkür edemem.

Sonra iki kolunu omuzlarına doğru çapraz kavuşturdu. Hayalindeki bir sevgiliye sımsıkı sarılır gibi yaparak sanki evlendikten sonra beni böyle saracağını anlattı. (Gürpınar, 1997: 92)

- Senin perinin bana karşı gösterdiği hoppalığa ben fena halde kapıldım. Gönlümde sönmez bir ateş alevlendi. O hayalet gözümün önünden gitti, ama bu yanma duruyor. Seni çıldırastıya seviyorum. (Gürpınar, 1997: 102)

Hazırlığa başladım. Ama aklım hep Hasan'la doluydu. Bütün ruhumla vazgeçilmesi olanaksız amansız bir aşkla seviyordum. Karşıma bin peri kızı çıksa Hasan'dan vazgeçmeyecektim. Boğulmayı, ölümün her çeşidini gözüme aldurdım. "Ölüm var, ayrılık yok. " İşte bu kararda ayak direyerek ölecektim. (Gürpınar, 1997: 105)

- Muskaların etkileri de hükümsüz kalan saatler varmış. Bana senin perin öyle söyledi. Aman Hasan'cığım, aman... Boş yere sertliğe, şiddete kalkışma.

- Sen kasavet çekme. Ben evelallah seni de, kendimi de koruyabilirim. (Gürpınar, 1997: 117)

Etrafıma bakındım. Gözüme dolap ilişti. Evet, Hasan'ın meydanda bulunmamasını ben ondan çok istiyordum. Onu kurtarmak için her türlü tehlikenin bana yönelmesine razıyım. (Gürpınar, 1997: 117)

- Ne hal olursa olsun... Sakın korkma ha... Ben burada, tetikte hazırım. Saçının bir teli için canımı veririm... (Gürpınar, 1997: 117)

- Şekerim, gönül kimi severse güzel odur. Aşkla büyülenen gönüller, kendi ruhlarının tanıdıklarından başkasıyla ateşlerini yatıştıramazlar.

- Ben bir hizmetçi kadınıym. Bu kadar ince lakırdılardan anlamam. Bilgi ve anlayışça sen kendi kıratında bir peri bul da onu sev. (Gürpınar, 1997: 118)

(...) Bana karşı büyük bir lütuf göstermiş olurlar. Ama Hasan'ımın o acı ayrılışıyla ta canevimde tutuşan ateşin acısına koca bir gün nasıl dayanacaktım? (Gürpınar, 1997: 125)

- Hasan'ın ruhu neredeyse kanatlarını aç ve yetiş. İşte sana geliyorum. Ruhum seninle göklere uçacak... Bu köpeklerle yalnız leşimi bırakacağım. (Gürpınar, 1997: 141)

- Kocam bu Hacı Hasan Efendi, hikâyedeki işte o kahraman güzel Hasan'dır. Onun sakalı, benim saçlarım ağardı. Daha birbirimize doymadık. Bu yaştaki süs, düzen merakımdan dolayı beni ayıplamazsınız... Hep onun içindir. Hâlâ ilk evlenme gecemizdeki gibi birbirimize karşı ateşliyiz. Hacı'm nerde kaldı ya? Bu vakit oldu, daha gelmedi... (Gürpınar, 1997: 156)

Sonunda Hacı Efendi, eşini almaya gelerek elinde feneriyle kapıdan bağırdı:

- Hanım...

Muhsine Hanım bu seslenişe pek tatlı bir:

- A canım... ile cevap verdikten sonra, o ağır gövdeli kadın, kendini merdivenlerden aşağıya atarcasına bir saldırıyla koştu.

Yılların geçmesiyle ölmeyen bu benzersiz, bu ateşli sevgiye imrenen bütün komşu hanımlar, o gece dinledikleri korkunç hikâyenin eşsiz ve ünlü kahramanı güzel Hasan'ı görebilmek için pencerelere üşüştiler. (Gürpınar, 1997: 156)

- Bu köşkün erkek perileri, bütün irili ufaklı sana gönül vermişler, aralarında kuvvetli bir yarışma başlamış. O diyor, Muhsine benim olacak; öteki diyor, Muhsine benim olacak. Seni bir türlü aralarında paylaşamıyorlar. Ben de bu cin düşmanlarımın topuna birden meydan okuyarak diyorum ki, hayır, hiçbirinizin olmayacak, benim olacak. Çünkü ben de onun gibi bir insanım. O ancak bana layıktır. Şimdi tehlikenin büyüklüğünü anladın mı? (Gürpınar, 1997: 91)

Olmadı... olmadı... yine olmadı! (İslam Beye hitaben) Muradın nedir? Ben kendi hâlimle uğraşıp duruyordum. Birdenbire pire gibi önüme çıktın, beni kendimden aldın. Uyusam, rüyamda sen! Uyansam, hayalimde sen! Adam içinde olsam, gönlümde sen! Yalnız kalsam, karşımda sen! Vücudumu mu istersin? İşte, esiririm! Canımı mı istersin? Al da kurtulayım! (Kemal, 2005: 11)

Sen beni bir kere gördün, ben seni bir kere gördüm. İşte, gönlümüz ikiz yaratılmış! İşte, Allah seni bana, beni sana vermiş... İşte sen can, ben vücut! Sen muhabbet, ben gönül! Sen güzelsin, ben aşk! Sen, güneş gibi, yüzüne baktıkça gözlerimi yaş içinde bırakıyorsun; ben, gölge gibi, senin yalnız senin ayağının altında sürünüyorum! Biz, birbirimizden burada ayrılacak, ötede birleşiriz. Ayrı görünürüz, yine buluşuruz. Ayrı biliniz ama daima biriz. (Kemal, 2005: 11)

Ne uyum kaldı ne ihtiyarım kaldı ne bir şeyde arzum kaldı. Kendinden başka, gönlümde bir şey bırakmadın. Şimdi de kendini elimden alacaksın, hem de müjdesini kendin getiriyorsun. Kalbini yaracaktın da bana bu merhameti, bu insafı mı gösterecektin? (Kendi kendine hiddetle söylenip gezinerek) Sonunda ne olacak? O bu memleketten gider, ben de bu dünyadan giderim. Ömrümün her lezzetini kaybettikten sonra, kara toprağın nesi var? Birkaç dakikalık can acısından mı korkacağım? (Kemal, 2005: 12)

(...) Ötekini düşünecek olsam, hatırıma daima, kucağımda iken can çekiştiği gelirdi... Seni görünceye kadar gönlüm, her vakit garipler arasında, her vakit mezarlar içinde gezerdi. Seni gördüm; sanki başka bir dünyaya geldim. O zaman, hayatın ne demek olduğunu anladım. O zaman, insanın ne demek olduğunu anlamaya başladım. Evvel, yaşamak nedir, bilmezdim; yine yaşamayı herkesten ziyade severdim. Şimdi, hayatımın kadrini iyice biliyorum. Yine senin için ölmeyi yaşamaya tercih ediyorum. Hakikatsiz, sen ölümü benden ziyade seviyorsan, ben de seni canımdan çok seviyorum! Vefasız beni bırakacaktın da mezarın kucağına koşacaktın, öyle mi? Benim dünyada senden başka canım olmadığını bilmiyor musun? Sen kaybolursan, Zekiye'ciğinin ayakta gezer bir cenaze olarak kalacağını hiç hatırıma getirmedin mi? (Ağlayarak) Kâh askere gidersin, beni bırakırsın, kâh ölmeye gidersin, yine beni bırakmak istersin. Mutlak, muradın benden ayrılmak; mutlak, benden ayrılmaktan başka bir şey düşünmüyorsun. (Kemal, 2005: 53)

Bilhassa ona, biz öldükten sonra, yani hayatta yalnız kaldığı zaman sevilmesi ve muvaffak olması için insanları sevmeyi öğretelim. Başkalarına fenalık ederek etrafına düşmanlar sıralamaması için doğuştan var olan zulüm yapmak istidadını merhamete çevirmeye çalışalım. Çocuklar, pekâlâ bilirsiniz, benim söylememe hacet yok, küçük yaşlarda zâlim olurlar. Hayvanlara eziyet etmeleri bundandır. Yakaladıkları sineklerin kanatlarını kopararak onun çabalamasından, kedinin kuyruğuna teneke bağlamaktan, zayıf buldukları arkadaşlarını dövmeekten zevk alırlar. Çocuğun bu zevkleri uzun zaman sürdürmesi korkunç bir şeydir. Zulüm yapmak istidadını körletip onu iyilik etmeekten zevk alır hâle getirmek vazifesi bize düşüyor. Onu kendi hâline bırakırsak bu güzel hayatın zehir olması işten bile değildir. (Rado, 2007: 56)

(...) Her yanı çiçek, çimen bezeli Cumhuriyet Alanı'nda, bir kayanın üzerine, demirden atına binmiş Atatürk dururdu. Koluyla günbatısını gösterirdi hep, 'Varacağınız yer aha ora!' der gibi. " (Bilbaşar, 2006: 22)

Bu bahçede bir de mezar vardır. Bunun sahibini oraya kendi elimle gömdüm. Sahibi bir ispinoz kuşcağıdır ki, bir müddet kafeste beslemiştim. Pek sevimliydi. Bir gün kafesin içinde tüylerini kabartmakta olduğunu gördüm. Ertesi sabah zavallıyı

cansız buldum. Büyük bir üzüntüyle alıp onu bahçeye götürdüm. Gömdükten sonra baş ucuna bir de işaret koydum. (Muallim Naci, 2005: 15)

Yerli eserlerde sevgi değerinin, şu kişisel nitelikleri yansıttığı görülmüştür:

İnsanlara karşı sevgi dolu olma; insanlara sevgi gösterilerinde bulunma; sevgiyi paylaşma; karı kocanın birbirine sevgi bağlarıyla bağlanması; sevginin çokluğu ömrün uzamasını sağlar; doğa sevgisi; anne sevgisi; Atatürk'ü sevmek ve ona bağlı olma; bayrağını sevmek; Türk büyüklerini sevmek; vatanını sevmek; hayvanları sevmek; yaşadığı (köyü) çevreyi sevmek; Türkçeyi sevmek; öğretmenini sevmek; özürlülere sevmek; okulunu sevmek; tarihini sevmek; çocuğunu sevmek; arkadaşlarını sevmek; sevgi bağlarını koparmama; yaşlılara karşı sevgi dolu olma; insanları sevmek.

3. 2. 17. Sorumluluk Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Sorumluluk değeri ile ilgili, yerli eserlerde incelenip elde edilen bulgu ve yorumlar şunlardır:

(...) Bir adamın tek başına zengin olması bir şey ifade etmez. Bir topluluğun bütün fertleri zengin olmalı; daha az kazananlar daha çok kazananlara imrenerek, onların kendilerine temin ettikleri hayat şartlarını elde etmeye savaş-malı. Eğer gayretler zengin olanı fakir düşürmek, yukarıdakini aşağıya doğru çekmek uğrunda harcanırsa bütün cemiyet fakir düşecek, insanların hayat seviyeleri yükseleceğine alçalacaktır. (Rado, , 2007: 62 bk. Duyarlılık)

Yaparak halis ipek yapraktan

Eli altın çıkarır topraktan.

Bir gün iflâs ediyor bir zengin;

Ona vaktiyle bir altın verenin

Tâlihi tersine dönmüş batacak

İşitince bunu mahzun olarak

Koşuyor yardıma vicdanlı çocuk...

İşte! Hakkı ödemektir ululuk.

Doğrular haklı olan şeyi tanır;

Doğruluk yapmayan insan utanır. (Gövsa, 2005: 34 bk. Yardımseverlik)

MUHTAR BEY

İnsan olan her vatandaş vazifenin kuludur;

Vazifeyi iyi bilsek vatanımız kurtulur.

Ben bu işi yapacağım diyen onu bilmeli;

Ölmek bile lâzım ise vazifedir ölmeli.

Senelerce vatanın ekmeğiyle beslenen

Bir dakika hizmet için korkmamalı ölmekten. (Gövsa, 2005: 58 bk. Vatanseverlik)

(...) Fakat Oğuz'da tuhaf bir hal vardı. Her ne pahasına olursa olsun o işini tam yapardı. (Çalapala, 2006: 13)

Halbuki hiçbir Türk çocuğu dersinden mahrum edilemez. (Çalapala, 2006: 55)

Teneffüste dışarı çıkmadılar. Sınıfın mühim bir işi vardı. Müsamereyi hazırlayacak ve iş alacak olanlar seçilecekti.

Fatma ile Cemile ayak oyunlarına, Burhan piyes işine, Oğuz da şiir ve monolog işine bakacaktı. Müzik meselesini hocalarına bıraktılar, bitti. (Çalapala, 2006: 89)

Ara sıra bana gelip benimle konuşmanız, çocuğun derslerine çalışıp çalışmadığını öğrenmeniz ne kadar faydalı olur. Geçenlerde çocuklardan biri üç gün mektebe gelmedi. Evine mektup yazdım. Meğerse çocuk her sabah evden mektebe

gidiyorum diye çıkıyor ve haylaz birkaç arkadaşıyla beraber şurada burada vakit geçiriyormuş.

Senenin ortasındayız... Bazı yavrular derslerinde geridir. Onların, hayatlarından bir sene kaybetmelerini elbette istemeyiz. Bana geliniz... Benimle konuşunuz... “Eti senin, kemiği benim” sözünden vazgeçiniz... Onların hepsi, bu toprağın, bu yurdun yavrularıdır. Onları sağlam, gürbüz, bilgili ve kafalı yetiştirmeye mecburuz...

Her gün sizleri bekleyeceğim ve her akşam mektepte bir saat fazla kalacağım!.
(Çalapala, 2006: 99)

- Çalışacağım, anne!

Genç kadın gerçekten şaşırmıştı. Elini Kemal’in kıvrık başına uzattı. Parmakları onun ipek saçları arasına daldı. Bütün vücudu en küçük hücrelerine kadar ürperiyordu. Bu ürpertide sevinç, gurur, hüznü vardı. “Oğlum, anlayışlı, akıllı yavrum. Ondan saklasam da halimizi anlıyor. Bize yardım edecek” diye düşündü.

Kemal annesinin yüzünden düşüncelerini okumak istiyor gibi idi. Gözleri parıl parıl yanıyor, soluklarının ateşini genç kadın yüzünde hissediyordu. Yavaş sesle:

- Babamı kurtarmamız lâzım anneciğim! dedi. (Uçuk, 2002: 41 bk. Duyarlılık, Sevgi)

Öğretmeninin hastalığına üzülmüştü. Derslerini daha sıkı çalışmalı, haftaya, öğretmeninin karşısına eksiksiz, kusursuz bilgiyle çıkmalı idi. (Uçuk, 2002: 96)

- Akşam simidi! Çıtır çıtır!... diye bağırın sesi donmuş gibi idi. Kemal’den biraz daha kabaca görünüyordu. Çocuğa yaklaştılar. Üstü başı temizdi ama pek ısıtıcı değildi. Anne oğul göz göze bakıştılar. Her ikisinin gözlerinde aynı ifade vardı: Acımak!... Süzen:

- Altı simit ver çocuğum! dedi.

Kemal annesine usulca fısıldadı:

- On tane alalım anneciğim, ne olur!...

- Genç kadın oğlunun hiç olmazsa bu kadarcık bir yardımla rahatlayacağını düşündü. Simitçiye:

On tane ver çocuğum! dedi.

Küçüğün morarmış elleri simitleri seçerken anne oğul için için üşüyorlardı. Bu soğukta simit satarak geçinmeye çalışan çocuğa nasıl yardımda bulunacaklarını düşünüyorlardı. Kemal çocuğa:

- Bu, çok zor bir dedi. İyi havalarda ne ise, ama bu soğuklarda...

Çocuk dalgın, kederli:

- Ne yapacaksın? dedi. Evde annem hasta... Bir de küçük kardeşim var, okula gidiyor. Kemal içinden “onun da, annesi hasta imiş!” diye düşündü.

- Babam yağlı çörek, açma, börek satardı. Bu camekândan başka bir şey bırakmadı bize... Annem evlere gündeliğe gidiyordu. Ama şimdi evde hasta!... Ben okulumu bıraktım.

Çocuğun sesi titriyordu.

- Zar zor bir ekmek parası çıkıyor...

Kemal annesine baktı. Sonra çocuğa:

- Bizim matbaaya çırak arıyorlardı. Otuz beş kırk lira verecekler. Senin işinden daha iyi. Sıcak ve temiz bir yer...

Çocuk sevinçle:

- *Çalışırım! dedi.*

Kemal adres verdi. Zaten çocuk oraları biliyordu.

- *Yarın sabah sekizi çeyrek geçe kapıya gel! dedi, ben seni beklerim. Müdür beye vaziyeti anlatırım.* (Uçuk, 2002: 120-121-122 bk. Çalışkanlık)

(...) *Fakat yine de öğretmenine bütün ömrü boyunca büyük bir borcu olacaktı. Tıpkı anasına olduğu gibi. Ne yapsa ödeyemezdi.* (Uçuk, 2002: 87-88)

(...) *Babası, “Ne yapsak, ne yapsak ona olan borcumuzu ödeyemeyiz” diyordu. Babası haklı idi. Çok haklı idi. Nevzat beyi düşündükçe Kemal’in yüreği minnet ve sevgi ile doluyordu.* (Uçuk, 2002: 204)

Kuşlar pirinç tanelerine üşüştüler, yemeğe koyuldular. Sonra bitirip havlandılar. Serpilen pirinçleri hemen bitiriyorlardı. Nevzat bey haftada bir gün kuşlara pirinç ikram ederdi. Kemal de öyle yapacaktı. Pirinci o kadar seviyorlardı ki, yere üşüşüp pirinçleri yemeleri ile havalanmaları bir oluyordu. (Uçuk, 2002: 206)

(...) *Bir kemik parçası için de olsa görevlerini biliyorlardı. Sahipleri eliyle ta yavruluklarından bu yana alıştırılmışlardı bu işe.* (Örs, 2005: 11)

Duyguların sandalı, yanibaşlarındaydı. Hemen atlayabilirlerdi. Ama habersiz göle açıldıklarında anne ve babaları merak ederdi onları.

- *Gidip haber verelim, dedi, Duygu.* (Örs, 2005: 28)

Ertesi gün, annesi Selçuk’a inekleri, otlatmak görevini vermişti. Bu da, evinden uzunca bir süre ayrılması için yeterli bir nedendi. Duygu da annesinden, ona arkadaşlık etmesi için izin aldı. İnekler önde, onlar arkada köyün doğusuna doğru yürüyorlardı. Arap da, çoğu kez olduğu gibi peşlerine takılmıştı. (Örs, 2005: 56)

Böylece Keloğlan’la anası tek başlarına kalmışlar.

Aradan günler geçmiş. Ana oğulun geçinmeleri zorlaşmış. Keloğlan, düşünmüş taşınmış ve babasının yerine çobanlık yapmaya karar vermiş. (Alangu, 2006: 15)

(...) Ben, çocuklarıma üvey baba getirmem. Geçinir gideriz biz. Artık beni rahat bıraksınlar gayrı. (Boyunağa, 2005: 14)

Sabah, Kezban ninenin pişirdiği ve İsmail'in getirmiş olduğu çorbayı ısıtıp içtik. O gün yine okula gidemedim. Akkız'la Sarıkız'ın bakımını yaptım. Kümese giderek, tavukların yemini ve sularını verdim. Folluktan üç yumurta aldım. Hatice, oyuncak beşiği ile oynarken, ben de ders çalıştım. Evet, çalışacak ve doktor olacaktım; köyüme gelecek, hastalara bakacaktım. Başka çocuklar, Hatice ve benim gibi küçük yaşta, doktorsuzluk yüzünden anasız kalmayacaklardı. Ne yapıp edecek okuyacaktım. (Boyunağa, 2005: 31 bk. Çalışkanlık, Duyarlılık)

(...) Yaralarımı temizleyip sardılar. Bütün bunlar olurken aklım, marangoz atölyesine götürmek mecburiyetinde olduğum çivilerdeydi. Küçük kızı kurtarıırken farkında olmadan onları nereye atmıştım? (Boyunağa, 2005: 90)

Koca sınıf içinde, bazen bakardım, bir tek o, ödev getirmemiş! Keyfim kaçardı, sinirlenirdim: (Zorlutuna, 2005: 42)

Derslerini bir an önce yapip bitirmeleri gerek. Kendilerini vererek ve bir an önce daha çoğunu anlamaya çalışarak hızlı hızlı öğreniyorlar. Ve birazdan babalarının arkasından tarlalara bostanlara koşacaklar. Su arklarını tıkayan otları, küçük yıkıntıları kürekle, elleriyle açacaklar ve suyun ağaçlara ve bitkilere ulaşmasını sağlayacaklar. Ve ellerindeki sapanlarla kuşlar avlayacaklar Serçeleri bile. (Zarifoğlu, 2005: 31)

Yuvanın bütün geçimini sağlamak Bay Serçe'ye kalmıştı artık. Bay Serçe hiç yakınmıyordu bu ağır yükten. Çünkü eşini çok seviyordu. Çok yakında baba olacağı için ayrıca mutluydu. Bütün gün oradan oraya uçuyor, arpa, buğday taneleri, küçük böcekler taşıyordu eşine. (Cumalı, 2006: 45)

Bay Serçe çok yiyecek taşımak zorundaydı şimdi. Yuvada küçücük iki canlı daha vardı. O bekleyişin gerginliği içinde eşini yalnız bırakmak zorunda kalıyor, uçuyor, az sonra gagasında ilk bulabildiği arpa tanesi ya da küçük bir böcek geri dönüyordu. Yuvalarının bulunduğu kırıslara konarken, eşinin tasalı duruşundan anlıyordu durumda bir değişiklik olmadığını. (Cumalı, 2006: 49)

“Evet efendim, büyüdüm, dört günlük oldum! Ne yazık ki sizi daha önce görüp geçirdiğim kazada yardımlarınız için teşekkür edemedim!” (Cumalı, 2006: 87)

Ne yapsın padişah, Mısdığı çağırıp bir nice dil döktükten sonra, incili yorganı istemiş ondan. .

Mıstık, rüzgârın nereden estiğini anlamış, anlamış ama, korkuya papuç bırakmamak için:

“Büyük kardeşim büyük kızınıza hediye olduktan geri, incili yorganın da sözü mü olur!” deyip çıkmış; az gitmiş, uz gitmiş; çayır çimen geçerek, lâle sümbül biçerek dere tepe düz gitmiş; derken günlerden bir gün devin mağarasına yetmiş; gayrı neylemiş, netmiş; orası üstümüze lâzım değil, nasıl ettiyse öyle bir ayın oyun etmiş ki, incili yorganı almasıyla, sihirli ırmağı boylaması bir olmuş. (Güney, 2006: 32)

Bakmış ki olacak gibi değil padişah, Mısdığı çağırıp, biraz yüzüne güldükten sonra şimşek taşını istemiş. (Güney, 2006: 34)

(...) “Bre baş belâsı, iyiliğe, kemlik edenlerin başı belâdan kurtulmaz; niye bunları böyle ettin diye sorma bana; daha (...) (Güney, 2006: 34)

Kadınlar, her an sırtlarına görünmez bir kırbaç incekmiş gibi telaş ve korkuyla tezgâhı çalıştırırlar. Korkuları sebepsiz değildir, bilirler ki, tezgâh takırdamazsa ocak tütmez, tencere kaynamaz olur. (Bilbaşar, 2006: 8)

- N’olur bir çare bulalım. Okula gitmezsem deli olurum.

Hüseyin bir an düşündü. Omuzlarını silkip umursamamak, bir zaman onun yaptığı gibi dudak büküp geçmek istedi. Ama yapamadı. Hemen sorumluluk duygusu içini sarmıştı.

- Ne yapabiliriz, dedi.

Şebnem utancını belli eden bir sesle:

- Eylül imtihanlarına girsem vereceğime inanıyorum, dedi. (Canat, 2006: 101)

- Askerlik sivillğe benzemez. Neden benzemez? Çünkü sorumluluğu büyüktür ve işin ucunda ölüm vardır. Biz jandarma sınıfıyız ya, jandarma eşkıya, soyguncu izlemeye çıktı diyelim. Soyguncu bir yerde pusuya yatmış, seni kolluyor olabilir. Önce, “Teslim ol!” diye sesleneceksin. Ya dinler bunu, teslim olur, ya dinlemez, silahına sarılır. Çarpışma başlar. Karşılıklı mermiler atılır. Bir kurşunla yaralanacağını, öleceğini bilirsin. Ama korkup geri dönemezsin, kaçamazsın, sonuna değin gideceksin. Sana bir görev verilmiş, bunun sorumluluğunu yüklenmişsin, kabul etmişsin. Dönüp de komutanınla bunu tartışabilir misin? hayır! İşte onun için, evdekine karakolda hiç benzemez baban, seni şaşırtmasın, askerlik sivillğe benzemez, diyorum. (Seyda, 2007: 41)

- Öyleyse üzerinde durun, düşünün biraz, dedi ve çocuklar, düşündüklerinizi yazın. Uzak ve yakın tanıdıklarınız arasında kimi niçin daha çok, kimi niçin daha az seversiniz? Yazın, anlatın, açıklayın. Size bir hafta izin. Bir hafta sonra gene burada, sınıfta okuyalım, tartışalım. Olur mu? (Seyda, 2007: 114)

“Bundan sonra hiç yaramazlık etmeyeceğim, cici annemi hiç üzmeyeceğim. ”

“Üzme ya. Sen anneni üzmezsen annen de seni daha çok sever. ” (Kemal, 2006: 16)

“Senden izinsiz hiçbir yere gitmeyeceğim. ”

“Aferin kızıma. ”

“Kapının önüne bile senden izinsiz çıkmayacağım. Pis çocuklar gibi çıkıp da niye anneciğimi üzeyim? Değil mi? Ben yaramaz, terbiyesiz çocuk değilim ki. ”
(Kemal, 2006: 16)

Ali, elini yüzünü yıkayıp kıl torbasındaki temiz bez parçasıyla kurulandıktan sonra yattı. “Mısırlaa bekçisiz kaadı. Fıkaya anacum ne yapaa acep?”

Bir taraftan da, kendini ‘mapıslara girecek kadar büyümiş’ saymaktan gelen bir gururla hemen uyudu.

Sabahleyin erkenden uyandı. Esnedi. Gerindi. Ortalık ışıdığı halde, lambaları neden hâlâ söndürmediklerine şaşarak, boş sofaya can sıkıntısıyla baktı.

“Arpalaa, mısırlaa, domuzlaa,” diye yüreği depreşti. İşsiz kalış canını fena halde sıkıyordu. Düğmeyi hatırlatan ufacık burnunu kaşıyarak esnedikten sonra,

“Arpalaa, mısırlaa bekçisiz kaadı. Vah fıkara anacığım,” diye içini çekti.
(Kemal, 2006: 75 bk. Sevgi)

Beni hemen kucağına aldı. Biraz sonra elimden tuttu. Yavaş yavaş Fatih’e doğru çıktık. Ramazan imiş. Fatih meydanı kalabalıktı. Peder benim elime bir çok yirmilik verdi. Orada durmakta olan fukaraya bölüştürmemi emretti. Birer ikişer hepsine dağıttım. Bir parça dolaştıktan sonra eve gittik. Valide pederden daha çok sevindi. O gece bir sevinç gecesi oldu. . (Muallim Naci, 2005: 41 bk. Dayanışma, Yardımseverlik)

- Benim gibi bir ana dostundan sana hiçbir fenalık, gelmez. Korkma, seni boğazlamaya götürmüyorum. Trink trink aybaşılarında yüz tane kuruş alması kolay mı? İstanbul’da böyle bir kapı bulmak mümkün mü? Ne yapalım? Tanrı işte sana bunu kısmet etmiş. Kısmetini böyle uzak yerlerden verecek. Yapacağım iyiliğe beni pişman etme. Çok şükür, işte altımızda araba... geldik. Çok bir yer kalmadı. Beğenip de oturursan ne âlâ. Hoşlanmazsan gene beraber döneriz. Ben seni zorla orada zincirlere bağlayıp bırakmayacağım ya... (Gürpınar, 1997: 33 bk. Dürüstlük)

(...) *Köşkün içindeki insanları bir kere gör. Hoşlandın, ne âlâ... Hoşlanmazsan seni getirdiğim gibi geri götürürüm.* (Gürpınar, 1997: 36-37 bk. Dürüstlük)

Sıtkı Bey – Garip hâldir! Hicaz'da bulunduğu zaman, hiç dünyayı düşünmek istemezdi. Evladını, ayalını unutmuştu. Bir türlü, vatanını unutamadı. Bir türlü, devletin kendini yetiştirmek için sarf ettiği paraları gönlünden çıkaramadı. Sonunda vazife vicdanına yenik düştü. Yine askere girdi. Ama ne asker! Nefer! (Kemal, 2005: 37)

Yerli eserlerde sorumluluk değerinin, şu kişisel nitelikleri yansıttığı görülmüştür:

Toplumun ilerlemesinde üzerine düşen görevleri bilme; çevresindeki zor durumda onlar için yapabileceklerinin farkında olma; vatanına karşı sorumluluklarını yerine getirme; vatandaşlık vazifelerini bilme; verilen görevi zamanında ve eksiksiz yapma; öğretmenin sorumluluğu; sınıf içi etkinliklerde yer alma; velilerin çocuklarının iyi eğitim alması için üzerine düşeni yapması; öğretmenin iyi öğrenciler yetiştirmede sorumluluğunu unutmaması; aile içinde sorumluluklarını farkına varma; okul içinde sorumluluklarının farkına varma; çevresine karşı sorumluluklarının farkında olma; verilen görevi en iyi şekilde yerine getirme; yapılan iyilikleri unutmama; öğretmene karşı sorumluluklarının farkında olma; emanete sahip çıkma; ödevlerini zamanında yapma; anne babanın ailesine karşı sorumluluklarının farkında olması; davranışlarının sonucunu üstlenme; vatan savunmasında sorumluluklarını yerine getirme.

3. 2. 18. Temizlik Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Temizlik değeri ile ilgili, yerli eserlerde incelenip elde edilen bulgu ve yorumlar şunlardır:

Anlayışlı bir kadındı. Oldukça geniş düşünceliydi. Her bulunduğu yere uymasını bilirdi, ilçede doğup büyümiş, sonra babamla evlenince, buraya gelip yerleşmişlerdi. Hiç boş durmazdı. Tığ işleri, yazma oyası elinden düşmez, sedir yastıklarına renk renk ipliklerle, sutaşlarıyla, pullarla çiçekler döktürürdü... tertemiz evimiz onun tertemiz bakışlarıyla doldukça, gözümüz gönlümüz açılırdı. (Kocagöz, 2005: 11)

- Sabahleyin, temiz elbiselerinizi giyiniz... Sizi yarın gezdireceğim. Taksim'e Cumhuriyet Abidesi'ne kadar gideceğiz!. . (Çalapala, 2006: 65)

O gün gezmeye gideceklerini o kadar unutmuştu ki mektep bahçesine gidip de arkadaşlarını heyecan içinde ve baştan aşağı düzgün elbiselerle gördüğü zaman şaşaladı.

Oo, bu görülecek bir şeydi:

Gözleri çok zayıf olduğu için kocaman bir gözlük takan Nilüfer, bayramlık entarisini giymiş.

Fatin'in arkasında gene her zamanki elbiseleri. Yalnız ütülenmiş ve pabuçları yeni.

113 Gül'ün siyah önlüğü gene parıl parıl yanıyor.

İrfan bu yeni kasketi Cumhuriyet Bayramı şerefine almış galiba?!

Cemile üstüm kirlenmesin diye oturacak yer bulamıyor.

Hele şu kızların arkasında bri gelincik gibi parlayan çocuk!..

Nezihe Hanım onun, patlak çantasını kayışından sallaya sallaya dolaştığını görünce seslendi:

- Oğuz!.

- Efendim?

- Gel buraya bakalım.

Gitti.

Neden kendine bir çeki düzen vermedin?. . Bak yüzünü bile yıkamamışsın!. .

- Yıkadım hocanım!.

- Yanakların çamur içinde, şu cebini annene dik deseydin dikmez miydi? Pantolonunu ütöletmenden vazgeçtim... Hiç olmazsa bir kere fırçalamalıydın. (Çalapala, 2006: 66 bk. Saygı)

Onları daha iyi yetiştirmek için yapmamız lâzım gelen vazifeleri paylaşmalıyız. Geçenlerde bir çocuk anası bana:

- Çocuğun mendili de ne demek? Çocuğun mendili de mi olurmuş? diye akıl öğretti. Sonra temizlik meselesinde:

- Çocuk bu, çocuk olur da hiç üstünde böcek bulunmaz mı? dedi. Cahil olduğu için bana böyle söyleyen anaya tabii darılmıyorum. Fakat siz de hak verirsiniz ki bu ana yanlış düşünüyordu. (Çalapala, 2006: 99)

Oğuz daha il günlerde Selim'in yanında pek aykırı kaldığını hissetti. Selim temiz giyinmeye, temiz oynamaya alışmıştı. Belki de onun çamuru eksik olmayan suratından, hocanın zoruyla kesilen tırnaklarından iğrenebilirdi. Onun için her sabah temiz temiz elini yüzünü yıkamaya başlamıştı. (Çalapala, 2006: 113)

Havalar düzeliyor. Yarın öbür gün yeni paltosunu giyemeyecek. Azıcık kılığına, kıyafetine bakmak lâzım... Hem şaşılacak şey ayol, eskisi gibi olur olmaz şeyleri de beğenmiyor. Bir temizlik, bir kıyamet görme!. . Geçen akşam “bu odanın hali nedir?” diye benimle kavga etmesin mi?!. Bayılacaktım!. .

Hanife Hanım bu sözleri oğlundan şikâyet olsun diye değil, daha ziyade övünmek için söylemişti. Sahiden de öyle idi... Oğuz dünyaya yeni çıkmış gibi her gün bir şeyin yokluğunu duyuyordu.

İlk önce temizlikten başlayan bu istekler gitgide şıklığa yaklaşıyordu.
(Çalapala, 2006: 114)

Gel gelelim, gül Kız el üstünde büyütüldüğü için, ömründe ne ocak başı görmüş, ne tandır aş. . Ne elleri işe varıyormuş, ne parmakları dikişe. . Ocaklar is bağlamış, süprülmeye süprülmeye. . Örümcükler ağ bağlamış, silinmiye silinmiye. . Hasılı kelâm, evin yüzüne bakılmaz olmuş. Eee, evin yüzüne bakılmazsa, bu evi çekip çevirenin yüzüne (...) (Güney, 2006: 79)

Kezban, Yonca Kız'ı temizledi pakladı. Entarilerinden birini bozup ona bir entari uydurdu. Saçlarını taradı, ördü. Kızın Çingeneliği sanki hamamlıktan akıp giden çirkefli sulara kalmıştı. Yonca Kız'ın temiz, sevimli, güleç yüzü ortaya çıkmıştı. Kara'yı da yıkamış, temizlemişlerdi.

Kezban, Yonca Kız'ı öyle sevmişti ki, kocası,

"Başımıza iş çıkarırsan sen Kezban! Bırak da karakola haber edelim!" dediği halde razı olmamıştı. (Bilbaşar, 2006: 142 bk. Yardımseverlik)

İŞ SALONUNDA

(...)

Çekmecelerin gözlerinde

Ne kadar kırpıntı varsa

Bir an içinde topladık.

Hoca sordu: 'Nerde kasa?'

Bundan bir şey anlamadık,

Çünkü kasa dediği, bir

Kırpıntı çekmecesidir.

Lakin o hiç bozmayarak

Devam etti: Efendiler

*Dikkat edin, iri ufak,
 Kalan bütün şu birikintiler
 Kasanın içine girecek. ‘
 Dediğini yaptık, bir tek
 Kırıntı kalmadı, hoca
 Kasaya baktı: Koskoca
 Sandık dolmuştu; dedi ki,
 Gülerek zeki zeki:
 ‘Gördünüz mü, kasa doldu,
 Sınıf da tertemiz oldu!’ (Fikret, 2005: 48)*

“Oğlum, ayaklarını iyi sil de içeriye öyle gir. Bak tahtalar yeni yıkandı. Görmüyor musun? Tertemiz, hemen kirletmeyelim. Yıkayanlara, temizleyenlere de günah... Hah, şöyle iyice sil. . Taşlıkta çok dolaşma, taşların bir ikisi oynuyor, topraklığa sığıyor... İnşallah yaptıralım da öyle oyna. Ellerini yıkarken dört yakaya su sıçratmışsın, musluğu çok açarsan öyle olur, anladın mı? Suyu azar azar akıt. ” (Yesari, 2005: 162)

- İlkın yıka, karnını sonra doyur.

- Öyle mi etsem?

Yaşlı kadına göre, aç doyurmak, kirliyi temizlemekten daha önemliydi. Önde gelirdi.

- Tabii dedi oğlu. Temiz temiz otursun sofraya. Ben yukarıya çıkıyorum. Çalışacağım. Siz işinize bakın. (Seyda, 2007: 22)

Kirli, uzun tırnakların içleri kapkaraydı geçekten. Çoraplar çıktığı zaman, ayak tırnaklarının da aynı durumda oldukları görüldü. Hatta başparmakla yandaki parmakların tırnakları fazla uzunluktan bükülmüş, et üzerine kıvrılmıştı.

- Vah anam, vah vah, diye yazıklandı öğretmenın anası. Nasıl şey bu böyle? Sana hiç mi bakan olmadı? – Bir süre aradığı tırnak makasını sonunda bulmuştu.

Buna pek sevinmişe benziyordu. – Uzat bakayım bana elini. İlkın şu elini, cici elini, sağ elini... (Seyda, 2007: 23)

Eyvah, bütün evi ister misin bitler, böcekler sarsın? Elinden hiçbir şey gelmeyecekse, otur ağla artık! Şunca yıllık öğretmenliğinde, bitli çocuğa hiçbir zaman dayanamamıştı. Onu hemen öbürlerinden ayırır, temizlenip gelmesi için evine yollardı. Eskiden, “Pire itte, bit yiğitte bulunur. ” derlermiş. Ne insanlarmış! Varsan baksan, bir bakıma, suçları da yokmuş pek. Sabun nedir tanımayan, sabun yüzü görmeyen evler varmış. Sonra da savaşların, savaş cephelerinin elverişsiz koşulları, insanı bitle böceklerle savaşmaktan önce, düşmanla savaşıp boğuşmaya zorlarmış elbette. (Seyda, 2007: 29)

- Hadi şimdi gidin! deyip kapıyı gösterdi çocuklara. Yarın okula gelirken eliniz yüzünüz biraz daha temiz olsun!

Kapıyı onlar kendi eliyle açtı. (Seyda, 2007: 186)

(...) Yıkan, temizlen, arlan, paklan, en yeni esvabını giy. Şöyle ağırbaşlı, terendez, cılasın gibi hizmetçi haline gir. (Gürpınar, 1997: 31)

Yörük Hoca daha güneş doğmadan yola çıkmıştı. Kezban sebepsiz bir üzüntü içinde sıkılıyordu. ahırını temizledi. Biraz çamaşır yıkadı. Sonra tahtaları sildi. İş bitince Kambur Hasanlara gitti (Seyfettin, 2003: 123).

Yerli eserlerde temizlik değerinin, şu kişisel nitelikleri yansıttığı görülmüştür:

Evini temiz tutma; özel gün ve bayramlarda temiz olma; temiz olmaya özen gösterme; sınıfı temiz tutma; temiz bulmak için temiz bırakmaya özen gösterme; sofraya temiz oturma; vücut temizliğine özen gösterme.

3. 2. 19. Vatanseverlik Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Vatanseverlik değeri ile ilgili, yerli eserlerde incelenip elde edilen bulgu ve yorumlar şunlardır:

- *Nuri'nin babasını siz bilmezsiniz; avcıydı, iyi atıcıydı. Üstelik Kurtuluş Savaşı'mızda ilk direnişe katılanlardandı; düşmana göz açtırmayan yiğit kişilerdendi. Belki de avcılık huyunu ondan almıştır.* (Kocagöz, 2005: 24)

- *Daha gerçek nedenlerini bütünüyle anlamayacak kadar küçüksün, dedi annem; bazı kişiler, uluslarını yanlış yollara götürüyorlar da ondan... İşte biz de böylelerinden vatanımızı korumak için savaştık, elbet yine de bu yüzden savaşabiliriz...* (Kocagöz, 2005: 51)

- *Eğer mavilerdensem bana yol göstermez misin? dedi.*

- *Göstermem, dedim; siz düşmanmışsınız... Yolunuzu kendiniz bulun...* (Kocagöz, 2005: 60)

Mithat Paşa öldü, lakin onu ölmüş bilmeyin;

Ruhu yaşar gönüllerde vatan için ölenin.

Onun kabri kazılmıştır vatandaşlar kalbinde. (Gövsa, 2005: 36 bk. Sevgi)

NAMIK KEMAL

Bir zamanlar vatani bir çok zalim büriüdü;

Milletini sevenler zindanlarda çürüdü;

Yetim kaldı çocuklar, yoksul oldu kadınlar;

Her gün güzel vatana geliyordu bin zarar;

Meşrutiyet, uhuvvet sözü artık kalmadı,

Hürriyetin ismini kimse ağzına almadı.

*O zamanlar Kemal Bey zalimlerle çarpıştı,
Milletinin uğruna zindanlarda çalıştı.*

*Vatan, millet ne demek kimse yoktu fark eden;
Hürriyeti, vatani bize odur öğreten.*

*Toplar gibi sesini bütün millet uyandı,
Doğru, büyük sözüne düşünenler inandı.*

*Vatani ne kadar sevdiğini gösteren
Şu sözleri Kemal'in kalbinize kazılsın:*

*"Milletimin feyzini sağlığında görmeden
Ben ölürsem taşıma mahzunluğum yazılsın. "*

*Ümidini görmeden açık gitti gözleri;
Fakat işte inkılâp bütün onun eseri.*

*On Temmuzun topları hatırlatır hep onu;
Gökyüzünde sancaklar selâmlıyor ruhunu. (Gövsa, 2005: 54-55)*

MUHTAR BEY

*İnsan olan her vatandaş vazifenin kuludur;
Vazifeyi iyi bilsek vatanımız kurtulur.*

*Ben bu işi yapacağım diyen onu bilmeli;
Ölmek bile lâzım ise vazifedir ölmeli.*

Senelerce vatanın ekmeğiyle beslenen

Bir dakika hizmet için korkmamalı ölmekten. (Gövsa, 2005: 58 bk.

Sorumluluk)

Vatanının uğrunda şehit olup giderse

Toprak olup unutulmaz; alın tarihten hisse. (Gövs, 2005: 59)

- Ben çocuklarımızın Sultanahmet'e kadar gidip gelebileceğine eminim. Zaten on, on bir yaşındaki bir çocuk bu kadarcık yolu yürüyebilmelidir. İstiklâl Harbi'nde Anadolu yavruları daha uzun yollarda, çıplak ayaklarıyla yürüyerek cepheye mermi taşımışlardı!

- Onlar Anadolu çocuğu!.

- Türk çocuğu deyiniz... Bütün Türk çocukları aynı soydandır. Hepsinin de bacasında ve kalbinde kuvvet vardır. (Çalapala, 2006: 80)

İstiklal cengi sıralarında İnegöl toprakları bir büyük facia geçirmiş: Domaniç dağlarından inen bir köylü kadını, düşmana yol göstererek vatana hıyanet eden oğlunu silahıyla vurarak yere sermiş. (Nihal, 2005: 23)

(...) Karargâh kumandanı Nazım Bey, şehit... İnegöl halkı yediden yetmişe kadar düşmana karşı koymaya hazır... (Nihal, 2005: 24)

O sırada, Domaniç dağlarının yiğit kadını da yirmi yıl, bütün bir gençliğini harcayarak yetiştirdiği oğlunun eline silahlarını veriyor: Ona aşladığı vatan ülküsüne inanmış bir halde, göğsünü gere gere, İnegöl'e düşman karşısına gönderiyor. (Nihal, 2005: 25)

Az sonra, anasının gelişine sevinen genç, elini öpmek için koşa koşa yaklaşırken, atının üstünde dimdik bekleyen kadın, kara feracesinin yeline sakladığı silahı çekerek onu kanlar içinde toprağa seriyor ve atın başını çevirerek arkasına bakmadan, bir kasırga hızıyla dönüp kayboluyor!. . " (Nihal, 2005: 25 bk. Saygı)

- Milli Kurtuluş Savaşı yıllarında... İnegöl halkının, memleketi kurtarmak için fedakârca çarpıştığı sıralarda... Gönüllü asker yazılan ve yurda hıyanet ederek anası tarafından öldürülen genç... Büyük köy kadınının kahramanlığı, fazileti, fedakârlığı, ıstırapı ilâh... (Nihal, 2005: 34)

(...) *Bir kadın, bir tane oğlunu, vatana hıyanet etti diye, bir kurşunla yere seriyor. Bu ne yüksek bir vatan bağıdır! Bunu yaparken zavallı ana, ne sonsuz ıstıraplar çekmiştir; sonra hayat onun için nasıl sürüklenmez bir yük olmuştur!* (Nihal, 2005: 35)

Türk topraklarının temelini yoğuran ve şimdi abide denen bir taş yığınının sembolleştirdiği büyük varlığının gönüllerimizde yer tutmasından başka bizden bir şey beklemeyen Mehmetçikten, demek ki oralarda kimsenin haberi yok! Toprakları kavuran, çatlatan ağustos güneşi gibi, ruhu bu vatanın göklerinde kızıl alevler halinde yanan Mehmetçik ne çabuk unutulmuştur. “Bu alaylar, bu gelişler, bu gösterişler, az sonra yapılacak hitabeler, okunacak şiirler neye yaradı?” dedim. Onun orada yattığını bilmeyen, o toprakların niçin böyle Kâbeleştüğünü anlamayan köylü kadının o tepelerde belki de kardeşi, eşi, babası, çocuğu yatıyordu. O zavallıya, kardeşinin eşinin, babasının, çocuğunun düştüğü toprakları, onların kendisine bıraktığı şerefın ne demek olduğunu, her yıl yapılan ulu törenlerin anlamını öğretememişiz demek! Evet o zavallı, fırtınanın kopardığı dalından haberi olmayan ağaç gibi, bunlardan haberi bile yok! (Nihal, 2005: 56-57)

Kendimden geçecek kadar mesudum.

Düşünüyorum, acaba rüya mı? Ben nereye gidiyorum? Yurda hıyanet eden oğlunu eliyle kanlara boyamış kadının diyarına! .

O kadın ne büyük kadındır, o kadın ne yaman kadındır ki, vatanının şerefi uğruna ciğerlerini kendi eliyle sökmüş, paralamıştır! O kadın anaların en bahtsızıdır. O kadın, Türk kadınlarının en büyüğüdür! (Nihal, 2005: 91 bk. Saygı)

Hele yabancılar memlekete adım atamazlardı. İş, para, çift, çubuk bizimdi. Köye değil hatta kasabaya bile Rum, Ermeni, Yahudi, madrabaz giremezdi. . (Seyfettin, 2003: 113)

Devlet savaş açmış. Düşman serhadde şehitlerimizin kemiklerini, topraklarını çiğnemeye çalışıyor. Hiç nasıl olur ki, düşmanın silahı vatana çevrilsin de karşısında önce benim göğsümü bulmasın? Hiç nasıl olur ki, vatan kuşatmada bulunsun da ben

evimde rahat oturayım? Hiç nasıl olur ki, devlet yerinden oynasın da ben muhlanmış gibi burada kalayım? Hiç nasıl olur ki, vatan muhabbeti bugün her şeyden kutsal olsun da ben yalnız senin muhabbetinle uğraşayım? Hiç nasıl olur ki, dünyada her şeyin ilerlediğini bilip dururken ben babamdan, ecdadımdan aşağı kalayım? Vatan!... Vatan tehlikede diyorum, işitmiyor musun? Beni Allah yarattı, vatan büyüttü. Beni Allah besliyor, vatan için besliyor! Ben anamın karnından vatana geldiğim vakit açtım, vatan karnımı doyurdu! Çıplaktım, vatan sayesinde giyindim. Vatanımın nimeti kemiklerimde duruyor. Vücutum vatanın toprağından, nefesim vatanın havasından... Vatanımın uğrunda ölmeyeceksem, ya ben niçin doğdum? Ben adam değil miyim? Vazifem yok mu? Vatanımı sevmeyeyim mi? Ah, vatanını sevmeyen adamdan sana nasıl muhabbet umarsın? (Kemal, 2005: 13-14)

İslam Bey – Bir kere düşün! Vatan, ki herkesin hakkını, hayatını muhafaza ederken, onun muhafazası lazım gelince vatan evlatlarını serhada kırbaçla sürüyorlar. Vatan, ki herkesin öz annesi iken, birçok adam sağlığında sütünden, hastalığında ilacından geçinmeye çalışıyor. Vatan, ki her karış toprağı ecdadımızdan birinin kanıyla yoğrulmuş iken, kimse üzerine iki damla gözyaşı dökmek istemiyor. Vatan, ki kırk milyon can besliyor, hâlâ uğrunda isteyerek can verecek kırk kişiye sahip olamamış. Vatan, ki bir zaman kılıcının sayesinde birkaç devlet yaşarken, şimdi birkaç devletin yardımıyla kendini muhafaza edebiliyor. Vatan, ki hâlâ erkeklerimiz manasını bilmiyor, kadınlarımız adını işitmemiş... İşte kibir say, güür say, delilik say, her ne sayarsan say! Ben o vatani sana, bana muhtaç görüyorum! (Kemal, 2005: 16)

İslam Bey – Kardeşler! Bayrağıma toplanmışsınız, iftihar ederim. Lakin bilmem, benden memnun olacak mısınız? Ben kavgaya gidiyorum. Fakat ölmek niyetiyle gidiyorum. Aylığım yok. İsteyenler, yanıma gelmesin! Yağma düşünmem. Düşünenler, etrafımdan çekilsin! Rahat aramam. Arayanlar, arkama düşmesin! Kurşundan, güllenden korkmam. Korkaklar, karılarının yanında otursun! Mümkün olsa, bütün vatan kardeşlerime şu zayıf vücudumu siper edeceğim! Mümkün olsa, vatanımı gönlümün içinde saklayacağım! Göğsüm parça parça olmadıkça, bir taşına kimsenin elini dokundurmayacağım... İşitiyor musunuz? Söylediğim sözleri anlıyor

musunuz? Ölüm korkusunu, bütün bütün gönlünüzden çıkarmak elinizden gelir mi? Göğsünüzü, vatanın hududunu muhafaza için yapılmış, istihkâm hükmünde bilmek elinizden gelir mi? Kendinizi, şimdiden ölmüş tutmak elinizden gelir mi? Ölümünüzü aramaya gidebilir misiniz? Biz vatanı muhafaza edeceğiz, (...)(Kemal, 2005: 20)

UMUM HÜZZAR

*Amalimiz, efkârımız ikbali vatandır
Serhaddimize kale bizim hâki bedendir.
Osmanlılar, ziynetimiz kanlı kefendir.
Kavgada şehadetle bütün kâm alırsız biz!
Osmanlılar, can verirsiniz, nam alırsız biz!
Kan ile kılıçtır görünen bayrağımızda.
Can korkusu gezmez ovamızda, dağımızda.
Her gûşede bir şîr yatar toprağımızda.
Kavgada şehadetle bütün kâm alırsız biz!
Osmanlılar, can verirsiniz, nam alırsız biz!
Osmanlı adı her duyana lerzeresandır.
Ecdadımızın heybeti marufî cihandır.
Fıtrat değişir sanma, bu kan yine o kaıldır.
Kavgada şehadetle bütün kâm alırsız biz!
Osmanlılar, can verirsiniz, nam alırsız biz!
Top patlasın, ateşleri etrafa saçılsın!
Cennet kapısı can veren ihvana açılsın.
Dünyada ne bulduk ki ölümden de kaçılsın?
Kavgada şehadetle bütün kâm alırsız biz!
Osmanlılar, can verirsiniz, nam alırsız biz! (Kemal, 2005: 27)*

Esir oldum, bari vatandaşlarıma esir olmayaydım! Ah, vatan! Vatan! Senin hayatın muhtırada ben hâlâ sağ duruyorum. (Kemal, 2005: 31)

(...) ya ben nasıl edeyim de kendimi yoktan var eden Allah'ım için seni bırakmayayım! Bilir misin, bence, vatan iman ile beraberdir. Vatanını sevmeyen, Allah'ını da sevmez... (Kemal, 2005: 44)

İslam Bey – Süphanallah! Hasta olan ölemez mi? Beyim, siz reyinizi söylemeye bakınız. Ben vatanım için hasta iken de ölürüm, sağ iken de ölürüm. Bin kere ölsem, dirilsem, yine ölürüm. (Kemal, 2005: 48)

(...) Yine söz verirdim, yine ölürdüm, yine vazifemi yerine getirirdim. Çünkü teklif, vatana hizmet teklifiydi... (Kemal, 2005: 53)

İslam Bey – Haydi... Ecel bizi bekliyor. Yaşasın vatan! (İslam, Zekiye, Abdullah çıkar.) (Kemal, 2005: 56)

Sıtkı Bey – Gel, oğlum! Gel, beyim! Gel, aslanım! Dünyada, ahirette yüzün ak olsun! Vatanını sevenlere ne büyük ibret gösterdin, vatani için ölmek isteyenlere ne güzel numune oldun! Vatan muhabbeti vücut bulsa, elbet sen olurdun. Kahramanlıklarını Abdullah'tan işittim. İşitmeye de hacet yoktu ya! Seni bir kere gören, iki lafını işiten, ne olduğunu anlar. Beyim, hele Allah seni bize bağışladı, hele Allah seni vatana bağışladı! Meğer benim tasavvurum hep beyhude imiş. Meğer düşman zaten gidiyormuş. Fakat kim bilirdi? Casus kullanmayı milletimizin şanına yakıştırmadım ki böyle şeyleri tahkik mümkün olsun. (Kemal, 2005: 63)

Asker (Trampet çalarak) – Padişahım çok yaşa!

Sıtkı Bay (Umuma) – Kardeşler! Canımızı tehlikeye koyduk. Vatanımızı muhafaza ettik. Yine de ederiz, her vakit de ederiz! Biz, Osmanlı değil miyiz? Osmanlıların şanı, her vakit, vatanın en küçük faydası için ölmektir. Biz de her vakit bu yolda ölmeye hazırız! Yaşasın vatan! Yaşasın Osmanlılar!

İslam Bey – Haydi bakayım, sesiniz yok mu? Yaşasın vatan! Yaşasın Osmanlılar!

Hepsi Birden – Yaşasın vatan! Yaşasın Osmanlılar! (Kemal, 2005: 74)

Sıtkı Bey (Şefkatle Zekiye'nin yüzüne bakarak) – Çocuk... (Kendi kendine) Bıyıklı ölmek ister, ak sakallı ölmek ister. Ne diyeyim? Allah, cümlesini vatana bağışlasın! (Kemal, 2005: 30)

(...) *Ne yanlış inançtaymışım. Vatan yolunda ölecek kırk insan yoktur, sanırdım!* (Kemal, 2005: 41)

Yerli eserlerde vatanseverlik değerinin, şu kişisel nitelikleri yansıttığı görülmüştür:

Vatanı korumakta üzerine düşeni yapmak; vatanını korumak için savaştan çekinmeme; düşmana karşı uyanık olma; vatan uğruna ölenlere saygı duyma; vatanını sevmek, milletini sevmek; vatanının ilerlemesini istemek; milletinin mutlu olmasını istemek; şehitlerini unutmama; vatanı korumak için mücadele verenleri unutmama; bunun bilincinde hareket etme; vatana bağlılığı ömür boyu, her şart ve durumda devam ettirme; vatanı her şeyden üstün ve aziz bilme; vatana hıyanetin sonuçlarını kabullenme; vatanı uğruna ölmekten çekinmeme.

3. 2. 20. Yardımseverlik Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Yardımseverlik değeri ile ilgili, yerli eserlerde incelenip elde edilen bulgu ve yorumlar şunlardır:

Bu hikayeyi anlattıktan sonra Oursler diyor ki: "Geçirdiğim tecrübe bana gayet mühim bir şey öğretti: Şartlar ne kadar güç, ne kadar ümitsiz olursa olsun, insanlar, kendilerinden samimiyetle bir şey istediği zaman onu vermeye, yardım etmeye, iyilik etmeye hazırdırlar. Bu, yalnız büyük adamlar için böyle değildir, insanların pek çoğu da aynı hislerle doludurlar. Yeter ki, insan bir yardımı gönülden istemiş olsun. " (Rado, , 2007: 23)

- *Güzel hanımım dedi, sadece Allah'tan dileyince O, bol bol verir. Ancak bu kadar da yük, böyle bir servet üzerinizdeyken uyursak bil ki başımız belada. Uyumak var, uyanmamak var. Sonra Allah bize sorar ne ettiniz diye. Onun için hemen şehre iniyorum. Fakir fukarayı toplayıp getireyim. Hepsini üleştirelim yoka yoksula da üzerimizde kalmasın.* (Zarifoğlu, 2005: 72)

Ne de olsa, herkesin yumuşak bir tarafı vardır içinde. Nuri, bu sefer geldi, ben yerden kaldırdı, üstümü başımı silkeledi. Dik, kara saçları, sarı buğday benzi, kahverengi gözleriyle, “gücümü kabul ediyorsun, değil mi?” dercesine bana bakmaya başladı sonra özür diler gibi, Metin’e bir el-ense çekti. (Kocagöz, 2005: 12)

- Kile’nin üstünü ayar tahtasıyla silmedin, dedim.

- On altı kilo olacağına on yedi olmuş, ne çıkar, artanı cabamız olsun, ne olsa yoksul kişiler... (Kocagöz, 2005: 44 bk. Duyarlılık)

*Yaparak halis ipek yapraktan
Eli altın çıkarır topraktan.
Bir gün iflâs ediyor bir zengin;
Ona vaktiyle bir altın verenin*

*Tâlihi tersine dönmüş batacak
İşitince bunu mahzun olarak
Koşuyor yardıma vicdanlı çocuk...
İşte! Hakkı ödemektir ululuk.
Doğrular haklı olan şeyi tanır;
Doğruluk yapmayan insan utanır. (Gövsâ, 2005: 34 bk. Sorumluluk)*

Gümüşt elbisenin sırtında yuvarlak, beyaz bir leke olmuştu. Kızlar gülererek bu tebeşir tozlarını sildiler. (Çalapala, 2006: 58)

- Teyzeciğim, Selim sınıfta derslerinden pek geridir. Fakat hiç merak etmeyin. Ben onu çalıştıracam... Muhakkak sınıfı geçecek... Akşamları beraber çalışırız... Bizim evimiz yakın, ben size gelirim! demişti. (Çalapala, 2006: 114)

- Zararı yok Cemile, bugün benim misafirim olursun, seninle beraber yeriz! diyor, onu teselli etmeye uğraşıyordu ama bir türlü susturamıyordu. (Çalapala, 2006: 132)

Masasında ders çalışıyordu. İlkönce aldırmadı. Kuşlar elbette öteceklerdi. Dersine devam etti. Fakat sonra bu seste bir yalvarış, bir çağırış var gibi geldi. Yerinden kalktı. Kare kare camlı büyük pencerenin yarı aralık kanadını açarak başını uzattı. Tepeleri binanın çatısını açan koca çınarların artık kavrulmaya başlayan yaprakları arasında, ince dallarda gözlerini gezdirdi. Birden yüreği hopladı. İşte oradaydı. Pencereye yakın bir dala, ufacık bir kuş ayağından asılmıştı. Gümüş renkli kanatlarını çırpıyordu. Kendini dala çekmek istiyordu. Fakat kuvveti tükenmiş olacak ki, çırpınmaktan vazgeçti. Öylece sallandı kaldı. Mini mini gözleri ile Kemal'e bakıyordu. (Uçuk, 2002: 10 bk. Duyarlılık)

Kemal güldü, zahmet ne kelimeydi! Annesi kadar çalışan, her zaman gülen, hiç azarlamayan tatlı anneye yardım zahmet olur muydu? (Uçuk, 2002: 23)

(...) Karısının sesini duyar gibi oldu. “Celilciğim, sen bir çocuğun iki kolunu kurtarmak için dört parmağını feda etmişsin. Ben de olsam aynı şeyi yapardım. Ben, senin bu hareketine kaza değil, bir çeşit kahramanlık diyorum” (Uçuk, 2002: 32 bk. Duyarlılık)

İçi içine sığmıyordu. Ayhan artık soğukta karda simit satmayacaktı. Simitçilik bir sanat sayılmazdı. Matbaa sıcak, insana güven veren bir yerdi. Orası bir mektep gibi idi. Çalışanlar iyi para kazanan birer usta olabilirdi. Belki sonra Ayhan da okula dönebilirdi. Allah büyüktü. (Uçuk, 2002: 123 bk. Duyarlılık)

- Baylar! dedi. Bugünkü yarıştan sonra Selçuk'un yaptığını hiç unutmayacak ben! Demek ki bu köyün var bir ortaokul problemi! Ben diliyor bunu çözümlemek... Ve ben yapıyor bunun için size küçücük yardım!

Cüzdanını eline aldı. İçinden on tane bin liralık çıkarıp Muhtar'a uzattı. Sonra:

- Var siz bunu kabul etmek Bay Muhtar! diye ekledi. Şimdilik elimden geliyor bu kadar... Ne zaman ben dönüyor Almanya'ya, daha çok gönderiyor. Ben çocukları çok seviyor. Ben istiyor ki onlar okusun, büyük adam olsunlar! (Örs, 2005: 23 bk. Duyarlılık, Sevgi)

Alman turist, dalgaların izin verdiği oranda Duygu'yu kaldırıp yuttuğu suları çıkarmasını sağladı. Sonra yatırıp kollarını hareket ettirmeye başladı. Daha sonra da, ağzına tüm gücüyle üfledi. Belli, yapay solunum yaptırıyordu. Sonunda kız soluk aldı, gözlerini açtı. (Örs, 2005: 35)

- Bak Keloğlan, sen iyi ve dürüst birisin. Seni sevdik. Kırk gün sonra Ali Cengiz sana oyunları öğrenip öğrenmediğini sorarsa öğrenmedim de. Yoksa ölürsün, demişler. (Alangu, 2006: 8 bk. Duyarlılık)

Keloğlan, birkaç gün çalıştıktan sonra, her gün değirmenden bir iki çuval unun kayb olduğunu fark etmiş.

Durumu değirmenciye anlatmış.

Değirmenci:

- Aylardır farkındayım. Ama ne yapalım, eden bulur, demiş.

Keloğlan, bu durumu içine sindirememiş. Gece, unların arasına saklanmış. Hırsız geç vakit gelince, Keloğlan onu yaka paça yakalamış. Elini ayağını bağlayıp değirmenciye çağırmış. Birlikte hırsız ceza evine yollamışlar. (Alangu, 2006: 20 bk. Duyarlılık)

- Al demiş, ver seninkini. Bilesin ki, sana değil, çocuklarına acıdığım için veriyorum. Ama altı ay sonra geri alırım. (Alangu, 2006: 72 bk. Duyarlılık)

- Bu handa istediğin kadar kalabilirsin Keloğlan. Yemek de yiyebilirsin, yatabilirsin de. Bunları dert edinme, yüzü pak, gönlü ak oğlan... (Alangu, 2006: 84 bk. Duyarlılık)

- Şu çocuk sizin sınıfta mı?

- Hangi çocuk amca, çantası sırtında olan mı?

- Hayır, şu en kenarda duran.

- O bizim sınıfta değil. Başka şubede.

- Şu topacı al da ona götür.

- Ama onun parası yok amca.

- Zararı yok, sen al götür. (Tuğcu, 2006: 45 bk. Duyarlılık)

Kapıcı gidip Murat'ın babasını kahveden çağırdı. Recai Bey Murat'ı bu sefaletten kurtarmak istiyordu. Babası olan Dursun'a iş bulacaktı. Murat'ı okutması için ısrar etti. Bir kere tırnağını takmıştı bu işe. Kurtuluş yoktu. (Tuğcu, 2006: 54 bk. Duyarlılık)

Anam da, çok iyi kalpli, şefkatli, güler yüzlü ve tatlı sözlüdür. Yalnız bize karşı değil herkese karşı böyledir. Bir komşumuzu hasta görmesin. Hemen eve koşar, alelacele duvardaki çividen indirdiği tavayı ocağın üzerine yerleştirir; bol yağlı bir çorba hazırlar. Bunu bakır tasa doldurarak sıcak sıcak, hasta komşumuza yollar... (Boyunağa, 2005: 7 bk. Duyarlılık)

Komşularımız, bizi yalnız bırakmadılar. Yemekler getirdiler, ellerinden geldiğince bizimle ilgilendiler. Evimiz, ziyaretçilerle doldu boşaldı. İlk gece, imam emmi ve hanımı, bizde yattılar. Geç vakitlere kadar oturduk.

İmam emminin konuşmaları beni teselli etti. Daha sonraki geceler, komşularımız sıra ile gelip bizde kaldılar. Onların ilgileri, destekleri, acımı az da olsa unutturdu. Onlar olmasaydı, bu zor zamanımda ben ne yapardım? Hepsine karşı büyük sevgi duydum. Onlara ne kadar teşekkür etsem azdı.

Anamın, komşularımız tarafından sevilmesinin sebebini daha iyi anladım. O, komşularımızın sıkıntılı zamanlarında, onları hiç yalnız bırakmaz, "Komşu hakkı büyüktür!" diyerek, hep yardımlarına koşardı. (Boyunağa, 2005: 22 bk. Duyarlılık)

Kasım ayının ortalarında, güneşli bir gündü. Marangozhaneye yeni gelmiştim. Ustam, beni çivi almaya yollamıştı. Bir dükkândan çivileri almış, geliyordum. Birden önümden zıplayarak geçen ve caddeye giden bir top ve peşinden koşan üç-dört

yaşlarında küçük bir kız gördüm. O sırada bir taksi de hızla geliyordu. Taksinin kıza çarpması, an meselesiydi. Çılgınlık arasında ileri fırladım ve çocuğu kucaklayarak karşı tarafa kendimi attım. Fakat, taksinin rüzgarını ve bana dokunduğunu hissettim. Öteki kaldırıma yuvarlandım. (Boyunağa, 2005: 88 bk. Duyarlılık)

- Mehmet, dedi. Biz teyzenle karar verdik. Siz, bizim çocuklarımız olacaksınız. Tabi, bizi isterseniz... Anneniz ve babanız, artık biziz. Kevser'e de söyledik, yandaki odayı sizin için hazırlıyor. (Boyunağa, 2005: 102 bk. Duyarlılık)

Zeyno'nun hıçkırıkları sıklaşıyordu; bu kriz başlangıcıydı. Hastabakıcıyı çağırttım; bayılmak üzere olan çocuğu derhâl revire kaldırttım. Orada gözlerimden yaşlar akararak hastabakıcıya emanet ettim... (Zorlutuna, 2005: 33)

Çok geçmedi, ağzı da suyun içine girmiş, ancak yukarı kaldırdığı burnu ile zor zoruna nefes alan, kollarını suyun üzerine gövdesinin batmasını engellesin diye açmış olan avcı, Serçekuş'u ağzında kalınca bir ipin ucuyla kendine doğru sazların arasında ve suyun yüzünde bata çıka uçmaya çalışırken gördü.

İyice batmak pahasına ipin ucuna, nasıl hamle yaptığını ömrü boyunca unutmayacak. Bir anda iki eliyle ipin boşluğunu aldı. Evet tıpkı anlatıldığı gibi, öteki ucu sazlıkların içinden geçerek bir yere bağlıydı. (Zarifoğlu, 2005: 94 bk. Dürüstlük)

Sonççek, bu yıl konuk beklediği yaşlı leylek ile eşinin, gelen leylekler arasında olduğuna inanıyordu. Kanatları olsa uçacak, leyleklerin arasına karışacak, konuklarına otlaklarının yolunu gösterecek, "Sakin üzülme," diyecekti yaşlı leylekle karısını bulunca; "yuvanız yıkıldı diye canınız sıkılmasın! Bizim otlakta istediğiniz yerde yeni bir yuva yapabilirsiniz! Buyurun bize götüreyim sizi!. . "

(Cumalı, 2006: 40 bk. Duyarlılık)

"Hem de nasıl! Sevebilir miyim?"

"El sürmeden!"

"Ama ben onu öpmek istiyorum!"

Sonçiçek çok iyi anladı bu duyguyu:

“Ltften canını acıtmadan p!”

Minik Serçe’yi kundağı ile Yeşim’in avucuna verdi. Yeşim, Minik Serçe’yi yanağına yaklaştırdı, başının üstünden hafifçe öptü, yerine bıraktı:

“Bizde pamuk var, gidip getirmemi ister misin?”

Az önce babasından öğrendiğini satmanın tam sırasıydı. Sonçiçek sordu:

“Ne diye?”

“Yuvasının dibine dşeriz!”

“Pamuk dağıılır, iplik iplik olur, gagasına takılır, tüylerine bulaşır. Serçeler ot yatağı sever!”

Az sonra Minik Serçe’nin ot yatağı hazırды. Bir vişne tanesini mercimek kadar küçük parçalara bölerek beslediler, karnını doyurdular, sonra Minik Serçe’yi yatağına yatırdılar. (Cumalı, 2006: 80 bk. Duyarlılık, Sevgi)

Osman, bahçelerinde yarı yarıya toprağı gömülü bir taşın altından, Minik Serçe’ye küçük bir solucan buldu, getirdi. Kuyruğundan küçük bir parça kesip Minik Serçe’ye yedirdiler, solucanı boş bir kibrit kutusuna koyup kaldırdılar. O gün akşama doğıru Minik Serçe’yi beslemek için kibrit kutusunu açınca bir de ne görsünler? Kesilen kuyruk uzamış, eski boyunu almıştı! Uzayan parçayı kesip Minik Serçe’ye yedirdiler. Solucanı yine boş kibrit kutusuna koyup kaldırdılar. Ertesi sabah kutuyu açınca kuyruğun yine uzadığını, eski boyunu aldığını gördüler! Böyle böyle o küçük solucan Minik Serçe’yi  gün doyurdu! zm, domates, ekmek kırıntısı, bulgur yediriyorlardı Minik Serçe’ye. Onunsa en çok sevdiği yiyecek vişneydi. Küçük gagasının her yanını suyuna bulaştıra bulaştıra atıştırtıyordu dostlarının avuçlarında uzattığı vişne parçalarını! Atıştırdıka seviniyor, incecik bacaklarını gererek doğırlmaya çalışıyor, yeni yeni biçimlenen kanatlarını çırpmayı deneyerek sevincini ağına vuruyor, sesi çıktığı kadar cikcikliyordu... (Cumalı, 2006: 81 bk. Sevgi)

“Sırmalım!” dediği sarı inek de bu anadan gülmedik yetime ana olur; bir memesinden bal, bir memesinden kaymak verirmiş. (Güney, 2006: 7-8)

Hey ana, kuzusu! Senin başından da geçenleri biliyorum, kalbinden geçenleri de . . Rüzgâr, yumağını elinden alıp kaçırdı değil mi? iyi saatte olsunlar, onunla bir kör şeytanın elini, dilini bağlıyacaktı. Üvey anandan korkuyorsan başındaki yünden, yapağıdan al, alacağın kadar; yine eğirir, büker, yumak yapıp dökersin önüne! (Güney, 2006: 9)

Sihir mi desem, keramet mi desem, on parmağından damla damla nur damlaya başlamış. Öksüz kız da, ne olduğunu bildiği yok ya, şifa niyetine deyip yüzüne gözüne sürmüş, sonra akça ninenin duasını alarak sarı ineğin yanını bulmuş velakin eve dönünce bir kızılca kıyamet kopmuş. (Güney, 2006: 9)

“Doğru söylüyorsun Mıstık; el bir edip, dil bir edip de üçümüz bir arabaya koşulacaksak, küçük teker önde gider, düş önümüze!” demişler. (Güney, 2006: 25)

“Ağa kardeşlerim, demiş; bu ekinler tırpan istiyor, tırpan dersem el istiyor, emek istiyor ama kim bilir eli mi değmedi, gücü mü yetmedi adamın. Her ne ise, yüzüstü bırakıp gitmiş. Kurda kuşa yem olacağına, gelin üçümüz üç elden biçelim. Helâl süt emmiş birininse, gelir emeklerimizi öder elbet. ” (Güney, 2006: 25 bk. Dayanışma, Duyarlılık)

“ Adam sende, kimsenin gözüne girmeğe niyetim yok; beğenmeyen kızını vermesin; ben bir can daha kurtardım ya!” deyip başını öte tarafa çevirmiş. (Güney, 2006: 37)

“Padişahım demiş, yetime kılıç kalkmaz; iyisi mi, gönül almak, Kabe yapmaktır, deyin de öyle bir çeşme yaptırın ki bir oluğundan bal, bir oluğundan kaymak aksın. Gayrı anadan öksüz, babadan yetim kim var, kim yoksa gelsin bu çeşmeye; bal mı istiyor, bal doldursun kaymak mı istiyor kaymak doldursun küpüne! Bu yüzü gülmedik yetimlerin yüzü gülerse, talih şehzademizin yüzüne güler. . ”

Ak vezirin sözü, padişahın aklına yatmış; öyle ya, nasıl olsa hazineleri taşıp dökülüyor; böyle bi çeşmenin de sözü mü olur! Öyle bir çeşme yaptırmış; öyle bir çeşme yaptırmış ki, içenlerin, tadı damağında kalmış; bir içen bir daha içmiş; gayri yetimlerin günü doğmamış olur mu:

“Allah, ömrümüzden kesip ömrüne koysun!” demişler şehzade için. . (Güney, 2006: 44 bk. Duyarlılık)

“Bura ile oranın arısı bir yumaklık yol. Al işte sana bir yumak! Bu ipin ucundan tut yürü; ve lâkin ne sağa eğil, ne sola bükül; ne şu deryaya dökül, yüzünün doğrusuna, düpedüz git. Bu yumak nerede biterse orada bir demir kapı çıkar önüne. Bu kapının bir kanadı açık, bir kanadı kapalıdır. Açık kapıyı kaparsın, kapalı kapıyı açarsın; ha, kapının bir yanında bir koyun bağlıdır, bir yanında bir köpek. . koyunun önünde et vardır, köpeğin önünde ot vardır. Otu alır koyunun önüne korsun, eti alır, köpeğin önüne atarsın; gayri girdin bahçeye. Bahçenin ortasında bir ağaç göreceksin, Nuhu Nebi'den kalma bir ağaç. . İşte nârına yandığın Üç Turunçlar bu ağacın üstündedir, ama yedi başlı devin de gözü bu turunçlardadır. Alimallah kuş uçurtmaz oralardan. . Adama benzer bir yeri yok k,, gözleri kapalı ise uyanıktır; açıksa uyuz uykusuna yatmıştır dev! Ilgından, sılğından bir bak. . uyur uyanıksa, yerinden oynama; uyanıkmiş gibi duruyorsa, yaklaş o yana. Kader, kısmet taşı dedikleri üçe kadar, sen de ne bir eksik, ne bir fazla; üç taş alırsın yerden, birini atarsın turunçlara; düşürebilirsın, düşürürsün; düşüremezsın dizlerine kadar taş kesilirsin. . Tutar bir taş daha atarsın, tutturabilirsen ne âlâ, tutturamazsın göbeğine kadar taş kesilirsin. Bahtıma deyip son taşı da atarsın, bu defa da vurup indirmezsen –şeytan kulağına kurşun sen de ötekiler gibi taş kesilir kalırsın. Ama Allah yardımına yetişir de attığını vurur, vurduğunu düşürürsen yok mu, gayri ne dur, ne otur. üç Turunçları kaptığın gibi kaçtığın bir olsun. Velâkin sen sen ol da kıyamet de kopsa, dönüp bir daha ardına bakma, ben bu kadar derim, başka demem. . ” der. (Güney, 2006: 48 bk. Duyarlılık)

Hatun anada böyle bir günü iple çekmiyor muydu? O da varır, budaklı kütüğünün hikâyesini anlatır. Elin, derdi, ele yalan gelir. (Güney, 2006: 62 bk. Duyarlılık)

“Vay, nur yüzlü dedikleri de, bu paslı, pasaklı karı mı? Saçı başı örümcek ağı gibi, yüzünden de mel’anet akıyor, cadının biri!”

Deyip ne eline varmış, ne eteğine; başlamış kem küm etmeğe:

- Cadı karı; ne eğirip dokuyorsun burada?

- Kimin ne olduğunu bir Allah bilir kızım, kim bana ne gözle bakarsa, ben de ona o gözle görünürüm. Eğirip dokuduğuma gelince, bu herkesin kalbine, niyetine bağlı; kim ne eğirirse onu dokurum! Hani dilim varmıyor ama, baban hayrına, şu saçıma başıma bir bakar mısın kızım?

- Saçın, başın bakılacak gibi değil; cadı karı!

- Şu yüzümü, gözümü olsun bir siler misin kızım?

- Yüzün, gözün de silinecek gibi değil, cadı karı!

- Ya, öyle mi kızım, belki bir yerine bulaşmıştır; Gel şu elini, yüzünü bir yıka! Deyip de, on parmağını uzatınca-körün istediği de iki göz değil mi- hemen elini, yüzünü yıkamış ve sarı ineği önüne katıp evine dönmüş, dönmüş ya, anası onu öyle görünce, kanı iliği kuruyup, yetmiş iki bin damarı birden çekilmiş: (Güney, 2006: 12)

“A yedi başlım der;bunca yıldır kapındayım bir güne bir gün bu da kimin iti, köpeği deyip de bir lokma bir şey verdin mi bana? Önüme bir tutam ot atıp bir deri, bir kemik bıraktın beni. Yine insanoğlu insanlığını gösterip ot yiyene ot, et yiyene et verdi. Bir yudum suyun bile kırk yıl hatırı var. Böyle iken onun şu insanlığını unuttur da bir kılına olsun dokunursam Allah ne der sonra!” (Güney, 2006: 50 bk. Dürüstlük)

Açık kapı, kanadını bile kımıldatmaz: “A yedi başlım der, yıllardır açık dura dura yorulduğum, bittim; insafa gelip de bir gün olsun kapayıversen, eline mi yapıştırdı sanki! Yine, tüten ocaklarımın yüzü suyu hürmetine elin adamı gelip kapadı da kolum kanadım dinlendi şuanda. Ya şimdi-iyiliğe kemlik- tutup da yakasına yapışırsam, ağaç ne der, dal ne der!” (Güney, 2006: 50 bk. Dürüstlük)

“A yedi başım der, yıllardır kapalı dura dura karardım, kaldım. Bir güne bir gün kaşını kaldırıp da yüzüme bakmadın; başın darda kalınca mı adımı ağzına alıyorsun. Allahdan olacak, yol bilir, iz’an bilir biri gelip açtı da kanadımı, biraz olsun gün, güneş yüzü gördüm, bu iyiliğini ayaklar altına alır da yoluna dikilirsem dal ne der, budak ne der!” (Güney, 2006: 51 bk. Dürüstlük)

Buranın çocukları başka yerin çocukları gibi oyunlar oynamasını bilmezler ama, masur sarmasını, mekik atmasını, tarak kullanmasını çok iyi becerirler. Bu işleri bilerek dünyaya gelirler sanki. Küçük yaştan analarına dokuma işlerinde yardım ederler, masur sararlar, tezgâhı boş bulduklarında oturup mekik atarlar. (Bilbaşar, 2006: 8)

Araba gözden kaybolunca, Sultan Bacı gurbetçileri içeri aldı, eşyaların taşınmasına yardım etti. (Bilbaşar, 2006: 40)

(...) En sonunda arada bir elini öpmeye gittikleri Ayşe Teyze’nin de ısrarına dayanamadı, teyze oğlunun fabrikasındaki kapıcılık görevini almaya razı oldu. (Bilbaşar, 2006: 59 bk. Duyarlılık)

(...) Çamaşır yuğduğu, sökükle dikiği, aş pişirdiği sıra Yonca Kız, Ayşe’yle Aysel’i oyalıyordu. Yonca Kız, kundaktaki Aysel’e pirinç suyunu kaşık kaşık içirmesini, ninniler söyleyip uyutmasını beceriyordu. Ayşe de ‘Yonca Abla’ diyor, bir daha demiyordu, dibinden ayrılmıyordu. Yonca Kız, küçük bakraçla çeşmeden su taşıyor, tenekeyi, kazanı, küpü dolduruyordu. (Bilbaşar, 2006: 60)

Fakat Tekir kalabalıktan yavrularını kıskanmıştı. Fırsatını bulunca onları tekrar eski yerine götürdü. Üç kez alıp odaya getirdiler, Tekir üç kez yavrularını ambara taşıdı.

Aşçı yamaklarından biri Yonca Kız’a,

“Ben çaresini bulacağım, bir daha Tekir, yavrularını buraya taşımayacak,” dedi. Aşçı yamağı ambarın kapağından kahverengi iri eşekarılarının içeri girip çıktıklarını görmüştü. Mutlaka orada petekleri vardı. (Bilbaşar, 2006: 112)

Kezban, Yonca Kız'ı temizledi pakladı. Entarilerinden birini bozup ona bir entari uydurdu. Saçlarını taradı, ördü. Kızın Çingeneliği sanki hamamlıktan akıp giden çirkefli sulara kalmıştı. Yonca Kız'ın temiz, sevimli, güleç yüzü ortaya çıkmıştı. Kara'yı da yıkamış, temizlemişlerdi.

Kezban, Yonca Kız'ı öyle sevmişti ki, kocası,

“Başımıza iş çıkarcan sen Kezban! Bırak da karakola haber edelim!” dediği halde razı olmamıştı. (Bilbaşar, 2006: 142 bk. Temizlik)

- Bırakmayın beni burada.

- Biz kendimizi zor götürüyoruz.

- Daha vakit var. Sabaha kadar nasıl olsa dağları tutarız.

Önde gidenlerin daha genççe olanı durdu:

- Sırtıma bin azıcık. Dinlenirsin.

Yere çömeldik. Tek ayaklı adam onun boynuna sarıldı. (Tuğcu, 2006: 6 bk. Duyarlılık)

- Merak etme. Ben şimdi gidip olup bitenleri anlarım, hem de mümkün olursa onu getiririm. Sana Kur'an okur, öğüt verir, ferahlarsın. (Tuğcu, 2006: 79 bk. Duyarlılık)

Yeraltı çocukları da gayrete gelmişlerdi. Bellerine kadar su içinde yeri kazıyorlardı. Bereket yer sıkışık toprakla molozdu. Her kazmada iri parçalar kopuyordu. Bu molozları el yordamıyla alıp atıyor, tekrar kazıyorlardı. Osman baba durmadan bağıırıyordu:

- Haydi Ali, dayan oğlum. Uyuma Celal. Sıkı yapış. Bire karınca herifler, atın molozları. Dikkat edin, birden delinirse gidersiniz.

- *Korkmayın be, evvel Allah ben boğdurmam sizi, işi olmayan kalabalık etmesin, diye bağıırıyordu.*

Biraz sonra tek bacağına yüklenerek sırtını demir kapıya dayamış olan Sadık bağırdı:

- *Baba, yetiş, kapı zorlanmaya başladı.*

Osman baba haykırdı:

- *Aman çocuklarım elinizi çabuk tutun.*

Koşup Sadık'ın yanına gitti. Delikanlı kapıyı zaptedeceğim diye morarmıştı. Su kapının yukarısına kadar çıkmış, oradan içerilere oluk gibi fışkırıyordu. Durum çok tehlikeliydi.

Birden Ali'nin elindeki kazma, vurduğu yere gömüldü. Bel kalınlığında bir delik açılmıştı ve su korkunç bir gürültü ile buradan aşağıya inmeye başlamıştı. Gittikçe büyüyen delik büyük bir tehlike teşkil ediyordu. İnsan gövdesi kalınlığındaki suyun yeraltı uçurumlarına doğru akması insana büyük korkular veriyordu.

Celal de bir delik açmıştı. Ali bağıırıyordu:

- *Herkes kaçsın. Yer çökecek. Sokak içlerine çekilin.* (Tuğcu, 2006: 121 bk. Dayanışma)

- *Suyun fazlasını dağ eteğindeki küçük kapıya verirse bu bir kaynak sanırlar. Kimse buradan mağaralara girileceğini aklına bile getirmes. Su yazın kesileceğine göre hayvanlar yine girip çıkarlar. Ben hemen işe başlıyorum. Bunun için benim çocukları çalıştıracağım. Bu sırada da sen açılan uçurumu kapattırırsın. Şimdilik bir ufak delik bırak. Akıp dursun.* (Tuğcu, 2006: 124)

- *Bu yaşa gelmişsin, daha bilmiyorsun. Balık dediğin birbirini yiyerek büyür. Tatlı su balıkları da böyledir. Ara sıra suya bir kucak yeşillik atarsın, yemek artığı serpersin olup biter. Ben yarın yanına seninkilerden ikisini alıp gideceğim. Bana*

dört tane su kabı bul. Büyükçe olsun. Balık milleti sudan çıkınca ölür. Onları suyun içinde getirmek lâzım.

Osman baba o gece bir, iki kız daha buldu. Onlara file ördürdü. Birer büyükçe çembere file torbalarını bağlattı. Uçlarına birer de sağlam sap taktı. Böylece balıkçı kepçesi yaptırmıştı. Ertesi sabah sıkıca giyinen iki delikanlı ile büyük su kovalarını yüklenip yola çıktılar. (Tuğcu, 2006: 132)

(...) Ben sizi mandıraya götüreceğim. Hiçbir şeyden korkmayınız.

Adının Haşim olduğunu söyleyen bu adam Osman babayı dışarıya çıkarttı. Tarlada bekleyenleri de alıp mandıraya gittiler. Burada ancak yirmi kadar koyun ve bir çoban vardı.

Ocağa odun atıldı. Çabucak bir çorba pişirildi. Soğuk iliklerine işlemiş olan beş yolcu yan yana bu çorbadan içtiler. (Tuğcu, 2006: 150)

- Kardeş, dedi. Şu koyunlardan birisini satsanız daha iyi olur. Kaç para isterseniz veririm.

Haşim biraz sıkıldı. Bütün varı, yoğu bu koyunlardı. Çobana onlardan en besilisini kesmesini ve büyük tencerede kavurmasını söyledi. Osman baba kemerindeki altınlardan birisini Haşim'e verdi. Adamcağız almak istemedi ama Osman baba çok zorladı. Bu altın kimbilir ne kadar işe yarardı. Haşim telaşla gitti. Ekmek, peynir, yağ getirdi.

Gece yarısına kadar kavurmalar kavruldu. (Tuğcu, 2006: 150 bk. Duyarlılık)

- Elimizden gelirse, biz de yardıma hazırız. (Nihal, 2005: 37)

Dikkat ediyorum, süriüklenmeye bile halleri kalmamış.

Arabacıya dedim ki:

- Dur da bu kadınları alalım. Arkamızda otursunlar.

- Alamam bayan. Araba çekmez.

- Birkaç dakika olsun dinlensinler, sonra yine inerler.

- Hayvan çekmez, araba kırılır.

- Uzun etme çocuk, bir şey olmaz. Bak bu araba yedi sekiz kişilik. Biz içinde üç kişiyiz. (Nihal, 2005: 85 bk. Duyarlılık)

Yokuşu çıktık, indik. Araba durdu, bekledik. Yorgunluktan bitkin bir hale gelerek adeta sürüklenen kadınları nihayet arabaya aldık. (Nihal, 2005: 86)

KÖR İLE KÖTÜRÜM

- Bak, arkadaş, ne ben sağlam

Bir adamım... – Ne ben tamam

Bir insanım. Ben kötürüm,

- Ben de körüm;

Hem anadan doğma körüm.

- Ben de kırk yıldır kötürüm;

Değil iki adım atmak,

Ayağa kalkamam hatta.

- Ya ben? Değil görmek, bana

Kirpiğimi kıpırdatmak

Bile nasip olmamıştır.

- Böyle yaşamak pek ağır

Bir yük, şundan kurtulaydım!

- Ben de günlerimi saydım.

Bitip tükenmedi gitti.

Dünyaya geldiğin gibi

Gitmek de elinde değil.

- Çekmek kolay, ölmek müşkil!

- Neyse, kısmet... çekeceğiz.

Ben düşündüm ki ikimiz

Tam bir insan olmak için
Her şeye malikiz: senin
Kuvvetli bacakların var.
Benim gözlerim de bakar.
Ben senin gözün olurum.
Gecen gündüzün olurum.
- Ben de sana bacak, ayak.
- Öyleyse hiç düşünme, kalk;
Senin için
Ben bakarım ve görürüm.
- Ben de seni istediğin
Yere alır, götürürüm.
Böyle işte:
İki dertli birleşince
Bir teselli hasıl olur,
Muhtaç olmaktan kurtulur. (Fikret, 2005: 66-67 bk. Duyarlılık, Saygı)

VELİ BABA

(...)
Düşenleri kaldıran o,
Yaralıları da saran o
Kışın kurdu o öldürür
Fukaraya odun, kömür
Çocuklara yemiş verir;
Köyün o ermişidir.
Bir sene gür yağmurlardan
Köyün ortasından akar
Irmak coşmuş; o hark yarmış,
Köyü ölümden kurtarmış
Evet, Baba
Kaba saba
Kalbi fakat,

Bütün rikkat, bütün şefkat.

Evet, yüzü baykuş doğru

O baykuşun ruhu kumru! (Fikret, 2005: 77 bk. Duyarlılık, Sevgi)

Abdullah Bey'in yeğeni Zarife, Edebiyat Fakültesini bitirmiş lise öğretmeni olmuştu. Fatma Hanım'ı sık sık ziyarete gelir, bu acılı kadını yalnız bırakmamaya gayret gösterirdi. (Canat, 2006: 63 bk. Duyarlılık)

O da, "Verin haminneciğim, elinizi öpeyim!" diyen küçük kızı hiç yadırgamadan, yabancılık göstermeden kucakladı. "Gel evladım, gel yavrum!"larla başladı onun donmuş, koçan olmuş ellerini, ayaklarını ovalamaya. Hemen aşağı kattaki kendi odasına alıp, sobadan biraz uzağa oturttu. (Seyda, 2007: 21)

- Eysi, can sağlığı, dostum. Baktım, yüzüstü bırakıp geçsem soğuktan donacak, aldım eve götürdüm. (Seyda, 2007: 48)

Kapılara dek geçirildi. Salim Öğretmen ona emeğinin değerini karşılamak üzere para vermeye yeltenecek olmuş, içine 200 lira koyduğu zarfı uzattığı zaman, zarfı uzatan eli şiddetle geri itilmişti:

- Sakın beni küçültmeye kalkışma dostum. Her şey parayla olmaz. Bizde insanız!

- Bağışla, diye özür diledi Salim Öğretmen. Bağışla. Ne yaptığımı pek bilmiyorum. (Seyda, 2007: 162)

- Arkadaşlarına, Peri'yi Sarıdere'den senin kurtardığını anlattım Niyazi, dedi, hepsi biliyor. (Seyda, 2007: 193 bk. Duyarlılık)

Salim Bey, açıklamasını şöyle sürdürdü:

- Hayvan değil insan olduğu için, kendi soyundan birinin göz göre göre boğulup gitmesine dayanamazdı. Ölümü göze alarak onu kurtarmaya çalıştı ve kurtardı

- Sen daha önce onu görmüş müydün, tanıyor muydun Niyazi?

Niyazi, bu soruyu neden sordun dercesine baktı Fatma'ya. Bakıp başını salladı birkaç kez:

- Görmüştüm, tanıyordum.

Fatma ille öğrenmek istiyordu:

- Ya görmeseydin, tanımasaydın ne yapardın?

Niyazi'nin şaşkınlaşması üzerine, Salim Bey konuşma gereğini duyup dedi ki:

- Davranışı değişmezdi sanıyorum. Başka bir çocuk, hiç tanımadığı birisi için de Niyazi kendini atardı suya. Yanılıyor muyum Niyazi?

Gözler birden parlamıştı Niyazi'de:

- Yanılmıyorsunuz öğretmenim. Eğer orada durup kızcağızın sulara bata çıka gidişini seyretseydim, sonra kendimden çok utanırdım.

- Hah! diye bir ses geldi Salim Bey'den. İşte bence de bütün sorun bu, çocuklar. Bütün sorun burada! Her kim olursa olsun, dara zora düşmüş birini kurtarmaya çalışmamak sonunda utandırır insanı. İnsan olan, olaya seyirci kalmanın utancını duyar. Niyazi'yi, en başta, taşıdığı bu insanca yardım duygusundan dolayı kutlamalıyız. (Seyda, 2007: 194-195 bk. Sevgi)

“Anladım,” dedi, “anladım Acıktın değil mi? Acıktın ya. Tabii acıkırsın Senin ne annen var, ne de kocan. Sana kim mama verecek?”

“Miyavvv. ”

“Miyav ya, tontonum benim. Yavrum benim. ”

Annesinin küçük kardeşine söylediklerini tekrarlıyordu.

“Şeker Sürmelim benim. Sana acıymıyorlar, mama vermiyorlar sana. ” (Kemal, 2006: 24 bk. Duyarlılık, Sevgi)

(...) Bununla berber bir yerde yangın olsa, o tarafta bildiği varsa, mesafe ne kadar uzak olursa olsun, derhâl giyinir çıkar, imdada koşar. Bu hareket yiğitler arasında öteden beri âdetmiş. (Muallim Naci, 2005: 11)

(...) Bir dilenci geçiyordu. Dikkat ettim. Bizim muhallebici olduğunu anladım. Bir üzüldüm ki tarif kabul etmez. Valideye söyledim.

Valide:

- Sadaka ver oğlum! diye bana para verdi.

İndim. Kapıyı açtım. Çağırdım. Parayı avucuna koydum. Dua etti. Zavallı! (Muallim Naci, 2005: 39)

Beni hemen kucağına aldı. Biraz sonra elimden tuttu. Yavaş yavaş Fatih’e doğru çıktık. Ramazan imiş. Fatih meydanı kalabalıktı. Peder benim elime bir çok yirmilik verdi. Orada durmakta olan fukaraya bölüştürmemi emretti. Birer ikişer hepsine dağıttım. Bir parça dolaştıktan sonra eve gittik. Valide pederden daha çok sevindi. O gece bir sevinç gecesi oldu. . (Muallim Naci, 2005: 41 bk. Dayanışma, Sorumluluk)

Bu olay bana o köşe başını hiç unutturmaz. Şu ağaya ne dersiniz? İnsaniyetli adam değil miymiş? Sükût etmedi. İnsaniyetsiz adam değil miymiş? Yardıma koşmadı.

Behey ağa! Gözüünün önünde bir köpek âciz bir çocuğu paralamaya çalışıyor. O köpeğin kuduz olma ihtimali de var. Çocuk ağlıyor, feryat ediyor, yardım istiyor. Ortada zavallıyı kurtaracak kimse yok. Sen pencereden “Oştı!” demekle yetiniyorsun. İnsan değil misin? Yüreğin köpek yüreği midir? O, senin balında belki köpek yavrusu kadar önemi olmayan çocuğun bir gün olup seni sorguya çekeceğini düşünecek kadar da mı beynin yok? Korkma! İsmi bilsem de yazmam. Senin beni koruduğun

kadar, ben de seni koruyabilirim. Şurasını da söyleyeyim; sen o zaman bana gerçekten insanca bir yardımda bulunmuş olaydın, ben seni şimdi böyle mi yazardım!

Bilmem bu eleştiride haksız mıyım?

Ah! İnsan böyle gafil olmasa da daima herkese iyilik etse ne kadar kazanacak!

Yine bir gün eve giderken Saraçhanebaşı'ndan Kıztaşı'na giden sokakta bir takım yük hayvanlarına rast gelerek duvar dibine sığınmışım. Yanımda kır sakallı bir kişi peyda oldu. Elimden tuttu. "Korkma oğlum!" diyerek vücudunu bana siper etti. Hayvanlar geçtikten sonra da tebessüm ederek: "Haydi, şimdi git oğlum!" dedi.

İhtimal ki o kişi vefat etmiştir; fakat iyiliği benim gönlümde hâlâ yaşıyor. (Muallim Naci, 2005: 7-8)

(...) Anam babam erken öldü. Fukaralık ayıp değil ya, bana mal mülk olarak damla bırakmadılar. Genç yaşımda komşu ellerine kaldım. Eş dost gayret etti, cömertlik gösterdi. Herkes haline göre bir hediye verdi. (Gürpınar, 1997: 29)

Döşegi düzelttik. Bu yarı ölü vücudu kaldırarak yatağına taşıdık. Sirke getirdik, şakaklarına sürdük. Ağır ağır bütün vücudunu ovmaya başladık. Yavaş yavaş kendine geldi. uzun bir acının can dayanmaz yorgunluğuyla zor kıpırdayan gözlerini yavaş yavaş açtı. Hepimizi ayrı ayrı süzdü. Sonra bir şeyler mırıldandı, anlayamadık. (Gürpınar, 1997: 72)

Hasan, bu fırsatı ganimet sayarak bana:

- Merdiven büyüktür, yalnız zor gelir. Kardeş, beraber gel de getirelim, dedi.

Ben biraz şaşalayıp kaldım. Ruşen bu duralamamı görünce:

- Haydi kız, beraber git. Hasan'dan ne sıkılıyorsun? O senin kardeşin... diye azarlayarak beni yardıma yolladı. Bu delikanlının adı Hasan olduğunu bir başka ağızdan da işitince büsbütün tuhaf bir hale uğradım (Gürpınar, 1997: 98)

İnsan olsun, cin olsun, Hasan adında bir delikanlının tehlikede kalmasına bir türlü gönlüm razı olmadı. Hemen başımı örttüm. Her türlü tehlikeyi göze alarak kapıyı açtım. Hasan içeriye girdi. Kapıyı yine sürmeledik. (Gürpınar, 1997: 116)

(...) haykırıyla yerlerinden fırladılar, var kuvvetleriyle sırıgın ucuna yapıştılar. Ruşen ağlaya ağlaya diyordu ki: (Gürpınar, 1997: 142)

“Bizim, babadan kalma küçük bir evimiz var Kocanine!” dedi. “Biz şinci Urgancı Kooperatifi kurmanın peşindeyiz. Elli arkadaş beşer bin lira kredi istedik, emme bangadan bir türlü izin çıkmıyor,” dedi. (Bilbaşar, 2006: 159)

Hatice Hanım üstelemedi, öğreneceğini öğrenmişti. Urgancı Ali’ye bir sürpriz yapacaktı. Banka aracılığıyla onlara gerekli krediyi açacaktı. (Bilbaşar, 2006: 159)

Sultan Bacı da Kezban gelinin çocuğu olmadığını öğrenmişti. Bunu Hatice Hanım’a duyurdu. Hatice Hanım derhal telefonu açarak hastanenin doğum mütehassısını çağırttı. Doktor, Kezban’ı uzun uzun muayene etti. Sonunda memnun bir yüzle, küçük bir ameliyat sonunda Kezban’ın çok sağlıklı bir anne olabileceğini müjdeledi. (Bilbaşar, 2006: 159)

Yerli eserlerde yardımseverlik değerinin, şu kişisel nitelikleri yansıttığı görülmüştür:

İnsanlara yardım etme; fakirlere yardım etme; ihtiyaç sahiplerine yardım etme; sınıfta arkadaşlarına yardım etme; çalışma arkadaşına yardım etme; yardım etmekten mutlu olma; yardımların karşılığını beklememe; yaralı hayvanlara yardım etme; aile bireylerine yardım etme; hayat kurtarmak için yardım etmede tereddüt etmeme; yaşadığı çevrede grup çalışmalarına yardım etme; hasta olanlara yardımda bulunma; ihtiyaçlarını giderme; öksüz, yetimlere sahip çıkma ve yardımda bulunma; kaza ve acil durumlarda başkalarına yardım etme; özürlülere yardım etme; yardımda bulunurken insanların gururunu incitmemeye özen gösterme.

3. 3. MEB'İN 2005 YILINDA TAVSİYE ETTİĞİ 100 TEMEL ESERDEKİ YABANCI YAZARLI ESERLERE AİT BULGU VE YORUMLAR

3. 3. 1. Adil Olma Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Adil olma değeri ile ilgili, yabancı eserlerde incelenip elde edilen bulgu ve yorumlar şunlardır:

Baba:

- *Kızım, demiş. Ablan yağmur yağsın, bahçemiz yeşersin, diye dua eder... Sen, yağmasın da çömlleklerimiz kurusun diye dua edersin. Bilmem ki hanginizin duasına amin diyeyim. (Ezop, 2005: 37)*

- *Size söylüyorum! Söyleyecek sözünüze varsa ben de duyayım, dedi Silver. Yoksa sesinizi kesin!*

Uzun boylusu:

- *Afedersiniz kaptan, ama bazı kurallara uymuyorsunuz, diye cevap verdi. Belki bundan sonrakilere dikkat edersiniz. Tayfalar hiç memnun değiller. Kendilerine kötü davranılmasından hoşlanmıyorlar. Onların da bazı hakları var. Senin koyduğun kurala göre toplanıp aramızda konuşabiliriz. Şu anda kaptan olduğun için özür diliyorum. Fakat hakkımı istiyorum. Bunun için diğerleriyle birlikte dışarda bir karar varalım diyorum. (Stevenson, 2005: 87)*

Simon karısına sordu: “Akşama yemek pişirmedin mi?”

Matryona köpürdü: “Pişirdim, ama senin için değil. İçki kafana vurmuş galiba... Kürk palto almaya diye evden çıktın, arkandaki paltoyu da ellere verdin, üstelik çıplak bir serseriye de yanına kattın, eve getirdin. Senin gibi sarhoşlara verecek yemeğim yok benim. ”

“Kes, Matryona. Haksız yere âleme dil uzatma! Evvela adamın kim ve neci olduğunu sor da...” (Tolstoy, 2005: 14)

- Ama ben sizi kandırdım. Şaşılacak bir şey. Ben sizin paranızı çalıyorum, siz bana teşekkür ediyorsunuz. Başka yerlerde vermezler tabî ki. Sen böyle kuzu kuzu durdukça kimse sana para vermez kızım. Bak bu sana ders olsun. Hakkını ara. Niçin sesini yükseltmiyorsun? Hep başkalarına boyun eğiyorsun. 80 rublen şu zarfta. O senin hakkın. Al paranı. Bir daha da sakın sana yapılan haksızlığa razı olma. Hakkın olanı söke söke almasını bileceksin. (Çehov, 2004: 87)

“İkimiz de şereflerimiz üzerine yemin ettiğimize göre birimizden biri yalan söylüyor demektir. Gel seninle bu işi tatlıya bağlayalım. Yarı yarıya paylaşalım. ”

“Neyi, mendili mi?”

“Evet. ”

“Çok adaletli bir karar,” diye bağıldılar öbür koruyucular. “Hazreti Süleyman adaleti, denir buna. Sen gerçekten zok akıllısın Aramis. ” (Dumas, 2005: 41)

(...) Dünyadaki yerini almak üzere yola düştüğün şu sırada, efendi bir aileden geldiğini asla unutma. Efendiliğini ne olursa olsun koru. Her zaman hoş görülü, gözü pek ve adaletli ol. Kardinal ve kraldan başka kimsenin seni eleştirmesine izin verme. Kavgadan ve seriüvenden asla kaçınma. Bu kendini kanıtlaman için gerekli. Nasıl kılıç kullanacağını öğrettim sana. Her fırsatta dövüş. (Dumas, 2005: 10 bk. Hoşgörü)

İmparator hazretleri, geri kalan düşman gemilerini de kendi ülkesinin limanına getirmek için tedbir almamı rica etti. Blefusku ülkesini ele geçirmek ve burayı Lilliput’un bir şehri haline getirmek istiyordu. Bundan başka, yüksek ökçelilerden Blefusku’ya kaçanları öldürtmek ve onların idaresi altındaki ülkeleri de zapt ederek kendisini bütün dünyaya hükümdar olarak tanıtmak istiyordu.

Böyle özgür ve asil bir milleti ezmeye alet olamayacağımı, bunun adalete ve politikaya uygun olmadığını kendisine bildirdim. Bu fikrinden vazgeçmesi için birçok şey anlattım. (Swift, 2005: 35)

“Hayır,” dedi, “oraya gitmem daha önce gitmiştim. Başka çocuklar da vardı. Pencerelelerde hep demirler vardı. Her gün dayak yerdik. Hem de haksız yere ben de bir gece duvardan atlayıp kaçtım. Bir daha asla oraya dönmem. ” (Ende, 2004: 17)

“Hak, hak!” diye öfke ile karşılık verdi Liliana. “Böyle şey yapılmaz! Bu bayağılıktır. İnsanlığa sığmaz. Başka meyhane bulamayacaklarını sen de biliyorsun. Onların burada hiç kimseye bir zararları yoktu ki!” (Ende, 2004: 95)

Herkesten gizli ondan akıl alırlar. Özellikle de sınıf öğretmenlerine danışmak istemediklerinde. Doktor Bökh’ün takma adı Justus’tu ve bu da Almanca’da ‘adil olan’ anlamına geliyordu. Çünkü Doktor Bökh adil biriydi. Zaten ona bu nedenle bu kadar sevgi duyuyorlardı. (Kästner, 2006: 38)

“Martin Avrupa’nın tartışmasız en acayip sınıf birincisi”, dedi Matthias, bir yandan da ağzındakileri çiğnemeye devam ederken. “Hem çok çalışkan hem de inek değil. Okula başladığı ilk günden beri sınıf birincisi, yine de her kavgada bizimle beraber. Hem parasız yatılı hem de burslu alıyor, ama kimseye de boyun eğmiyor. Karşısındaki ister öğretmen olsun ister son sınıf öğrencisi ya da kral, eğer haklıysa onu tutabilene aşk olsun. !”

“Sanırım kendisine Justus’u örnek aldı,” dedi Uli, büyük bir sır vermişcesine. Tıpkı Justus gibi o da adil olmayı seviyor. Belki de ileride onun gibi bir adam olur. (Kästner, 2006: 49)

Peki niye bizim paramız yok. Benim babam öbür adamlardan daha mı az çalışkan. Hayır. Bizler kötü insanlar mıyız? Hayır. Neden peki? Adaletsizlikten, pek çok insan adaletsizlikten dolayı acı çekiyor. Gerçi bunu değiştirmek isteyen iyi insanlar var, Noel akşamı da yarın. O zamana kadar bunu beceremezler. ” (Kästner, 2006: 120)

Yabancı eserlerde adil olma değerinin, şu kişisel nitelikleri yansıttığı görülmüştür:

Eşitlikten yana olma; sahip olduğu hakların farkında olma; sahip olduğu hakları savunma; insanlar hakkındaki yargılamada adil olma, haksızlık yapmama; hakkını aramasını bilme; adil paylaşım yapma, adaletli olma; adaleti sağlamak için çaba sarfetme; haksızlığa karşı boyun eğmeme; adaletli davranışları taktir etme; adil insanlara özenme.

3. 2. 2. Aile Birliğine Önem Verme Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Aile birliğine önem verme değeri ile ilgili, yabancı eserlerde incelenip elde edilen bulgu ve yorumlar şunlardır:

- *Sana, annenin ölümü hakkında yanlış bilgi vermişler, dedi. Bana kalırsa, asılarak ölmüştür, o!*

Oliver Twist, hayatında ilk defa böylesine öfkeleniyordu. Kendisinden çok iri yapılı olan çocuğun üzerine, vahşi bir kedi gibi atıldı. Gırtlığına sarıldı. Hem bütün gücüyle gırtlığını sıkıyor, hem de şiddetle başını sarsıyordu. Sonra, yüzüne müthiş bir yumruk attı. Noe, çevresindeki masa ve iskemleleri de beraberinde sürükleyerek, yere yuvarlandı.

Annesine hakaret edilmesi, Oliver'i çılgına çevirmişti. Noe, daha iri yapılı olmasına rağmen karşı koyamıyordu. Oliver ise, korkunç yumruklar savuruyor, onu tırmalıyor ve ısıırıyordu. Bir saniye bile Noe'ye göz açtırmıyordu. Çaresiz kalan Noe: (Dickens, 2005: 22-23)

Juana, hayatta kaldığı sürece bir erkeğe ihtiyacı olacağını bilen bir eştı. Çünkü erkeksiz yaşanamazdı. Dünyada kaldığı sürece Kino'yu izleyecekti.

Bazen kadının niteliğı, mantığı, sezgileri Kino'nun erkekliğini aşabilirdi. Ama sonunda tüm aileyi kurtarabilirdi. (Steinbeck, 2007: 52)

“Zamanla her şeye alışılıyor,” dedi Johnny. “İnsan anne ve babasını seçemiyor. Bazen günün birinde beni almak için ortaya çıkacaklarını hayal ediyorum, ama sonra yalnız kalabildiğim için ne kadar mutlu olduğumu fark ediyorum. Ayrıca kaptan da 3 Ocak’ta Hamburg’a geliyor, beni alıp iki günlüğüne Berlin’e götürecektir. Müthiş de olacak.”

başını salladı. “Endişelenme. Çok mutlu olduğumu söylersem, yalan söylemiş olurum. Ama mutsuz da sayılmam.” (Kästner, 2006: 154)

Yabancı eserlerde aile birliğine önem verme değerinin, şu kişisel nitelikleri yansıttığı görülmüştür:

Aile birliğine önem verme; aile bireylerine bağlılık; aile bireylerini sevmek.

3. 3. 3. Bağımsızlık Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Bağımsızlık değeri toplum biliminde, “bir kişi, toplumsal küme ya da toplumun ekonomik, siyasal, etnik vb. bakımlardan başka kişi, küme ya da toplumların güdüm ve yönetimi altında bulunması durumu” (Ozankaya, 1980: 19) olarak açıklanmıştır. Türkçe Sözlük (2005: 178)’te, “Bağımsız olma durumu veya niteliği, istiklal” olarak tanımlanmaktadır. Çalışmaya konu olan değerler, Sosyal Bilimler Öğretim Programından alınmıştır. Programda; bağımsızlık, özgürlük, vatanseverlik gibi birbirine çok yakın değerlere yer verilmiştir. Bu değerlerin neleri kapsadığı, kazanımlarının neler olması gerektiği açıklanmamıştır. Bu sebeple tezde “bağımsızlık” değeri; devletin sosyal, siyasal ve ekonomik bakımdan diğer devletlerin güdüm ve yönetimi altında bulunmaması durumu olarak kabul edilmiştir. “Özgürlük” değeri ise bir kişinin sosyal, siyasal, duygusal ve ekonomik yönden diğer bir kişi ya da kişilerin güdümü ve yönetimi altında olmaması durumu olarak kabul edilmiştir.

Bu çerçevede incelenen 29 yabancı eserde, doğrudan doğruya bağımsızlık değerine rastlanılmamıştır.

3. 3. 4. Barış Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Barış değeri ile ilgili, yabancı eserlerde incelenip elde edilen bulgu ve yorumlar şunlardır:

KURLARLA KOYUNLAR

*Bin yıldan fazla süren savaştan sonra,
Kurtlar barış yapmış koyunlarla,
Yararlanmış bu işten her iki yan da:
Kurtlar, koyunları yemiş amma,
Kurtların postundan gocuk yapmış çobanlar da
Çayırdaki özgürlük yokmuş koyunlara,
Kurtlar da et yiyemiyormuş rahatça.
Evet savaş bitmiş,
Her iki yan birbirine rehine vermiş:
Kurtlar, yavrularını; koyunlar da köpeklerini.
Bu değiş tokuş, yasalara uygun olmuş,
Onaylamış bunu temsilciler.
Yavru kurtlar büyümüş zamanla,
Saldıracak yer aramışlar her yanda.
Çobanlar uzaklaştıkları sırada,
Dişleyip kuzuları,
Boğmuşlar yavrucakları.
Haber vermişler gizlice öbür kurtlara
Bir başka iş düşünüyorlarmış onlara:
Güvenlikle dinlenen köpekler,
Uyurken ansızın öldürülmüşler.
Bunlar öyle çabuk olmuş ki
Kaçıp kurtulamamış hiçbiri.
Olay veriyor bize şu dersi:
Kötülerle sürekli savaş etmeli.*

*Bariş iyidir her zaman;
Ama olursa düşman kötü niyetli
Bozar hep böyle iyi dilekleri. (Fontaine, 2005: 14)*

Suda çırpınan dev adama bakarken, sopasına yaslanan Robin soluk soluğaydı.

Robin'e:

- Elini uzat da sudan çıkmama yardım et, dedi yabancı. Kendi başına toparlanamayacak kadar ağırım.

Robin Hood ile iri yabancı, üstlerinden sular aka aka yaklaştılar. Ormanın ortasında ciddi bir tutumla tokalaştılar; ant içerek dost oldular, kırgınlıkları unuttular. (Pyle, 2005: 13)

Sonunda iş kavgaya dönüştü. İtiş kalış birbirlerine girdiler. Kavganın sonunda Gepetto'nun mısır püskülünden yapılmış perukası Antonio Usta'nın dişleri arasındaydı. Antonio Usta da perukasını Gepetto'ya kaptırmıştı. İkisi de nefes nefes kalmışlardı.

Birbirlerine kırgınlıkları uzun sürmezdi. Çabucak barışırıldardı. İlk barış teklifi Antonio Usta'dan geldi:

- Perukamı ver de barışalım.

Perukalarını birbirlerine verip, el sıkıştılar. (Collodi, 2005: 10)

Koydaki savaşın sonunda, Kızılderililer çocuklara dostluk göstermeye başladılar. Peter, Yaban Zambağı'nı korkunç bir ölümden kurtarmıştı. Şimdi Prenses'in savaşçılarının çocuklar için yapmayacağı fedakârlık yoktu. Bütün gece boyunca bir saldırıyı önlemek için yeraltı evlerinin önünde nöbet tuttular. Çok geçmeden korsanların tekrar saldırabileceklerini biliyorlardı. Gün doğmadan da nöbeti terk etmediler. Kızılderililer Peter'e "Büyük Beyaz Tüy" adını verdiler. Birlikte barış çubuğu içtiler. Tüm Kızılderililer Peter'i gördükleri zaman yerlere kadar eğiliyorlardı. Bu durum Peter'in çok hoşuna gidiyordu. (Barrie, 2005: 41)

Yabancı eserlerde barış değerinin, şu kişisel nitelikleri yansıttığı görölmüştür:

Her zaman barıştan yana olma; kavgaları barışla bitirme; barışı sağlamak için çaba sarf etme.

3. 3. 5. Bilimsellik Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Bilimsellik değeri ile ilgili, yabancı eserlerde incelenip elde edilen bulgu ve yorumlar şunlardır:

İstiridye yatakları pek değerliydi. Çünkü genellikle her istiridye içinde inci olabilirdi. İnci ise istiridyede bir olay sonucu oluşurdu. İstiridyenin içinde bir kum tanesi girince, onun çevresini bir sedef tabakası kaplamaya başlardı. Bu tabaka oluştuķça inci de irileşmeye başlardı. Gerçekte her sedef maddesi önce sıvı haldedir. Sonra kaya gibi sertlik kazanır. Bildiğimiz inci, işte böyle oluşur. İnci ne kadar iri olursa, incinin değeri de o oranda artar. (Steinbeck, 2007: 17)

Rastlantı bilimi olmaz!

Olabilirse eğer, yanlış o zaman her değer, (Fontaine, 2005: 7)

BİLİMİN ÜSTÜNLÜĞÜ

Bir şehirde iki kişi arasında

Anlaşmazlık çıkmış eski zamanlarda.

Biri yoksulmuş ama bilgili;

Zengin ama cahil olan öteki

Yenmek istemiş fakiri,

.....

İkisi de yola koyulmuş bırakıp şehri.

Cahil sığınaksız kalmış,

Çevreden düşmanlık toplamış.

Yoksul bilginse her gittiği yerde

Erişmiş nice yüksek kerteye.

*Aptalı bırakın, konuşsun doya doya,
Bilginin değeri her zaman çıkar ortaya.* (Fontaine, 2005: 57-58)

“Benden söylemesi. ”dedi, “Sizi okula gitmekten alıkoyduğum için üzgünüm. Bilgi çok kıymetli bir şeydir, bir parçasını bile kaçırmamak gerekir. Bu sebeple, daha akıllı davranmalıyım. Tilkinin hesabını başka bir gün görürüm. Gelin, önce sizi okula götüreyim. ” (Marchel, 2006: 34 bk. Çalışkanlık)

Profesör Eisenstein doğruldu,gözlüğünü düzeltti ve şöyle dedi: “Bana kalırsa,biz burada Abstürü Zamaris’in değişik bir türüyle karşı karşıyayız. Ama yalnızca aşağıda yapacağımız araştırmadan sonra bunu kesinleştirebiliriz. ” (Ende, 2004: 32)

Yabancı eserlerde bilimsellik değerinin, şu kişisel nitelikleri yansıttığı görülmüştür:

Bilimsel bilgiyi aktarma; bilimsellikte rastlantıya yer vermeme; bilginin kıymetli bir hazine olduğunu fark ettirme; bilgin insanın toplumda yüksek mertebeye ulaştığını bilme; bilgiye okulda ulaşılacağını bilme; araştırma yaparak bilgiyi doğrulama.

Yabancı eserlerde bilimsellik değerinin şu kişisel nitelikleri yansıttığı görülmüştür:

3. 3. 6. Çalışkanlık Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Çalışkanlık değeri ile ilgili, yabancı eserlerde incelenip elde edilen bulgu ve yorumlar şunlardır:

“Benden söylemesi. ”dedi, “Sizi okula gitmekten alıkoyduğum için üzgünüm. Bilgi çok kıymetli bir şeydir, bir parçasını bile kaçırmamak gerekir. Bu sebeple, daha

akıllı davranmalıyım. Tilkinin hesabını başka bir gün görürüm. Gelin, önce sizi okula götüreyim. ” (Marchel, 2006: 34 bk. Bilimsellik)

Utana sıkıla karıncanın kapısını çalmış:

- Ben zavallıya acıyın. Karnım aç. Soğuktan donuyorum. Yardım edin, diye yalvarmış.

Karınca, ağustos böceğine şöyle bir bakıp:

- Ya demek öyle... Yazın şarkı söyleyenin kışın hali böyle olur demiş ve kapıyı ağustos böceğinin yüzüne kapatmış.

Tembel ağustos böceği açlıktan ölüvermiş. (Ezop, 2005: 36)

Tembelliğin sonu budur işte. Çalışan kaplumbağa misali kazanır, çalışmayan kaybeder. (Ezop, 2005: 45)

Vaktiyle bir çiftçi yaşarmış. Gün gelmiş, devran dönmüş çiftçi yaşlanmış. Derken günün birinde hastalanıp yataklara düşmüş. Öleceğini anlayınca oğullarını çağırmış. Amacı, onların çalışkan birer adam olmalarını, kimseye muhtaç olmadan yaşamalarını sağlamakmış. Bunu dille anlatsa, oğlanların bir kulağından girip ötekinden çıkacağını biliyormuş. O yüzden oğullarına demiş ki: (Ezop, 2005: 60)

O yıl tarlada harika ekin olmuş. Oğlanlar ettikleri tohumun yüz katını hasat etmişler. Anlamışlar ki babalarının demek istediği “Çalışan kazanır”mış. O günden sonra çalışmayı hiç ihmal etmemişler. (Ezop, 2005: 61)

Antonio usta yaşlı bir marangozdu. Küçük ve sevimli dükkânında bütün gün çalışır, geceleri dükkanın arka tarafındaki ufak bölmede yatar. Burnunun ucu kırmızı ve yuvarlak olduğu için Antonio Usta'ya herkes “Kiraz Dede” derdi. (Collodi, 2005: 7)

- Sen istediğin gibi konuş ateşböceği. Benim bildiğim bir şey varsa, o da sabah erkenden buradan giderim. Çünkü burada kalırsam, okula gönderecekler beni ve

istesem de istemesem de ders çalışmam gerekecek. Ben ise ders çalışmaya hiç istek duymuyorum. Kelebek kovalamakla, ağaçlara tırmanıp yuvalardaki kuş yavrularını toplamakla daha çok eğleniyorum.

- Böyle yaparsan ilerideki yaşamında cahil kalacağını herkesin seninle alay edeceğini biliyor musun? (Collodi, 2005: 17)

- Evet, birkaç saate kalmadan bir sıpa olacaksın. Bu duruma ağlamanın bir faydası yok. Tembel çocuklar sonunda eşek oluyor, dedi. (Collodi, 2005: 46)

O günden sonra tam beş ay, her sabah tan ağarmadan kalkıp çıkırgı çevirmeye gitti. Babasının sağlığına iyi gelen, o bir bardak sütü elde etmek için bununla da yetinmedi. Sazdan seleler, sepetler örmeyi öğrenmişti. Bu işlerden edindiği paraları, günlük harcamalarda kullanıyordu. İşinin arasında güzel günlerde babasını gezmeye götürüyordu.

Akşamları boş vakitlerinde de, uykuya yenik düşene kadar, okumaya, yazmaya çalışıyordu. Komşu köyden çok ucuza, kalın bir kitap almıştı, bundan çalışıyordu. Yazmak içinse, ucunu kalem gibi incelttiği bir tahta parçasından yararlanıyordu.

Aslında hokkası ve mürekkebi yoktu. Bu nedenle böğürtlen ve çiçek suyu dolu küçük bir şişeye batırıyordu bu kalemini.

Bu çalışmaları sonunda, durumunu düzeltmekle ve babasına rahatça bakmakla kalmamış, kendisine yeni bir elbise almak için kırk gümüş lira bile biriktirmişti. (Collodi, 2005: 55)

Simon ona: “Ee... dostum, karnımız ekmek ister, vücudumuz da esvap. İnsan çalışmadan geçinemez. Ne iş bilirsin?” dedi.

“Hiçbir iş bilmem. ” (Tolstoy, 2005: 20)

AĞUSTOS BÖCEĞİ İLE KARINCA

Ağustos böceği şarkı söylemiş,

Çalmış saz,

Bütün yaz...

Soğuk rüzgârla kış gelmiş birden,

Ne sinek kalmış ne de bir böcek.

Yiyeceksiz kalınca, hemen

Komşusu karıncaya açlığını haykırmış,

Bir parçacık kırıntı için yalvarmış.

Gelecek mevsime dek

Yaşayabilmek için yiyecek gerek!

“Hepsini size ödeyeceğim,

Hem de fazlasıyla vereceğim

Ağustos ayına kadar... ” demiş,

Sözünü tutacağına ant içmiş.

Karıncanın da ufacık bir kusuru varmış,

Yardım etmemek için yollar ararmış:

“Sıcak günlerde ne yaptınız?”

Diye sormuş komşusuna, “Anlatınız!”

“Ne mi yaptım, o zaman?

Kuşkusuz, şarkı söyledim her an!”

“Demek şarkı söylediniz bütün yaz

Öyleyse, şimdi de dans ediniz, biraz!” (Fontaine, 2005: 9-10)

Çalışıp didinmek

En iyi anamal demek.

Zengin bir çiftçi,

Anlamış ki ölecek yakında,

Çağırılmış çocuklarını,

Demiş ki,

Hiçbir tanık olmadan yanlarında:

“İyi bakın atalarımızdan kalan bu topraklara,

Sakın satmayın.

Bir gömü saklı burada.

Tam yerini bilmem ama

*Biraz gözüpeklik size onu kazandırır,
 Zenginliğe ulaştırır.
 Harman kaldırılınca başlayın kazmaya,
 Sürmeye, bellemeye, aramaya,
 Ellenmedik yer bırakmayın tarlada. ”
 Baba ölünce çocuklar topraklara koşmuşlar.
 Bakmışlar oraya, buraya, her yana.
 Öyle iyi kazmışlar ki tarlaları,
 Ekin daha bol olmuş yıl sonunda.
 Yokmuş toprakta saklı para,
 Ama akıllıymış baba;
 Ölmeden anlatmak istemiş ki onlara,
 Çalışmak zenginliktir insana. (Fontaine, 2005: 32)*

Yabancı eserlerde çalışkanlık değerinin, şu kişisel nitelikleri yansıttığı görülmüştür:

Çalışarak bilgili insan olunacağını fark etme; çalışmada hazıra konmanın doğru olmadığını bilme; çalışan kazanır, çalışmayan kaybeder; çalışkan olmayı vasiyet etme; çalışkan olmayı alışkanlık hâline getirme; derslerine çalışmadan cahil kalacağını farkında olma; tembelliğinin sonuçlarına katlanma; çalışmadan geçim sağlayamama.

3. 3. 7. Dayanışma Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Dayanışma değeri ile ilgili, yabancı eserlerde incelenip elde edilen bulgu ve yorumlar şunlardır:

- *Birlik olmazsak teker teker gelinciklere yem olmaktan kurtulamayız. Başımıza bir lider seçelim. O liderin etrafında tek yumruk olalım. Gelinciklere savaş açalım, demiş. (Ezop, 2005: 8)*

Bu kez çiftçi, demeti çözmüş. Çubukları teker teker kırmalarını istemiş.

Tek çubuğu kırmak kolay. Oğlanlar rahatlıkla çıtır çıtır kırmışlar çubukları.

Çiftçi oğullarına dönerek:

- Gördünüz mü? demiş. Bir araya gelmiş çubuklara hiç birinizin gücü yetmedi, ama tek kalan çubukları kolaylıkla kırdınız. Siz de birlik olursanız düşmanlarınız size bir zarar veremezler. Ama kendi aranızda kavga eder de yalnız kalırsanız başınız deritten kurtulmaz.

Aklınızı başınıza devşirin de birlik olun. Boşuna kavga etmeyin.

Oğlanlar babalarına hak vermişler. O günden sonra onları kavga ederken gören olmamış. (Ezop, 2005: 68)

Haber ağızdan ağıza, sokaktan sokağa yayıldı. Bütün kasaba ayaklanmıştı! Cardiff Tepesi olayı ikinciliğe düşmüş, haydutlar unutulmuştu. Atlar eyerlendi, kayıklara binildi, vapur yola çıkarıldı. Yarım saate kalmadan mağaraya doğru, ikiyüze yakın kişi gitmeye başlamıştı. (Twain, 2005: 110)

Kumbaram daha çok para gördü, çünkü turp toplamaya yardım ettim. Şamatalı Köy!ün bütün çocukları bu işi yaptık. Aslında Lasse, Bosse ve ben Orta Bahçe'nin turplarını, Britta ile Anna Kuzey Bahçe'nin turplarını, Olle de Güney Bahçe'nin turplarını toplayacaktı. Ama biz birbirimize yardımcı olmaya karar verdik. Topladığımız her bir sıra turp için bir ücret alıyorduk: Uzun sıralar için kırk, en kısa sıralar için yirmi lira. Dizlerimiz acımasın diye hepimiz birer tulum giymiştik. (Lindgren, 2006: 33)

Sen kimsenin bilemediği bir şeyi keşfettin! Artık biz yalnız eski dostlarımızı değil, bütün kenti kurtaracağız! Üçümüz, Beppo, sen ve ben, Momo!" (Ende, 2004: 112)

Momo, güç bir duruma düşebilir. Kendimizi düşünmüyorum. Ama şimdi çocukları da bu işe bulaştırırsak belki hepsini tehlikeye atmış oluruz. Yapacağımız şeyi gerçekten iyi düşünmeliyiz. (Ende, 2004: 116)

“Koşmaya devam edin!” diye bağırdı Martin arkadaşlarına. “Ben size yetişirim. ” Sonra sekizinci sınıf öğrencilerine yaklaştı. “Bizim için bir iyilik yapın,” dedi. “Sinemayı boş verin! Rakip okulun öğrencileri Kreuzkamm’ı tutsak aldılar, bizim de onu kurtarmamız gerekiyor. ”

“Hemen mi?” diye sordu sekizinci sınıftan Schmitz. Kısacık boylu ve yusyuvarlak bir tipti, ona Fıçıkcık adını takmışlardı.

“Hayır. ” dedi Martin. “her şeyin sırası var. Siz lütfen on beş dakika içinde Vorwerk Caddesi’ne gelin, Försterei Caddesi’yle kesiştiği köşeye. Yanınıza birkaç adam daha alın. Ama hep birlikte değil, dağınık vaziyette ilerleyin. Kasketlerinizi de saklayın. Yoksa rakip okulun öğrencileri niyetimiz anlarlar. ”

“Peki Martin. ” dedi Fıçıkcık.

“Pekâlâ size güveniyorum. ”

“Çelik birlik” diye bağırdı sekizinci sınıf öğrencileri. (Kästner, 2006: 46-47)

Yabancı eserlerde dayanışma değerinin, şu kişisel nitelikleri yansıttığı görülmüştür:

Tek tek mücadele etmek yerine birlikte mücadele etme; birlikte hareket etme; birlikten güç doğduğunu fark etme; zor zamanlarda dayanışma içinde olma; dayanışma ile zor işler kısa zamanda bitirilir; birlikte hareket ederken doğru kararlar almaya dikkat etme; arkadaşlar arasında dayanışmanın önemini kavrama.

3. 3. 8. Duyarlılık Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Duyarlılık değeri ile ilgili, yabancı eserlerde incelenip elde edilen bulgu ve yorumlar şunlardır:

Bir süre sustuktan sonra Prens:

- Çok uzaklarda, küçük bir cadde üzerinde yoksul bir ev var. Pencerelelerinden birisi açık. Masanın yanında oturan kadını görebiliyorum. Hükümdarın kızı için bir giysi dikiyor. Odanın köşesindeki bir yatakta, hasta oğlu yatıyor. Vücudu ateşler içinde. Portakal istiyor. Annesi, sudan başka bir şey veremiyor. Bunun için o da ağlıyor. Küçük kırlangıç, kılıcındaki kırmızı yakutlardan birisini alıp ona götürür müsün? (Wilde, 2005: 8)

- Sevgili kırlangıç, demiş Prens. Karşı kentte, bir evin çatı katındaki soğuk odada kalan, genç bir adam görüyorum. Kağıtlarla dolu bir masada çalışıyor, ama yazamayacak kadar üşümüş. Evinde ısınacak sobası olmadığı gibi karnı da çok aç.

- Seninle bir gece daha kalacağım, demiş kırlangıç. Ona da kırmızı yakutlardan birini götüreyim mi?

- Kırmızı yakut kalmadı. Kalan yalnızca gözlerim. Onlar da zor bulunan yakutlardandır. Hindistan'dan yıllar önce getirilmişler. Gözlerimden birisini al ve götür. O, gözüümü satacak. Kendisine yiyecek ve yakacak alabilecek. Bu arada, kitabını da tamamlayabilecek. (Wilde, 2005: 11-12 bk. Yardımseverlik)

- Benim dürüst dostum! Uzaklarda, kibrit satan küçük bir kız var. Ancak kibritleri ıslak. Onları satamaz ve evine para götüremezse babası onu döver. Ayakkabıları yok, üşüyor ve çok üzgün. Öteki gözüümü çıkarıp ona götür. Babasından dayak yemesin! (Wilde, 2005: 13-14)

Kırlangıç, Prens'in yanına dönmüş.

- Artık hiçbir şey göremezsiniz, demiş. Bundan sonra hep yanınızda kalacağım. (Wilde, 2005: 14)

Oliver, cebindeki birkaç peniyi çoktan harcamış durumdaydı. Okuduğu tabelalar, kendisini korkuttuğu için de, hiç kimseden yardım istemeye cesaret edemiyordu. Neyse ki, bir çiftçi kadın, onun haline acıdı. Aynı yaşta olan oğlu,

birkaç ay önce nehirde boğulmuştu. Oğlunu hatırlayan çiftçi kadın, Oliver'i evine aldı. Karnını doyurdu. Yatması için bir yatak gösterdi. (Dickens, 2005: 27-28 bk. Yardımseverlik)

İhtiyar adam:

- Zavallı çocuk! Benim yüzümden bu hale geldi! diye mırıldanarak, Oliver'e yaklaştı.

Oliver Twist, sırtına yediği yumruktan başka, kalabalık tarafından iyice hırpalanmıştı. Üstelik, heyecanlı ve korkulu dakikalar geçirmişti. Kanayan burnu ve ağzı müthiş sancıyordu. Bayılmak üzere olduğunu hissediyordu. Nitekim, daha çok dayanamayarak, tekrar kaldırılma yuvarlandı. İhtiyar adam, Oliver'i yerden kaldırmaya çalışırken, yakınındakilere:

- Lütfen bir araba bulun, diye rica etti.

Zavallı çocuğu tedavi etmek için evime götürmeliyim.

Orada bulunanlardan bir kaç kişi, sokağın köşesine doğru koştular. Boş bir arabayı, ihtiyar adama getirdiler. (Dickens, 2005: 47-48)

- Hiç direnmedi, diye anlatmaya devam etti. Ölüm derecesinde yaralı durumda... Görmek istemez misiniz?

- Hayır, Giles!. . Çocuğu misafir odasına götürüp yatırın! Hırpalanmamasına dikkat edin! Brittles! Sen de, arabayı hemen hazırla!. . Doktoru çağır!. . (Dickens, 2005: 72 bk. Yardımseverlik)

Bir yaban domuzu ile bir at bir çayırda birlikte otuyorlarmış. Gel gelelim, at güzel güzel otlarken yaban domuzu otları kökünden çıkarıyor, ırmağın suyunu da bulandırıyormuş.

At, nazikçe yaban domuzunu uyarsa da onun aldırdığı yokmuş. Yine kendi bildiğini okuyor, çayıra zarar veriyormuş. (Ezop, 2005: 48 bk. Hoşgörü)

Bunun üzerine Pinokyo, babasının nasıl kendisine alfabe almak için paltosunu sattığını, sonra da üşüyerek okula uğurladığını anlattı.

Magnefo, duydukları karşısında çok üzölmüşüü.

- Sen yaramaz ve hayırsız bir kuklasın Pinokyo! Şimdi sana beş altın vereceğim, babana götürmen için. Böylece kendine yeni bir palto alabilir. (Collodi, 2005: 27)

- Üç sene önce terk edildim, dedi. O günden beri keçi, böğürtlen ve istiridye yiyerek yaşıyorum. Ev yemeklerini nasıl özledim bir bilsen! Yanında peynir var mı? Kaç gecedir rüyamda hep peynir görüyorum.

- Eğer gemiden bir daha karaya çıkabilirsem, sana peynir getiririm, dedim. (Stevenson, 2005: 59)

Bu konuşmalar sırasında Heidi etrafına dikkatle bakıyordu. Tavanın, pencerelerin çok eski olduğunu, kimi tahtaların olduğu yerde sarktığını gördü. Buna çok üzüldü.

- Şu pencereye bakın sallanıyor dedi. Rüzgâr biraz fazla esse devrilir bu. Sonra nine üşür hasta olur. Dedem olsaydı hemen onarırdı buraları. (Spyri, 2005: 36)

- Büyükbabacığım, yarın mutlaka Peter'lere gitmeliyiz. Evleri rüzgarda o denli sallanıyor ki! dedi. (Spyri, 2005: 39)

Bunları söyleyen kız yüksek sesle ağlamaya, haykırmaya başladı.

Clara küçük kızın boynuna sarıldı. Onu öptü:

- Üzölme Heidi, dedi. Sen giderken nineye yeteri kadar ekmek götürmeni sağlayacağım. Sana söz veriyorum. istediğin kadar ekmek götüreceksin nineye. (Spyri, 2005: 72)

- Şimdi söyle yavrum. Senin istediğin bir şey var mı?

Heidi:

- Evet var.

- Buna sevindim. Bana isteğini söyle.

- Frankfurt'taki yatağımı, üç yastığı ve sıcak yorganı... Bunları nineye vermek isterim. Böylece rahat ve sıcak uyur. (Spyri, 2005: 116)

“Ve herkes bu pınarın yerini öğrenirse çok kötü olacağına karar verdik,” dedi Mae. “Bunun ne anlama geleceğini görmeye başladık” Winnie’ye baktı. “Anlıyor musun, kızım? O pınarın suyu -hiç değişmemene neden oluyor. Eğer bugün o sudan içseydin sonsuza kadar küçük bir kız olarak kalacaktın. Asla büyüymeyecektin. ” (Babbitt , 2005: 42)

“Çevremizdeki tüm bu şeylerin ne olduğunu biliyor musun, Winnie?” dedi Angus neredeyse fısıltıyla. “Hayat. Hareket eden, büyüyen, gelişen, bir dakika bile değişmeden duramayan hayat. Her sabah baktığın bu gölün suyu hep aynı görünür, ama değildir. Gece boyunca hareket eder, batıdaki şu dereden sürekli su gelir ve doğudaki şu dereden gider, daima sessiz, daima yeni, hiç durmadan hareket eder. Ama göl hep buradadır, su her zaman hareket eder ve önünde sonunda bir gün okyanusa ulaşır. ” (Babbitt , 2005: 62)

“Sonra ne olur biliyor musun?” dedi Angus “ suya yani. Güneş bir kısmını okyanustan emer ve yeniden bulutların içine kadar, sonra yağmur yağar, yağmur dereye düşer ve dere suyu yeniden göle getirir. Bu bir çarktır, Winnie. Her şey bu çarkın parçasıdır; çark hiç durmadan döner. Kurbağalar, böcekler, balıklar bu çarkın bir parçasıdır, ardıç kuşları da öyle. Hatta insanlarda bu çarkın parçasıdır. Ama aynı insanlar değil. Sürekli yenileri gelir, daima büyürler, değişirler, hiç durmadan hareket ederler. İşte böyle olması gerekir. İşte hayat böyle devam eder. (...)”(Babbitt , 2005: 63)

“Böyle devam eder gider,” diye tekrarlardı Angus, “ okyanusa ulaşır. Ama işte içinde bulunduğumuz bu kayık sıkıştı kaldı. Eğer biz onu hareket ettirmezsek sonsuza dek burada kalacak; suyla birlikte akmak isteyecek, ama bunu yapamayacak. İşte biz Tucklar da böyleyiz, Winnie. Sıkıştığımız için hareket edemiyoruz. Artık çarkın bir parçası değiliz. Çarkın dışına düştük, Winnie. Terk edildik. Her şey hareket ediyor, büyüyor ve değişiyor. Mesela, sen. Şu anda bir çocuksun, ama bir gün kocaman bir kadın olacaksın. Ondan sonra hareket edecek ve yeni çocuklar için yer açacaksın. ” (Babbitt , 2005: 63-64)

“Hayır,” dedi Angus yatıştırıcı bir sesle. “Şimdi değil. Şimdi ölmeyeceksin. Ama ölmek de çarkın bir parçasıdır, doğmak da. Bir parçayı alıp geri kalanını görmezden gelemezsin. Bütünüün bir parçası olmak Tanrının bir lütfudur. Ama biz Tucklar bundan yararlanamıyoruz. Yaşamak zorlu bir iştir, ama bizim gibi olursan aynı zamanda faydasızdır da. Hiçbir anlamı yoktur. Eğer tekrar çarkın biz parçası olmanın yolunu bulsaydın, bir dakika bile beklemezdim. Eğer ölüm yoksa yaşamın ne anlamı var ki? O zaman yaşam olarak adlandıramazsın bile. Biz yalnızca varız, buradayız, yol kenarındaki taşlar gibi. ” (Babbitt , 2005: 64)

Angus’un sesi kısılmaya başlamıştı. Winnie kaskatı kesilmiş şaşkın şaşkın onu dinliyordu. Daha önce kimse ona böyle şeyler anlatmamıştı. “Tekrar büyümek isterdim,” dedi boğulur gibi “ve yaşlanmak isterdi. Eğer bunun sonunda ölüm varsa onu da istedim. Dinle beni, Winnie, bu öyle bir şeydir ki çok geç olana kadar kötü yanını hissetmezsin. Eğer insanlar Treegap’daki pınarın varlığını bilselerdi, sinek gibi koşa koşa gelip başına üşüşürlerdi. Sudan biraz içebilmek için birbirlerini çiğnerlerdi. Bu yeterince kötü zaten; peki ya sonra – hayal edebiliyor musun? Sonsuza dek. Çark dönmeye devam edecek, sular okyanusa ulaşacak, ama insanlar hiç değişmeyecek, yol kenarındaki taşlar gibi. Bunu anladıklarındaysa, çoktan işiştenden geçmiş olacak. ” Burada durup Winnie’e baktı, umutsuzca derdini anlatmaya çalışmanın verdiği ıstırapla yüzü çarpılmıştı. “Anlıyor musun yavrum? Bunun ne anlama geldiğini görebiliyor musun? Ah, ulu Tanrım, sadece anlamı saplamaya çalışıyorum!” (Babbitt , 2005: 64-65)

Böyle kendi kendine söylene söylene bir köşe başındaki mabedin yanına yaklaşmıştı. Başını kaldırınca, tam mabedin arkasında beyazımsı bir şey ilişti gözüne. Ortalık kararmaya başlamıştı. Simon, gözüne ilişen bu şeyin ne olduğunu bir türlü seçemiyordu. “Burada böyle beyaz taş yoktu. ”dedi. “Öküz desem, öküz değil. Baş, adam başına benziyor, ama çok beyaz. Hem adamın orada ne işi olabilir?”

Merakla iyice görebilmek için yakına geldi. hayret doğrusu! Hakikaten, ölü mü sağ mı olduğu kestirilemeyen, çırılçıplak bir adam yere oturmuş, hareketsiz bir cismi gibi mabede dayanmıştı. Kunduracının tüyleri dehşetten diken diken oldu; şöyle düşündü: “Bunu birsi öldürmüş, soymuş, buraya bırakmış. Ben bu işe burnumu sokarsam, mutlaka belaya girer. ”

Simon böyle düşünerek yoluna devam etti. Adam görmesin diye mabedin ön tarafına geçti. Biraz ileri gidince dönüp ardına baktı. Adam dayandığı mabetten ayrılmış ve kendine bakmak istiyormuş gibi hareket ediyordu. Kunduracı daha ziyade korktu ve yine kendi kendine düşündü: “Geri dönüp yanına mı gitsem, yoksa yoluma mı devam etsem? Haydi yanına gittim, ya bir şey oluverirse? Kim bilir kimdir? Herhâlde burada bulunması hayra alamet değil. Ben yanına gidice, üstüme atılıp boğazıma sarılacak olsa, gittiğim gümdür. Haydi onu yapmasa, gene insanın başına ancak bela olabilir.

Çırılçıplak adamı ben ne yapayım; ne yapabilirim ki? Arkamdaki esvapları da veremem ki! Tanrı yardımcım olsa da, su işten sağ salım kurtulsam!”

Kunduracı tekrar yoluna devam etti; mabet arkasında, epeyce uzakta kalmıştı. Birdenbire durdu, vicdanı onu iğnelemeye başlamıştı.

Kendi kendine: ” Ne yapıyorsun Simon? Belki de o adam orada açlıktan ölüyor, hâlbuki sen korkudan bir an evvel sıvışmaya bakıyorsun. Zengin oldun da artık hırsızdan korkmaya mı başladı sanki? Yazıklar olsun sana Simon, bu yaptığından sıkıl!”

Simon bunun üzerine derhâl geri döndü ve doğru adamın yanına gitti. (Tolstoy, 2005: 7-8)

“Bundan altı sene kadar evvel, bu çocukların anaları, babaları bir hafta içinde öldüler. Babalarını salı günü gömdüler, anneleri cuma günü öldü. Bu çocuklar, babaları öldükten üç gün sonra bir gün bile yaşamadı. O zamanlar kocamla ben köyde oturuyorduk. Bu çocukların evlerine komşuyduk. Babaları kendi hâlinde bir adamdı, ormanda odun keserdi. Bir gün ağaç keserken üstüne ağaç devrilmiş, vücudunu ezmiş, adamı bağırsakları dışarı fırlamış. Daha onu eve getirirlerken canı, Tanrı’ma kavuştu. O hafta karısı ikiz doğurdu, işte şu iki kız. Kadın hem fukara idi hem yapayalnızdı; yanında kimsecikleri yoktu. Tek başına çocukları doğurdu, tek başına da öldü.

Ertesi sabah ben onu görmeye gittim. İçeri girdiğim zaman, zavallı kadının vücudu katılmış, oduna dönmüştü. Ölüirken şu çocuğun üstüne yuvarlanmış, bacağını ezmiş. Köylüler kulübeye geldiler, ölüyü yıkadılar, dışarı çıkardılar. Tabutunu yaptılar ve gömdüler. İyi insanlardı. Çocuklar tek başlarına kaldılar. Hâlleri ne olacaktı? Orada bebeği olan bir tek ben vardım. İlk çocuğum o zaman sekiz haftalıktı. Bunun üzerine “Bir zaman ben onları yanıma alırım” dedim. Köylüler bir araya toplandılar ve bu çocukları ne yapalım diye düşündüler, taşındılar. Nihayet bana dediler ki: “Mari, şimdilik bu çocukları sen yanında alıkoy, sonra onları ne yapacağımızı düşünüyoruz.” Önce sağlam çocuğa memem verdim, bu sakata hiç meme vermedim di. Yaşayacağını zannetmiyordum da ondan. Sonra düşündüm ki, zavallı çocuğun ne kabahati var? Acıdım, ona da meme vermeye başladı. Böylece hem kendi oğluma hem de bu iki kıza bir arada süt emzirdim. Gençtim, kuvvetliydim, iyi yiyordum. Tanrı da bana o kadar bol süt verdi ki üç çocuğu emzirdikten sonra artar taşardı bile. Bazen ikisini birden emzirirdim, üçüncüsü beklerdi. Sonra da onu emzirirdim. Tanrı’nın izniyle bunlar büyüdüler, benim kendi çocuğum iki yaşını tamamlayamadan öldü. biz zenginleştik; fakat bir daha çocuğum olmadı. Şimdi kocam değirmende buğday tüccarı ile çalışıyor. İyi para kazanıyor ve hâlimiz çok iyi. Fakat benim kendi çocuğum yok, bunlar da olmasalar ne yapardım bilmem! Bunları sevmez de ne yapardım! Ömrümün saadeti şimdi işte bunlar!”

Bu sözlerle total kızı bağrına bastı, bir eliyle de kendi gözyaşlarını sildi.
(Tolstoy, 2005: 32-33 bk. Yardımseverlik)

- *Burası Lavezzi adaları. Bundan yaklaşık on yıl önce Semillante'taki altı yüz kişiyi buraya, geminin parçalandığı yere gömdüler. Zavallıları ziyarete gelen çok kişi olduğunu zannetmiyorum. Hazır buradayken gidip onlara bir selam verelim.* (Daudet, 2005: 43)

- *Karşıdaki ihtiyar, o evde yalnız oturuyor, ne kötü bir şey bu! dermiş.*

Bunun üzerine çocuk, bir pazar günü, küçük bir kağıt parçasına sardığı hediyeyi hizmetçiye vermiş.

- *Bu paketi şu ihtiyar adama verirsen çok iyi olur. İki kurşun askerim vardı. Adamcağız yalnız kalmasın diye birini ona veriyorum, demiş.* (Andersen, 2005: 24-25)

Kuşla Peter'in anlaşması hiç de kolay olmadı. Birbirlerinin dillerini anlamıyorlardı. Kuş işaret ederek Peter'e yuvasına binmesini söyledi. Peter ise kuşun ne söylemek istediğine bir türlü karar veremedi. Sonunda yükselen ve ayaklarına kadar gelen sular aklını başına getirdi. Yuvanın içine atladı. Kuş yükselerek uçtu ve sularda sürüklenen yuvasının üzerinde daireler çizmeye başladı. Peter'in yuvasındaki yumurtaları ne yapacağını merak ediyordu. Peter yumurtaları Smee'nin şapkasının içine koyarak denize bıraktı kuş bu durumu görünce çok sevindi. Şapkanın içine, yumurtalarının üstüne oturdu. (Barrie, 2005: 40)

- *İmkansız! Kurtaramayız! Herkes onu suçlu görmeye alıştı.*

- *Evet, doğru söylüyorsun, Huck. Ama onu haksız yere mahvolmasına dayanamıyorum.*

- *Ben de, Tom. Herkes onun, ülkenin en kötü kişisi olduğunu söylüyor. Hâlâ asmadıklarına şaşanlar bile var.* (Twain, 2005: 70)

Bayan Polly, kendi kendine böyle düşünürken Nancy, çatı arasındaki küçük odayı, özenle temizlemeye başlamıştı.

Yazın ateş gibi yanan, kışın da buz gibi olan bu çatı arasını seçmek, Polly'nin nereden aklına gelmişti? (Porter, 2005: 8)

- Güle güle kızım.

Pollyanna'nın artık yürüyemeyeceğini ve bu teşhisi tanınmış doktor Mead'in koyduğunu, bütün şehir kısa zamanda öğrenmişti. Bu acı haber bütün şehri sarstı. Bir savaş ilânı bile bir şehrin insanlarını ancak bu kadar etkileyebilirdi. Herkes Pollyanna'yı düşünüyor, herkes onun sürekli gülen sevimli yüzünü hatırlıyordu. Sonunda ardı arkası kesilmeyen ziyaretler başladı. Bazıları gelip hastanın yanında on dakika kadar kaldılar ve hıçkırma hıçkırma ağlayarak ayrıldılar. Ziyarete gelen ilk erkek Bay Pendleton oldu. Hem de ne geliş!... İlk kez değneksiz yürüyerek... (Porter, 2005: 79)

Kraliçe, kedinin başının uçurulmasını istiyordu. Alice,

"Kedi, düşesin malıdır. " dedi. "Ona bir sorsanız iyi olur. " (Carrol, 2005: 50-51)

- Bakar mısın sayın Başkondüktör Bay! Hasta bir yolcuya karşı tavırların hiç hoşumuza gitmedi. Ben bir mühendisim. Bu bay da albay. İkimiz de o yolcudan özür dilemen gerektiğini düşünüyoruz. Bunda da ısrarlıyız. Özür dilemediğin takdirde sizi en üst amirimize şikayet edeceğiz, diyerek Potdiagini tehdit ettiler. Potdiagın ne söyleyeceğini bilemedi: (Çehov, 2004: 46)

- Benim köpek senin kediye hırlıyor. Kedin de amma uyuz. Doğru düzgün beslemiyor musun bu hayvancağızı?

- Çok ihtiyarladı. Yakında gider... Demek Viazovka'dansın öyle mi?

- Hayvana biraz acı. O da can taşıyor. (Çehov, 2004: 98 bk. Sevgi)

Önümde durup bana gülümseyen adama baktım. İri yapılı, gri-yeşil gözleriyle içimi okuyor gibi görünüyordu. Bir sandalye çekerek yanıma oturdu, doktor olduğunu, ben, bebekken hayır işleri için çekilen bir filmde, kardeşimin sırtında

gördüğünü söyledi. Bir şekilde beni unutmamış, birkaç gün önce beni aramaya başlamıştı. (Brown, 2006: 89)

Bahçemizde, üzerinde baykuşlar yaşadığı için, ‘Baykuş Ağacı’ adını verdiğimiz, çok yaşlı bir ağaç var. Bir keresinde Bosse, ağaca tırmandı ve bir baykuş yumurtası aldı. Yuvada dört yumurta vardı. Dolayısıyla baykuşlara yine de üç yumurta kalıyordu. Bosse yumurtaya el koydu ve onu dolabındaki öbür kuş yumurtalarının arasına yerleştirdi. (Lindgren, 2006: 48-49)

Sonunda öğretmenimiz kaygılandı:

“Şamatalı Köy’ün çocukları nasıl evlerine dönecekler, bilmiyorum,” dedi.

O geceyi onun yanında geçirmeyi isteyip istemediğimizi sordu. Elbette ki çok isterdik, ama eve dönmeyecek olursak Şamatalı Köy’dekiler bizi çok merak ederlerdi. Onun için kalamayacağımızı söyledik. (Lindgren, 2006: 94 bk. Sorumluluk)

Ihlamur ağacına serçeler, bildircinlar ve daha bir sürü küçük kuşlar konmuştu. Çok da aç görünüyorlardı. Hazırlayıp kilerde sakladığımız yulaf demetlerini çıkarmak için babamdan izin aldık. Demetleri bahçemizdeki elma ağacının üzerine astık. Çok geçmeden bütün kuşlar ağaca üşüştiler ve yemlenmeye başladılar. Kar, yulaf demetleri ve kuşlar... Her şey o kadar güzeldi ki! (Lindgren, 2006: 100 bk. Yardımseverlik, Sevgi)

- Yalnız bu seferki farklı. Yarın şafak sökerken gerçekleşecek olan kurban etme olayı gönüllü değil, dedi.

- Nereden biliyorsun?

- Buradaki herkes bu hikâyeyi biliyor, diye cevap verdi genç kılavuz.

Bu sözleri söyledikten sonra fili sık yaprakların arasından çıkardı ve hayvanın boynuna atladı. Tam ıslık çalıp hayvanı ilerleteceği sırada, Bay Fog onu durdurdu.

- O kadını kurtarabilsek çok iyi olurdu...

- Ne, o kadını kurtarmak mı Bay Fog, diye bağırdı general. (Verne, 2005: 34)

Phileas Fog bu konuyu da halletti. Kılavuza:

- Hintli, diye seslendi. Bize çok yararın dokundu. Sana ödediğim ücret senin bize verdiğin hizmet içindi, sadakatin için değil. Bu fili de sadakatin karşılığı olarak sana veriyorum. O senindir. (Verne, 2005: 40)

“Doğru söylüyorsunuz,” dedi ev sahibi. “Ben kılıç kullanamam. Ama siz bunu yapabilirsiniz. Eğer karımı bulmama yardımcı olursanız, sizden bir yıl süreyle kira almam. ”

Dartanyan bir kahkaha attı ve:

“Daha iyisi olamaz her halde,” dedi. “Şu andan itibaren karınızı bulmak için çalışmaya başlamış bulunuyorum. ”

Adam çıkıp gittikten sonra Dartanyan, hemen arkadaşlarını buldu ve onlara tüm olanları anlattı.

Dartanyan arkadaşlarına:

“Para hiç önemli değil. İşin içinde bir kadın var. Kaçırılan, tehdit edilen ve tüm bunlar kraliçeye bağlılığı yüzünden başına gelen bir kadın. ”

Arkadaşları da Dartanyan’ı destekler biçimde başlarını salladılar. O da konuşmasını tamamladı: (Dumas, 2005: 56 bk. Yardımseverlik)

Kraliçe yattı yerden umutla doğruldu. Bu aynı zamanda Dartanyan’ın da ev sahibinin karısı olan hizmetçisiydi. İçeriye girmiş eşya yerleştiriyordu.

“Herkesin bana ihanet etmek için birbiriyle yarıştığı bu günlerde size nasıl güvenebilirim?” dedi Kraliçe.

Kadın, Kraliçe’nin önün diz çöktü ve:

“Ben uğrunuza ölmeye hazırım madam. Bana güvenmelisiniz. Bana dertlerinizi anlatın, birlikte bir çözüm bulmaya çalışalım. Haydi, lütfen bana anlatın.” (Dumas, 2005: 79 bk. Yardımseverlik, Sevgi)

“Dartanyan,” dedi Atos elini tutarak. “Seni oğlum gibi sevdiğim bilirsin. Beni dinle ve uzaklaş bu kadından. Onu tanımıyorum, ama içimden gelen bir ses onun insana felaket getiren bir kadın olduğunu söylüyor.” (Dumas, 2005: 105)

“Öyleyse bir kat daha dikkatli ol,” dedi Atos. “Kraliçe’nin elmasları işi yüzünden Kardinal seni bağışlamadı. Dışarı yalnız çıkma. Bir şey yerken çok dikkatli ol. Ve kimseye de güvenme. Kendi gölgenden bile kork.” (Dumas, 2005: 110)

Dört arkadaş kuleden inmeye başladıklarında Atos birden durdu:

“Sofra bezinden olsa da, bayrak düşmana bırakılmaz!” (Dumas, 2005: 136)

“Parayı neden düşünüyoruz? Dartanyan’ın parmağındaki yüzüğü satalım,” dedi Portos.

“Ama kraliçenin hediyesi,” dedi Dartanyan.

“Satılması için bundan daha iyi bir neden olur mu? Kraliçe’nin dostu Bakingham Dükü’ni kurtarmayı düşünüyoruz!” dedi Atos.

“Yüzük bir dostluk belirtisi değil de, hizmet karşılığı verildiği için satılsın,” dedi Aramis.

“Tamam,” dedi Dartanyan sonunda.

Kampın sınırında bulunan binlerce asker:

“Yaşasın silahşörler!” diye bağırarak karşıladı onları. (Dumas, 2005: 136 bk. Sevgi, Saygı)

Monotapa denilen ülkede

*İki can dost yaşarmış,
 Herkesin, güneşin yokluğundan yararlanıp
 Uyumaya hazırlandığı bir gece,
 Hemen koşmuş arkadaşının evine,
 Uyandırmış uşakları; “Kaldırın efendinizi!” diye,
 Uyandırılan dost şaşırmış,
 “Bilirim. ” demiş, “Sevmezsin sen
 Uyuyan insanı uyandırmayı,
 Öyleyse başın dertte olmalı.
 Yitirmişsen paranı kumarda,
 İşte, daha para var, şurada!
 Yoksa kavga mı ettin?
 Silahım yanımda, hemen gidebiliriz,
 Sakın üzülme dostun!”
 “Hayır. ” demiş dostu ona,
 “Saydıklarından hiçbiri gelmedi başıma,
 Borçluyum gösterdiğin yakınlığa.
 Düşümde seni biraz üzgün gördüm de
 Belki gerçektir diye koştum evine.
 Kötü düş yüzünden rahatsız ettim seni. ” (Fontaine, 2005: 26)*

Derken, dilim tutuldu bir ara. Bu sözcüğü yinelemesini Edemunda dayımdan rica etmem gerekecekti. Akorbasi miydi, akrobasi mi, yoksa akrobasi mi? Üçünden biriydi. Küçük kardeşime sözcükleri yanlış öğretmemeliydi (Vasconcelos, 2006: 26 bk. Sorumluluk)

“Orada olduğunu görmemiştim. ”

“Kötü, taş yürekli çocuk! Babamın uzun zamandır işsiz olduğunu biliyorsun. Bunun için dün yüzüne baktıkça bir şey yutamıyordum. Bir gün sen de baba olacaksın ve böyle anlarda insanın neler hissettiğini anlayacaksın. (Vasconcelos, 2006: 53)

Mantığım karşısında ağız açık kaldı.

“Başka türlü yapamazdım efendim. Evde çiçek yok Dışarıda da çok pahalı... Masanızın üzerindeki bardağın hep boş durmasını istemiyorum. ”

İçini çekti.

“Ara sıra bana kremalı börek almam için para veriyorsunuz, değil mi?”

“Sana her gün para verebilirim. Ama sen...”

“Sizden her gün para alamam. ”

“Neden?”

“Çünkü kahvaltı edemeyecek başka çocuklar da var. ”

Cebinden mendilini çıkardı ve kaçamak bir hareketle gözlerinde gezdirdi.

“Corujinha’yı tanır mısınız?”

“Kim bu Corujinha?”

“Benim boyumdaki küçük zenci kız. Annesi saçını bir lastikle arkadan toplayıp at kuyruğu gibi sallandırır. ”

“Anladım. Dorotilia mı?”

“Evet efendim. Dorotilia benden de yoksul. Zenci ve çok yoksul olduğu için öbür çocuklar onunla oynamayı sevmiyorlar. O da hep köşede oturuyor. ”....

“Ara sıra parayı bana verecek yerde ona verebilirsiniz. Annesi çamaşırcı ve on bir çocuğu var, hepsi de küçük. ” (Vasconcelos, 2006: 82)

“Herkes durmadan bu çocuğu dövüyor bugün dayaktan canı çıktı. Bir günde üç kez dayak da çok artık. ”

“Ama felaket bir çocuk. Ancak dayak yediğinde rahat duruyor. ”

“Ya sen, sanki onu hiç dövmediğini mi söyleyeceksin?”

“Aşağı yukarı hiç dövmüyorum. Çok çok kulaklarını çekiyorum. ”

Bir sessizlik oldu Gloria beni savunmayı sürdürdü:

“Bir düşünsenize daha altı yaşında bile değil. Belki çekilmez bir çocuk, ama daha çok küçük. ”

Bu konuşma beni mutlu etti. (Vasconcelos, 2006: 122 bk. Sevgi)

“Okula varmadan duracağınıza söz vermiştiniz”, dedim.

“Düşüncemi değiştirdim. Bu ayak böyle kalkmaz. tetanos olabilirsin” dedi. (Vasconcelos, 2006: 124)

Kurtuluşumu, dayak yediğimi işiten Gloria'ya borçluyum. Yakınlarda bir yerdeydi herhalde. Bayan Rosena'yla gevezelik ediyordu belki. Çığlıkları işitince yetişti. Konuşarak daldı içeri. Gloria'nın şakası yoktu. Yüzümden akan kanı görünce, Totoca'yı yanına itti, ablası olup olmadığına aldırmadan bir tekmede uzaklaştırdı Jandira'yı. Gözlerini açmadan yatıyor ve güçlükle nefes alıyordum. Beni odama taşıdı. Ağlamıyordum. Ama, annemin odasına gizlenen Kral Luis dehşete düşmüştü, hırpalandığını gördüğü için korkunç çığlıklar atıyordu. Gloria köpürmüştü:

“Bir gün bu çocuğu öldüreceksiniz! Olacak şey değil. Kalpsiz canavarlarsınız!”

Beni yatağıma yatırmıştı. Ve sık sık kullandığımız tuzlu su dolu leğeni getirmeye koşuyordu... . (Vasconcelos, 2006: 140 bk. Sevgi, Yardımsever)

Hemen işe başladılar, önce Momo'nun oturduğu yarısı yıkık taş odacığı ellerinden geldiği kadar düzeltip onardılar. İçlerinden duvarcı olan birisi odanın içine küçük bir taş ocak yaptı. Paslı bir soba borusu da bulunca ocak tamamlanmıştı.

Yaşlı bir marangoz birkaç eski sandık parçasından bir masayla iki sandalye yapı verdi. Ve sonu nda kadınlar da bir demir karyolayla az yıpranmış bir yatak ve iki yorgan getirdiler. Böylece eski yıkıntının sahne altına rastlayan bu küçük taş kovuk,artık rahat bir odacığa dönüşmüştü. Sanatçı bir ruha sahip olan duvarcı ustası en son duvarlardan birini güzel bir çiçek resmiyle süsledi. Hatta resmin çerçevesini ve asılı olduğu çiviye bile boyamıştı. Bir süre sonra bu insanların çocukları da geldiler. Hepsi kendi yiyeceğinden arttırabildiği ne varsa;biri bir parça peynir,öteki bir parça ekmek,diğeri biraz meyve ve öbürleri de başka şeyler getirmişlerdi. Çocukların sayısı çok fazla olduğu için o akşam ortada öyle çok şey biriktiki Momo'nun amfityatroya yerleşmesi şerefine adeta küçük bir şölen verildi. Bu yalnızca yoksul insanlara has candan ve samimi bir şölen oldu. İşte küçük Momo ve çevre halkı arasındaki dostluk böyle başladı. (Ende, 2004: 18 bk. Yardımseverlik)

Ellerinde pankartlar ve flamalar, kente doğru uygun adım yürüyüşe geçtiler. Teneke kapaklarla ve düdükler çalarak, sloganlar atarak, Gigi'nin bugün için yazdığı marşı söylüyorlardı. (Ende, 2004: 123)

“Olsun varsın,” diyordu, “isterlerse Momo’yu demir parmaklıklılı pencereleri olan bir yere koysunlar. Duman adamlara esir olmasından iyidir. Eğer yaşıyorsa tabii. Evvelce bir yuvadan kaçmış, gene kaçırılmazsa. Hem belki de ben onu yuvaya vermelerini önlerim ama önce onu bulmalı. ” (Ende, 2004: 199 bk. Sevgi, Yardımseverlik)

Momo artık kaçmak istemiyordu. O ana dek kendisini kurtaracağı umuduyla kaçmıştı. Hep kendisini, kendi güvenliğini ve kendi korkusunu düşünmüştü! Oysa asıl sıkıntıda olan kişiler arkadaşlarıydı. Onlara hala yardım edebilecek biri varsa o da kendisiydi. Duman adamların arkadaşlarını serbest bırakma ihtimali az bile olsa bir kere denemek zorundaydı. (Ende, 2004: 248)

Justus donakalmıştı. Bir süre bekledi. İnsanları hemen avutmaya çalışmanın yersiz olduğunu biliyordu. Sonra mendilini çıkardı ve çocuğu kendine çekerek yüzünü sildi. “ Hadi, hadi,” dedi. “Hadi, hadi” o da duygulanmıştı. Sesinin

titremesini engellemek için birkaç kez öksürdü. Ardından “Tren bileti ne kadar tutuyor?” diye sordu.

“Sekiz lira. ”

Justus cüzdanından para çıkararak çocuğa uzattı, “İşte sana yirmi lira,” dedi. “Bu para gidişe de yeter dönüş de. ” (Kästner, 2006: 150 bk. Yardımseverlik)

Yabancı eserlerde duyarlılık değerinin, şu kişisel nitelikleri yansıttığı görülmüştür:

Kimsezi düşünme, onlara sahip çıkma; yoksulları düşünme, onlara sahip çıkma; yardıma muhtaçları düşünme, onlara sahip çıkma; çevreyi korumada duyarlı olma; aile bireylerine karşı duyarlı olma; üzüntüleri paylaşma; kendinden önce başkalarını düşünme; insanlığın geleceğine zarar verecek davranışlardan kaçınma; doğanın dengesini bozacak davranışlardan kaçınma; olaylar karşısında vicdan muhasebesi yapma; ölümlerin hatırasına duyarlı olma; insanları mutlu etmek için elinden geleni yapma; duyarlı insanları sevmek; duyarlı davranışları takdir etme; çevredeki haksızlıklara karşı tepkide bulunma; yapılan iyiliği karşılıksız bırakmama; bayrağa karşı duyarlı olma; dili doğru kullanmaya özen gösterme; aile bireylerinin duyarlı olması; haksızlıklara karşı duyarlı olma.

3. 3. 9. Dürüstlük Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Dürüstlük değeri ile ilgili, yabancı eserlerde incelenip elde edilen bulgu ve yorumlar şunlardır:

Delfin’le Marinet sert bir biçimde cezalandırıldılar. Yalan söylemenin ve söz dinlememenin korkunç bir suç olduğunu iyice anladılar. Kümes hayvanlarına gelince, cezaları oldukça ağır olmuştu. Küçük kara horoz ise, kümesi bir daha göremeyecekti. Tilki dilini tutmadığı için onu cezalandırmak istemiş, bir pençede öldürmüştü zavallıyı. Yerden aldıkları zaman sıcacıktı daha. Tuzlayıp biberleyip

sofraya getirdiler, yengisini süsleyen defneyi de tadına tat katsın diye aynı yemeğe koymuşlardı. (Marchel, 2006: 51)

Oliver, dizüstü çöktü. Kendisini serbest bırakmaları için yalvarmaya başladı. Bu hırsızlık işini beceremeyeceğini, gitmesine izin verecek olurlarsa, bir daha Londra'ya dönmeyeceğini söylüyordu. Simes, çocuğu ensesinden tutup, ayağa kaldırarak: (Dickens, 2005: 63)

Oliver Twist, üç gün kendine gelememi. Arada sırada gözlerini açıyor, tekrar derin bir uykuya dalyordu.

Üçüncü günün sabahı gözlerini açan Oliver, evin sahipleriyle görüşmek istediğini söyledi. Bu konuşma, çok uzun sürdü. Çocuk, zaman zaman yoruluyor, susuyordu. Sonra, tekrar konuşmaya başlıyordu. Oliver, gittikçe zayıflayan sesiyle acı dolu hayatını Bayan ve Mis Maylie'ye anlattı. İhtiyar Fagin'in kendisini hırsızlığa alıştırmak istediğini, sonra bir tesadüfün kendisine yardım ederek, Bay Brownlow'a sığındığını söyledi.

Oliver, son kelimeleri zorlukla söyleyebildi. Hayatını ve hırsızlığa, nasıl zorlandığını anlatabildiği için, memnundu. Daha çok tahammül edemedi. Gözleri kapandı. Derin bir uykuya daldı. (Dickens, 2005: 77)

Yaban keçilerinin en yaşlısı çobana:

- Biz de bunun için gidiyoruz ya... demiş. Daha iki gündür bizi tanıdığın halde kendi keçilerine yüz çevirdin, bize yalakalık etmeye başladın. Sen güvenilmez döne bir adamsın. Yarın başkaları için de bizden yüz çevirirsin. Neme lazım, biz yine dağlarımıza dönelim. Orada riyakârlık yok. (Ezop, 2005: 42-43)

Yalan söyleyen adam, suçunu kabul etmiş ve arkadaşının altınlarını geri vermiş. Gel gelelim yalan söylediği için gene de yargıç onu cezalandırmış. (Ezop, 2005: 65)

- *Hakim bey anlaşmamızda eğer gözlerimi iyileştirirse para vermek vardı. Ama ne yazık ki iyileştiremedi. Bu da yetmiyormuş gibi iyice kr etti gözlerimi. Eskiden evimin içindeki eşyaları görebiliyordum hiç olmazsa. şimdi bir tekini bile göremiyorum, demiş.*

Bu sözler karşısında hekimin söyleyecek sözü kalmamış. Başını eğip mahkemeden çıkıp gitmiş. (Ezop, 2005: 69-70)

- *şaka yaptım! diye gülmüş oban.*

Aradan birkaç gün geçince bu kez sahiden de kurtlar sürüye saldırmış. Kurtlarla başa çıkamayacağını anlayan oban yine aynı kayanınstine çıkıp köye bağırmış.

- *Yetişin!. . Kurtlar sürüyü bastı, demiş.*

Demiş, ama onu dinleyen olmamış. “Yine yalan söylüyor” diye köylüler kollarını bile kımıldatmamışlar.

- *Kurtlar bütün sürüyü parçalayıp yemişler. Yalancı oban yüzünden zavallı köylüler koyunsuz kalmışlar. (Ezop, 2005: 56)*

Adamın biri bir gemiye binmiş. Yanına da bir maymun almış. Gemi Sunion Burnu açıklarına gelince büyük bir fırtına kopmuş. Dev dalgalar gemiyi devirmiş. Herkes can derdine düşmüş. Yüzerek karaya çıkmaya abalamışlar. Bu arada maymun da çırpınıyor, canını kurtarmaya abalıyormuş. Kazayı gören bir yunus balığı hızla gelmiş.

ırpınan maymunu insan sanıp alttan girmiş, onu suyun yüzüne çıkar mış. Başlamış maymunu karaya doğru götürmeye. Bir aralık merak edip maymuna sormuş:

- *Sen Atinalı mısın?*

Maymun:

- *Evet Atinalı'yım, diye karşılık vermiş.*

- *Öyleyse Pire'yi bilirsin, demiş.*

- *Çünkü o sırada Atina'nın Pire limanına doğru yüzmekteymişler. Akılsız maymun, Pire'nin bir insan olduğunu düşünerek;*

- *Bilmez olur muyum? demiş. Candan dostumdur. Kendisini pek severim.*

Yalanlardan nefret eden yunus balığı çok kızmış. Hemen suya dalmış. Sırtındaki maymunu atmış denizin içine. Maymun, yalan söylemenin cezasını boğularak ödemiş. (Ezop, 2005: 57 bk. Yardımseverlik)

Peri bunları, ona iyi bir ders olsun diye yapmıştı. Çünkü bir çocukta bulunabilecek en kötü kusur yalancılıktı. Pinokyo'da ki en kötü huy da yalancılıktı. (Collodi, 2005: 30)

- *Şimdi mi? Ne kadar yer boyadın?*

- *Bitirdim, teyzeciğim.*

- *Tom, yalan söyleme bana! Yalandan hiç hoşlanmam, bilirsin.*

- *Yalan söylemiyorum, teyzeciğim. Verdiğiniz işi tamamladım. (Twain, 2005: 14)*

Öyle heyecanlıydı ki, yaşlı kadının içeri girdiğini, şeker kutusunun başında öfkeyle durduğunu güçlükle fark etti. Kendi kendine: "Fırtına şimdi kopacak. " derken, kendini yerde buldu! Polly Teyze'nin havaya kalkmış olan eli yüzüne inmek üzereyken haykırdı:

- *Dur! Şeker kutusunu Sid kırdı! Niçin beni cezalandırıyorsun? (Twain, 2005: 16)*

- Konuş, oğlum! Çekinme! Gerçeğe her zaman saygı duyulur. Oraya ne götürdünüz? (Twain, 2005: 74)

- Sence nasıl bir adam bu?

- Zararsız... iyi biri. İşini bilen biri. Bir sürü iş halletmiş.

- Ne gibi işler halletmiş?

- O, geldikten sonra demiryolunu buradan geçirtti. En önemlisi eski savcıdan kurtardı. Onun bize çekirtmediği kalmamıştı. Aslında çevresindeki yalaka tiplerden oldu tüm bunlar. Çok da rüşvet yerd. Ama bizim yeni savcı kesinlikle böyle şeylere tenezzül etmez. Dürüst adamdır. (Çehov, 2004: 73-74)

- Peki benden ne istiyorsunuz, diye sordu.

- Fog'u burada tutmama yardımcı olmalısın.

- Yani benden... Asla, diye bağırdı Passepartout. Tüm anlattıklarınız doğru da olsa, ben hâlâ onun hizmetinde çalışıyorum. Dünyanın tüm altınlarını dahi verseniz böyle bir şeyi asla yapmam! Bu sırada vakit hızla geçiyordu. (Verne, 2005: 58)

Kurtarıcılar istasyona geldiklerinde, orada bekleyenlerle beraber sevinç çılgınlıkları attılar. Phileas Fog, söz verdiği gibi askerler bin sterlini dağıttı. O arada Passepartout da şakayla karışık, Bay Fog'a: (Verne, 2005: 89)

“Görmediğiniz demek! Yine de onu korudunuz. Kırmızı Güvercin hanına gidiyorum, orada durumu öğrenirim. ”

“Biz kendimizi savunmak için yalan söylemeyiz!” dedi Atos gururla. (Dumas, 2005: 126)

Dolandırıcılar ele verir kendi kendilerini,

Her zaman ters gider bütün işleri:

Kurt, kurtluğuna bakmalı,

Kişi neyse öyle kalmalı. (Fontaine, 2005: 18)

“Annem ve babam yalan söylemezler. ” dedi yavaşça. (Ende, 2004: 90)

Fakat artık eskisi gibi bir durup bir süpürmüyordu, söz verdiği saatleri doldurmak için işini sevmeksizin ve deliler gibi acele acele süpürüyordu. (Ende, 2004: 205)

Ama beklenmedik bir şey oldu. Egerland mahcup bir yüz ifadesiyle yanlarına gelerek “Çok üzgünüm. Adamlarım tutukluyu teslim etmek istemiyor. ” dedi.

“Mümkün değil!” dedi Martin. “Bunu önceden konuşmuştuk. Sözünüzden dönemezsiniz böyle. ”

“Ben de tamamen seninle aynı fikirdeyim,” diye karşılık verdi Egerland bakışlarını yere indirerek. “Ama adamlarım bana itaat etmek istemiyorlar. Yapabileceğim bir şey yok. ”

Martin yine öfkeden kıpkırmızı kesildi. (Kästner, 2006: 59)

“Tümüyle haklısınız, bayım” dedi Egerland. “Yapabileceğim tek şey kendimi size rehin olarak sunmak. Martin Thaler, sizin tutuklunuzum. ”

“Bravo, delikanlı,” dedi Sigara İçmez. “Ama bunun hiçbir anlamı yok. Daha kaç kişi tutsak edilecek bugün?”

“Peki o zaman” dedi Martin. Yüzü ciddi ve solgundu. “Sen dürüst bir adamsın. Adamlarının yanına dön ve onlara iki dakika içinde saldırıya geçeceğimizi söyle. Ayrıca bu sizinle bizim aramızdaki sın savaş olacak. Bundan böyle sözünden dönenlerle savaşmayacağız. Böylelerini ancak küçümseriz biz. ” (Kästner, 2006: 60)

Yabancı eserlerde dürüstlük değerinin, şu kişisel nitelikleri yansıttığı görülmüştür:

Yalan söylemenin suç olduğunu bilme; haksız para kazanmanın yanlış olduğunun farkında olma; dürüst olmayana güven duymama; yalan söylemenin sonunda doğacak sonuçlara katlanma; yalancılığı huy edinmiş olana kimsenin inanmayacağını bilme; rüşveti kabul etmeme; ihanet etmeme; sözünde durmaya önem verme; görevini kötüye kullanmama.

3. 3. 10. Estetik Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Estetik değeri ile ilgili, yabancı eserlerde incelenip elde edilen bulgu ve yorumlar şunlardır:

Evvel zaman içinde, uzak bir kentin hemen yakınındaki tepede Mutlu bir Prens'in heykeli varmış.

Bu heykelin her yanı altınla kaplıymış. Ayrıca gözleri, pırıl pırıl birer mavi yakuttanmış. Elinde tuttuğu kılıcın kabzasında da büyük kırmızı bir yakut parlıyormuş. (Wilde, 2005: 3)

“Düz parlak saçları ortadan ayrılmış, biçimli beyaz yanaklarını çevreliyordu. Siyah kaşları bir yay gibiydi. Uzun ipeksi kirpikleri, koyu renk göz bebeklerini gölgeliyordu. Bu gözler Himalayaların kutsal göllerindeki gibi gökten gelen nûrun saf bir yansımasıydı. Küçük beyaz dişleri, gülümseyen dudakları arasından adeta yarı kapalı bir narçiçeğinin üzerindeki çiğ damlalarını andırıyordu. Küçük sevimli kulakları mükemmel bir uyum içindeydi. Pembe elleri, küçük ayakları nilüfer tomurcukları gibi yuvarlak ve mükemmeldi. ” (Verne, 2005: 40)

Yabancı eserlerde estetik değerinin, şu kişisel nitelikleri yansıttığı görülmüştü:

Mimarîdeki estetik güzellik; dış görünüşün estetik olmasına özen gösterme.

3. 3. 11. Hoşgörü Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Hoşgörü değeri ile ilgili, yabancı eserlerde incelenip elde edilen bulgu ve yorumlar şunlardır:

- *Keresteni almak için balta ile gövdeni yere serdiklerini düşünseydin, benim gibi böğürtlen olmak isterdin, demiş. (Ezop, 2005: 9)*

Bir yaban domuzu ile bir at bir çayırda birlikte otuyorlarmış. Gel gelelim, at güzel güzel otlarken yaban domuzu otları kökünden çıkarıyor, ırmağın suyunu da bulandırıyormuş.

At, nazikçe yaban domuzunu uyarsa da onun aldırdığı yokmuş. Yine kendi bildiğini okuyor, çayıra zarar veriyormuş. (Ezop, 2005: 48 bk. Duyarlılık)

Kuyruğu tutuşan tilki can havliyle dışarı fırlamış. Adamın tarlasında ekinler biçilmek üzereymiş. Tilki alevler içindeki kuyruğuyla dalmış tarlanın ortasına. Kuru ekinleri tutuşturmuş. Gecenin karanlığında adamın tarlasından gök yüzüne doğru alevler yükselmiş. Bunu gören adam saçını başını yolmuş, dizlerini dövmüş, ama nafile... Tarlası az sonra kül yığınınna dönmüş.

İnsan, hoş görmesini bilmeli. (Ezop, 2005: 54)

(...) “Ahh!... ” diye inledi. Sonra Antonio Usta’ya dönerek:

- Bu da ne demek oluyor? Ne zamandan beri dükkana gelenleri katır gibi tepeliyorsun?

- Ben bir şey yapmadım Gepetto. Yine de özür dilerim senden. (Collodi, 2005: 11)

Beni yakından görmek için sabırsızlanan halkın uygunsuz davranışlarına engel olmak için yanımda güçlü bir muhafız birliği bıraktılar. Bazı kimseler bana ok atmak nezaketsizliğinde bulundular; bu oklardan bir tanesi neredeyse sol gözümü kör ediyordu. Muhafız kıtasının albayı bu kişilerin altısını yakalattı ve bunları elleri

bağlı olarak bana teslim etti. Ben de kaba adamları sağ elime aldım ve beş tanesini elbisemin cebine koydum. Altuncısına gelince bunu diri diri yiyecekmiş gibi yaptım. Zavallı cüce adam korkunç bir sesle bağırmaya başladı.

Albayla diğer subaylar cebimden çakımı çıkardığını görünce korktular. Ama ben, onların korkularını çabuk dağıttım. Zira sakın bir tavırla, hemen adamcağızın iplerini keserek, kendisini usulca yere bıraktım; o da kaçıp gitti. Diğerlerini de birer birer cebimden çıkarıp aynı şekilde serbest bıraktım. Bu nazik hareketim sayesinde sarayda ve halk üzerinde iyi bir izlenim bırakmış oldu. (Swift, 2005: 15)

- Sevgili küçük kuşum, sana nasıl teşekkür edeyim? Ben seni sarayımdan attım. Oysa sen başucuma gelip çöreklenmiş olan ölümü benden uzaklaştırdın. Dile benden ne dilersen! demiş.

- Bana ödüllerin en büyüğünü vermiştin zaten, demiş bülbül. Beni ilk kez dinlerken gözlerinden süzülen yaşlar, benim için bütün elmaslardan, zümrütlerden çok daha değerlidir. şimdi uyu, güçlenmek için dinlen.

Bülbül bunu söyledikten sonra yine tatlı tatlı şakımaya başlamış. İmparator, kendisine ninni gibi gelen şarkının etkisiyle derin bir uykuya dalmış. (Andersen, 2005: 44)

Bir akşam, Lasse, evdeki tüm eşyaları yerinden oynatan hayaletin öyküsünü anlattığında öylesine korktum ki, öliyorum sandım. Oda neredeyse zifiri karanlıktı Lasse ile Bosse'nin yataklarından o kadar uzaktaydı ki. Bir düşünün, tam da o sırada bir sandalye ileri geri zıplamaya başlamaz mı! Hayaletin bizim eve geldiğini, bütün eşyalarımızı yerinden oynatacağını sandım, avazım çıktığı kadar bağırmaya başladım. Lasse ile Bosse yataklarında kıkır kıkır gülüyorlardı. Meğer sandalyeye bir ip bağlamışlar, yattıkları yerden çekip duruyorlarmış. Zaten hep böyledirler. Önce çok kızdım, ama sonra gülmekten kendimi alamadım. (Lindgren, 2006: 11)

(...) Dünyadaki yerini almak üzere yola düştüğün şu sırada, efendi bir aileden geldiğini asla unutma. Efendiliğini ne olursa olsun koru. Her zaman hoş görülü, gözü pek ve adaletli ol. Kardinal ve kraldan başka kimsenin seni eleştirmesine izin

verme. Kavgadan ve seriüvenden asla kaçınma. Bu kendini kanıtlaman için gerekli. Nasıl kılıç kullanacağını öğrettim sana. Her fırsatta dövüş. (Dumas, 2005: 10 bk. Adil Olma)

“Acıyın bana soylu efendim. Asılmam için mi götürüyorsunuz beni oraya? Bırakın beni burada öleyim. Acıyın bana!”

Adamın korkaklığına sinirlenen Dartanyan:

“Kalk ayağa! Asılmayacağına söz veriyorum. İkinci kez hayatını bağışlıyorum!” dedi. (Dumas, 2005: 118)

Gemidekiler kızları sevinçle karşıladılar. Profesör Eisenstein iki kıza doğru gelerek şöyle dedi: “Bu benim suçumdu. Sizleri aşağı görmemeliydim. Sizi tehlikeye attığım için beni bağışlayın. ”

“Özür dilenecek bir şey yok profesör” diye konuştu,kızlardan biri. “Biz bu iş için buradayız. ”

“Tehlike bizim görevimiz,” diye ekledi öteki kız. (Ende, 2004: 33)

Çöpçü Beppo’nun bu konuştuklarını duyup da onunla alay eden ve anlattıklarına kahkalarla gülen çok fazla insan oluyordu. Oysa Momo onu seviyor,onun sözlerine değer veriyordu. (Ende, 2004: 44 bk. Sevgi)

İnsanın dostluk kuracağına kimse inanmaz. Ama böyleydi işte. Ne gariptir ki Gigi’nin hafifliklerini hoş karşılayan tek insan Beppo’ydu ve yine şaşılacak şeydir ki,ihtiyar Beppo’nun saçmalıklarıyla alay etmeyen tek kişi de o çenebaz Gigi’ydi. (Ende, 2004: 46)

“Ayrıca cezaya adanacak o öğleden sonra saat beşte burada, kulede benim konuşum olursunuz. Biraz gevezelik ederiz. Gerçi bu yönetmelikte yok . Ama buna itiraz edileceğini sanmıyorum. Öyle değil mi?” (Kästner, 2006: 78)

Yabancı eserlerde hoşgörü değerinin, şu kişisel nitelikleri yansıttığı görülmüştür:

Hoşgörülü olma; yanlış davranışları hoşgörü ile karşılama; kötülüğe iyilikle cevap verme; eskide kalmış kötü davranışları unutup kin gütmemek; zararsız şakaları hoşgörme; hoşgörülü olmaya önem verme; bağışlayıcı olma; öğretmenlerin öğrencilerine hoşgörülü davranması.

3. 3. 12. Misafirperverlik Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Misafirperverlik değeri, yabancı eserlerde işlenmemiştir. Eserlerde bu değer in olmayışı yabancı toplumlarda misafirliğe, misafir ağırlamaya önem verilmediğinin bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Bu durum Türk toplumunun misafirperverlik anlayışı ile çelişmektedir.

3. 3. 13. Özgürlük Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Özgürlük değeri ile ilgili, yabancı eserlerde incelenip elde edilen bulgu ve yorumlar şunlardır:

“Yemeği dert etme sen. Başını şöyle bir eğdin mi, en güzel solucanı mideye indirirsin. Ormandaki meyve bolluğu da cabası. Hem ben bir sürü yulaf kümesi bilirim, görsen bayılırsın. Aslında yiyecek sorun değil. Fakat tek başına kalıp sıkılmaktan korkarım. Ancak bunun da kolayı var: Köyün bütün horozlarını, bütün tavuklarını kandırıp getirebilirsin. Kolaylıkla başarabilirsin bu işi. Bu sorun öyle bir sorun ki, hepsini ilgilendirir, sonrasını da güzel konuşmanla başarırısın. Bir defa sonuca ulaştın mı soyunu daha iyi bir hayata kavuşturduğun için ne büyük bir mutluluk duyacaksın. Şanın çok artacak. Sonra sonsuz ve kaygısız bir hayat sürmek, günlerini yeşillikler arasında, güneş altında geçirmek ne güzel... ” (Marchel, 2006: 40)

Adam bin altını görmüş ama, özgürlüğü elinden gitmiş. (Ezop, 2005: 51)

Oğlan bir gün can sıkıntısından kalenin içinde dolaşırken aslanın resminin önünde durmuş.

- Ah beyinsiz hayvan! demiş. Seni yüzünden buraya hapsedim. Sen olmasaydın şimdi özgürce kırlarda dolaşıyor olacaktım. (Ezop, 2005: 73)

Boru sesi de onu geri çağırıyordu. Küçük keçinin içine bir an evine dönme isteği doldu. Ancak boynuna takılacak ipi, kazığı ve yüksek çitleri hatırlayınca orada yaşayamayacağını anladı. Dağda kalmanın kendisi için daha hayırlı olacağını düşünüyordu. (Daudet, 2005: 26-27)

- Bundan böyle benden hiç ama hiç ayrılma sevgili kuş! demiş. Dilediğin zaman şakırsın. O yapma kuşu da kırıp param parça edeceğim.

Bülbül;

- Yoo, hayır! demiş. Sakın onu kırma! Elinden geleni yaptı sana o. Onu yine sakla. Sarayın ne denli güzeli olursa olsun, ben burada kalamam, burada yuva kuramam. Arada sırada yine gelir, şarkılar söyleyip seni neşelendiririm. (Andersen, 2005: 44)

Özgürce dolaşır ve ülkede olup bitenleri, gördüğüm üzücü ya da mutlu olayları, çekilen çileleri, ülke halkının nasıl yaşadığını anlatırım sana. Hürriyetimi her şeyden üstün tutarım ben. (Andersen, 2005: 45)

Evet, onları aşıyordum, onlardan kurtuluyordum, evet. Ama bu duvarların arkasında ne vardı? İnsanlar genelde ‘özgürlükten’, fiziksel engellerden ‘kurtulmaktan’ bahsediyorlardı. Yine de bu sadece bir başarı değil, Küçük bir kahraman gibi sakatlığımınla savaştıktan sonra mükâfatını alıp, bana sürekli ‘istediğim yere geleceğimi’ söyledikleri bir şey olmadığını gördüm. Eğer ‘başarıyla’ söylemeye çalıştıkları fiziksel bağımsızlıksa, bu doğrudu, fakat bütün zihinsel ve duygusal çatışmadan tamamen kurtulmadan bahsediyorlarsa oldukça yanlış düşünüyorlar demektir. ‘Özgürlük’ ve ‘kurtulma’ gibi kulağa hoş gelen kelimelerin hepsi anlamsızlaşmış olur. Çünkü hâlâ hapishane parmaklıkları ardındaki

‘tutsaklığım’ sırasında geçmişte hissettiğim acı ve kederin yerini, ihtimali yüksek kurtulma şansıyla zincirlerimi kırmaya çalışırken ki çabalarımın almış olduğunu fark ediyordum. Artık zeki insanların ‘uyanış’ ve ‘aydınlanma’ dedikler şeyin altında saklanmaya çalıştıkları acıyı hissediyordum. Nisan yağmurları gibi gidip gelen çocuksu bir melankoli değildi bu, belki yine geçici olacaktı ama derin bir etki bırakacak, zihnimde derin bir yara oluşturacak olgun bir acıydı. Kendi ihtiyaçlarımın daha farkına vardığımı hissediyordum, bu yeterince acı veriyordu. (Brown, 2006: 115)

Durmaksızın ve saatlerce etrafımın farkına varmadan yazdım. Farklı biri gibi hissediyordum. Artık mutsuz değildim. Hayal kırıklığına uğramış veya içine kapanık hissetmiyordum. Özgürdüm, konuşabiliyordum, yaşayabiliyordum, yaratabiliyordum... Aniden kapı açıldı ve doktor içeri girdi. (Brown, 2006: 150)

Beyaz Yele, koyulaşan göğün altında sonsuz bir yarış içinde özgür yaşayan, hızdan ve rüzgârdan sarhoş soydaşlarının arasına dönüyordu.

Folko güzelim atını yitirmişti. Yüreği burkuluyordu.

Beyaz Yele, insanların arasına karışamazdı. Kendisine dost olan bu çocukla da yapamazdı. Ona uçsuz bucaksız düzlükler gerekliydi.

“Bir daha dönmez artık. ” (Guillot, 2006: 61)

Ne olduğunu kavrayamayan at bir anda şahlanıp yana sıçradı. Dostunun sesini duymuyordu. Beyaz Yele, sırtına binilmeye çalışıldığı için kanı beynine sıçrayan bir yaban atıydı artık. (Guillot, 2006: 75)

- Juana, bu bizim, bu hayatta tek şansımızdır. Ondan yararlanacağız. Oğlumuz okula gidecek. O okuyacak. Hiç olmazsa yavrumuz yoksul kalmayacak. Hatta o özgürce yaşayacak. (Steinbeck, 2007: 35)

Biliyor musun, Minguinho; on iki çocuğum ve ardından bir on iki çocuğum daha olsun istiyorum anladın mı? İlk on ikisi hep çocuk kalacak; kimse de onları

dövmeyecek. Ötekiler büyük insanlar olacaklar. Onlara soracağım: Ne iş tutmak istiyorsun, yavrum? Oduncu mu olmak istiyorsun? Peki, işte sana baltayla kareli gömlek. Sen bir sirkte hayvan eğiticisi mi olmak istiyorsun? Peki, işte sana kırbaç ve giyisi... ” (Vasconcelos, 2006: 173)

Yabancı eserlerde özgürlük değerinin, şu kişisel nitelikleri yansıttığı görülmüştür:

Özgürlüğün getirdiği faydaları bilme; özgürlüğün değerini bilme; tutsak hayatı yaşamaktansa ölmeyi göze alma; özgürlüğün her şeyden üstün olduğunu fark etme; özgürlüğün sadece bedensel olmadığı ruhun da özgürlüğü olduğunu kavrama; düşünce özgürlüğünün farkına varma; hayvanların doğal ortamlarında özgür olduğunu bilme; çocukların özgür kararlar almalarında ailelerin destek vermesi.

3. 3. 14. Sağlıklı Olmaya Önem Verme Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Sağlıklı olmaya önem verme değeri, yabancı eserlerde işlenmemiştir. Sağlıklı olmak için yapılması gerekenlerin ve yapılmaması gerekenlerin neler olduğu, sağlığa faydalı ve zararlı olan maddelerin neler olduğu hakkında öğrenciler bilinçlendirilmelidir. Eserlerde bu konuların yer almayışı bir eksikliktir.

3. 3. 15. Saygı Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Saygı değeri ile ilgili, yerli eserlerde incelenip elde edilen bulgu ve yorumlar şunlardır:

Oliver Twist, doktor Losberne ve Bay Brownlow’la konuşarak, annesine güzel bir mezar yaptırdı. Bu arada, yetimhaneye giderek, eski arkadaşlarını ziyaret etti. Ne yazık ki, Oliver’i büyük bir hayal kırıklığı bekliyordu. (Dickens, 2005: 111bk. Sevgi, Sorumluluk)

- *Haydi biraz çabuk ol! Korkma seni yiyecek değilim! Ver bakalım o elindeki. Biliyorsun kurallara saygılıyım ben. Kararınız neyse rahatlıkla söyleyin bana. Hey sana diyorum, çabuk ol!* (Stevenson, 2005: 89)

- *Haa! Demek öyle! Kara Leko! Ben zaten böyle olacağını biliyordum. Sizden de ancak bu beklenirdi! Ama söyler misiniz bu kâğıdı nereden buldunuz? Bu bir Kutsal Kitap sayfası! Hiç aklınız yok mu sizin! Artık büyük bir uğursuzluk olacak! Hangi budala yaptı bunu?* (Stevenson, 2005: 89)

(...) *Ancak ne olduysa oldu Çerviakov'un yüzü birden bire buruştu, gözleri yukarıya doğru kaydı öne eğilip öyle bir hapşurdu ki sormayın gitsin.*

Eh kibar insandı doğrusu. Mendiliyle ağzını burnunu sildi. Utanılacak bir şey yoktu; ama o birilerinin rahatsız olabileceğini de düşünerek çevresine bakındı. Korktuğu başına gelmişti. Önündeki koltukta oturan ve ileri gelenlerden olduğu hemen anlaşılan biri, ensesini bir mendille silerken homurdanıp duruyordu. Bu adam ulaştırma bakanlığında önemli bir makamda bulunan Brizjalov'un ta kendisiydi. Çerviakov, çok utanmıştı. "Adamın üstünü kirlettim. Amirim olmasa da yine de yaptığım ayıplanacak bir şey. Kendisinden özür dilesem çok iyi olacak. " diye düşündü. Hatasını fark ettiğini göstermek için bir iki defa öksürdü, sonra adamın kulağına eğilip:

- *Afedersiniz efendim! Çok özür dilerim. Farkında değilim, diye fısıldadı.* (Çehov, 2004: 79-80)

- *Efendim! Benim sizin gibi bir beyefendiyle alay etmek gibi bir niyetim yok. Sonra sizin gibi yüce insanlarla alay etmeye kalkılırsa saygı diye birşey kalır mı? Ben sizden özür dilemeye gelmiştim, dedi.* (Çehov, 2004: 82)

Çarpışma çok şiddetli başladı. Dartanyan, koruyuculardan her birinin kendisinden üstün olmadığını anlamakta gecikmedi. Çok geçmeden koruyuculardan biri öldü, üçü de dövüşü sürdüremeyecek kadar ağır yaralandı. Tek başına kala Jussak, dörde karşı bir kişi kaldığını görünce teslim etmek zorunda kalmamak için kılıcını kendi dizinde ikiye böldü.

Yiğitçe bir harekete düşman bile saygı duyar. Silahşörler hayatta kalan koruyucuyu, kılıçlarıyla selamladılar ve kılıçlarını kınlarına soktular. Dartanyan da her şeyi yaptı. Sonra da hayatta kalan Jussak'ın da yardımıyla yaralıları manastırın kapısına kadar taşıdılar. (Dumas, 2005: 48-49)

Kraliçe gözlerini kapatarak elini uzattı. Dük yere diz çökerek kraliçenin elini öptü, sonra ayağa kalktı. Kapıya yöneldi, kapı açıldı ve bayan da onu getirdiği gibi loş geçitlerden geçirerek sarayın dışına çıkardı. (Dumas, 2005: 64 bk. Sevgi)

Kadının konuşması bitince, Dartanyan mektubu ve altınları aldı, bayanın önünde eğilerek elini öptü.

“Hiç endişe etmeyin,” dedi. “Bana güvenebilirsiniz. O gerdanlık 6 Ekim'den önce elinizde olacak. ” (Dumas, 2005: 82 bk. Sevgi)

“Sizi kahraman bir silahşör olarak selamlıyorum. Siz tanıdığım en soylu, en yürekli kişisiniz,” dedi. Dartanyan, diz çökmüş durumda Kraliçe'nin elini öptü. Kekeleyerek:

“Emrinizdeyim majesteleri,” diyebildi. (Dumas, 2005: 91 bk. Sevgi)

“Parayı neden düşünüyoruz? Dartanyan'ın parmağındaki yüzüğü satalım,” dedi Portos.

“Ama kraliçenin hediyesi,” dedi Dartanyan.

“Satılması için bundan daha iyi bir neden olur mu? Kraliçe'nin dostu Bakingham Dükü'ni kurtarmayı düşünüyoruz!” dedi Atos.

“Yüzük bir dostluk belirtisi değil de, hizmet karşılığı verildiği için satılsın,” dedi Aramis.

“Tamam,” dedi Dartanyan sonunda.

Kampın sınırında bulunan binlerce asker:

“Yaşasın silahşörler!” diye bağırarak karşıladı onları. (Dumas, 2005: 136 bk. Duyarlılık, Sevgi)

Elindeki kâğıdı küçük parçalara ayırdı. Masanın başına geçerek bir şeyler yazmaya başladı. Sonra kâğıdı Dartanyan’a uzattı. Genç adam bunu çekinerek aldı. Bir silahşör subaylığına atama emriydi bu.

“Ben bunu hak etmedim efendim,” dedi Dartanyan diz çökerek.

“Siz yiğit bir delikanlısınız Dartanyan. Dilediğiniz adı yazın, ama bu rütbeyi size verdiğimi bilin. ”

Dartanyan o akşam Atos’un yanına gitti ve bu atama emrini ona vermek istedi. Ama o kabul etmedi. Dartanyan daha sonra Portos’a gitti. O da evleneceğini ileri sürerek teklifi kabul etmek istemedi. Aramis’e vermek istediğinde ise o kendini çalışmalarına vermişti ve yorgunluktan bahsetti.

Yeniden Atos’un yanına dönen Dartanyan’ın üç dostunun gösterdiği yakınlıktan dolayı gözleri dolmuştu.

Atos, elinden kâğıdı alıp boş yere Dartanyan’ın adını yazdı. (Dumas, 2005: 143-144 Sevgi)

“Yürüyelim!” diye sesler yükseldi kalabalıktan. “Çocuk da bizim gibi sıraya girsin öyle öne geçmek olmaz! Bu ne terbiyesiz yumurcak!”

“Bir dakika,” diye ellerini yukarı kaldırıp halkı yatıştırmaya çalıştı Nino, “Biraz sabırlı olalım, lütfen!”

“Bunu herkes yapar!” diye sinirlendi bekleyenlerin arasından biri “Haydi, devam! Devam!çocuğun vakti bizden çok!”

“Momo sen ne yersen Gigi ödeyecek,” yavaşça fısıldadı Nino küçük kıza, “İstedğin her şeyi alabilirsin. Ama ötekiler gibi sıraya girmelisin sen de duydun ya!” (Ende, 2004: 217)

Birkaç dakika boyunca kimse konuşmadı sonunda Gigi arkaya doğru dönüp kadınlardan özür diledi. “Affedersiniz,” dedi, “Sözüm sizlere değildi sinirlerim çok bozuk. ” (Ende, 2004: 231)

Yabancı eserlerde saygı değerinin, şu kişisel nitelikleri yansıttığı görülmüştür:

Aile bireylerine saygı duyma; kurallara saygılı olma; kutsal değerlere saygı duyma; amirine karşı saygı duyma; gerektiğinde özür dilemesini bilme; düşmana bile saygılı olma; kraliçeye karşı saygılı olma; emrindeki silahşore saygı duyma; emeğe saygı duyma; kurallara uyma.

3. 3. 16. Sevgi Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Sevgi değeri ile ilgili, yabancı eserlerde incelenip elde edilen bulgu ve yorumlar şunlardır:

“Şuanda ırmağa gidecek vaktimiz yok. Dönüşte gideceğiz. ” dediler. “Biz dönünceye kadar sakın torbayı açmaya kalkmayın. Döndüğümüzde Alfons torbanın içinde olmazsa dosdoğru Melina Teyze’ye gideceksiniz. Altı ay, belki de hayatınız boyunca Melina Teyze’nin yanında kalacaksınız. ”

Büyükler yola çıkar çıkmaz Delfin’le Marinet torbanın ağzını çözdüler. Kedi başını çıkardı, sonra da:

“Küçük kızlar, sizin altın yürekli olduğunuzu her zaman düşünmüşümdür. ” dedi, “fakat kendimi kurtarmak için sizin altı ay, belki uzun bir müddet Melina Teyze’de kalmanıza boyun eğersen, yüreğim sızlar. Böyle kurtulmaktansa ırmağa atılmayı tercih ederim. ” (Marchel, 2006: 15)

“Sizin iyiliğiniz içindi. ” dedi Delfin. “Hiç de ölmeyi hak etmeyen, zavallı bir kedi öldürmekten sizi kurtarmak içindi. ” (Marchel, 2006: 28)

Bunu gören kırlangıç, Prens’in yanına dönmüş ve gördüklerini anlatmış.

- Benim üzerim som altınla kaplı, demiş Prens. Üzerimdeki kaplamayı yaprak yaprak çıkar ve yoksullara dağıt. İnsanlar, altının mutluluk getirdiğine inanırlar. (Wilde, 2005: 16-17 bk. Yardım)

Oliver Twist, doktor Losberne ve Bay Brownlow'la konuşarak, annesine güzel bir mezar yaptırdı. Bu arada, yetimhaneye giderek, eski arkadaşlarını ziyaret etti. Ne yazık ki, *Oliver*'i büyük bir hayal kırıklığı bekliyordu. (Dickens, 2005: 111 bk. Saygı, Sorumluluk)

Gepetto dışarıda uzun süre bağırdıktan sonra pencereden girmeye karar verdi. *Pinokya*'nın yerde yattığını görünce onu kucağına alıp öpüp okşadı. Yanaklarından aşağıya kocaman gözyaşları dökerken hıçkırıklar içinde soruyordu. (Collodi, 2005: 19)

“Burada, *Pinokyo*'nun üzüntüsünden ölen Mavi Peri yatıyor. ”

Pinokyo ağlayarak, mezar taşını öpücüklere boğdu. Onun haline acıyan br güvercin yanına kondu ve: (Collodi, 2005: 33)

Heidi sevinçle dışarıya çıktı. Keçileri sevip okşamaya başladı. Kimilerini kucakladı. (Spyri, 2005: 17)

İhtiyar adam eğilip torununun üstünü iyice örttü. Kıza daha yakından baktı.

Kendi kendine “Bir melek gibi masum” diye mırıldandı. Bir eliyle gözlerinde beliren birkaç damlayı sildi. (Spyri, 2005: 19-20)

Heidi, neşeyle zıplayıp bağırarak koşuyor, *Peter*'le keçilerde onu izliyordu. O sabah dağlar pek güzeldi. Geceki rüzgâr, bulutları dağıtmıştı. Gökyüzü masmaviydi. *Heidi* büyülenmiş gibiydi. Her yer renk renk, kokulu çiçeklerle doluydu. Arada sırada durup, gözüne çarpan çiçeklerden birkaçını önlüğünün cebine dolduruyordu. Bunları kulübeye dönünce yatağının altına koyacaktı. (Spyri, 2005: 23-24)

O zaman *Heidi* ona engel oldu. *Peter*'e:

- Olmaz Peter, diye bağırdı. Dövemezsin onu. Ne denli korktuğunu görmüyor musun?

- İyi ama bunu hak etti, dedi Peter. Döveyim de bir daha yaramazlık yapmasın.

Peter dövmek için diretti. Heidi bunu engellemek için diretti. Sonunda, ertesi günü Peter'e bir parça daha peynir vermesi koşuluyla Peter keçiyi dövmemeye söz verdi.

Heidi bu öneriyi sevinçle kabul etti. Peter'e:

- Söz, dedi. Yarın da, öbür gün de sana ekmek ve peynirimden vereceğim. Ama bundan sonra hiçbir keçiyi dövmeyeceksin. Sen de bana söz ver bakalım.

Peter de ona söz verdi. (Spyri, 2005: 27)

Güneş batarken ortalık önce altın sarısına, sonra giderek kırmızı bir renge büründü. O zaman çevredeki dağlar daha belirgin olarak göründü.

Heidi dağlara baktı. Sonra Peter'e: (Spyri, 2005: 27)

Heidi eteğindeki çiçekleri dedesinin yanına, sıranın üzerine boşalttı.

Ama çiçekler bütün gün susuz kalmaktan sararıp solmuşlardı. Heidi buna çok üzüldü. Dedesine:

-Hepsi solmuşlar, dedi.

Dedesi:

- E tabii, dedi. Çiçekler her zaman güneş görmek ister. Bir de toprağa bağlı kalmak isterler.

- Öyleyse bir daha çiçek koparmayacağım.

- Yerlerinde daha güzel durmuyorlar mı? dedi ihtiyar adam. (Spyri, 2005: 28)

Bir gün Heidi'ye bir kitap verdi. Bu kitap resimlerle süslü, kocaman bir kitaptı. Heidi heyecanla aldı. Sayfalarını çevirmeye başladı. Bir süre resmine dikkatle baktı, baktı. Hiç sesini çıkarmadı. Sonra birden hıçkırarak hıçkırarak ağlamaya başladı. Babaanne, Heidi'nin ağladığını görünce hangi resme baktığını görmek için eğildi. Açık sayfada yemyeşil çayırlar, ağaçlar ve çayırlar arasında dolaşan keçiler görülmüyordu. (Spyri, 2005: 82)

Gerçekten berbat bir sabahtı, hava şimdiden ısınmış, boğucu bir hal almıştı; ama korunun içi biraz serindi ve hafif bir rutubet kokusu vardı. Ona çok uzun gelen bir iki dakika boyunca birbirine girmiş dalların arasında ürkererek yürürken, neden daha önce buraya hiç gelmediğini merak etmeye başladı. “Çok güzel bir yermiş!” dedi şaşkınlıkla.

Çünkü ormanın içindeki ışık, alışık olduğu ışıktan çok farklıydı. Yeşile ve kehribar rengine çalan güneş ışınları yerdeki yaprakların üzerinde canlı, titreşen benekler oluşturuyor, ağaç gövdeleri tarafından kesin çizgilerle parça parça bölünüyordu. O güne kadar hiç görmediği, beyaz ya da gök mavisi çiçekler, hiç sonu yokmuş gibi görünen birbirine geçmiş sarmaşıklar; şurada burada yarı çürümüş, yeşil kadifeden yosunlarla kaplanmış kütükler. (Babbitt , 2005: 24-25)

(...) “Büyükanne, bana bir kap su verir misin? Dışarıda susuzluktan ölmek üzereymiş gibi görünen bir kurbağa var.

“Kurbağa mı?” dedi büyükannesi, tiksintiyle burun kıvrarak. “Kurbağalar çok iğrenç yaratıklardır. ”

“Bu değil,” dedi Winnie. “Hiçbir şey yapmadan öylece yolun üzerinde durur, hem ben onu sevimli buluyorum. Ona biraz içecek su verebilir miyim?” (Babbitt , 2005: 113 bk. Yardımseverlik)

“Hayır!” diye bağırdı Winnie. “Hayır – sakın yapma! Kurbağamı rahat bırak!” İçgüdüsel bir hareketle eğildi, kollarını demirlerin arasından geçirip kurbağayı yakaladığı gibi parmaklığın iç tarafına aldı ve çimlerin üzerine bıraktı. (Babbitt , 2005: 132)

Simon’la Matryona kendileriyle yaşayanın kim olduğunu, kimi besleyip sığındırdıklarını anladılar. Korku ve sevinçle ağlamaya başladılar. Melek yine söze başladı: “Ben bir tarlada tek başıma, çıplak kalmıştım. İnsan oluncaya kadar ben insan ihtiyacı nedir, soğuk ve açlık ne demek bilmezdim. Açlıktan ölüyor, soğuktan donuyordum. İçinde bulunduğum tarlaya yakın, Tanrı için yapılmış bir mabet gördüm ve belki orada bir melce bulurum diye gittim. Fakat mabet kapalıydı, içeriye giremedim. Hiç olmazsa rüzgârdan korunurum diye mabedin arka tarafına gittim, oturdum. Akşam oluyordu. Ben açlıktan, soğuktan ve kederden perişan bir hâlde idim. Birdenbire yoldan bir adamın geldiğini duydum. Elinde bir çift potin vardı, kendi kendine konuşuyordu. İnsan olduktan sonra ilk defa olarak fâni bir insan yüzü görüyordum. O adamın yüzü bana dehşet verdi, derhâl yüzümü ondan yana çevirdim. Adam kendi kendine konuşuyor, kışın vücudunu soğuktan nasıl muhafaza edeceğini ve karısıyla çocuklarını nasıl besleyeceğini düşünüp söyleniyordu. Ben kendi kendime düşündüm: ‘Ben açlıktan ve soğuktan mahvoluyorum, şu adam da yalnız kendisiyle karısının giyeceğini ve yalnız kendi ekmeklerini nereden çıkaracağını düşünüyor. O bana yardım edemez. ‘ Adam beni görünce çehresini astı, yüzü daha müthiş bir hâl aldı ve yanımdan uzaklaşıp karşıya geçti. Ben ümidimi kestim; fakat birden onun geri döndüğünü duydum. Başımı kaldırdım, deminki adamı tanıyamadım. Önce onun yüzünde ölüm görmüştüm; hâlbuki şimdi o yaşıyordu ve onda Tanrı’nın varlığını tanıdım. Yanıma geldi, arkama esvap verdi, beni aldı, evine getirdi. Eve girdim; bizi bir kadın karşıladı ve konuşmaya başladı. Kadının hâli adamunkinden daha dehşetliydi; onun ağzından ölüm ruhu çıkıyordu; etrafına yayılan ölüm kokusundan ben nefes alamaz oldum. Beni soğukta dışarı atmak istiyordu ve bunu yapacak olursa öleceğimi biliyordum. Derken kocası ona Tanrı’dan bahsetti ve kadının hâli derhâl değişti. Sonra bana yemek getirip yüzüme baktığı zaman, ben de ona baktım ve onda ölümün artık yaşamadığını gördüm; ona da hayat gelmişti; ben onda da Tanrı’yı gördüm.

O zaman Tanrı’nın bana öğretmek istediği ilk dersi hatırladım: İnsanda yaşayan nedir, öğren. Ve insanda yaşayanın sevgi olduğunu anladım! Tanrı’nın bana vadettiği şeyi öğretmeye hemen başladığını anlayınca sevindim ve ilk defa

olarak gülümsedim. Fakat daha hepsini öğrenmemiştim. İnsana verilmemiş olan nedir ve insan ne ile yaşar... Daha bunları bilmiyordum.

Sizinle oturdum, bir yıl geçti. Bütün bir yıl aşınıp bozulmayacak bir çizme ısmarlayan adam geldi. yüzüne baktım, birden arkasında, arkadaşım ölüm meleğini gördüm. O meleği benden başka kimse görmüyordu; hâlbuki ben onu tanıdım, o gün güneş batmadan o adamın canını alacağını biliyordum. kendi kendime düşündüm: Adam bir yıl için hazırlıklar yapıyor ve akşam olmadan öleceğinden haberi yok. Tanrı'nın dediği ikinci şeyi hatırladım: İnsan verilmemiş olan nedir, öğren. '

İnsanda yaşayanın ne olduğunu öğrenmiştim. Şimdi de insana verilmeyenin ne olduğunu öğreniyordum. İnsana kendi ihtiyaçlarını bilme kudreti verilmemiştir. İkinci defa gülümsedim. Arkadaşım meleği gördüğüme sevinmiştim ve Tanrı'nın bana ikinci şeyi ayan ettiğine seviniyordum.

Fakat daha hepsini öğrenmemiştim. İnsan ne ile yaşar, bunu bilmiyordum. Böylece Tanrı'nın bana üçüncü ve son dersi ayan edeceği güne kadar yaşadım. Altıncı sene içinde o kadınla ikiz çocuklar geldiler. Ben kızları tanıdım ve nasıl olup da sağ kaldıklarını işittim. Hikâyeyi işitince düşündüm: Anneleri bana çocuklarının hatırı için yalvardı ve bana annesiz babasız çocukların yaşayamayacaklarını söylediği zaman sözüne inandım; hâlbuki bir yabancı onları emzirip büyüttmüş. Kadın, kendisinin olmayan çocuklara karşı sevgi gösterip onlar için ağladığı zaman, ben onda yaşayan Tanrı'yı gördüm ve insan ne ile yaşar bunu anladım. O vakit Tanrı'nın bana üçüncü dersi de ayna ettiğini ve beni affettiğini öğrendim. Ve üçüncü defa gülümsedim. " (Tolstoy, 2005: 36-37-38)

Ben insan olduğum zaman, kendim için kaygı çektiğimden değil, yoldan geçen bir adamda sevgi olduğundan, kendisi ve karısı bana acıyıp beni sevdiklerinden sağ kaldım. Öksüzler kendi annelerinin kaygı çekmesinden değil, kendilerine yabancı olan bir kadının yüreğinde sevgi olduğundan ve onlara acıyıp, sevdiğinden sağ kaldılar. Tıpkı bunun gibi, bütün insanlar da kendi iyilikleri için zihin yorduklarından değil, insanda sevgi bulunduğundan yaşarlar.

“Tanrı’nın insanlara hayat verdiğini ve onların yaşamalarını arzu ettiğini evvelce bilirdim; şimdi daha fazlasını anladım.

Şimdi anladım ki Tanrı insanların birbirinden ayrı yaşamalarını istemez, bu sebepten de herkese ayrı ayrı kendi ihtiyaçlarını bildirmez. Tanrı onların birlikte yaşamalarını ister ve bunun için her birine hepsinin muhtaç olduğu şeyi bildirir. Şimdi anladım ki, her ne kadar insanlar kendi kendileri için kaygı çekmekle yaşadıklarını zannederlerse de, hakikatte onlar yalnız sevgiyle yaşarlar. Kendisinde sevgi olan Tanrı’dadır ve Tanrı ondadır; çünkü Tanrı, sevgidir. ”

Melek, Tanrı’ya dualar okudu ve sesinden bütün kulübe titredi. Dam açıldı, yerden göğe bir ateş direği çıktı. Simon, karısı ve çocukları yere kapandılar. Meleğin omuzlarında kanatlar bitti ve o göklere yükseldi.

Simon kendine geldiği zaman kulübe eski hâlinde idi ve içinde kendi ailesinden başka kimse yoktu. (Tolstoy, 2005: 39-40)

Zavallı ihtiyarın sağa sola koşturup çuvalları değirmen taşına boşaltması, buğdaylar öğütülürken havaya uçuşan un tanelerine hasretle bakması ve büyük bir aşkla, çalışan değirmenini seyretmesi hepimizin gözlerini yaşarttı. (Daudet, 2005: 19)

- Ayrılmak zorundayız, demiş delikanlı bir gün. Ağabeyin beni sevmiyor. Onun için beni dağlar, deniz ötesine gönderiyor. Hoşça kal benim güzel, tatlı sevgilim. Seni seviyorum. (Andersen, 2005: 6)

Gece olunca kız sessizce dışarı çıkmış. Perinin söylediği ağacın altına gitmiş ve kazmaya başlamış. Biraz sonra sevgilisinin başıyla karşılaşmış.

Onu alıp evine götürmek istemiş. Ama buna imkân yokmuş. O kadar üzülmüş ki başını dizlerine koyup ağlamaya başlamış. Güzel saçlarındaki toprakları temizlemiş. “Bu benim olmalı. ” diyerek delikanlının başını yanına almış ve küçük bir yasemin dalını da kopararak evine dönmüş. (Andersen, 2005: 8-9)

Artık her sabah küçük kızın penceresine uçuyormuş. Onu saksının başında ağlar buluyormuş. Gözyaşları yasemin dalının üzerine dökülüymüş. (Andersen, 2005: 9)

- Anne nedir?

Peter ve Wendy tüm konuşulanları duyabiliyorlardı.

Bir ara Kanca suda bir ses duyarak irkildi. Feneri o tarafa doğru tuttular. Bu, suyun üzerinde yüzen bir kuş yuvasıydı.

Kanca, Smee'nin sorusunu cevapladı:

- İşte anne o. Yuvası suya düştüğü halde yumurtalarını bırakmamak için onunla birlikte suyun üzerinde yüzüyor. (Barrie, 2005: 32)

- Söylediğim gibi, diyordu, kötü bir çocuk değildi Tom... Yalnız, çok yaramazdı. Gene de kimseye kötülük etmek istemezdi... Tanıdığım en iyi kalpli çocuklardan biriydi... (Twain, 2005: 59)

- Benim oğlum da öyleydi, dedi. Durmadan yaramazlıklar yapardı, ama son derece iyi kalpli, yardımsever bir çocuktı... Kaymağı yedi diye, onu dövdüm! Oysa kaymak bozulmuştu. Öyle üzülüyorum ki! Onu bir daha dünya gözüyle göremeyeceğim... Hiç, hiç Göremeyeceğim! (Twain, 2005: 59)

- Evet, evet evet, Bayan Harper! Duyularınızı anlıyorum. Ben de aynı şeyleri düşünüyorum, duyuyorum. Daha dün Tom'cuğum kediye kuvvet şurubu içirmişti. Kedi acıdan sağa, sola saldırıyordu. Bütün eşyaları devirip kıracak sanmıştım. Hırsla Tom'un başına elimle vurdum. Zavallı yavrum! Artık bütün kaygılardan, cezalardan kurtuldu. (Twain, 2005: 59)

Polly Teyze ile Harper'lar, yeniden kavuştukları çocuklarının üzerine atıldılar, onları öpücüklere boğdular. Yavrularını kendilerine sağ salim yolladığı için Allah'a şükürler ettiler. Bu sırada, Huck, üzerinden lime lime dökülen elbisesi içinde, bir köşede durmuş, ne yapacağını bilmez bir halde şaşkın şaşkın bakıyordu. Oradan

sessizce kaçmak ya da bir yere saklanmak istiyordu. Sonunda, kendini topladı. Dışarı çıkmak üzereydi, Tom, onu kolundan yakaladı.

- Polly Teyze, dedi. Haksızlık ediyorsunuz. Huck'ı da gördüğüne sevinen biri olmalı. (Twain, 2005: 67)

- Küçük bir kız gelecek demek! Oh, ne güzel Bayan Harrington! diye sevinçle bağırırdı. (Porter, 2005: 5)

(...) Çok güzel birşey keşfetmişti dışarıda. Pencerenin biraz ötesinde büyük bir ağaç vardı. Ağacın dalları neredeyse odaya girecekti. Kendi kendine:

- Dur bakalım hele! Belki başarabilirim! diye mırıldandı.

Pollyanna, ağaçlara çıkıp inme konusunda oldukça deneyimliydi. Dalın bir tanesini yakaladı ve ufak bir çabayla ağaca tırmandı. Daldan dala tutunarak aşağı indi. Hemen kalktı, heyecanla etrafına bakınmaya başladı. Evin arkasında bulunuyordu. Karşıda büyük bir bahçe vardı. Orada beli bükülmüş bir yaşlı gördü. Çalışıyordu ve hiçbir şeyin farkında değildi. Bahçenin ilerisinde yemyeşil bir yol vardı. Bu yol, şirin bir tepenin ova ile çevrili eteklerine kadar gidiyordu. Doğanın bu görkemli güzelliği karşısında kendinden geçen Pollyanna, hemen koşmaya başladı. (Porter, 2005: 18)

- Pollyanna odasında yok. Kızcağız gökyüzüne çıktı sanırım. Bayan Polly bana, “Ona sadce sütle ekmek vereceksin. ” diyor. Hâlbuki Pollyanna şimdi cennet nimetlerinden yiyor, buna eminim!... (Porter, 2005: 19)

Oyunu bir türlü oynayamıyordum. Etrafımda güzel şeyler bulunmasını ve güzel görünmeyi çok istiyordum. Yüzümdeki çiller beni çileden çıkarıyordu. Derken pencereden bakıp o görkemli manzarayı görünce, sevinebileceğimi anladım. İnsan güzel şeyleri aramaya başlayınca diğerlerini unutuyor. (Porter, 2005: 23)

Pollyanna, Nancy'i kolları arasına alarak bağırırdı:

- Nancy, göreceksin, çok eğlenceli bir oyundur bu. (Porter, 2005: 23)

Bu sözler üzerine Pollyanna, teyzesinin boynuna sarıldı ve onu öpüp sıktı.

- *Öyle mutluyum ki teyze! dedi. Sizin yanınızda yaşamaktan o kadar büyük bir zevk duyuyorum ki!... Sizin çok iyi bir insan olduğunuzu buraya gelmezden önce biliyordum. Size de Allah rahatlık versin teyzeciğim!* (Porter, 2005: 24)

Pollyanna, iki kapıyı da açık bırakarak, merdivenleri heyecanla ve çabuk çabuk indi. Koridoru, bir saniyede koşarak geçti. Sokak kapısını telâşla açtı ve nefes nefese bahçeye fırladı.

- *Teyzeciğim! Teyzeciğim! diye bağırdı. Bu sabah, hayatı o kadar seviyorum ki!...*

Polly teyze, yaşlı Tom'la birlikte, bahçedeki gülleri düzenlerken, Pollyanna, teyzesinin boynuna atıldı. Teyzesi başını yavaşça kaldırdı ve yüzünü buruşturarak:

- *Sen, her zaman bu şekilde mi günaydın dersin? dedi.*

- *Hayır, sadece sevdiğim insanlara karşı böyle yaparım. Teyzeciğim, sizi odamın penceresinden görür görmez o kadar sevindim ki!... O yardım derneğinin soğuk yüzü kadınlardan biri olmadığınızı görünce, Allah'a şükrettim.* (Porter, 2005: 25)

- *İlginç bir çocuksun!... Durmadan çalışacağını sana söyleyen kim? Elbette oyun için de zamanın olacak. Benim görevim de, senin iyi bir eğitim almanı sağlamaktır. Böylece her ikimiz de birbirimize karşı olan borçlarımızı ödemiş olacağız.*

Pollyanna hayretle:

- *Ah Polly teyzeciğim! Size karşı görevimi elbette yağacağım! Sizi çok seviyorum! Siz, benim teyzemsiniz! Nasıl sevmem sizi?* (Porter, 2005: 30)

- *Benim evime gelip benimle yaşasan olmaz mı? Seni eskisi gibi göremez oldum. Gelmenle gitmen bir oluyor.*

- Hani yalnız kalmayı çok seviyordunuz? dedi Pollyanna.

- Doğru, ama o dediğin, sen bana mutlu olma sanatını öğretmeden önceydi. Şimdi insanların benimle ilgilenmelerine memnun oluyorum. Artık ben de bütün insanları seviyorum. Zaten çok yakın bir zamanda iyileşip ayağa kalkacağım, dedi. (Porter, 2005: 50)

- Pollyanna'yı çok seviyorum. Onu, hem annesine karşı olan duygularım, hem de Pollyanna olduğu için seviyorum. Kalbimde yirmi beş yıldan beri hiç sönmeyen bir aşkı, olduğu gibi ona vermek istiyordum. (Porter, 2005: 69)

- Bağışlayınız efendim! Size söyleyeceğim şeylerin hoşunuza gitmeyeceğini biliyorum. Ama bunları size söylemeye mecburum. Arada Pollyanna'nın bulunuşu her tehlikeyi göze almamı gerektiriyor. Pollyanna için yapamayacağım şey yoktur. Onun için kendimi ateşe bile atarım. Her hâlde siz de benim gibi düşünüyorsunuzdur Bayan Polly? Eğer Pollyanna'nın yürümesine sadece bir onur engel ise değmez. O hâlde hemen buraya gelmesi için Doktor Chilton'a ricada bulunuruz. (Porter, 2005: 95)

“Çok sevgili Polly Teyze ve Tom Enişte;

Artık yürüyebiliyorum... Bugün altı adım yürüdüm. Yatağımdan pencereye kadar... Meğer yürüyebilmek ne büyük bir nimetmiş! Hastahânenin bütün doktorları etrafıma toplanmışlar bana bakıyorlar, hasta bakıcılar benim gibi sevinçten ağlıyorlardı. Bir kadın vardı oda kapısının yanında. Geçen hafta yürümeye başlayan bir kadın... Sevincinden o da ağlıyordu. Bir başka kadın daha vardı. Yürüdüğümü görünce yatağı içinde doğruldu ve ellerini çırpmaya başladı. Yerleri silip süpüren zenci hizmetçi bile ağlıyordu ve gözleri yaş içindeydi. Bütün bu insanların niçin ağladıklarını bir türlü anlayamıyorum. Ben ise sevinçten var kuvvetimle bağırarak, durmadan şarkı söylemek istiyordum. (Porter, 2005: 99)

Düşes, birdenbire “Galiba bir şeyler düşünüyorsun, şekerim, bu nedenle de konuşmayı unuttun. Bundan nasıl bir ibret dersi çıkarılacağını şimdi söyleyemem ama biraz sonra hatırlarım. ”

Alice; “Belki de bundan bir ibret dersi çıkaramazsınız,” dedi.

“Ay, ay... Neler de söylüyor... Çocuğum, eğer bulursan, mutlaka her şeyden ibret alınacak bir taraf vardır. ”

“İşte oyun şimdi bir şeye benzemeye başladı. ”

“Evet, öyle. Bundan çıkan ibret dersi de şu: Dünyayı döndüren kuvvet sevgidir, sevgi. ” (Carrol, 2005: 52-53)

(...) Kürek çekerken, sudan fırlayan, uçan balıkların yarattığı titreşimleri, gecenin içinde yükselirken sert kanatlarının çıkardığı ıslık sesini duyuyordu. Uçan balıkları çok seviyordu. Uzun sözün kısası, bu alıklar yaşlı adamın okyanustaki tek dostuydu. Kuşlara acırdı; özellikle de uçup duran ve hep arayan, biraz da boşuna arayan koyu renk tüyleri içinde incecik görünen deniz kırlangıçlarına. “Onların,” diye düşündü yaşlı adam, “yaşayışları bizimkinden çok daha zahmetli, uçan saksığanları ve iri yırtıcı kuşları saymazsak. Okyanus böylesine acımasızken deniz kırlangıçları gibi narin, dayanıksız küçük hayvancağızların varlığı ne akla hizmet acaba? Okyanus güzeldir, cana yakındır; ama sertleşir, göz açıp kapayana kadar sertleşir, acımasız olabilir. Uçup duran şu kuşlar, kederli ve kesik kesik öterek avlanan şu kuşlar okyanusa göre değildir. ” (Hemingway, 2005: 22)

Kendisini oyalayan her şeyi düşünmeyi seviyordu. Okuyacak bir şeyi, dinleyecek bir radyosu olmadığı için durmadan düşüncelere dalıyordu. Düşünceleri yine günaha gelip dayandı: (Hemingway, 2005: 82)

- Bu dünyayı biz yaratmadık halbuki. Bir ağaç kuruyunca ya da bir hayvancağız ölünce nasıl da acırız. Dünya kuruyup ölüyor, nasıl acımayalım. Şu tabiata bak dostum. Yavaş yavaş bu güzelliklerin yok olması gerçekten ürkütücü.

Kahyâ, bu sözlere karşılık biraz da alaycı:

- Sana kalsa dünya şimdiden yok oldu.

- Eğer diğer yaratıklara da bakarsan söylediklerimi kabul edersen, dedi Çoban. Arılar, balıklar.... Hele bir zamanlar bir balık vardı, sorma gitsin... Göller, akarsular balık doluydu; tuna balıkları, lotalar, aynalı sazanlar, çapak balıkları... Ya o levrekler! Neredeler şimdi? Yok, yok, yok! (Çehov, 2004: 16)

Onlar, çok güzel masalları kulaklarıma fısıldadılar. Yine o kitaplarınızda Mont Blank dağına tırmandım. Oradan sabahleyin güneşin doğuşunu, akşamleyin harika kızılıklar içerisinde batışını izledim. O dağın zirvesinde yıldırımların bulutları nasıl parçaladığını gördüm. Yeşil ormanlar, verimli tarlalar, çağıldayarak akan nehirler, bir de şehirler gördüm. Kaval çalan çobanları, şarkı söyleyen köylü kızlarını dinledim. Kitaplarınızda adeta meleklerin kanatlarına dokundum. Devletler kurdum, şehirler yıktım. (Çehov, 2004: 52)

- Benim köpek senin kediye hırlıyor. Kedin de amma uyuz. Doğru düzgün beslemiyor musun bu hayvancağızı?

- Çok ihtiyarladı. Yakında gider... Demek Viazovka'dansın öyle mi?

- Hayvana biraz acı. O da can taşıyor. (Çehov, 2004: 98 bk. Duyarlılık)

Annem içimde gittikçe büyüyen acılar olduğunu biliyordu, büyüdüğü yaşamdaki yerimi daha çok hisseder olduğumu anlıyordu, bu gerçeği az da olsa yumuşatmaya, kendi gücünü ve heyecanını bana vermeye çalışıyordu, bütün bunlar onun inandığı gibi sadece yalnız olmadığımı göstermekten ibaretti. O benim için bir anneden daha fazlasıydı; o savaşta birlikte savaştığım bir dostum gibiydi. (Brown, 2006: 68)

Şimdi de aklına bir fikir gelmişti aniden. Arka bahçe neden başka bir amaçla kullanılmasındı ki? Dr. Warnants ve benim, evdeki gürültüden ve rahatsızlıktan uzaklaşıp, kendimize ait bir odamız olursa çok güzel olacaktı. Böylece, arka taraftaki o alanda, her şeyden uzak olacağımız bir oda neden yapılmasın diye düşündü annem. Aaa, ama para? Her zaman para sorunumuz olmuştu! Ne kadara patlayacağını bilmiyordu; ama duvar ustaları ile dolu bir aile yaşadığı için, babama ve oğullarına amacını belli etmeden birkaç soru sorduktan sonra, inşaat malzemelerinin ne kadar

tutacağını tahmin edebilmişti. Bu da temiz bir 50 pound ediyordu. (Brown, 2006: 93 bk. Sorumluluk)

(...) O eski 'farklılık' her zaman kalacaktır. Sevmeyi ve seilmeyi o kadar istiyordum ki... (Brown, 2006: 116)

Folko, dostu Beyaz Yele'yi düşünüyordu. Gururlu, dik kafalı Beyaz Yele'yi. O da insanlardan kaçıyor. Gücünü öbür atlara zorla kabul ettirmeye çalışması olağandı. Küçük balıkçı, kumsalda uykuya dalarken, kendini akıntıya kaptırmış ırmağın ortasındaki ıssız adaya yüzen, orada bir başına dolaşan Beyaz Prensin imgesini gözlerinin önüne getirmeyi seviyordu. (Guillot, 2006: 39)

Av dönemi sona erince, Folko, kulübesine döndü. Uzun bir ayrılıktan sonra, küçük kardeşiyle dedesine kavuştuğu için mutluydu. Bataklık kıyısındaki küçük beyaz kulübede günler eskisi gibi akıp gitmeye başladı.

Folko'nun dönüşünden birkaç gün sonra Antonyo kulübeye uğradı. Oysa çocuk, erkenden sandalına atlayıp gitmişti:

"Küçük, seni göremediğine çok üzülecek," dedi Ösebyo Dede.

"Biliyor musun, Ösebyo, böylesi daha iyi oldu. "

"Yine mi atlar?" diye homurdandı yaşlı balıkçı. "Benim oğlan, onları unuttu sanıyordum, oysa küçücük kafası atlarla dolu. Hele o Beyaz Yele yok mu?" (Guillot, 2006: 40-41)

Dede, omzundaki tarlakuşuyla, masanın önüne oturmuştu. Elinde tüyleri kabarmış başka bir kuş vardı.

"Yaralı," dedi dede. "Zavallı, yavru daha. Bak, yarası kanadında. Bu akşam tarla dönüşünde benimkiyle birlikte indiler havadan. Birbirlerine yukarıda rastlamış olacaklar. 'Gel benimle,' demiştir benim küçüğüm öbürüne, 'aşağıda yaşlı bir adamcağız var, eli hafiftir, kuşların kanadını iyi eder. ' Merak ediyorum, bakalım

öbürü gibi bu da bana bağlanacak mı? Yoksa kanadı iyileşir iyileşmez uçup gidecek mi? Neyse, sende ne var yok Antonyo?" (Guillot, 2006: 63 bk. Yardımseverlik)

Kino, o gün alacakaranlıkta erken uyandı. Gökyüzüne şöyle bir baktı. Gözüne ilk çarpan yıldızlar oldu. Gökyüzünde yıldızlar birer kor tanesi gibi duruyordu. Horozlar yeni ötmeye başlamıştı. Erken davranan domuzlar da yem yemeye sürdürüyordu. Çıkardıkları sesler bunun işareti idi.

Bugün, sabahın bu saatinde kuşlar da cıvı cıvıldı. Her biri daldan dala, çalıdan çalıya neşe içinde uçuşup dörüyorlardı. (Steinbeck, 2007: 7)

Gerçekte Kino, sabahları ne zaman uyansa eşinin gözlerini, kendisinden önce açmış görürdü. Eşinin gözleri küçük iki yıldız gibiydi. Bu gözlerde anlatılamayacak tatlı bir ışıldama vardı. Kino ile eşi birbirlerine sevgi dolu bakıştılar. (Steinbeck, 2007: 7)

Anne Juana, bebeğini kolları arasına aldı. Akrep iğnesinin battığı yeri buldu. Dudaklarını yapıştırıp emmeye başladı. Emdiklerini tükürüp duruyordu. Anne emdikçe, Coyotito (Koyotito'nun) çılgılığı her yeri sarıyordu. Kino, donmuş gibi sessiz kalmıştı. Hiçbir şey yapamamanın ezikliğini yaşıyordu. (Steinbeck, 2007: 11 bk. Yardımseverlik)

Küno'nun öfkesinde üzüntü eksik değildi. Bu son olay Kino'yu, kırılmayacak kadar katılaştırmıştı. Nerede ise, pusuya yatmış bir hayvan gibi saldırıya hazırdu. Bunu kendisi ile ailesini korumak için yapacaktı. Çünkü onlar için yaşıyordu. (Steinbeck, 2007: 54-55)

Bir keresinde babamla Olle'nin babası, çok gölge yaptığı için ıhlamur ağacını kesmeyi düşündüler. Ama o zaman Lasse ile Bosse ve Olle, ağaç yerine kalsın diye öyle ağlayıp sızlandılar ki, sonunda onların dedikleri oldu.

Ağaç bugün de yerli yerinde durmakta. (Lindgren, 2006: 15)

İnsan tümüyle kendisine ait olan bir hayvana sahip olması çok hoş bir şey! Ben de bir köpeğim olsun isterdim; ne yazık ki yok işte. Şamatalı Köy’de o kadar çok hayvanımız var ki: atlar, inekler, danalar, domuzlar, koyunlar. Annemin de bir sürü tavuğu var. Tavuk yetiştirmek, civciv çıkarmak isteyen herkese annem taze yumurta gönderir. (Lindgren, 2006: 47)

Aramızda böylesine sevimli bir dedenin olması ne güzel! Onu o kadar çok seviyorum ki! Bir köpeğim olacağına dedemiz olsun çok daha iyi. (Lindgren, 2006: 53)

Bence uzun bir yaz tatilinden sonra yeniden okula başlamak çok hoştur. Bosse, krala bir mektup yazıp bütün okulları kapatmasını isteyeceğini söylüyor, ama umarın kral öyle yapmaz. Çünkü ben okulu seviyorum. Öğretmenimizi seviyorum; sınıf arkadaşlarımı, yepyeni kâğıtlarla kapladığım, üzerlerine adımlı yazdığım etiketleri yapıştırdığım okul kitaplarımı da çok seviyorum. Lasse ve Bosse, annem ya da öğretmen tarafından uyarılmazlarsa kitaplarını kaplamıyorlar. Üstelik onları karalıyorlar. Lasse, dergilerden kestiği resimleri coğrafya kitabına yapıştırıyor. (Lindgren, 2006: 84)

Ihlamur ağacına serçeler, bildircinlar ve daha bir sürü küçük kuşlar konmuştu. Çok da aç görünüyorlardı. Hazırlayıp kilerde sakladığımız yulaf demetlerini çıkarmak için babamdan izin aldık. Demetleri bahçemizdeki elma ağacının üzerine astık. Çok geçmeden bütün kuşlar ağaca üşüştiler ve yemlenmeye başladılar. Kar, yulaf demetleri ve kuşlar... Her şey o kadar güzeldi ki! (Lindgren, 2006: 100 bk. Duyarlılık, Yardımseverlik)

“Fakat durum size anlatıldığı gibi değil majesteleri,” diye söze girdi Bay Trevil. “Silahşörlerim uslu, çok iyi kalpli ve emirlere uymasını bilen askerlerdir efendimiz. Size yemin ederim ki, tüm hayatlarını ve kılıçlarını size adanmışlardır efendim. Bunun dışında ancak kendi canlarını korumak için kılıçlarını kullanırlar. ” (Dumas, 2005: 50)

Ve neşeyle sordu:

“Bana olan bağlılığınıza güvenebilirim değil mi?”

Aramis, Atos, Portos ve Dartanyan aynı anda yanıt verdiler:

“Majesteleri, hayatımızı sizin için seve seve vermeye hazırız. ” (Dumas, 2005: 52)

Kraliçe gözlerini kapatarak elini uzattı. Dük yere diz çökerek kraliçenin elini öptü, sonra ayağa kalktı. Kapıya yöneldi, kapı açıldı ve bayan da onu getirdiği gibi loş geçitlerden geçirerek sarayın dışına çıkardı. (Dumas, 2005: 64 bk. Saygı)

Kraliçe yattı yerden umutla doğruldu. Bu aynı zamanda Dartanyan’ın da ev sahibinin karısı olan hizmetçisiydi. İçeriye girmiş eşya yerleştiriyordu.

“Herkesin bana ihanet etmek için birbiriyle yarıştığı bu günlerde size nasıl güvenebilirim?” dedi Kraliçe.

Kadın, Kraliçe’nin önün diz çöktü ve:

“Ben uğrunuza ölmeye hazırım madam. Bana güvenmelisiniz. Bana dertlerinizi anlatın, birlikte bir çözüm bulmaya çalışalım. Haydi, lütfen bana anlatın. ” (Dumas, 2005: 79 bk. Duyarlılık, Yardımseverlik)

Kadının konuşması bitince, Dartanyan mektubu ve altınları aldı, bayanın önünde eğilerek elini öptü.

“Hiç endişe etmeyin,” dedi. “Bana güvenebilirsiniz. O gerdanlık 6 Ekim’den önce elinizde olacak. ” (Dumas, 2005: 82 bk. Saygı)

“Sizi kahraman bir silahşör olarak selamlıyorum. Siz tanıdığım en soylu, en yürekli kişisiniz,” dedi. Dartanyan, diz çökmüş durumda Kraliçe’nin elini öptü. Kekeleyerek:

“Emrinizdeyim majesteleri,” diyebildi. (Dumas, 2005: 91 bk. Saygı)

“Belki! Şimdi beni iyi dinle. Bakingham Dükü’ne istediğini yapabilirsin, ama Dartanyan’a dokunursan babamın adı üzerine yemin ederim ki, bu senin sonun olur!” (Dumas, 2005: 129)

“Parayı neden düşünüyoruz? Dartanyan’ın parmağındaki yüzüğü satalım,” dedi Portos.

“Ama kraliçenin hediyesi,” dedi Dartanyan.

“Satılması için bundan daha iyi bir neden olur mu? Kraliçe’nin dostu Bakingham Dükü’ni kurtarmayı düşünüyoruaz!” dedi Atos.

“Yüzük bir dostluk belirtisi değil de, hizmet karşılığı verildiği için satılsın,” dedi Aramis.

“Tamam,” dedi Dartanyan sonunda.

Kampın sınırında bulunan binlerce asker:

“Yaşasın silahşörler!” diye bağırarak karşıladı onları. (Dumas, 2005: 136 bk. Duyarlılık, Saygı)

Elindeki kâğıdı küçük parçalara ayırdı. Masanın başına geçerek bir şeyler yazmaya başladı. Sonra kâğıdı Dartanyan’a uzattı. Genç adam bunu çekinerek aldı. Bir silahşör subaylığına atama emriydi bu.

“Ben bunu hak etmedim efendim,” dedi Dartanyan diz çökerek.

“Siz yiğit bir delikanlısınız Dartanyan. Dilediğiniz adı yazın, ama bu rütbeyi size verdiğimi bilin. ”

Dartanyan o akşam Atos’un yanına gitti ve bu atama emrini ona vermek istedi. Ama o kabul etmedi. Dartanyan daha sonra Portos’a gitti. O da evleneceğini ileri

sürerek teklifi kabul etmek istemedi. Aramis'e vermek istediğinde ise o kendini çalışmalarına vermişti ve yorgunluktan bahsetti.

Yeniden Atos'un yanına dönen Dartanyan'ın üç dostunun gösterdiği yakınlıktan dolayı gözleri dolmuştu.

Atos, elinden kâğıdı alıp boş yere Dartanyan'ın adını yazdı. (Dumas, 2005: 143-144 bk. Saygı)

Belki bütün suç, Elektrik Şirketi'nin kestiği ışığın yerini almış, gaz lambasının ölgün ışıdaydı. Belki...

Tek mutlu kişi, başparmağını emerek uyuyan küçük kraldı. Atı yanı başına diktim. Ellerimi hafifçe saçlarında gezdirmekten kendimi alamadım. Sesim sevgiyle dolup taşıyordu. (Vasconcelos, 2006: 51)

“Baba... baba ...” diyebildim yalnızca.

Ve hıçkırıklar sesimi bastırdı.

Adamcağız kollarını açtı, beni göğsünde sevgiyle sıktı.

“Ağlama yavrum. ” dedi yavrum. “Hep böyle duygulu bir çocuk olarak kalacaksın, pek çok ağlama fırsatı bulacaksın hayatta. ”... (Vasconcelos, 2006: 62)

Gloria'yı yumuşatma çarelerini düşünerek mutfak kapısına kadar sürüklendim. İş işliyordu. Acınacak durumda oturdum ve bu kez Tanrı yardıma geldi. Gloria yüzüme baktı ve başımın önümde olduğunu gördü. Cezada olduğum için bir şey söylememeye karar verdi. Gözlerim yaşlarla doluydu, burnumu çekiyordum. Gloria'nın bakışı üzerimdeydi. Elindeki işini bırakmıştı. Hareketsizdi şimdi.

“Ne var, Zeze?”

“Hiç, Godoia... Neden kimse beni sevmiyor?”

“Çok budalasın. ”

“Bugün üç kez dayak yedim, Godoia. ”

“Hak etmemiş miydin üçünü de?”

“Onu demek istemedim. Kimse beni sevmediği için dövmek istediklerinde herhangi bir şeyi bahane ediyorlar. ”

Gloria’nın on beş yaşındaki yüreği yumuşamaya başlamıştı. Bunu hissediyordum.

“Sanırım en iyisi, Rio-Sao Paulo yolunda kendimi bir arabanın altına atmam.”

Ve gözlerimden sel gibi yaş akmaya başladı.

“Saçma sapan şeyler söyleme Zeze. Seni çok seviyorum..... (Vasconcelos, 2006: 120)

“Herkes durmadan bu çocuğu dövüyor bugün dayaktan canı çıktı. Bir günde üç kez dayak da çok artık. ”

“Ama felaket bir çocuk. Ancak dayak yediğinde rahat duruyor. ”

“Ya sen, sanki onu hiç dövmediğini mi söyleyeceksin?”

“Aşağı yukarı hiç dövmüyorum. Çok çok kulaklarını çekiyorum. ”

Bir sessizlik oldu Gloria beni savunmayı sürdürdü:

“Bir düşünsenize daha altı yaşında bile değil. Belki çekilmez bir çocuk, ama daha çok küçük. ”

Bu konuşma beni mutlu etti. (Vasconcelos, 2006: 122 bk. Duyarlılık)

Kurtuluşumu, dayak yediğimi işiten Gloria'ya borçluyum. Yakınlarda bir yerdeydi herhalde. Bayan Rosena'yla gevezelik ediyordu belki. Çığlıkları işitince yetişti. Konuşarak daldı içeri. Gloria'nın şakası yoktu. Yüzümden akan kanı görünce, Totoca'yı yanına itti, ablası olup olmadığına aldırmadan bir tekmede uzaklaştırdı Jandira'yı. Gözlerini açmadan yatıyor ve güçlükle nefes alıyordum. Beni odama taşıdı. Ağlamıyordum. Ama, annemin odasına gizlenen Kral Luis dehşete düşmüştü, hırpalandığımı gördüğü için korkunç çığlıklar atıyordu. Gloria köpürmüştü:

“Bir gün bu çocuğu öldüreceksiniz! Olacak şey değil. Kalpsiz canavarlarsınız!”

Beni yatağıma yatırmıştı. Ve sık sık kullandığımız tuzlu su dolu leğeni getirmeye koşuyordu... . (Vasconcelos, 2006: 140 bk. Yardımseverlik, Duyarlılık)

Kemer korkunç bir sesle gövdemde şaklıyordu. Bedenimin her köşesine çarpan kanca uçlu bin tane parmağı vardı sanki. Tortop oldum ve odanın köşesine yuvarlandım. Beni öldüreceğinden emindim. Kurtarmak için içeri giren Gloria'nın sesini iştim. Gloria, benden başka tek sarışın. Kimsenin elini sürmediği Gloria. Babamın elini tuttu ve kemerin şaklamasına engel oldu.

“Baba! Baba! Tanrı aşkına beni döv, ama bu çocuğu dövme artık. ”
(Vasconcelos, 2006: 151 bk. Duyarlılık, Yardımseverlik)

“Bu değil, çocuğum. Sorun bu değil. Basit bir oyunla hayat değiştirilmez. Ama şimdi başka bir şey önereceğim sana. Seni ailenden ananla babandan büsbütün çekip almam. Bunu yapmayı çok istediğim halde hakkım yok çünkü. Ama şimdiye kadar seni bir oğul gibi seven ben, bundan böyle gerçekten oğlummuşsun gibi davranacağım sana. ”

Sevinçle yerimden doğruldum.

“Doğru mu Portuga?”

“Yemin edebilirim, senin her zaman dediğin gibi. ”

Pek seyrek ve yalnızca aile içindekilere yaptığım bir şey yapım; o iyilik dolu koca yüzünü öptüm... (Vasconcelos, 2006: 170)

En çok sevdiği iki dostu vardı. Ona her gün uğrar ve varlarını yoklarını onunla paylaşırdı. Biri yaşlı ,diğeri gençti. Momo hangisini daha çok sevdiğini bilemezdi. (Ende, 2004: 40)

Hora Usta onu sevgiyle seyrediyor ve konuşarak rahatsız etmekten kaçınıyordu, misafirini yılların birikimi olan açlığını doyurduğunu farkındaydı. Ve bekli de bu yüzden ona bakarken yavaş yavaş yeniden yaşlı bir adam haline dönüştü. Momo'nun bıçağı pek rahat tutamadığını gördüğündeyse dilimleri kendi sürüp onu tabağına bırakmaya başladı. (Ende, 2004: 166)

“Olsun varsın,” diyordu, “isterlerse Momo’yu demir parmaklıkları pencereleri olan bir yere koysunlar. Duman adamlara esir olmasından iyidir. Eğer yaşıyorsa tabii. Evvelce bir yuvadan kaçmış, gene kaçırılmazsa. Hem belki de ben onu yuvaya vermelerini önlerim ama önce onu bulmalı. ” (Ende, 2004: 199 bk. Duyarlılık, Yardımseverlik)

Sanki Momo aralarındaymış gibi değişik planlar bulup çeşit çeşit hikayeler anlatıyor ve böylece de onu gerçekten hep yanlarında hissediyorlardı. (Ende, 2004: 207)

“Sevgili Momo,

Ben taşınıyorum. Dönecek olursan, hemen beni ara, seni çok merak ediyorum. Çok üzülüyorum. Umarım başına bir şey gelmemiştir. aç kalırsan Nino'ya uğra. O hesabı bana yollar. Ben öderim. Canın ne kadar yemek isterse ye, anladın mı? ... (Ende, 2004: 213)

Çöpçü Beppo'nun bu konuştuklarını duyup da onunla alay eden ve anlattıklarına kahkalarla gülen çok fazla insan oluyordu. Oysa Momo onu seviyor,onun sözlerine değer veriyordu. (Ende, 2004: 44 bk. Hoşgörü)

Etrafım rengarenk çiçeklerle kaplı. Çayırüzelleri rüzgârın önünde saygıyla eğiliyorlar. Kelebekler gezmeye çıkmış, uçuyorlar. Hatta içlerinden biri, tavus benekli büyük bir kelebek beni ara sıra ziyarete bile geliyor. Ona Gottfried adını taktım, üstelik birbirimizden hoşlanıyoruz da. Bir gün bile geçmiyor ki, kanatlarını çırparak gelip de kâğıtlarımın üzerine konmasın. “Nasıl gidiyor, Gottfried?” diye soruyorum ona hemen. “Hayat hâlâ güzel mi?” Yanıt olarak kanatlarını yavaşça indirip kaldırıyor ve sonra da mutlu mesut kendi yoluna giderek uçmaya devam ediyor. (Kästner, 2006: 9)

“Ama çocuk ertesi gün yine kaçtı. geri döndüğünde onu, okul müdürünün yanına çıkardılar. Müdür de ona iki saatlik hapis cezası verdi. Ertesi gün müdür, çocuğu ziyaret edip dua etmeye götürmek için hademeye hapis odasının kapısını açtırdığında, odada bambaşka bir çocuğun oturduğunu gördü. Bu, kaçan öğrencinin arkadaşıydı ve çocuk annesini yine ziyaret edebilsin diye, kendini onun yerine hapsetmişti. ” (Kästner, 2006: 81)

“Ama ben,” diye düşündü Martin, “sapasağlamım! Bacağımı kırmadım, ama yine de yerimden kıpırdayamıyorum. Annemi ve babamı çok seviyorum, onlar da beni çok seviyorlar, yi de Noel akşamı birlikte olamıyoruz. Peki ama neden? Parasızlık yüzünden. Peki niye bizim paramız yok. (Kästner, 2006: 120)

Zug Dağı’nın eteklerinde kır çiçekleri mis gibi kokuyordu. Burası ise otomobil lastiği ve benzin kokuyor. Yine de: İster cam ağaçları olsun ister fabrika bacaları, gökdelenler ya da hiç erimeyen karıyla dağlar, buğday tarlaları ya da yer altı istasyonları, pastırma yazı ya da telefon telleri, tıklım tıklım dolu sinema salonları ya da yemyeşil dağ gölleri, kent ya da kır, her ikisini de seviyorum. Her ikisi de sevlmeyi hak ediyor. Biri olmadan öteki olabilir miydi zaten? (Kästner, 2006: 166-167)

“Bir gün bu çocuğun annesi çok hastalandı. Annesini evlerinin bulunduğu küçük kasabadan Kirshberg’deki hastaneye getirdiler, yoksa ölecekti. Nerede olduğunu bilirsiniz. Kentin öbür ucundaki hastane... Derken bir gün, annesi çok hasta olduğu için okuldan düpedüz kaçtı, kenti bir uçtan bir uca geçerek hastaneye

gitti, orada hasta annesinin başucunda oturup onun ateşler içinde yanan ellerini tuttu... (Kästner, 2006: 80)

Yabancı eserlerde sevgi değerinin, şu kişisel nitelikleri yansıttığı görülmüştür:

Hayvanları sevmek; insanları sevmek; çocukları (evlat) sevmek; insanın sevgi ile yaşama bağlandığını fark etme; Tanrı'yı sevmek; yaptığı işi sevmek; sevgiliye bağlı kalma; akrabayı sevmek; sevgiyi dünyayı döndüren bir kuvvet olarak kabul etme; sevmek ve sevilmeyi ihtiyaç olarak görmek; sevgiliyi belli etme; okulu sevmek; sevdiğine ölümüne bağlanma; kraliçeye karşı sevgi duyma; arkadaşlarını sevmek; dostlukta sevginin önemini bilme; babayı sevmek; aile bireylerini sevmek; sevdiği insanı tehlikelerden koruma; karşılıksız, sevgiyi paylaşma; özel günlerde sevdikleri ile bir arada olmaya önem verme; anneyi sevmek.

3. 3. 17. Sorumluluk Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Sorumluluk değeri ile ilgili, yabancı eserlerde incelenip elde edilen bulgu ve yorumlar şunlardır:

Oliver Twist, doktor Losberne ve Bay Brownlow'la konuşarak, annesine güzel bir mezar yaptırdı. Bu arada, yetimhaneye giderek, eski arkadaşlarını ziyaret etti. Ne yazık ki, Oliver'i büyük bir hayal kırıklığı bekliyordu. (Dickens, 2005: 111 bk. Saygı, Sevgi)

(...) *Biraz bekleyin de size giysiler hazırlayayım.*

Bacaksız:

- *Size bir de besili bir at gerek, dedi. Linby Lordunun karşısına çıktığınız zaman görkemli olmalısınız.*

Böylece Robin Hood'la neşeli yandaşları, şövalyeyi bir güzel donattılar. Sonra uğurlamak için onunla ormanın sınırına kadar gittiler.

Vedalaşırken şövalyel:

- Sizleri, sizlerden gördüğüm iyiliği hiçbir zaman unutmayacağım, dedi. Yeniden zengin olur olmaz da, gelip size olan borcumu ödeyeceğim.

Robin Hood:

- Paranız olduğu zaman siz de bizim gibi yapın: Parası olmayanlara yardım edin, dedi. Bu bize yeter. (Pyle, 2005: 52 bk. Yardımseverlik)

- Bugün okumayı öğrenirim. Yarın yazı yazmayı, ertesi gün de sayıları öğrendim mi tamam. Sonra çok para kazanıp babama güzel yiyecekler alırım. Altın ve gümüşten bir ceket yaptırırım, düğmeleri de elmastan olur. Beni okutabilmek için, üzerinde tek bir gömleği kalmıştı bu soğukta, diye söyleniyordu. (Collodi, 2005: 22)

Pinokyo, okula düzenli gideceğine, her zaman iyi davranacağına, söz dinleyeceğine dair yemin etti.

O yılın geri kalan kısmında verdiği sözü tuttu. Gerçekten yılın sonunda okulun en çalışkan öğrencisi olmuştu. Davranışları o kadar takdir topladı ki, Peri ona: (Collodi, 2005: 42)

Bütün bu düşüncelerimi bir kenara bıraktıracak bir olay oldu. O gece babam aniden öldü. Bizim üzüntümüz, komşularımızın ziyaretleri, cenaze hazırlıkları, hanın diğer işleri beni o kadar meşgul ediyordu ki, ne kaptanı düşünmeye, ne de ondan korkmaya vakit bulabildim. (Stevenson, 2005: 19)

Günler geçtikçe doktor ile Alf Amca arasında dostluk ilerledi. Çoğu zaman Heidi'yi konuşuyorlardı. Bu çocuk, yaşlı iki adam için de sevinç kaynağı idi. Doktor Heidi'nin geleceğini planlıyordu ve bunu büyükbabaya da söylüyordu. (Spyri, 2005: 120)

Simon'un karısı Matryona o gün her işini erkenden yapmış, bitirmişti. Odununu kesmiş, suyunu getirmiş, çocuklarının karnını doyurmuş, kendisi de yemeğini yemiş, oturmuş düşünüyordu. Kendi kendine: "Acaba ekmeği bugün mü

yapsam yarına mı bıraksam?” diyordu. Daha büyüyecek bir parça ekmek vardı. (Tolstoy, 2005: 12)

- Şimdi biraz da beni dinleyin kızım, dedi. Artık tanışma zamanı geldi. Kendimi sana tanıtayım. Ben Bayan Hunt’um ve sana bakmak için teyzene yardım etmeye geldim. Senden bir ricam var. Lütfen şu beyaz haplardan bir tane yutar mısın?

Pollyanna korku dolu gözlerle baktı:

- Peki, yutayım Bayan Hunt. Fakat yarın kesinlikle okula gitmem gerek, çünkü sınavlarım var. (Porter, 2005: 65)

Annem, diğerleri gibi okula gitmemin imkânsız olduğunu biliyordu ancak bana bu yolda nasıl en iyi şekilde yardımcı olabileceği konusunda endişeliydi. Çünkü akli durumumun normal olduğundan emin olmasına rağmen cahil olmaktan kaynaklanan zihinsel kayıpların fiziksel kayıplarına ekleneceğinden çok korkuyordu. Bu korku neredeyse devamlı içindeydi ve ona işkence ediyordu. Bunun sebebi sakat olduğu kadar cahil olan bu çocuğa sahip olmanın utancı değildi. O sadece yaşam ilerlediği zaman bu durumun getireceği dezavantajları düşünüyordu. Okula gidemememin neden olduğu eksiklikleri gidermek için elinden gelen her şeyi yaparak, beni her koşulda kardeşimle eşit hale getirmek istiyordu. Bunu her gün yapacak zamanı ya da şansı yoktu; işsizlik, hastalık ve başka bir çok sıkıntının içinde bizi taşımak için debelenirken, zaten işi başından aşkın oluyordu. (Brown, 2006: 21)

Şimdi de aklına bir fikir gelmişti aniden. Arka bahçe neden başka bir amaçla kullanılmasındı ki? Dr. Warnants ve benim, evdeki gürültüden ve rahatsızlıktan uzaklaşıp, kendimize ait bir odamız olursa çok güzel olacaktı. Böylece, arka taraftaki o alanda, her şeyden uzak olacağımız bir oda neden yapılmasın diye düşündü annem. Aaa, ama para? Her zaman para sorunumuz olmuştu! Ne kadara patlayacağını bilmiyordu; ama duvar ustaları ile dolu bir aile yaşadığı için, babama ve oğullarına amacını belli etmeden birkaç soru sorduktan sonra, inşaat malzemelerinin ne kadar tutacağını tahmin edebilmişti. Bu da temiz bir 50 pound ediyordu. (Brown, 2006: 93 bk. Sorumluluk)

Hayırlı eski dostum sol ayağıma ne olmuştu? Bana mükemmel bir şekilde yardımcı olan ve yıllar boyunca bütün umutsuzluklar ve boşa harcanan şeylere karşı tek silahım olan ayağım? Onu artık kullanmayacak mıyım?

Hayır! Bu imkânsızdı Bayan Collis'e verdiğim sözden cayamazdım. Böyle yaparsam kendimi bir vatan haini gibi hissedecektim. Bir çözüm yolu ürettim ve bu sözü tutmaya karar verdim. (Brown, 2006: 120)

“Evet. Seyislerin yanına dönüyorum. Bu yaşımda bile haranın sahibi olacak o adama gündeliğimi hâlâ hak ettiğimi göstermek zorundayım. Hele böyle bir günde. İşler kızışabilir bugün. ” (Guillot, 2006: 41)

Ertesi gün Folko, her sabah olduğu gibi, kalkar kalkmaz kahveyi ısıttı, sonra dedesini uyandırmadan kulübenin sertleşmiş toprak tabanını şöyle bir sildi süpürdü. (Guillot, 2006: 47)

Kino'nun güzel eşi, evin her zamanki işlerini sırayla yapmaya başladı. Sıra ocaktaki ateşin canlandırılmasına gelmişti. Çünkü sonra ekmek yapacaktı. Juana, ocağı eşeledi. Bir kor parçasını aldı. Yelpaze ile kor parçasını canlandırdı. Daha sonra kor üzerinde kırılmış tahta parçalarını koyarak ateşi yaktı. (Steinbeck, 2007: 8)

Annem odamı her zaman temiz ve düzenli tutmam gerektiğini söyledi. Ben de bu konuda elimden geleni yapıyorum. Bazen büyük temizlik yapıyorum. O zaman yerdeki kilimi bahçedeki demire astıyor, Agda'yla birlikte bir güzel dövüyoruz. Bu iş için özel bir sopam var. Ayrıca kapı tokmaklarını parlatıyor, her yerin tozunu alıyor, vazolardaki çiçekleri yeniliyor, oyuncak yatakların çarşaflarını düzeltiyorum. Bazen yerleri süpürmeyi unuttuğum oluyor. O zaman annem, bana:

“Tembel Lisa,” diyor. (Lindgren, 2006: 26 bk. Temizlik)

Tavuklarımızdan biri o kadar inatçıdır ki, kesseniz kümeste yumurtlamaz. Bütün yumurtalarını dışarıda bir yerlere bırakır. Lasse, Bosse ve ben, nereye bıraktığını bulmak için çok arayıp durmuştur. Ama o kadar kurnaz ve sinsiydi ki

nereye yumurtladığını gizlemeyi başarıyordu. Annem, bulacağımız her yumurta için beş lira ödeyeceğine söz vermişti. Ve işte şimdi ben tam elli beş liralık yumurta bulmuştum. Ama topu bulamadım.

“Top yerine yumurtlayanla oynayalım da bütün Şamatalı Köy yumurtaya bulansın, ne dersiniz?” dedi Lasse.

Ama ben, yumurtaları hemen önlüğümün cebine yerleştirdiğim gibi doğruca anneme koştum. Elli beş liramı aldım. Çocukların her birine beşer lira verdim. Artan paramı da küçük bir anahtarla kilitlediğim kumbaramın içine attım. Kumbaramın anahtarı giysi dolabının gizli bir yerinde asılıdır. (Lindgren, 2006: 31)

(...) Ancak işaretlerin arası uzun olduğundan, oğlanların, dağçileklerinin yerlerini bulmaları oldukça uzun sürdü. Bu arada, en iyi dağ çileği yerimizi de göstermedik. O, bizim sırrımız olarak kaldı. Onu asla, kimseye söylemeyeceğiz. (Lindgren, 2006: 61)

Sonunda öğretmenimiz kaygılandı:

“Şamatalı Köy’ün çocukları nasıl evlerine dönecekler, bilmiyorum,” dedi.

O geceyi onun yanında geçirmeyi isteyip istemediğimizi sordu. Elbette ki çok isterdik, ama eve dönmeyecek olursak Şamatalı Köy’dekiler bizi çok merak ederlerdi. Onun için kalamayacağımızı söyledik. (Lindgren, 2006: 94 bk. Duyarlılık)

- Tabii ki, diye cevap verdi. Bay Fog devam etti:

- Sizi ülkenizden alıp buraya getirmeye karar verdiğim zaman hayli zengindim. Ama şimdi hemen hemen hiç param kalmadı diyebilirim.

- Biliyorum Bay Fog. Sizin peşinize asıl ben takıldım. Bir bakıma şu anki durumunuzda benim de payım var. Bundan dolayı beni bağışlamanızı istiyorum.

- Hindistan’da kalamazdınız, diyerek Auda’nın gözlerine baktı Phileas Fog. Sizin için çok tehlikeli olurdu.

- Haklısınız. Beni kurtarmakla çok büyük iyilik ettiniz.

- Ama sizin geleceğinizi de güvence altına almak istiyorum. Bu nedenle, elimde kalan çok az parayı da size vermek istiyorum. (Verne, 2005: 107)

“Kusura bakma,” dedi. “Seni tamamen unutmuşum. Bir komutan bir baba gibidir, ama sorumlulukları bir babanın sorumluluklarından çok daha fazladır. ” (Dumas, 2005: 31)

Kraliçe’nin hizmetçisiyle kararlaştırdıkları yerde buluştular. Kutuyu ona verdi.

“Evet bayan,” dedi Dartanyan. “İşte sözümü tuttum. Kraliçe’nin verdiği görevi tamamladım. ” (Dumas, 2005: 91)

Derken, dilim tutuldu bir ara. Bu sözcüğü yinelemesini Edemunda dayımdan rica etmem gerekecekti. Akorbasi miydi, akrobasi mi, yoksa akrobasi mi? Üçünden biriydi. Küçük kardeşime sözcükleri yanlış öğretmemeliydi (Vasconcelos, 2006: 26 bk. Duyarlılık)

Orada öteki arkadaşlarıyla beraber,kendisine bir süpürge verilip temizleyeceği sokağın ismi söyleninceye kadar beklerdi. Beppo,kentin uykuda olduğu bu sabah saatlerini çok severdi. Görevini severek ve eksiksizce yerine getirirdi. Yaptığı işin çok önemli bir iş olduğunu bilirdi. (Ende, 2004: 41)

Son sınıf öğrencilerinden birkaçı, yatakhane sorumlusudur. Öbür öğrencilerin yataktan yıldırım hızıyla fırlayıp fırlamadıklarına birer av köpeği gibi dikkat kesilirler. Bazı çocuklar yataklarını doğru düzgün toplamayı öğrenemezler ve bu yüzden, öbür çocuklar cumartesi ve pazarları izinli çıkarken, onlar etiüt odasında cezaya kalırlar. (Kästner, 2006: 19)

“İşlenen her suçta, suç sadece o suçu işleyende değildir, suçun işlenmesini engellemeyen de suçludur. ” diye açıklama getirdi profesör. “Herkes bu cümleyi gelecek derse kadar beş kez yaacak. ” (Kästner, 2006: 101)

Yabancı eserlerde sorumluluk değerinin, şu kişisel nitelikleri yansıttığı görülmüştür:

Aile bireylerine karşı sorumluluğunu yerine getirme; parasız insanlara sahip çıkma; verdiği sözü yerine getirme; geleceğe yönelik planlar yapma; üzerine düşen görevi en iyi şekilde yerine getirme; sorumluluklarının bilincinde olma; çocuğun iyi yetişip eğitim almasını sağlama; sır saklamayı bilme; sorumluluk duygusunu hissetme; işinin sorumluluklarının farkında olma; sorumsuzluğun sonuçlarına katlanma.

3. 3. 18. Temizlik Değeri ile ilgili Bulgular ve Yorumlar

Temizlik değeri ile ilgili, yabancı eserlerde incelenip elde edilen bulgu ve yorumlar şunlardır:

- *Doğru! diye Gepetto onayladı ve ekledi, şunu aklından çıkarama, insanı efendi gösteren temiz elbisesidir.* (Collodi, 2005: 21)

Winnie çok düzenli bir evde büyümüştü. Temiz ve derli toplu evlere alıştı. Annesinin ve büyükannesinin acımasız çifte saldırısı altında evleri her zaman tertemiz yıkanmış, silinmiş ve süpürülmüş olurdu, öyle ki dikkatsiz bir kişinin kayıp düşmesi işten bile değildi. Asla özensiz iş yapılmaz, hiçbir şey sonraya bırakılmazdı. Foster kadınları evlerini bir temizlik tapınağına dönüştürmüşlerdi. Temizliğe ve düzene sonsuz bir inançları vardı, Winnie'yi de kendileri gibi yetiştiriyorlardı. (Babbitt , 2005: 51)

Annem odamı her zaman temiz ve düzenli tutmam gerektiğini söyledi. Ben de bu konuda elimden geleni yapıyorum. Bazen büyük temizlik yapıyorum. O zaman yerdeki kilimi bahçedeki demire asıyor, Agda'yla birlikte bir güzel dövüyoruz. Bu iş için özel bir sopam var. Ayrıca kapı tokmaklarını parlatıyor, her yerin tozunu alıyor, vazolardaki çiçekleri yeniliyor, oyuncak yatakların çarşaflarını düzeltiyorum. Bazen yerleri süpürmeyi unuttuğum oluyor. O zaman annem, bana:

“Tembel Lisa,” diyor. (Lindgren, 2006: 26 bk. Sorumluluk)

Yabancı eserlerde temizlik değerinin, şu kişisel nitelikleri yansıttığı görülmüştür:

Giysilerini temiz tutma; temizliğe ve düzene önem verme; yaşadığı çevreyi temiz tutma.

3. 3. 19. Vatanseverlik Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Yabancı eserlerde vatanseverlik değerine rastlanmamıştır. Vatanseverlik Türklerde toprağa bağlılık olarak algılanmaktadır oysa yabancı eserlerde toprağa bağlılıktan çok lidere bağımlılık olarak algılanmaktadır. Bu anlayış Türk milletinin vatanseverlik anlayışı ile örtüşmemektedir.

3. 3. 20. Yardımseverlik Değeri İle İlgili Bulgular Ve Yorumlar

Yardımseverlik değeri ile ilgili, yabancı eserlerde incelenip elde edilen bulgu ve yorumlar şunlardır:

“İsterseniz, bana faydalı olabilirsiniz. ”dedi horoz. “Gittiğim yolun doğruluğuna güvenemiyorum, otlar da öyle yüksek ki, yukarısını göremiyorum. ”

Delfin onu eliyle kaldırarak bütün olayı görebilsin diye omzunun üstüne koydu. Marinet içindeki kini hala atamamıştı. (Marchel, 2006: 33)

Tavandaki delikten birinin İngilizce olarak “Orada kim var?” dediğini duydum. “Büyük felaketler yaşanmış zavallı bir insan var. Allah aşkına beni buradan kurtarın” dedim. Aynı ses cevap verdi: “Hiç merak etmeyin, korkacak bir şey yok, odanızı gemimize bağladık, şimdi marangoz çıkmanız için bir delik açacak. ” (Swift, 2005: 78)

Winnie yorgunluktan ölmek üzereydi. Bazen Miles onu kucağına alıyordu. Yanakları güneşten yanmış, pespembe olmuştu; burnu da kızardıkça kızarmış komik bir kırmızıya dönüşmüştü. Sonunda Mae mavi hasır şapkasını başından çıkarıp Winnie'nin başına takarak onu daha fazla yanmaktan kurtardı. (Babbitt , 2005: 47)

(...) “Büyükanne, bana bir kap su verir misin? Dışarıda susuzluktan ölmek üzereymiş gibi görünen bir kurbağa var.

“Kurbağa mı?” dedi büyükannesi, tiksintiyle burun kıvrarak. “Kurbağalar çok iğrenç yaratıklardır. ”

“Bu değil,” dedi Winnie. “Hiçbir şey yapmadan öylece yolun üzerinde durur, hem ben onu sevimli buluyorum. Ona biraz içecek su verebilir miyim?” (Babbitt , 2005: 113 bk. Sevgi)

Winnie, avcuna sıkıştırılan küçük şişeyi aldı. “Dur bir dakika Jesse!” diye soluk soluğa fısıldadı, bir anda çözümü bulmuştu. “Size yardım edebilirim! Annen pencereden dışarı çıktığında yerine ben girerim ve onun yerini alırım. Battaniyeyi başımdan yukarı çekerim ve böylece şerif içeriye baktığı zaman onun yokluğunu fark etmez. Zaten karanlık olacaktır. Belimi yukarı kaldırırsam çok daha büyük görünürüm. Miles da pencereyi tekrar yerine koyar. Böylece kaçmak için zaman kazanmış olursunuz. En azından sabaha kadar kimse onun yokluğunu fark etmez!” (Babbitt , 2005: 115)

Ama Winnie uyumaya cesaret edememişti, çünkü uyurken battaniye üzerinden kayabilir ve kim olduğunu – aynı zamanda Tuckların kaçtığını- istemeden belli edebilirdi. Bu yüzden uzandığı yerde kalbi çarparak sabaha kadar gözüünü kırpmadan bekledi. (Babbitt , 2005: 129)

Angus da görmüştü kurbağayı. Atı durdurdu ve arabadan aşağı indi. Kurbağa hiçbir şeyi umursamadan yolun ortasında duruyordu. Yolun diğer tarafından bir kamyonet geçti, kamyonetin rüzgârıyla kurbağa gözlerini kapattı. Ama yine de hareket etmedi. Angus kamyonetin geçmesini bekledi, sonra kurbağayı alıp yolun kenarındaki otların arasına götürdü. (Babbitt , 2005: 139)

Simon yabancıya yaklaşp da yüzüne bakınca, oturduğu yerden kendisine bakamayacak kadar hâlsiz, sapasağlam, yarsız beresiz, fakat soğuktan ve korkudan hareketsiz duran bir genç adam gördü. Simon gencin yanına sokuldu; genç, ancak o zaman uyanır gibi bir hareket yaptı. O bir tek bakış,Simon'un ruhunda sıcak bir his uyandırmaya kâfi geldi. elindeki kunduraları yere attı, kuşağını çözüp kunduraların üstüne koydu ve arkasındaki kumaş hırkayı çıkardı.

“Lafın sırası değil; kalk çabuk şu paltoyu giy!” diyerek gencin iki dirseğinden yakaladı, onu ayağa kaldırdı; gencin temiz ve yakışıklı vücuduna, biçimli ellerine, ayaklarına baktı ve gencin yüzündeki şefkat ve iyilik ifadesine dikkat eti. Paltosunu hemen gencin omuzlarına attı. Paltoyu giymesine yardım etti; onu vücuduna sardı; üstünden de kuşağını bağladı.

Simon kendi başındaki yarı yırtık kasketi bile gencin başına koymak üzere çıkardı; fakat başının üşüdüğünü hissetti ve: “Benim başım çıplak, hâlbuki onun uzun kıvrıcık saçları var” diye düşünerek kasketi geri kendi başına geçirdi. Sonra “Ayağına giyecek bir şey vermek daha iyi” diye düşündü. Adamı oturttu, elindeki kunduraları ona giydirerek “Haydi bakalım dostum, şimdi şöyle hareket et de vücudun ınsın. Başka şeyleri konuşmak sonraya kalsın. Yürüyebiliyor musun?” (Tolstoy, 2005: 9)

“Bundan altı sene kadar evvel, bu çocukların anaları, babaları bir hafta içinde öldüler. Babalarını salı günü gömdüler, anneleri cuma günü öldü. Bu çocuklar, babaları öldükten üç gün sonra bir gün bile yaşamadı. O zamanlar kocamla ben köyde oturuyorduk. Bu çocukların evlerine komşuyduk. Babaları kendi hâlinde bir adamdı, ormanda odun keserdi. Bir gün ağaç keserken üstüne ağaç devrilmiş, vücudunu ezmiş, adamı bağırsakları dışarı fırlamış. Daha onu eve getirirlerken canı, Tanrı'na kavuştu. O hafta karısı ikiz doğurdu, işte şu iki kız. Kadın hem fukara idi hem yapayalnızdı; yanında kimsecikleri yoktu. Tek başına çocukları doğurdu, tek başına da öldü.

Ertesi sabah ben onu görmeye gittim. İçeri girdiğim zaman, zavallı kadının vücudu katılmış, oduna dönmüştü. Ölüirken şu çocuğun üstüne yuvarlanmış, bacağını

ezmiş. Köylüler kulübeye geldiler, ölüyü yıkadılar, dışarı çıkardılar. Tabutunu yaptılar ve gömdüler. İyi insanlardı. Çocuklar tek başlarına kaldılar. Hâlleri ne olacaktı? Orada bebeği olan bir tek ben vardım. İlk çocuğum o zaman sekiz haftalıktı. Bunun üzerine “Bir zaman ben onları yanıma alırım” dedim. Köylüler bir araya toplandılar ve bu çocukları ne yapalım diye düşündüler, taşındılar. Nihayet bana dediler ki: “Mari, şimdilik bu çocukları sen yanında alıkoy, sonra onları ne yapacağımızı düşünüyoruz.” Önce sağlam çocuğa memem verdim, bu sakata hiç meme vermedim di. Yaşayacağını zannetmiyordum da ondan. Sonra düşündüm ki, zavallı çocuğun ne kabahati var? Acıdım, ona da meme vermeye başladı. Böylece hem kendi oğluma hem de bu iki kıza bir arada süt emzirdim. Gençtim, kuvvetliydim, iyi yiyordum. Tanrı da bana o kadar bol süt verdi ki üç çocuğu emzirdikten sonra artar taşardı bile. Bazen ikisini birden emzirirdim, üçüncüsü beklerdi. Sonra da onu emzirirdim. Tanrı’nın izniyle bunlar büyüdüler, benim kendi çocuğum iki yaşını tamamlayamadan öldü. biz zenginleştik; fakat bir daha çocuğum olmadı. Şimdi kocam değirmende buğday tüccarı ile çalışıyor. İyi para kazanıyor ve hâlimiz çok iyi. Fakat benim kendi çocuğum yok, bunlar da olmasalar ne yapardım bilmem! Bunları sevmez de ne yapardım! Ömrümün saadeti şimdi işte bunlar!”

Bu sözlerle total kızı bağrına bastı, bir eliyle de kendi gözyaşlarını sildi.
(Tolstoy, 2005: 32-33 bk. Duyarlılık)

Kısa süre içerisinde Wendy, Peter’in giysisini önce ütiledi sonra da dikerek üstüne yapıştırdı. (Barrie, 2005: 12)

Adadaki sular gittikçe yükseliyordu. Derken denizin ortasında beyaz bir kâğıt göründü. Peter dikkatle bakınca bunun yuvasıyla birlikte denize düşen kuş olduğunu gördü. Peter’i kurtarmak için gelmişti. Yuvasının içinde yumurta olmasına rağmen bunu yapacaktı. (Barrie, 2005: 38)

(...) Tom da rahatlamış oldu.

Bu arada, Tom her gün, ya da iki günde bir fırsatını bulup küçük hapisane penceresine yaklaşıyor, eline geçen yiyecekleri, tatlıları, zavallı “katil” e yani Potter’a veriliyordu. (Twain, 2005: 43)

- Tamam! Babanın dediğini şimdi bırak! Bir bavulun var sanırım?...

- Evet, Polly teyze, Yardım Sevenler Derneği’ndeki hanımlar bana güzel bir bavul verdiler. İçinde fazla bir şey yok; yani bana ait fazla bir şey yok. Çünkü derneğe, son zamanlarda küçük kızlar için fazla elbise gelmedi. Fakat babamın bütün kitapları bavulda... Efendim White, bunları götürmemi söyledi. Biliyorsunuz Babam... (Porter, 2005: 15)

Bayan Polly, Bayan Snow’a mümkün olduğu kadar yardımcı olmak istiyordu. Bayan Snow fakirdi, hastaydı. Bayan Polly, zavallı kadının evine her perşembe, Nancy’yi göndermek suretiyle görevini yapmış oluyordu. Bugün bu görevi Pollyanna yapmak istemiş, Bayan Polly de razı olmuştu. (Porter, 2005: 36)

- Hem de çok iyi olur ama arkadaş olup konuşacak hiçbir çocuk yok. Fakat arkadaşım yok diye üzülüyorum. Çünkü büyük adamları, küçük çocuklar kadar seviyorum. Ben zaten hep yardım derneğindeki kadınlarla konuştum.

- Yardım derneğindeki kadınlar mı? Onun için mi benim peşimi bırakmıyorsun? Galiba beni onlarla karıştırdın! Adam gülmemek için kendini tuttu. Pollyanna ise tatlı tatlı güldü:

- Hayır beyefendi! dedi. Siz o kadınlara benzemiyorsunuz. Onlar kadar iyi insan değilsiniz, demek istemiyorum. Belki o kadınlardan daha iyisinizdir. (Porter, 2005: 42)

Gulf Stream’in orta yerinde, teknesinde yalnız başına balık tutan yaşlı bir adamdı. Seksen dört gündür bir tek balık tutamamıştı. İlk kırk gün ona bir oğlan çocuk yardım etti. Ne var ki bu sürenin sonunda oğlanın anne babası yaşlı adamın kesinlikle ve çaresiz bir biçimde salao olduğunu ileri sürdüler. Bu, talihsizin de

talihsize demekti. Böylece çocuk bir başka tekneye gönderildi. Bu tekne bir hafta içinde üç tane koca balık getirdi.

Çocuk, her akşam yaşlı adamın boş bir tekneyle döndüğünü görerek üzülüyordu. Yaşlı adamı karşılamaktan ve olta yumaklarını, sereni, kancayı ya da direğe sarılı yelkeni taşımakta ona yardım etmekten geri kalmıyordu. (Hemingway, 2005: 5)

Rüzgarın kulübeye boca ettiği uğultular arasından “Yardım edin!” diye bir imdat sesi duydular.

Avcı birden ayağa kalkarak:

- Akluma da gelmedi değil. Birinin yolunu kesmişler, diye haykırdı.

Artem, korku dolu gözlerle odanın bir köşesine sinmişti.

- Sevgili din kardeşim. Etraf tekin değil. Kapıyı sürgüleyip ışığı söndürsek hiç de fena olamayacak, diye inledi.

Avcı öfkелendi:

- Bizden yardım istiyorlar. Sen kapıyı sürgülemekten söz ediyorsun, diyerek çıktı. Avcı silahını kuşanıp köpeği Fliorka’yı çağırdı. (Çehov, 2004: 99-100)

(...) En büyüğümüz, Lily çemberin küçük annesi, esmer bukleleri ve parıldayan gözleriyle küçük ve sıska bir çocuktur. Bazen çok tatlı olabilirdi, küçük bir melekti. Ama kızdırıldığında hiç de melek gibi sayılmazdı. Annemin zor durumunu, herhangi bir yetişkin kadından daha çabuk anlamış ve yanıt vermişti. O, diğerlerine bakmakla meşgul oluyor; böylelikle annem bana daha fazla zaman ayırabiliyordu. (Brown, 2006: 19)

Dede, omzundaki tarlakuşuyla, masanın önüne oturmuştu. Elinde tüyleri kabarmış başka bir kuş vardı.

“Yaralı,” dedi dede. “Zavallı, yavru daha. Bak, yarası kanadında. Bu akşam tarla dönüşünde benimkiyle birlikte indiler havadan. Birbirlerine yukarıda rastlamış olacaklar. ‘Gel benimle,’ demiştir benim küçüğüm öbürüne, ‘aşağıda yaşlı bir adamcağız var, eli hafiftir, kuşların kanadını iyi eder. ‘ Merak ediyorum, bakalım öbürü gibi bu da bana bağlanacak mı? Yoksa kanadı iyileşir iyileşmez uçup gidecek mi? Neyse, sende ne var yok Antonyo?” (Guillot, 2006: 63 bk. Sevgi)

(...) Demek bunun için geri döndün? Hadi, gel bakalım. ”

Beyaz Yele, Folko’nun ardına düşüp kulübenin gerisindeki küçük avluya gitti. Bu kez Folko, çitin kapısını kapamak zahmetine bile katlanmadı.

Beyaz Yele, sevinçle kişnedi.

Folko, bir an önce yarayı sarmalıydı.

Koşup, dolu bir kova getirdi. Sonra da, yarayı sarmak için eski gömleğinden bir parça kopardı.

“Uzat bacağını. ”

Beyaz Yele, ses çıkarmıyor, söz dinliyordu. Dizini büktü. Folko atın ayağını iki eliyle tutmuştu.

“Oldu... Sok ayağını kovaya... Daha rahat edersin... Sakın kımıldama!” (Guillot, 2006: 71-72)

Anne Juana, bebeğini kolları arasına aldı. Akrep iğnesinin battığı yeri buldu. Dudaklarını yapıştırıp emmeye başladı. Emdiklerini tükürüp duruyordu. Anne emdikçe, Coyotito (Koyotito’nun) çılgılığı her yeri sarıyordu. Kino, donmuş gibi sessiz kalmıştı. Hiçbir şey yapamamanın ezikliğini yaşıyordu. (Steinbeck, 2007: 11 bk. Sevgi)

Denizle karşı karşıya olan tüm ahşap kulübelerdeki insanlar, kahvaltı yaparken bu olayın heyecanını yaşıyorlardı. Kendileri de böyle bir inci bulurlarsa ne

yapacaklarını birbirlerine ballandıra ballandıra anlatıyorlardı. Adamlardan biri, tüm parayı kiliseye bağışlamayı söylerken, bir diğeri kentin tüm yoksullarına parayı dağıtacağını dile getiriyordu. (Steinbeck, 2007: 37)

Gözleri o kadar bozuktur ki, hemen hiç görmez. Kitap, gazete okuyamaz. Ama zaten kitaplarda yazılı her şeyi bilir o. Bize eski zaman öyküleri ve çocukluk günlerini anlatır.

Britta, Anna ve ben, gazetelerden ona kimin öldüğünü, kimin elli yaşına bastığını, bütün kaza haberlerini ve ilanları okuruz. (Lindgren, 2006: 51)

Öğretmen,

“İçeri gelin!” dedi.

Biz de girdik. Yatağında yatıyordu. Çok hastaydı. Bir kadın gelip ona yardım edeceğine söz vermişti, ama gelmemişti. Ona yardım etmeyi ister miydik, diye sordu bize. Elbette isterdik. Oğlanlar hemen odun getirmeye gittiler. Britta ocağı tutuşturdu ve çay koydu. Ben yerleri süpürüp öğretmenin yastıklarını düzelttim. Anna da bir tepsi hazırlayıp, öğretmene çay ve sandviç getirdi. Öğretmenimizin canı bir et yemeği istiyordu. Evde et de vardı. Acaba anlatsa, pişirebilir miydik, diye sordu. Britta,

“Bir deneyelim! İstedığınız gibi olmazsa da belki bir şeye benzer,” dedi.

Güzel bir taskebabı pişirdik. Şimdi, taskebabı nasıl yapılır çok iyi biliyorum. Büyüyünce öğrenmem gerek kalmadı. Öğretmenimiz taskebabından bize de sundu. Çok da hoş olmuştu. Daha sonra Britta bulaşıkları yıkadı; Anna ile ben de kurulayıp kaldırdık. Biz bunlarla uğraşırken, oğlanlar kitaplığın yanına oturup kitapları karıştırdılar. Zaten oğlanlar hiçbir işe yaramazlar. (Lindgren, 2006: 85-86)

Ihlamur ağacına serçeler, bildircınlar ve daha bir sürü küçük kuşlar konmuştu. Çok da aç görünüyorlardı. Hazırlayıp kilerde sakladığımız yulaf demetlerini çıkarmak için babamdan izin aldık. Demetleri bahçemizdeki elma

ağacının üzerine astık. Çok geçmeden bütün kuşlar ağaca üşüştiler ve yemlenmeye başladılar. Kar, yulaf demetleri ve kuşlar... Her şey o kadar güzeldi ki! (Lindgren, 2006: 100 bk. Duyarlılık, Sevgi)

Fırtına boyunca Passepartout güvertede kaldı. Direkler tırmandı ve bir maymun çabukluğuyla ihtiyaç duyan herkese yardım elini uzattı. (Verne, 2005: 52)

Phileas Fog ve Fix, genç bayanı korumaya çalışırlarken, fena halde itilip kakılıyorlardı. Tam o sırada geniş omuzlu iri bir adam, yumruğunu Bay Fog’a doğru savurdu. Eğer Fix araya girmeseydi, Fog gerçekten de ağır bir darbe almış olacaktı. (Verne, 2005: 74)

“Sayın baylar,” dedi, “izin verirsiniz bir noktayı açıklığa kavuşturmak istiyorum. Az önce üç kişi olduğunuzu söylediniz. Bana kalırsa üç değil, dört kişiyiz.” “Sen bizden biri değilsin,” dedi Portos.

“Ama yürekten ben de silahşörüm,” dedi Dartanyan. “Üzerimde silahşör üniforması olanayabilir, ama ruhumda silahşörlük var. ” (Dumas, 2005: 47)

“Doğru söylüyorsunuz,” dedi ev sahibi. “Ben kılıç kullanamam. Ama siz bunu yapabilirsiniz. Eğer karımı bulmama yardımcı olursanız, sizden bir yıl süreyle kira almam. ”

Dartanyan bir kahkaha attı ve:

“Daha iyisi olamaz her halde,” dedi. “Şu andan itibaren karınızı bulmak için çalışmaya başlamış bulunuyorum. ”

Adam çıkıp gittikten sonra Dartanyan, hemen arkadaşlarını buldu ve onlara tüm olanları anlattı.

Dartanyan arkadaşlarına:

“Para hiç önemli değil. İşin içinde bir kadın var. Kaçırılan, tehdit edilen ve tüm bunlar kraliçeye bağlılığı yüzünden başına gelen bir kadın. ”

Arkadaşları da Dartanyan'ı destekler biçimde başlarını salladılar. O da konuşmasını tamamladı: (Dumas, 2005: 56 bk. Duyarlılık)

Kraliçe yattı yerden umutla doğruldu. Bu aynı zamanda Dartanyan'ın da ev sahibinin karısı olan hizmetçisiydi. İçeriye girmiş eşya yerleştiriyordu.

“Herkesin bana ihanet etmek için birbiriyle yarıştığı bu günlerde size nasıl güvenebilirim?” dedi Kraliçe.

Kadın, Kraliçe'nin önün diz çöktü ve:

“Ben uğrunuza ölmeye hazırım madam. Bana güvenmelisiniz. Bana dertlerinizi anlatın, birlikte bir çözüm bulmaya çalışalım. Haydi, lütfen bana anlatın.” (Dumas, 2005: 79 bk. Duyarlılık, Sevgi)

ASLAN İLE FARE

İnsanlar birbirine yardım etmeli,

Küçük büyüğe gerekli.

İki masal yazılmış

Bu gerçek üstüne.

Geniş bir konu

Ama örnekle dolu:

Bakmış ki bir gün aslan,

Bir fare çıkıyor yerden,

Pençeleri arasında.

Ormanlar Kralı bu durumda,

Bağışlamış hayatını ona.

Boşuna gitmemiş bu yaptığı.

Hiç akla gelir mi ki,

Farenin de aslanı kurtaracağı?

Bir gün aslan ormandan çıkıp yürümüş,

Yolda giderken, ağların içine düşmüş.

Ancak fare gelir bu işin hakkından.

*Koşmuş aslanın yanına ipi kemirmiş,
 Bir ilmik kopunca da, ağ delinmiş.
 Güçle öfkeden daha yaman
 Sabırla birlik olunca zaman. (Fontaine, 2005: 13)*

KURTLA LEYLEK

*Kurtlar oburca yerler,
 Kopartıp yutar, derler.
 Kurdun biri bol yemek bulmuş,
 Yiyip içip tıka basa doymuş.
 Ama üst üste tıktığından,
 Az kalsın ölüyormuş:
 Bir kemik saplanınca boğazına,
 Sesini bile çıkaramamış,
 Kimseyi yardıma çağıramamış.
 Tam o sırada,
 Bir leylek yetişmiş imdadına.
 Kurda doktorluk etmiş,
 Gagasıyla çekip çıkarmış kemiği,
 Sonra da ücretini istemiş.
 “Ücret mi?” demiş kurt, “Alay mı ediyorsun?
 Hayatını bağışladım, daha ne istiyorsun?
 Ağzımdan kurtardın ya kafanı,
 Almışsın sayılırsın karşılığını.
 Çekil git, iyilik bilmezlik etme,
 Bir daha düşme pençeme!” (Fontaine, 2005: 18-19)
 Dostunuz kalbinde arar sizi gerekli olanı
 Dileği çılatmak bile yeter,
 Dost, candan yardım eder. (Fontaine, 2005: 26)
 Yine de kediye dönmüş bizim kemirici,
 Tek tek açarak çözmüş düğümleri,
 Kurtarmış ikiyüzlü düşmanını.*

Tam o sırada adam gelmiş,

Bizim yeni dostlar da kaçmış gitmiş. (Fontaine, 2005: 50)

- *Sevgili kırlangıç, demiş Prens. Karşı kentte, bir evin çatı katındaki soğuk odada kalan, genç bir adam görüyorum. Kağıtlarla dolu bir masada çalışıyor, ama yazamayacak kadar üşümüş. Evinde ısınacak sobası olmadığı gibi karnı da çok aç.*

- *Seninle bir gece daha kalacağım, demiş kırlangıç. Ona da kırmızı yakutlardan birini götürüyüm mi?*

- *Kırmızı yakut kalmadı. Kalan yalnızca gözlerim. Onlar da zor bulunan yakutlardandır. Hindistan'dan yıllar önce getirilmişler. Gözlerimden birisini al ve götür. O, gözüümü satacak. Kendisine yiyecek ve yakacak alabilecek. Bu arada, kitabını da tamamlayabilecek. (Wilde, 2005: 11-12 bk. Duyarlılık)*

Bunu gören kırlangıç, Prens'in yanına dönmüş ve gördüklerini anlatmış.

- *Benim üzerim som altınla kaplı, demiş Prens. Üzerimdeki kaplamayı yaprak yaprak çıkar ve yoksullara dağıt. İnsanlar, altının mutluluk getirdiğine inanırlar. (Wilde, 2005: 16-17 bk. Sevgi)*

Oliver, cebindeki birkaç peniyi çoktan harcamış durumdaydı. Okuduğu tabelalar, kendisini korkuttuğu için de, hiç kimseden yardım istemeye cesaret edemiyordu. Neyse ki, bir çiftçi kadın, onun haline acıdı. Aynı yaşta olan oğlu, birkaç ay önce nehirde boğulmuştu. Oğlunu hatırlayan çiftçi kadın, Oliver'i evine aldı. Karnını doyurdu. Yatması için bir yatak gösterdi. (Dickens, 2005: 27-28 bk. Duyarlılık)

- *Hiç direnmedi, diye anlatmaya devam etti. Ölüm derecesinde yaralı durumda... Görmek istemez misiniz?*

- *Hayır, Giles!. . Çocuğu misafir odasına götürüp yatırın! Hırpalanmamasına dikkat edin! Brittles! Sen de, arabayı hemen hazırla!. . Doktoru çağır!. . (Dickens, 2005: 72 bk. Duyarlılık)*

- Benim senin gibi güçlü bir hayvana yardım edebileceğime inanmadın. Söylediklerimle alay ettin ve bana güldün. Koca bir aslan olabilirsin, ama benim yardımum olmasaydı o ağdan kurtulamazdın, demiş. (Ezop, 2005: 19)

Adamın biri bir gemiye binmiş. Yanına da bir maymun almış. Gemi Sunion Burnu açıklarına gelince büyük bir fırtına kopmuş. Dev dalgalar gemiyi devirmiş. Herkes can derdine düşmüş. Yüzerek karaya çıkmaya çabalamışlar. Bu arada maymun da çırpınıyor, canını kurtarmaya çabalıyormuş. Kazayı gören bir yunus balığı hızla gelmiş.

Çırpınan maymunu insan sanıp alttan girmiş, onu suyun yüzüne çıkarmış. Başlamış maymunu karaya doğru götürmeye. Bir aralık merak edip maymuna sormuş:

- Sen Atinalı mısın?

Maymun:

- Evet Atinalı'yım, diye karşılık vermiş.

- Öyleyse Pire'yi bilirsin, demiş.

- Çünkü o sırada Atina'nın Pire limanına doğru yüzmekteymişler. Akılsız maymun, Pire'nin bir insan olduğunu düşünerek;

- Bilmez olur muyum? demiş. Candan dostumdur. Kendisini pek severim.

Yalanlardan nefret eden yunus balığı çok kızmış. Hemen suya dalmış. Sırtındaki maymunu atmış denizin içine. Maymun, yalan söylemenin cezasını boğularak ödemiş. (Ezop, 2005: 57 bk. Dürüstlük)

“Her zaman yoksulların, ezilmişlerin yanında olacağım” dedi onlara. “Namuslu insanları, kimsesizleri, yoksulları ezerek; haksızlık, kötülük ederek kesesini şişirenlerden para alıp ezilmişlere, yoksullara yardım etmeye çalışacağız.” (Pyle, 2005: 8)

- Evet. Bana Tuck derler. Biz kendimizi Allah ve insan sevgisine adanmışızdır. Görevimiz Allah'ın buyruklarına uyup insanlara yardım etmektir. Sana bir yararım dokunabilir mi, dostum? (Pyle, 2005: 17)

- Bir şey değil, dedi. Dedim ya, insanlara yardım etmek bizim gibilerin kutsal görevidir. Sana yardımım dokunduysa, bunun kıvamcı yeter bana. (Pyle, 2005: 17)

- Bir an önce gidip onu kurtarmalıyız! Şatoyu ele geçirmeli, yakıp yıkmalıyız! (Pyle, 2005: 28)

(...) Bu yüzden eli kana boyandı. Alçak Lord'un istediği de buydu zaten. Oğlumun canını bağışlamak için beni borçlu çıkardı. Yarına kadar süre tanıdı bana. Yarın, 500 altın ödemezsem, şatom da içinde olmak üzere neyim var, neyim yoksa hepsine el koyacak.

Robin Hood:

- Sana yardım edebilecek kimsen yok mu? diye sordu.

Şövalye acı acı gülümsedi:

- Yoksulluğa düşmeden önce dostum çoktu, ama şimdi şu kara günümde hiçbiri de ortalıkta görünmüyor. Başvurabileceğim hiç kimse yok.

Robin Hood:

- Yanılıyorsunuz, biz size yardım ederiz, dedi. Küçük John, getir bakalım şu bizim para kesesini.

Küçük John koşup para kesesini getirdi. Robin Hood, keseden beş yüz tane çil altın çıkarıp talihsiz şövalyeye verdi:

- Biz bu paraları bir takıp yurttaşları dolandıran zorba kişilerden alıyoruz. Sonra da senin gibi hakkı yenmişlere, yoksullara veriyoruz. Git, bu parayı Linby Lord'u William olacak o alçağa ver de malını, mülkünü kurtar. (Pyle, 2005: 51)

(...) *Biraz bekleyin de size giysiler hazırlayayım.*

Bacaksız:

- *Size bir de besili bir at gerek, dedi. Linby Lordunun karşısına çıktığınız zaman görkemli olmalısınız.*

Böylece Robin Hood'la neşeli yandaşları, şövalyeyi bir güzel donattılar. Sonra uğurlamak için onunla ormanın sınırına kadar gittiler.

Vedalaşırken şövalyel:

- *Sizleri, sizlerden gördüğüm iyiliği hiçbir zaman unutmayacağım, dedi. Yeniden zengin olur olmaz da, gelip size olan borcumu ödeyeceğim.*

Robin Hood:

- *Paranız olduğu zaman siz de bizim gibi yapın: Parası olmayanlara yardım edin, dedi. Bu bize yeter. (Pyle, 2005: 52 bk. Sorumluluk)*

Çaresizlik içindeki Pinokyo, birkaç kez çırpındıktan sonra kendinden geçti...

Kısa bir süre sonra, ormanda yaşayan Mavi Peri, Pinokyo'nun yardımına gelerek onu kurtardı ve evine götürdü. (Collodi, 2005: 30)

- *Onu üç gün önce deniz kenarında gördüm. Kayıkla seni yeni dünyada arayacaktı.*

Pinokyo'ya acıyan güvercin, onu sırtına alıp deniz kıyısına götürdü. Oraya vardıklarında, kıyıda toplanan kalabalık birbirlerine deniz ortasındaki kayığı gösteriyordu. (Collodi, 2005: 33)

- *Kurtar beni Alidero. Bu adam beni tavada kızartacak!*

Pinokyo'nun sesini tanıyan köpek, balıkçının elindeki Pinokyo'yu kaptığı gibi mağaradan çıktı. Köye giden patikanın başında Pinokyo'yu yere bıraktı.

- Sana ne kadar teşekkür etsem azdır, dedi Pinokyo.

- Gereği yok, sen de beni kurtarmıştın. (Collodi, 2005: 39)

(...) Eğer kendisine yiyecek verir, yaralarını sararsam, bana yardım edeceğini söyledi. Dediklerini yaptım. Onun yardımıyla gemiyi Kuzey İnlet'e getirebildim. Yiyecek ve suyum boldu. (Stevenson, 2005: 77)

(...) Büyükbaba da onarım işine başladı. Damdaki gürültüyü duyup ürken büyükanne titreyen bir sesle:

- Aman Tanrım! Kulübe yıkılıyor galiba! Diye haykırdı.

Heidi neşeli bir sesle:

- Korkma büyükanneciğim! dedi. Büyükbabam çatıya çıktı, evi onaracak... (Spyri, 2005: 40)

“Ama bu durumda yürüyemezsin. ”

Doğru söylediğini kabul ederek ve gururumun tel tel dağıldığını hissederek başımı eğdim. Çenemi tuttu, başımı kaldırdı.

“Bu olayı unutam. Hiç otomobile bindin mi?”

“Hayır efendim, hiç binmedim. ”

“Öyleyse yürü!”

“Gelemem biz düşmanız. ”

Önemi yok. Ben unuttum bile. Utanıyorsan, okula varmadan biraz önce indiririm seni. Tamam mı?” (Vasconcelos, 2006: 124)

Kurtuluşumu, dayak yediğimi işiten Gloria'ya borçluyum. Yakınlarda bir yerdeydi herhalde. Bayan Rosena'yla gevezelik ediyordu belki. Çıglıkları işitince

yetişti. Konuşarak daldı içeri. Gloria'nın şakası yoktu. Yüzümden akan kanı görünce, Totoca'yı yanına itti, ablası olup olmadığına aldırmadan bir tekmede uzaklaştırdı Jandira'yı. Gözlerini açmadan yatıyor ve güçlükle nefes alıyordum. Beni odama taşıdı. Ağlamıyordum. Ama, annemin odasına gizlenen Kral Luis dehşete düşmüştü, hırpalandığını gördüğü için korkunç çığlıklar atıyordu. Gloria köpürmüştü:

“Bir gün bu çocuğu öldüreceksiniz! Olacak şey değil. Kalpsiz canavarlarsınız!”

Beni yatağıma yatırmıştı. Ve sık sık kullandığımız tuzlu su dolu leğeni getirmeye koşuyordu... . (Vasconcelos, 2006: 140 bk. Sevgi, Duyarlılık)

Kemer korkunç bir sesle gövdemde şaklıyordu. Bedenimin her köşesine çarpan kanca uçlu bin tane parmağı vardı sanki. Tortop oldum ve odanın köşesine yuvarlandım. Beni öldüreceğinden emindim. Kurtarmak için içeri giren Gloria'nın sesini iştim. Gloria, benden başka tek sarışın. Kimsenin elini sürmediği Gloria. Babamın elini tuttu ve kemerin şaklamasına engel oldu.

“Baba! Baba! Tanrı aşkına beni döv, ama bu çocuğu dövme artık. ”
(Vasconcelos, 2006: 151 bk. Sevgi, Duyarlılık)

Hemen işe başladılar, önce Momo'nun oturduğu yarısı yıkık taş odacığı ellerinden geldiğı kadar düzeltip onardılar. İçlerinden duvarcı olan birisi odanın içine küçük bir taş ocak yaptı. Paslı bir soba borusu da bulunca ocak tamamlanmıştı. Yaşlı bir marangoz birkaç eski sandık parçasından bir masayla iki sandalye yapı verdi. Ve sonu nda kadınlar da bir demir karyolayla az yıpranmış bir yatak ve iki yorgan getirdiler. Böylece eski yıkıntının sahne altına rastlayan bu küçük taş kovuk,artık rahat bir odacığa dönüşmüştü. Sanatçı bir ruha sahip olan duvarcı ustası en son duvarlardan birini güzel bir çiçek resmiyle süsledi. Hatta resmin çerçevesini ve asılı olduğu çiviye bile boyamıştı. Bir süre sonra bu insanların çocukları da geldiler. Hepsi kendi yiyeceğinden arttırabildiğı ne varsa;biri bir parça peynir,öteki bir parça ekmek,diğeri biraz meyve ve öbürleri de başka şeyler getirmişlerdi. Çocukların sayısı çok fazla olduğu için o akşam ortada öyle çok şey biriktiki

Momo'nun amfiteyatroya yerleşmesi şerefine adeta küçük bir şölen verildi. Bu yalnızca yoksul insanlara has candan ve samimi bir şölen oldu. İşte küçük Momo ve çevre halkı arasındaki dostluk böyle başladı. (Ende, 2004: 18 bk. Duyarlılık)

“Olsun varsın,” diyordu, “isterlerse Momo’yu demir parmaklıklı pencereleri olan bir yere koysunlar. Duman adamlara esir olmasından iyidir. Eğer yaşıyorsa tabii. Evvelce bir yuvadan kaçmış, gene kaçırılmazsa. Hem belki de ben onu yuvaya vermelerini önlerim ama önce onu bulmalı. ” (Ende, 2004: 199 bk. Sevgi, Duyarlılık)

Ardından Johnny, yatılı okulun hemşiresini getirmek için okula koştu. Martin de çitlere koşmuş, öbür tarafta atlayıp Sigara İçmez’i alarma geçirmişti. Ne de olsa Sigara İçmez doktordu. Yardım etmek zorundaydı. Kaldı ki Justus’ta hâlâ onun yanındaydı. (Kästner, 2006: 112)

Justus donakalmıştı. Bir süre bekledi. İnsanları hemen avutmaya çalışmanın yersiz olduğunu biliyordu. Sonra mendilini çıkardı ve çocuğu kendine çekerek yüzünü sildi. “ Hadi, hadi,” dedi. “Hadi, hadi” o da duygulanmıştı. Sesinin titremesini engellemek için birkaç kez öksürdü. Ardından “Tren bileti ne kadar tutuyor?” diye sordu.

“Sekiz lira. ”

Justus cüzdanından para çıkararak çocuğa uzattı, “İşte sana yirmi lira,” dedi. “Bu para gidişe de yeter dönüş de. ” (Kästner, 2006: 150 bk. Duyarlılık)

*Eşek, eşekçi ve sünger,
Dolu dolu su içmişler.
Sünger ıslandıkça ıslanmış,
Çok fazla ağırlaşmış.
Bu yükle, zavallı eşek,
Kıyıya nasıl erişecek?
Eşekçi de sarılmış boynuna
“Sonumuz geldi artık!” demiş ona.*

*Hemen yardıma koşmuş bir kişi,
Kurtarmış sonunda bizimkileri. (Fontaine, 2005: 12)*

Yabancı eserlerde yardımseverlik değerinin, şu kişisel nitelikleri yansıttığı görülmüştür:

Zor durumda olanlara yardım etme; yardıma muhtaç hayvanlara yardım etme; başkalarına yardım etmekten kendini tehlikeye atmaktan çekinmeme; yardımı karşılık beklemeden yapma; dernekler vasıtasıyla yardımda bulunma; yaşlılara yardım etme; insanların biribirne yardımda bulunmasını teşvik etme; yardımın büyüğü küçüğü olmadığını kavrama; yapılan yardımları unutmama; dostun candan yardım etmesi; kimsesizlere yardım etme; yoksullara yardım etme.

Tablo 3.1’de görüldüğü gibi; incelen 29 yerli eserde geçen değerlerin kullanım sıklığına bakıldığında, en çok “sevgi” değerinin (%23.1) işlendiği görülmektedir. Sevgi değerini %15,7 kullanım sıklığı ile duyarlılık değeri takip etmektedir. Eserlerde geçen diğer değerler, kullanım sıklıklarına göre şu şekilde sıralanmaktadır: Saygı (%13.5), yardımseverlik (%10.1), çalışkanlık (%5.6), sorumluluk (%4.8), dürüstlük (%4.6), aile birliğine önem verme (%3.9), misafirperverlik – vatanseverlik (%3.6), hoşgörü (%2,4), dayanışma (%2,3), estetik-temizlik (%1,7), adil olma (%1,1), bilimsellik (%0,7), özgürlük-barış (%0,4).

Bağımsızlık değeri, yerli yazarlı eserlerde işlenmemiştir.

İncelenen 29 yabancı yazarlı eserde geçen değerlerin kullanım sıklığına bakıldığında, en çok sevgi değerinin (%25,5) işlendiği görülmektedir. Sevgi değerini %18, 2 kullanım sıklığı ile yardımseverlik değeri takip etmiştir. Yabancı yazarlı eserlerde geçen diğer değerler, kullanım sıklıklarına göre şu şekilde sıralanmaktadır: Duyarlılık (%15,7), sorumluluk (%7,7), dürüstlük (%6,8), hoşgörü (% 4,6), adil olma (% 4,0), çalışkanlık- özgürlük-saygı (%3,4), dayanışma (%2,2), bilimsellik (%1,5), barış (%1,2), aile birliğine önem verme-temizlik (% 0,9), estetik (% 0,6).

Bağımsızlık, vatanseverlik, sağlıklı olmaya önem verme değerleri yabancı yazarlı eserlerde işlenmemiştir.

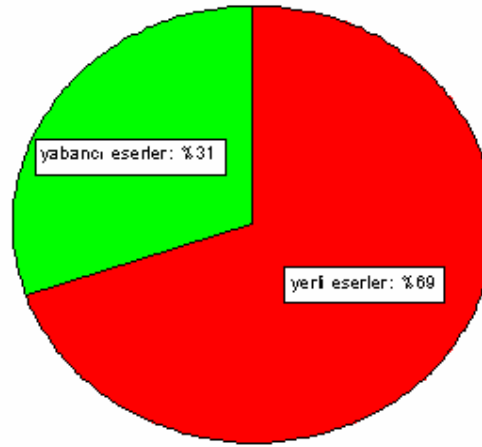
Kitaplarda değerlerin genel oranı şu şekildedir: Adil olma %2,00; aile birliğine önem verme %3,00; bağımsızlık %0; barış %0,7; bilimsellik %0,9; çalışkanlık %4,9; duyarlılık %15,7; dayanışma %2,2; dürüstlük %5,2; estetik %1,4; hoşgörü %3,1; özgürlük %1,3; sevgi %23,8; saygı %10,5; sorumluluk %5,7; yardımseverlik %12,5; vatanseverlik 2,5; temizlik %1,5; sağlıklı olmaya önem verme %0,6.

Kitaplarda en çok rastlanan değer, %23,8 oranı ile sevgi değeridir. Sevgi değerini %15,7 oranı ile duyarlılık; %12,5 oranı ile yardımseverlik; %10,5 oranı ile saygı değeri; %5,7 oranı ile sorumluluk değeri takip etmiştir.

Kitaplarda en az rastlanan değerler ise şunlardır: Bağımsızlık %0; sağlıklı olmaya önem verme %0,6; barış %0,7; bilimsellik %0,9; özgürlük %1,3.

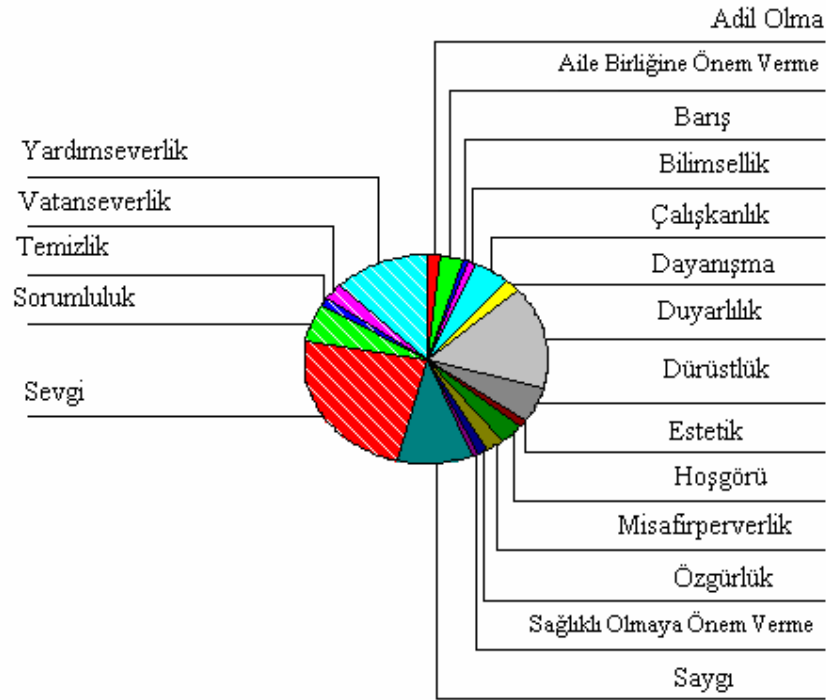
Bağımsızlık değerine kitaplarda rastlanmamıştır.

Grafik 3. 1. Yerli ve Yabancı Eserlerde Değerlerin Toplam Dağılımı

Grafik 3. 1.'de görüldüğü gibi, 100 Temel Eser serisi içinde incelen 58 yerli ve yabancı eserde geçen değerlerin genel dağılımında; %69 oranında yerli eserlerin değerleri daha çok işlediği görülmüştür. Yabancı eserlerin değerleri işleme oranı, %31 olarak tespit edilmiştir.

Grafik 3. 2. Yerli ve Yabancı Eserlerde Değerlerin Ayrıntılı Dağılımı

Grafik 3. 2.'de, yerli ve yabancı kitaplardaki değerlerin genel dağılım oranlarını verilmiştir. Değerlerin genel oranı şu şekildedir: Adil olma %2,00; aile birliğine önem verme %3,00; bağımsızlık %0; barış %0,7; bilimsellik %0,9; çalışkanlık %4,9; duyarlılık %15,7; dayanışma %2,2; dürüstlük %5,2; estetik %1,4; hoşgörü %3,1; özgürlük %1,3; sevgi %23,8; saygı %10,5; sorumluluk %5,7; yardımseverlik %12,5; vatanseverlik 2,5; temizlik %1,5; sağlıklı olmaya önem verme %0,6.

Görüldüğü gibi, 100 Temel Eser kitaplarında sevgi değeri en çok işlenen değerdir. Duyarlılık ikinci sırada, yardımseverlik ise üçüncü sırada yer almaktadır. Bağımsızlık değeri, eserlerde işlenmediği için grafikte yer almamıştır. Sağlıklı olmaya önem verme, barış ve bilimsellik kitaplarda en az işlenen değerlerdir.

IV. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmada elde edilen bulgulardan yola çıkarak ulaşılan sonuçlar ve bunlara yönelik öneriler dile getirilmiştir.

4. 1. Sonuç

MEB'in 2005 yılında ilköğretim için tavsiye ettiği 100 Temel Eserden seçilen 29 yerli, 29 yabancı yazarlı kitap incelenmiştir.

İncelemenin sonucunda; Millî Eğitim Bakanlığının ilköğretim okulları için hazırladığı 100 Temel Eser serisinde yer alan kitaplarda adil olma, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, duyarlılık, dayanışma, dürüstlük, estetik, hoşgörü, özgürlük, sevgi, saygı, sorumluluk, yardımseverlik, vatanseverlik, temizlik, sağlıklı olmaya önem verme değerleri tespit edilmiş, Türkçe eğitiminde, değerler öğretiminin nasıl olması gerektiği ortaya konulmuştur.

Kitaplarda değerlerin oranı şu şekildedir: Adil olma %2,00; aile birliğine önem verme %3,00; bağımsızlık %0; barış %0,7; bilimsellik %0,9; çalışkanlık %4,9; duyarlılık %15,7; dayanışma %2,2; dürüstlük %5,2; estetik %1,4; hoşgörü %3,1; özgürlük %1,3; sevgi %23,8; saygı %10,5; sorumluluk %5,7; yardımseverlik %12,5; vatanseverlik 2,5; temizlik %1,5; sağlıklı olmaya önem verme %0,6.

Kitaplarda en çok rastlanan değer, %23,8 oranı ile sevgi değeridir. Sevgi değerini %15,7 oranı ile duyarlılık; %12,5 oranı ile yardımseverlik; %10,5 oranı ile saygı değeri; %5,7 oranı ile sorumluluk değeri takip etmiştir.

Kitaplarda en az rastlanan değerler ise şunlardır: Bağımsızlık %0; sağlıklı olmaya önem verme %0,6; barış %0,7; bilimsellik %0,9; özgürlük %1,3.

Bağımsızlık değerine, kitaplarda rastlanmamıştır.

İncelenen yerli ve yabancı eserler arasında, değerlerin yer alışı farklılıklar göstermektedir.

Misafirperverlik, yerli eserlerde %3,6 oranında yer alırken yabancı eserlerde misafirperverlik değerine rastlanmamıştır; sağlıklı olmaya önem verme, yerli eserlerde %0,8 oranında yer alırken yabancı eserlerde bu değer işlenmediği görülmüştür; vatanseverlik değeri, %3,6 oranı ile yer alırken yabancı eserlerde bu değer işlenmediği görülmüştür.

Yerli eserler içinde, İslam dinine ait değerlerin yoğun olarak işlendiği görülmüştür. Dini değerler de çocuğa edebî eserler yolu ile aktarılabilir; fakat bu değerlerin metin içinde yoğun bir şekilde işlenmesi uygun değildir.

Bazı yabancı eserlerin, Türk çocuğunun değerlerine ve yaşantısına uygun olmayan öğeler içerdiği görülmüştür. Türk milleti özgürlüğüne düşkündür. Oysa yabancı eserlerde, uşak-efendi ilişkisi ön plana çıkmaktadır (Üç Silahşorlar, 80 Günde Dünya Turu).

Türk toplumunda büyüklere abla, dayı, teyze, amca, yenge, dede, vs. yakınlık ve akrabalık bildiren kelimelerle hitap edilmektedir. Bu büyüklere saygının bir gereğidir. Oysa diğer yabancı toplumlarda, bu tür hitaplara önem verilmemektedir. Dolayısıyla yabancı toplumların edebî eserlerine de bu durum yansıtılmıştır (Yaşlı Adam ve Deniz, Momo, Şeker Portakalı).

Yabancı eserlerde dikkati çeken diğer bir konu da dini inançlarla ilgilidir. Yabancı eserler, Hristiyanlık dininin değerlerine ve inançlarına ait izler taşımaktadır. İlköğretim dönemi çocuklarının bilişsel, duyuşsal gelişimleri dikkate alındığında bu durum çocuklara uygun değildir.

Millî Eğitim Bakanlığının, ilköğretim okulları için hazırladığı 100 Temel Eser serisinde yer alan değerlerin, Türkçe eğitiminde değerler öğretimi için kullanılabilir olup olmadığına bakıldığında, bütün değerler için geçerli olmamakla birlikte kullanılabilir olduğu görülmüştür.

Türkçe öğretiminde, edebî eserler yoluyla değerlerin öğretiminin yapılabileceği; ancak öğretmenin iyi bir yol gösterici olması gerektiği görülmüştür.

Araştırmanın sonuçlarına bakıldığında Millî Eğitim Bakanlığının 2005 yılında tavsiye ettiği 100 Temel Eser serisinde yer alan kitapların, değer aktarımı için yeterli olmadığı tespit edilmiştir.

4. 2. Öneriler

1. Türkçe öğretim programında; öğrencilere aktarılacak değerlerin neler olacağı, değerlerin nasıl öğretileceği, hangi yöntemlerin kullanılması gerektiği yer almalıdır.

2. Programda yer alacak değerler, uzmanlarca seviyelere göre tespit edilmeli ve bu değerlerin kişisel nitelikleri, kazanımları ortaya konulmalıdır.

3. Türkçe öğretim programında, değerlerin öğretime yönelik etkinliklere yer verilmelidir.

4. Öğretmenler, özellikle Türkçe öğretmenleri, değerlerin aktarımı için istekli ve titiz olmalıdır. Okul içinde ve dışında, öğrenciye örnek davranışlar sergilemelidir.

5. Öğretmen adayları lisans döneminde değer öğretimi konusunda bilgilendirilmeli, bu konuda uygulamalı çalışmalar yaptırılmalıdır. Mezun olup ataması yapılan öğretmenlerin, değerler öğretimi konusunda bilgilendirilmesine hizmet içi eğitim kursları ile devam edilmelidir.

6. Değerlerin çocuklara öğretiminde okul ve aile, iş birliği içinde olmalıdır. Veli ve öğretmen koordineli çalışmalar yapılmalıdır. Önerilecek kitapları, öğrencinin okuması sağlanmalı, kitapla ilgili dönütler alınmalıdır.

7. Millî Eğitim Bakanlığı, ilköğretim için tavsiye ettiği 100 Temel Eser serisinde seviyelendirmede bulunmamıştır. Uzmanlarca, bu kitaplar yaş seviyelerine göre gruplandırılmalıdır.

8. Yayınevlerince basılan “100 Temel Eser” kitapları, Talim Terbiye Kurulu tarafından denetimden geçirilmelidir.

9. Tavsiye edilen 100 eserin tamamına veliler, öğretmenler ve öğrenciler kolaylıkla ulaşabilmeli, bu kitapları kolaylıkla temin edebilmelidir. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınlar Dairesi, piyasada bulunmayan 100 Temel Eser serisinin kitaplarını bir an önce baskıya vermelidir.

10. 100 Temel Eser serisinin kitapları kütüphanelerde bulundurulmalı; Millî Eğitim Bakanlığı, ihtiyaç duyan okullara bu kitapları ücretsiz temin etmelidir.

11. Ders kitabı hazırlayacak olan yazarlar, ders kitabında yer alacak metinleri seçerken 100 Temel Eser serisindeki kitaplara öncelik vermelidir. Metinler seçilirken Türk milletinin değerlerine ters düşen ya da çelişen metinlerin alınmamasına özen gösterilmelidir. Bu bağlamda yabancı yazarlı eserlerden alınacak metinlerde, bir kat daha fazla titizlik gösterilmelidir.

12. Türk’ün millî, manevi, kültürel, sosyal, dini değerler dünyasını yansıtan ikinci bir seri yayınlanmalıdır. Bu seri; 1. Türk Destanları, 2. Türk Masalları, 3. Türk Ninnileri, 4. Türk Çocuk Oyunları, 5. Türk Halk Hikâyeleri, 6. Türk Efsaneleri, 7. Türk Bilmeceleeri, Tekerlemeleri 8. Türk Atasözü ve Deyimleri, 9. Türk Türküleri, 10. Türk Mânileri, başlıkları altında toplanmalıdır.

13. Bu seri, Türk Kültür Değerleri Serisi adı ile yayınlanmalı ve bu eserlerin denetimi Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- AHMET RASİM. (2005). **Falaka**. İstanbul: Timaş Yayınları.
- AKARSU, B. (1984). **Felsefe Terimleri Sözlüğü**. Ankara: Savaş Yayınları.
- . (2006). **Değişen Dünya Değişen Değerler**. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- AKBAŞ, O. (2004). Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının II. Kademede Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- . (2006). “*Yeni İlköğretim Programlarında Değer Öğretimi*”, **Ulusal Sınıf Öğretmenliği Kongresi, Bildiri Kitabı**. Ankara: Kök Yay.
- ALANGU, T. (2006). **Keloğlan Masalları**. İstanbul: Akvaryum Yayınevi.
- ANDERSEN, H. C. (2005). **Andersen Masalları**. (Hazırlayan Zeki Kuş) İstanbul: Erdem Yayınları.
- Atatürkçülük-1, Atatürk’ün Görüş ve Direktifleri**. MEB Yay., İstanbul, 2001.
- AYDIN, A. (2000). **Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi**. İstanbul: Alfa Yayınları.
- AYDIN, M. (2003). “*Gençliğin Değer Algısı: Konya Örneği*”. **Değerler Eğitimi Dergisi**. Cilt I, Sayı 3.
- AYME, M. (2006). **Yağmur Yağdıran Kedi**. (Çev. Zeynep Güleç). İstanbul. Akvaryum Yayınları.

AYTAŞ, G. (2001) “*Türkçe Ders Kitaplarının Yazımında Metin Seçimi Ve Metin Altı Sorularının Hazırlanmasında Dikkat Edilmesi Gereken Bazı Hususlar*”. **Türk Yurdu (Türkçeye Saygı Özel Sayısı)**, C. 21, S. 162-163, Şubat-Mart.

BABBİTT, N. (2005). **Ölümsüz Aile**. (Çev. Bülent O. Doğan) İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

BACANLI, H. (1999). **Duyuşsal Davranış Eğitimi**. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

----- . (2004). **Gelişim ve Öğrenme**. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

BARRIE, J. M. (2005). **Peter Pan**. (Haz. Necati Kaplan). İstanbul: Timaş Yayınları.

BİLBAŞAR, K. (2006). **Yonca Kız**. İstanbul: Can Sanat Yayınları.

BİLGİN, N. (1995). **Sosyal Psikolojide Yöntem Ve Pratik Çalışmalar**. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

BOYUNAĞA, A.Y. (2005). **Yankılı Kayalar**. İstanbul: Timaş Yayınları.

BROWN, C. (2006). **Sol Ayağım**. (Çev. Kaan Mutlu) İstanbul: Nokta Kitap.

CANAT, H. N. (2006). **Bir Küçük Osmancık Vardı**. İstanbul: Timaş Yayınları.

CARROL, L. (2005). **Alice Harikalar Diyarında**. (Çev. Azize Bergin) Ankara: Elips Kitap.

COLLODİ, C. (2005). **Pinokyo**. (Haz. Yasemin Akbaş) İstanbul: Akvaryum Yayınevi.

CUMALI, N. (2006). **Üç Minik Serçem**. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.

ÇALAPALA, R., ÇALAPALA, N. (2006). **87 Oğuz**. İstanbul: Bilge Yayıncılık.

ÇEHOV, A. (2004). **Seçme Öyküler**. (Haz. Murat Aydoğdu) İstanbul: Zambak Yayınları.

DAUDET, A. (2005). **Değirmenimden Mektuplar**. (Haz. Zümra Küçük) İstanbul: Erdem Yayınları.

DE VASCONCELOS, J. M. (2006). **Şeker Portakalı**. (Çev. Aydın Emeç), İstanbul: Can Yayınları.

DEMİR, Ö., ACAR, M. (1997). **Sosyal Bilimler Sözlüğü**. Ankara: Vadi Yayınları.

DİCKENS, C. (2005). **Oliver Twist**. (Haz. Ender Köse) İstanbul: Karanfil Yayınları.

DİLMAÇ, B. (2002). **İnsanca Değerler Eğitimi**. Ankara: Nobel Yayınları.

DUMAN, A. (2002). “*MEB İlköğretim 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Üzerine Bir Değerlendirme*”. **Millî Folklor**. Cilt 7, Yıl 14, Sayı 56.

DUMAS, A. (2005). **Üç Silahşörler**. (Haz. Yasemin Akbaş) İstanbul: Akvaryum Yayınevi.

ENDE, M. (2004). **Momo**. (Çev. Leman Çalışkan) İstanbul: Kabalıcı Yayınları.

ERDEM, A.Rıza. (2003). “*Üniversite Kültüründe Önemli Bir Unsur: Değerler*”. **Değerler Eğitimi Dergisi**. Cilt I Sayı 4.

ERGİN, M. (2000). **Türk Dil Bilgisi**. İstanbul: Bayrak Basım/Yayım/Tanıtım.

EZOP, (2005). **Ezop Masalları**. (Haz. Sara Gürbüz Özeren) İstanbul: Damla Yayınevi.

GÖVSA, İ. A. (2005). **Çocuk Şiirleri**. İstanbul: Kardelen Yayınları.

GUİLLOT, R. (2006). **Beyaz Yele**. (Çev. Ela Güntekin) İstanbul: Can Yayınlar.

GÜNAY, D. (2001). **Metin Bilgisi**. İstanbul: Multilingual.

GÜNAYDIN, G. (2005).Doğan Kardeş Dergisinde Çocuğa Kazandırılması Hedeflenen Değerler ve Ortaya Çıkan Çocuk Modeli. Yüksek Lisans Tezi. Mersin: Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı.

GÜNEY, E. C. (2006). **Evvel Zaman İçinde**. Ankara: Kapadokya Yayıncılık.

GÜNGÖR, E. (1993). **Değerler Psikolojisi**. Amsterdam: Hollanda Türk Akademisyenler Birliği Yayınları.

GÜRPINAR, H. R. (1997). **Gulyabani**. İstanbul: Özgür Yayınları.

HEMINGWAY, E. (2005). **Yaşlı Adam ve Deniz**. (Haz. Bilge Ekinci) Ankara: Elips Kitap.

HESAPÇIOĞLU, M. (1998). **Öğretim İlke ve Yöntemleri**. İstanbul: Beta Basım, Yayım, Dağıtım.

KÂĞITÇIBAŞI, Ç. (1981). **Çocuğun Değeri –Türkiye’de Değerler ve Doğurganlık-**. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yay.

----- . (1981). **Çocuğun Değeri Türkiye’de Değerler ve Doğurganlık**. İstanbul: Gözlem Matbaacılık.

KAPLAN, M. (2000). **Kültür ve Dil**. İstanbul: Dergah Yayınları.

KARATAY, H. (2007). İlköğretim Türkçe Öğretmeni Adaylarının Okuduğunu Anlama Becerileri Üzerine Alan Araştırması. Yayımlanmamış Doktora Tezi Ankara: Gazi Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

KÄSTER, E. (2006). **Uçan Sınıf**. (Çev. Şebnem Sunar), İstanbul: Can Sanat Yayınları.

KEMAL, O. (2006). **İnci'nin Maceraları**. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

KOCAGÖZ, H. (2005). **Ötleğen Kuşu**. İstanbul: Boyut Yayıncılık.

KORKMAZ, Z. (1995). **Türk Dili Üzerine Araştırmalar**. C.1, Ankara: TDK Yayınları.

-----, (1992). **Atatürk ve Türk Dili Belgeler**. Ankara: TDK Yayınları.

KUÇURADİ, İ. (2003). **İnsan ve Değerleri**. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.

LA FONTAİNE, J. D. (2005). **La Fontaine'den Masallar**. (Çev. Ahmet Ekinci). Ankara: Elips Kitap.

LİNDGREN, A. (2006). **Şamatalı Köy**. (Çev. Şahin Alpay) İstanbul: Can Yayınları.

MEB. (2005). **İlköğretim Fen ve Teknoloji Dersi (4 ve 5. Sınıflar) Öğretim Programı**. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.

-----, (2005). **İlköğretim Hayat Bilgisi Dersi (1-3. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu**. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.

-----, (2005). **İlköğretim Matematik Dersi 1- 5. Sınıflar Öğretim Programı**. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.

----- . (2005). **İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi (4-5. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu.** Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.

----- . (2005). **İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi (6-7. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu.** Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.

----- . (2005). **İlköğretim Türkçe Dersi (1-5. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu.** Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.

----- . (2006). **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (4-8. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu.** Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.

----- . (2006). **İlköğretim Fen ve Teknoloji Dersi (6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı.** Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.

----- . (2006). **İlköğretim Matematik Dersi 6-8. Sınıflar Öğretim Programı.** Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.

----- . (2006). **İlköğretim Türkçe Dersi (6-8. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu.** Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.

MUALLİM NACİ. (2005). **Ömer'in Çocukluğu.** Ankara: Elips Kitap.

NAMIK KEMAL. (2005). **Vatan Yahut Silistre.** Ankara: Elips Kitap.

OĞUZKAN, F. (1981). **Eğitim Terimleri Sözlüğü.** Ankara: Türk Dil Kurumu Yayını.

OZANKAYA, Ö. (1980). **Toplumbilim Terimleri Sözlüğü.** Ankara: TDK Yayınları.

ÖMER SEYFETTİN. (2003). **Yalnız Efe.** İnkılap Kitabevi.

ÖRS, İ. (2005). **Göl Çocukları.** İstanbul: Şimşek Yayınları.

ÖZBAY, M. (2002). “*Kültür Aktarımı Açısından Türkçe Öğretimi*”, **Türk Dili**. S. 602.

----- . (2006). **Türkçe Özel Öğretim Yöntemleri**. Ankara: Öncü Kitap.

ÖZENSEL, E. “*Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değerler*”. **Değerler Eğitimi Dergisi**. Cilt I, Sayı 3.

ÖZGEN, S. (2005). İstanbul. İlköğretim 1. Kademe Türkçe Ders Kitaplarında Değerlerin İncelenmesi. Yüksek Lisans. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Ana Bilim Dalı, Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı.

ÖZLEM, D. (2002). “*Değerler Sorununda Nesnelcilik/Mutlakçılık ve Öznellilik/Rölativizm Tartışması Üzerine*”. **Bilgi ve Değer**. Bilgi ve Değer Sempozyum Bildirileri. Ankara: Vadi Yayınları.

ÖZTÜRK, Z. (2005). “*On Beşinci Yüzyıl Şairlerinden Akşemseddinzade Hamdullah Hamdi'nin Yusuf ve Zeliha Mesnevisinde İşlenen Değerler*”. **Değerler Eğitimi Dergisi**. Cilt 3, Sayı 10.

PIGHIN, G. (2005). **Çocuklara Değer Aktarımı**. (Çeviren: Ali Yaşar Gök). İzmir: İlya Yayınları.

PORTER, E. (2005). **Pollyanna**. (Haz. Bahar Yılmaz), İstanbul: Papatya Yayınları.

PYLE, H. (2005). **Robin Hood**. (Haz. Kamil Kayıkçı), İstanbul: Karanfil Yayınları.

RADO, Ş. (2007). **Eşref Saat**. Ankara: Elips Kitap.

SARI, E. (2005). “*Öğretmen Adaylarının Değer Tercihleri: Giresun Eğitim Fakültesi Örneği*”. **Değerler Eğitimi Dergisi**. Cilt 3, Sayı 10.

SEYDA, M. (2007). **Gururlu Peri**. Ankara: Elips Kitap.

SEYYAR, A. (2004). **Davranış Bilimleri Terimleri Sözlüğü**. İstanbul: Beta Yayınları.

SPYRİ, J. (2005). **Heidi**. (Haz. Faruk Çil), İstanbul: Güven Yayın Dağıtım.

STEINBECK, J. (2007). **İnci**. (Haz. Salim Savcı) Ankara: Gül Yayınevi.

STEVENSON, R. L. (2005). **Define Adası**. (Haz. Şengül Gülbahçe) İstanbul: Timaş Yayınları.

SÜREYA, C. (2006). **Aritmetik İyi Kuşlar Pekişi**. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

SWİFT, J. (2005). **Güiver'in Gezileri**. (Haz. Fatma Zehra Arslan) İstanbul: Timaş Yayınları.

ŞENGÜL M. (2005). “*Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlere Dayalı Olarak Hazırlanan Soruların Öğrencilerin Bilişsel Gelişimine Etkileri*”. **XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi**. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi 28–30 Eylül Denizli.

ŞÜKÜFE NİHAL. (2005). **Domanıç Dağlarının Yolcusu**. İstanbul: L&M Yayınları.

TEPE, H. (2002). “*Değerler ve Değer Bilgisi*”. **Bilgi ve Değer**. Bilgi ve Değer Sempozyum Bildirileri. Ankara: Vadi Yayınları.

TEVFİK FİKRET. (2005). **Şermin**. İzmir: Zambak Yayınları.

TOLSTOY, L (2005). **İnsan Ne İle Yaşar?**. (Çev. Ahmet Ekinci) Ankara: Elips Kitap, Ekim.

TUĞCU, K. (2006). **Kuklacı**. İstanbul: Damla Yayınevi.

----- . (2006). **Yer Altında Bir Şehir**. İstanbul: Pegasus Yayınları.

TÜRK DİL KURUMU: **Türkçe Sözlük** (1998). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

TWAIN, M. (2005). **Tom Sawyer**. (Haz. Engin Usta) İstanbul: Karanfil Yayınları.

UÇUK, C. (2002). **Gümüş Kanat**. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.

UYAR, Y. (2007). Türkçe Öğretiminde Kültür Aktarımı ve Kültürel Kimlik Geliştirme. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

ÜLKEN, H. Z. (2001). **Bilgi ve Değer**. İstanbul: Ülken Yayınları.

VERNE, J. (2005). **80 Günde Dünya Turu**. (Haz. Ömer Baldık) İstanbul: Timaş Yayınları.

WILDE, O. (2005). **Mutlu Prens**. (Çev. Naci Arslan) İstanbul: Marmara Yayın Dağıtım Pazarlama.

YESARİ, M. (2005). **Bağrı Yanık Ömer**. İstanbul: Meram Yayıncılık.

YILDIZ, B. (2005). **Arılar Ordusu**. İstanbul: İskele Yayıncılık.

ZARİFOĞLU, C. (2005). **Serçekeş**. İstanbul: Beyan Yayınları.

----- . (2005). **Yürekdede ile Padişah..** İstanbul: Beyan Yayınları

ZORLUTUNA, H. N. (2005). **Benim Küçük Dostlarım**. İstanbul: L&M Yayınları.

<http://iogm.meb.gov.tr>

EKLER

Ek-1: İlköğretim Okullarında Okutulacak 100 Temel Eser İle İlgili Genelge

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
İlköğretim Genel Müdürlüğü

Sayı : B.0.08.İGM.0.08.04.01/360/8081 04/08/2005
Konu : İlköğretim Okullarında Okutulacak
100 Temel Eser

VALİLİĞİNE
(İl Millî Eğitim Müdürlüğü)
GENELGE NO
2005/70

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 10. maddesinde, "Millî birlik ve bütünlüğün temel unsurlarından biri olarak Türk dilinin, eğitimin her kademesinde, özellikleri bozulmadan ve aşınığa kaçınılmadan öğretilmesine önem verilir; çağdaş eğitim ve bilim dili hâlinde zenginleştirilmesine çalışılır ve bu maksatla Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu ile iş birliği yapılarak Millî Eğitim Bakanlığınca gerekli tedbirler alınır." denilmektedir.

Millî Eğitim Bakanlığımızın amaçlarından birisi de öğrencilere okuma alışkanlığı kazandırmak; bu yolla onları düşünen, düşündüğünü doğru ve açık bir şekilde ifade eden, algılama gücü yüksek, yorum yapan, analitik düşünen, sentez kabiliyeti kazanmış; doğruların tek noktadan değil, çeşitli yönlerden bakmak yoluyla ortaya çıkacağını kavramış, güzellik duygusu ve estetik anlayışı gelişmiş, kültürlü, millî ve manevî değere sahip, yüksek karakterli bireyler yetiştirmektir.

Kitap okuma insan şahsiyetini zenginleştirir. İyi seçilmiş bir kitap, insan için yeni bir ufuktur. Dünyaya bakış tarzı kitaplarla şekillenir.

Kültür okuma yolu ile, özellikle klasik hâle gelmiş eserleri tekrar tekrar okuma yoluyla, kazanılır. Bu nedenle Bakanlığımızca her türdeki okulda, öğrencilerin kitap okuma alışkanlığı kazanması amacıyla, çocukluk ve ilk gençlik dönemi edebiyatı üzerine uzman kişilerin yaptığı araştırmalar sonucu belirlenmiş eser isimleri esas alınarak 5,6,7 ve 8. sınıflar için bir liste oluşturulmuştur.

Orta öğretim kurumlarındaki bütün öğrencilerin Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenlerinin rehberliğinde okuyup inceleyeceği 100 Temel Eser belirlenmiş, 19.08.2004 tarihinde bir Genelge ile kamuoyuna sunulmuş ve Genelgenin sonunda ilköğretim okulları için de böyle bir eserler listesinin hazırlanıp yayımlanacağı duyurulmuştur.

Daha alt sınıflar için böyle bir liste oluşturmak oldukça zordur. Bu sınıflara yönelik sayısız yayın vardır.

Eserlerin belirlenmesinde orta öğretim için hazırlanan listede tutulan yol izlenmiş, hayatta olan sanatçılarımızın eserlerinden seçme yapılmamıştır. Bu tutum, bugün hayatta olan değerli yazarlarımızın eserlerinin görmemezlikten gelindiği veya onların eserlerinin daha değersiz olduğu anlamına gelmez. Hayatta olan, eser vermeye devam eden yazarlarımızın da şüphesiz çok önemli, okunması ve okutulması gereken yayınları vardır. Ne var ki bunlar arasında tercih yapmanın zorluğu ortadadır.

Atatürk Bulvarı 06648 Beşikliklar/ANKARA Bileği için: F.ÜST Şb.Md.
Telefon: (0 312) 413 16 07 Faks: (0 312) 417 71 05
e-posta: iogm@meb.gov.tr İnt. Adresi : www.meb.gov.tr

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
İlköğretim Genel Müdürlüğü

Sayı : B.0.08.İGM.0.08.04.01/360 /8081
Konu : İlköğretim Okullarında Okutulacak
 100 Temel Eser

Bugünün çocuklarına, kavramlar dünyası ile muhatap olmanın ancak, yayın hayatını sürdüren hayatta olan yazarların eserleri ile mümkün olacağı, yaklaşımına saygı duymakta birlikte katılmıyoruz.

Listede yer alan eserlerle orta öğretim için hazırlanan eser listenin tamamlanması ve ilköğretimden orta öğretime bütün öğrencilerin Türk ve dünya edebiyatının klasikleşmiş önemli eserleri ile doğrudan karşılaşması amaçlanmıştır.

Bu eserlerin belli bir program ve metot çerçevesinde okunup işlenmesi öğrencilere dil bilinci, Türkçe ve kültür açısından önemli kazanımlar sağlayacaktır.

Aynı eserleri okumuş, o eserlerdeki dil varlığı ile duygu ve düşünce zenginliğini fark etmiş, hatta özümsemiş bireylerden oluşan toplum, hiç şüphesiz daha hoşgörü, daha paylaşımcı, kültür seviyesi yüksek, bağımsız ve demokratik düşünce kabiliyeti kazanmış bireylerden oluşacaktır.

Seçilen eserlerin, çocukluk ve ilk gençlik çağında olan öğrencilere seslenmekten uzak olup olmadığı noktasında bazı tereddütler olabilir.

Edebiyat dünyası önümüzden bir nehir gibi akmaktadır. Bu akış içinde çocukluk ve ilk gençlik dönemi örnekleri de zengin bir şekilde yer tutmaktadır. Öğrenciler bu örneklerle, ilgi ve imkânları ölçüsünde zaten karşılaşmaktadır.

Bu eserler, öğrencileri dilimizin, edebiyatımızın klasik hâle gelmiş örnekleriyle tanıştıracak, onlardaki dil ve muhteva zenginliğini kavramalarını sağlayacak, böylece günümüzde geline nokta görmelerini temin edecek, onlarda edebiyat ve kültür tarihi fikrini oluşturacaktır. Dil ve millet varlığı arasındaki bağı da anlamalarını sağlayacak, sosyal ve kültürel değişimleri görmelerine yardımcı olacaktır.

Listede, Dede Korkut Hikâyeleri'nden günümüze kadar çeşitli devrelerden örnekler yer almıştır. Bunlarda ağırlık tabii olarak Cumhuriyet sonrasına verilmiştir.

Masallar öğrencilerin hayal gücünü zenginleştiren önemli eserlerdir. "Her şeyden önce masal vardı." anlayışı ile çocuk ruhunu besleyen ve geliştiren bu eserlere geniş yer verilmiştir.

Aynı şekilde dil ve kültür zenginliğimizi ortaya koyan, bir tarafı ile sosyal hayatımızla birlikte ortak ruhumuzu da dile getiren türkülerimizden, atasözlerimizden, bilmecelerimizden, ninnilerimizden, mânilerimizden ve deyimlerimizden yapılacak seçmeler de listede yer almıştır.

Atatürk Bulvarı 06648 Bakanlıklar/ANKARA Bilgi için:F.ÜST Şb.Md.
 Telefon: (0 312) 413 16 07 Faks: (0 312) 417 71 05
 e-posta: iogm@meb.gov.tr İnt. Adresi : www.meb.gov.tr

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
İlköğretim Genel Müdürlüğü

Sayı : B.0.08.İGM.0.08.04.01/360/8081
Konu : İlköğretim Okullarında Okutulacak
100 Temel Eser

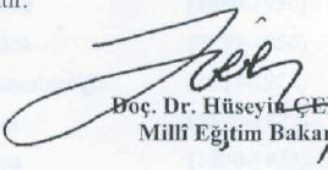
Ortak duygu ve bilincin oluşması amacıyla belirlenen 100 Temel Eserin;

1. Öğrencilerin sosyal ve kültürel etkinliklerde faydalanmaları, boş zamanlarını değerlendirmek üzere öncelikle baş vurabilecekleri kaynak eserler olarak tavsiye edilmesi,
2. Tavsiyesinin öğrencilerin sınıf seviyeleri ve öğretim programları dikkate alınarak zümre öğretmenler kurulunca yapılması,
3. Türkçe dersi müfredatı ile ilişkilendirilip okutulması,
4. Çoğunu okuyan öğrencilere Bayrak Törenlerinde ödül verilmesi,
5. Tanıtımları için konularını içeren münazara ve dinleti programlarının düzenlenmesi, dramaların hazırlanması hususlarına özen gösterilecektir.

Ayrıca öğrencilerimize okuma alışkanlığı kazandırmak amacıyla okul idaresince hafta içi belirlenecek bir günde 30 dakikalık "**Okuma Saati**" uygulaması yapılacak, okul kütüphaneleri öğrencilerin sevecek ve isteyerek gidecekleri sıcak ve sevimli mekânlar hâline dönüştürülecektir.

Ekli listede yer alan eserler, Bakanlığımız tarafından öğrencilere ücretsiz olarak dağıtılmayıp piyasadan temin edilecektir. Piyasada mevcut olmayan eserlerin hazırlanması hususunda Bakanlığımızca gerekli tedbirler alınacaktır.

Bilgilerinizi ve gereğini önemle rica ederim.

Doç. Dr. Hüseyin ÇELİK
Millî Eğitim Bakanı

EKLER:

Ek-1 (4 sayfa)

DAĞITIM:

Gereği:

81 İl Valiliğine

Atatürk Bulvarı 06648 Bakanlıklar/ANKARA Bilgi için:F.ÜST Şb.Md.
Telefon: (0 312) 413 16 07 Faks: (0 312) 417 71 05
e-posta: iogm@meb.gov.tr İnt. Adresi : www.meb.gov.tr

EK-2: Millî Eğitim Bakanlığının 2005 Yılında Tavsiye Ettiği 100 Temel Eser Listesi

1. Dede Korkut Hikayeleri (İlköğretim İçin Uyarlama)
2. Mevlana'nın Mesnevisinden Seçme Hikayeler (İlköğretim Çocukları İçin Seçme Hikayeler)
3. Karagöz ile Hacivat (İlköğretim İçin Seçme Hikayeler)
4. Vatan Yahut Silistre (Namık Kemal)
5. Ömer'in Çocukluğu (Muallim Naci)
6. Gulyabani (Hüseyin Rahmi Gürpınar)
7. Şermin (Tevfik Fikret)
8. Altın Işık (Ziya Gökalp)
9. Yalnız Efe (Ömer Seyrettin)
10. Çocuk Şiirleri (İbrahim Alaaddin Gövsa)
11. Hep O Şarkı (Yakup Kadri Karaosmanoğlu)
12. Peri Kızı ile Çoban Hikayesi (Orhan Seyfi Orhon)
13. Uluç Reis (Halikarnas Balıkcısı-Cevat Şakir Kabaağaçlı)
14. Damla Damla (Ruşen Eşref Üneydin)
15. Bağrıyanık Ömer (Mahmut Yesari)
16. Domaniç Dağlarının Yolcusu (Şukufe Nihai)
17. Evvel Zaman İçinde (Eflatun Cem Güney)

18. Cumhuriyet Öncesi Yazarlardan Çocuklara Hikayeler (Mehmet Seyda)
19. Gururlu Peri (Mehmet Seyda)
20. Akın (Faruk Nafiz Çamlıbel)
21. Havaya Uçan At (Peyami Safa)
22. Benim Küçük Dostlarım (Halide Nusret Zorlutuna)
23. Sevdalı Bulut (Nazım Hikmet)
24. Kuklacı (Kemalettin Tuğcu)
25. Yer Altında Bir Şehir (Kemalettin Tuğcu)
26. Arif Nihat Asya'dan Seçme Şiirler (Arif Nihat Asya)
27. Sait Faik Abasıyanık'tan Seçme Hikayeler (Sait Faik Abasıyanık)
28. Koçyiğit Köroğlu (Ahmet Kutsi Tecer)
29. Az Gittik Uz Gittik (Pertev Naili Boratav)
30. Aritmetik İyi Kuşlar Pekiyi (Cemal Süreya)
31. Çocuklara Şiirler (Vehbi Cem Aşkun)
32. 87 Oğuz (Rakım Çalapala)
33. Yonca Kız (Kemal Bilbaşar)
34. Bitmeyen Gece (Mithat Enç)
35. Halime Kaptan (Rıfat Ilgaz)
36. Gümüş Kanat (Cahit Uçuk)

37. Vatan Toprağı (Mükerrem Kamil Su)
38. Barbaros Hayrettin Geliyor (Feridun Fazıl Tülbentçi)
39. Eşref Saati (Şevket Rado)
40. Nasreddin Hoca Hikayeleri (Orhan Veli)
41. İnci'nin Maceraları (Orhan Kemal)
42. Allı ile Fırfırı (Oğuz Tansel)
43. Tiryaki Sözleri (Cenap Şahabettin)
44. Keloğlan Masalları (Tahir Alangu)
45. Billur Köşk Masalları (Tahir Alangu)
46. Osmancık (Tarık Buğra)
47. Balım Kız Dalım Oğul (Ceyhun Atuf Kansu)
48. Falaka (Ahmet Rasim)
49. Bir Gemi Yelken Açtı (Ali Mümtaz Arolat)
50. Üç Minik Serçem (Necati Cumalı)
51. Memleket Şiirleri Antolojisi (Osman Atilla)
52. Ülkemin Efsaneleri (İbrahim Zeki Burdurlu)
53. Necip Fazıl Kısakürek'ten Seçme Şiirler (Necip Fazıl Kısakürek)
54. Aldı Sözü Anadolu (Mehmet Önder)
55. Göl Çocukları (İbrahim Örs)

56. Miskinler Tekkesi (Reşat Nuri Güntekin)

57. Tanrı Misafiri (Reşat Nuri Güntekin)

58. Ötleğen Kuşu (Halil Karagöz)

59. Arılar Ordusu (Bekir Yıldız)

60. Yankılı Kayalar (Yılmaz Boyunağa)

61. Yürekdede ile Padişah (Cahit Zarifoğlu)

62. Serçe Kuş (Cahit Zarifoğlu)

63. Bir Küçük Osmancık Vardı (Hasan Nail Canat)

64. Tekerlemeler

HAZIRLATILACAK ESERLER

65. Türkçede Deyimler

66. Türk Atasözlerinden Seçmeler

67. Türk Bilmecelelerinden Seçmeler

68. Türk Ninnilerinden Seçmeler

69. Türkülerden Seçmeler

70. Türk Manilerinden Seçmeler

71 Arif Nihat Asya'dan Seçme Şiirler (Arif Nihat Asya)

DÜNYA EDEBİYATI

72. Şeker Portakalı (Jose Mauro de Vasconcelos)

73. Oliver Twist (Charles Dickens)
74. Alice Harikalar Ülkesinde (Lewis Carroll)
75. Gülliver'in Gezileri (Swift)
76. Define Adası (Robert Louis Stevenson)
77. Robin Hood (Howard Pyle)
78. Tom Sawyer (Mark Twain)
79. Ezop Masalları
80. Andersen Masalları I-II
81. Üç Silahşörler (Alexander Dumas)
82. La Fontaine'den Seçmeler (La Fontaine)
83. Pinokyo (Carlo Collodi)
84. 80 Günde Devr-i Alem (Jules Verne)
85. İnci (John Steinbeck)
86. Beyaz Yele (Rene Guillot)
87. Peter Pan (James Matthew Barrie)
88. Uçan Sınıf (Erich Kastner)
89. Yağmur Yağdıran Kedi (Marcel Ayme)
90. Ölümsüz Aile (Natalie Babbitt)
91. Yaşlı Adam ve Deniz (Ernest Hemingway)

92. Mutlu Prens (Oscar Wilde)
93. Şamatalı Köy (Astrid Lindgren)
94. Momo (Michael Ende)
95. Heidi (Johanna Styri)
96. İnsan Ne ile Yaşar (Leo Tolstoy)
97. Sol Ayağım (Christy Brown)
98. Hikayeler (Anton Çehov)
99. Değirmenimden Mektuplar (Alfonse Daudet)
100. Pollyanna (Elaanor Porter) [http: //iogm.meb.gov.tr](http://iogm.meb.gov.tr)